

БЕЗБЈЕДНОСТ
ПОЛИЦИЈА
ГРАЂАНИ

Бања Лука
Година XIV
Број 2/18

*Министарство унутрашњих послова
Републике Српске*

УРЕДНИШТВО

Издавач: Министарство унутрашњих послова Републике Српске

За издавача: министар унутрашњих послова

Главни и одговорни уредник: др Миле Шикман

Редакциони одбор: др Бранка Савић, члан
др Душко Вејновић, члан
др Предраг Ђеранић, члан
др Стево Иветић, члан
др Горан Амићић, члан
др Желимир Шкрбић, члан
PhD Marek Fałdowski, члан
др Оливер Бачановић, члан
др Саша Мијалковић, члан
др Божидар Оташевић, члан
др Зоран Ђурђевић, члан
др Михајло Манић, члан

Секретаријат: Адријана Митрић
Јелена Шкрбић

Технички уредник: Стефан Бобрек

Лектор: Јелена Шкрбић

Адреса уредништва: Булевар Живојина Мишића 10А
Бања Лука
Телефон: 051/333-666
Телефакс: 051/333-699
имејл: casopis.bpg@education.muprs.org; casopisvsup@gmail.com

Тираж: 300 примјерака

Штампа: ППГП „Комесграфика“, Бања Лука

ISSN

УДК:

Рјешењем Министарства просвјете и културе Републике Српске број: 6-01-8-1/05 од 31.01.2005. године часопис „Безбједност–Полиција–Грађани“ Бања Лука, уписан је у Регистар јавних гласила под редним бројем 487.

Извјештајем Комисије за категоризацију научних часописа Министарства науке и технологије Републике Српске од 11.06.2013. године, часопис „Безбједност–Полиција–Грађани“ налази се у другој категорији научних часописа у Републици Српској.

САДРЖАЈ

НАУЧНИ РАДОВИ

- САВРЕМЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ КРИПТОВАЊА У МУП-У РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ- БЕЗБЈЕДНА РАЗМЈЕНА ПОДАТАКА ИЗМЕЂУ ПОЛИЦИЈСКИХ ОРГАНА-**
Др Синиша Маџан
Борђе Цвијановић
Дивна Ловрић-Бојанић 3
- УЛОГА И ЗАДАЦИ КОЊИЧКЕ ПОЛИЦИЈЕ СА ОСВРТОМ НА ЈАЧАЊЕ ПРОЈЕКТА ПОЛИЦИЈА У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**
доц. др Жељко Спалевић
доц. др Дражен Божовић
Љубиша Конатар, ма 17
- АКТИВНОСТИ МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У РЕФОРМИ СЕКТОРА БЕЗБЈЕДНОСТИ**
Др Марко Аћић 29
- КРИЗНИ МЕНАЏМЕНТ И ПЛАНИРАЊЕ КАО ФАЗА КРИЗНОГ МЕНАЏМЕНТА**
Доц. др Станимир Букић
Доц. др Гордана Мрдак 51
- ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНОГ ЛИЦА ИЗ КАЗНЕНОГ ЗАВОДА**
Др Иван Д. Милић
Др Дарко Димовски 75
- ДИСКРИМИНАТОРСКО ПРОФИЛИСАЊЕ У РАДУ ПОЛИЦИЈЕ**
Проф. др Урош Пена
Александар Миладиновић, ма 89

СТРУЧНИ РАДОВИ

- УПРАВА ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**
мр Борислав Шарић
Влатка Зеленика, ма 105

КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ СА ОСВРТОМ НА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ПОЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА <i>Горан Гуска, ма</i>	121
ПОЈЕДИНИ АСПЕКТИ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА <i>Синиша Грумић, ма</i>	135
РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ ПОЧАСНЕ ЈЕДИНИЦЕ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ <i>мр Борислав Шарић</i> <i>Витомир Петричевић, ма</i>	153
ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ФОРЕНЗИЧКЕ АНАЛИЗЕ ПОЖАРА <i>Весна Матић</i> <i>Мирјана Драгољић</i> <i>Љиљана Симуридић</i>	167
НЕКИ АСПЕКТИ (НЕ)ФУНКЦИОНАЛНОСТИ ПОЛИЦИЈСКОГ СИСТЕМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ <i>Петар Ђукић</i>	183
ПРИКАЗ	
МУЗЕЈ ПОЛИЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ <i>Др Миле Шикман</i> <i>Адријана Митрић</i>	203
ПРИКАЗ РАДИОНИЦЕ „СПЕЦИФИЧНОСТИ РАДА СА ОДРАСЛИМА У ДОМЕНУ ПОЛИЦИЈСКЕ ОБУКЕ“ <i>Др Стево Иветић</i> <i>Биљана Тодоровић</i>	219
УПУТСТВО АУТОРИМА	223

Поштовани читаоци,

Задовољство ми је да вам представим нови број часописа „Безбједност – полиција – грађани“ који је, током свих ових година постојања, објављивао квалитетне текстове и задржао висок ниво објективности и стручности те допринио стицању неопходних знања из области полицијског рада.

Пред Вама је број 2/2018 часописа „Безбједност – полиција – грађани“ који садржи дванаест радова који обрађују актуелне теме из области криминалистике, криминологије, права и безбједности. Објављени су радови који задовољавају постављене критеријуме науке и струке, али и техничког уређења и стандардизованог стила писања и цитирања, тј. правила АПА стандарда. Узимајући у обзир карактер радова, у овом броју објављујемо пет прегледних радова, једно претходно саопштење, шест стручних радова, као и два приказа.

Први чланак аутора Сенише Мацана, Ђорђа Цвијановића и Дивне Ловрић Бојанић садржи информације о савременој технологији криптовања у Министарству унутрашњих послова. У раду је представљен сигуран систем размјене текстуалних порука који је развијен и користи се у оквиру МУП-а Републике Српске. Аутори сматрају да је неопходно пратити техничке стандарде и вршити константна улагања, тако да системи буду имуни на покушаје злоупотребе од стране група које крше законе и врше криминалне активности из области сајбер криминалитета.

Рад „Улога и задаци коњичке полиције са освртом на јачање пројекта Полиција у локалној заједници“ аутора Жељка Спалевића, Дражена Божовића и Љубише Конатара говори да се повећани безбједносни ризици који карактеришу данашњицу у цијелом свијету, не могу контролисати само радом полиције, већ је потребна и стална сарадња и партнерски однос са грађанима, локалном самоуправом, институцијама, установама у циљу заједничког рјешавања безбједносних проблема. У процесу европских интеграција и демократизације друштва, успјех рада полиције се мјери кроз идентификовање и рјешавање конкретних безбједносних проблема на нивоу локалне управе и друштвене заједнице. У постизању претходних циљева, немјерљив допринос, уз правилно ангажовање, припада управо улози и задацима коњичке полиције у локалној заједници, што је предмет овог рада.

Др Марко Аћић у свом раду „Активности међународних организација у реформи сектора безбједности“ говори о дјеловању Европске уније и Уједињених нација. У циљу сагледавања дјеловања наведених међународних организација у имплементацији појединих анекса Дејтонског мировног споразума, аутор је направио и компаративни преглед њихових најзначајнијих активности у периоду ратних дешавања, као и у провођењу самог Дејтонског споразума.

У раду „Кризни менаџмент и планирање као фаза кризног менаџмента“ доц. др Станимира Ђукића и доц. др Гордане Мрдак разматрају се карактеристике кризних менаџера који треба да воде рачуна о битним принципима управљања кризама, потешкоћама које се том приликом јављају и да прилагођавају расположиве алате кризног менаџмента специфичностима појединих врста криза.

Др Иван Милић и др Дарко Димовски, у раду „Отпуштање осуђеног лица из казног завода“, пажњу посвећују отпуштању осуђених лица која казну затвора издржавају у казном заводу. У раду се указује на све случајеве отпуштања осуђеника. Посебна пажња аутора усмјерена је на саму процедуру у казном заводу која претходи отпуштању.

Рад „Профилсање у раду полиције“ проф. др Урош Пена и ма Александра Миладиновића указује на облике испољавања дискриминаторског профилсања у раду полиције, а потом се даје осврт на прејудиирани облик дискриминаторског профилсања у раду полиције на нашим просторима. Посебан аспект дискриминаторског профилсања се посматра у односу на расну и вјерску компоненту, те се тако конкретизује евентуално дискриминаторско поступање полиције према вехабијама и према Ромима.

Доц. др Станислав Ђукић у раду „Анализа феномена корупције као фактора угрожавања безбедности“ дефинише појам корупције у Републици Србији, њене основне карактеристике, као и специфичност феномена корупције. Посебно је апострофирана корупција као фактор угрожавања безбедности.

Мр Борислав Шарић и Влатка Зеленика, ма у свом раду „Управа за обезбјеђење личности и објеката Министарства унутрашњих послова Републике Српске“ писали су о периоду унапређења послова обезбјеђења личности и објеката у Министарству унутрашњих послова Републике Српске од 2013. године до данас, формирању Управе за обезбјеђење личности и објеката, притом се осврћући на основне организационе и нормативноправне измјене прописа који регулишу ову област у Републици Српској.

У раду „Кривично законодавство Босне и Херцеговине са освртом на кривична дјела против полног интегритета“ аутора ма Горана Гуске, извршена је упоредноправна анализа свих кривичних закона у БиХ, како ранијих тако и постојећих кривичних закона на свим државним нивома и то првенствено кроз кривичноправна рјешења која се односе на кривична дјела гдје је групни објекат заштите полна слобода.

Аутор Синиша Грумић, ма, у свом раду говори о појединим аспектима организованог криминалитета, док мр Борислав Шарић и Витомир Петричевић, ма, пишу о развоју и значају почасне јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

Стручни рад „Историјски развој форензичке анализе пожара“ аутора Весне Матић, Мирјане Драгољић и Љиљане Симурдић говори да је, захваљујући развоју напредних технологија, а тиме и аналитичких метода и техника, форензичка анализа остатака горења изузетих са мјеста пожара, значајно напредовала кроз историју те да је, у циљу добијања што бољих резултата форензичке анализе, неопходно водити рачуна о правилном прикупљању узорака на мјесту пожара.

Петар Ђукић у свом раду „Неки аспекти (не)функционалности полицијског система Босне и Херцеговине“ говори да функционалност полицијског система има велики утицај на укупно стање безбједности у држави, а адекватно организован полицијски систем доприноси ефикасности обављања полицијских послова.

Публиковали смо и приказ музеја Министарства унутрашњих послова, аутора др Миле Шикмана и Адријане Митрић, у којем су изложени експонати и фотографије које документују историјски развој Министарства унутрашњих послова. Наведена музејска поставка прикупља, чува и излаже предмете који се односе на историју и садашњост полиције Републике Српске, као израз потребе за очувањем традиције полиције Републике Српске. Своје мјесто у овом броју часописа нашао је и приказ радионице „Специфичности рада са одраслима у домену полицијске обуке“, аутора др Стеве Иветића и Биљане Тодоровић.

Садржај овог броја часописа може се оцијенити као позитиван, с обзиром на разноликост установа из којих долазе аутори и доприносе већој размјени искустава и идеја. Часопис је и овај пут оправдао статус озбиљног научног часописа. Поред аутора, захвалност дугујемо и Уређивачком одбору, као и свим рецензентима који су својим сугестијама допринијели унапређењу радова.

Користим ову прилику да се обратим свим нашим читаоцима да нам доставе своје примједбе и приједлоге за наш ефикаснији рад, као и своје текстове за наредне бројеве.

У Бањој Луци, 21. новембар 2018. године

**Главни и одговорни уредник
др Миле Шикман**

НАУЧНИ РАДОВИ

Прегледни рад
УДК 351.74/.76:004.738.5(497.6)
DOI 10.7251/ВРГ1802003М

Рад запримљен: 30. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

**САВРЕМЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ КРИПТОВАЊА У МУП-У РЕПУБЛИКЕ
СРПСКЕ- БЕЗБЈЕДНА РАЗМЈЕНА ПОДАТАКА ИЗМЕЂУ
ПОЛИЦИЈСКИХ ОРГАНА-**

Др Синиша Маџан*
Ђорђе Цвијановић**
Дивна Ловрић-Бојанић***

Апстракт: Предузимање мјера и радњи из надлежности полиције претпоставља успоставу сигурне размјене података који могу да имају различите нивое повјерљивости. Подаци морају бити заштићени на начин да не буду читљиви криминалцима. Истовремено, криминалне радње су везане са нелегалним стицањем имовине, те претпостављају расположивост нелегалних средстава која омогућавају, између осталог, и разбијање комуникационих канала у жељи да се буде корак испред полиције. Из наведеног разлога је неопходан сталан развој технологија заштите и шифровања података од стране полицијских агенција. У раду је представљен сигуран систем размјене текстуалних порука који је развијен и користи се у оквиру МУП-а Републике Српске.

У основи оваквог система се користи криптографски механизам симетричног алгоритма AES са дужином кључа 256 бита. Симетрични кључ се криптује са RSA-2048 алгоритмом. За потписивање текстуалних порука се користи асиметрични алгоритам RSA-2048. За креирање електронског сажетка текстуалне поруке се користи SHA-512 алгоритам. На бази

* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: sinisa.macan@mup.vladars.net

** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: djordje.cvijanovic@mup.vladars.net

*** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: divna.lovric@mup.vladars.net

овакве криптографије је у потпуности развијен систем у коме службеник МУП-а јединственом картицом потписује и отпрема текстуалне поруке које није могуће пресрести и дешифровати и који гарантује безбједну размјену података између полицијских органа у Босни и Херцеговини.

Кључне ријечи: Криптографија, депеша, инфраструктура јавног кључа, ПКИ инфраструктура, RSA-2048 алгоритам, AES алгоритам, SHA-512 алгоритам.

УВОД

Законском регулативом у Републици Српској је дефинисана надлежност Министарства унутрашњих послова¹, те начин обављања полицијских и других унутрашњих послова. Према законској регулативи, надлежност МУП Републике Српске јесте заштита уставног поретка и безбједности, те заштита живота и имовине грађана. У обављању полицијских послова из законске надлежности² неопходно је дефинисати процесе, успоставити неопходне евиденције³, те вршити

1 Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске” 57/16 и 110/16) у члану 2 наводи: „1) Министарство обавља послове државне управе који се односе на заштиту од угрожавања Уставом утврђеног поретка и угрожавања безбједности Републике Српске, заштиту живота и личне безбједности грађана, као и друге послове утврђене Законом о републичкој управи.“

2 Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске” 57/16 и 110/16) у члану 5, став 1 набраја полицијске послове:

„(1) Полицијски послови су, у смислу овог закона, оперативно-стручни послови којима се обезбјеђују:

1) заштита уставног поретка од насилног угрожавања и промјена, те безбједност Републике Српске у складу са законом, 2) заштита живота и лична безбједност, 3) људска права и слободе, 4) заштита свих облика својине, 5) спречавање вршења кривичних дјела и прекршаја, 6) откривање кривичних дјела и прекршаја, 7) проналажење, лишавање слободе и предаја извршилаца кривичних дјела и прекршаја надлежним органима, 8) одржавање јавног реда и мира, 9) заштита личности и објеката који се посебно обезбјеђују, 10) идентификација лица, предмета и трагова криминалистичко-техничким методама, 11) криминалистичко-техничка и форензичка вјештачења предмета и трагова, 12) безбједност и контрола саобраћаја на путевима и безбједност у другим областима саобраћаја, 13) пружање помоћи ради отклањања посљедица којима се угрожава безбједност лица или имовина у већем обиму, 14) пружање помоћи другим органима, 15) право на јавно окупљање грађана у складу са законом, 16) контрола промета експлозивних материја и запаљивих течности и гасова, 17) заштита од пожара, 18) контрола превоза опасних материја и 19) контрола кретања наорукања и војне опреме.“

3 Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске” 57/16 и 110/16) у члану 141, став 1 набраја евиденције:

„(1) У циљу обављања послова из чл. 5 и 6 овог закона, Министарство води евиденције о:

1) догађајима, 2) увиђајима и другим криминалистичко-техничким радњама, 3) саобраћајним незгодама, 4) привремено одузетим предметима, 5) извршеним претресима, 6) извршеним кривичним дјелима и поднесеним извјештајима, 7) издатим прекршајним налозима и поднесеним захтјевима за покретање прекршајног поступка, 8) лицима којима је провјераван идентитет, 9) лицима којима

сигурну размјену података у складу са законском регулативом⁴.

Комуникације и размјена података у војним, полицијским, али и пословним системима су од кључног значаја за успјешно обављање сваких врста операција и доношење стратешких и оперативних одлука. Није неопходан дуг повратак у историју, како би се илустровао значај безбједног преноса података који је кључно утицао на човјечанство. У другом свјетском рату су њемачке снаге за безбједан пренос података користиле уређај Енигма који је развијен након Великог рата. Уређај је криптовао поруке између јединица њемачке војске на свим нивоима. Користећи обавјештајне податке, као и рад научника, савезници су пред крај Другог свјетског рата били у могућности да прикупљају податке од стране њемачке војске, што је допринијело бржем завршетку рата и капитулацији Њемачке.

Развојем рачунарских технологија које су омогућавале прикупљање и обраду великог броја података, развијају се пословни процеси у управи који захтијевају сигурну размјену података. Посебно су, сходно законској надлежности, осјетљиви полицијски послови. За обављање полицијских послова је неопходана обрада великог броја података. Чест захтјев је да ти подаци буду доступни само појединцима и да буду заштићени. Математичке операције које се извршавају над подацима дају рјешења која омогућавају сигурну и размјену података. Специфичност сложених државних заједница каква је Босна и Херцеговина јесте потреба за размјеном података између различитих полицијских органа.

Све наведено је супротстављено чињеници да лица која крше закон и врше криминалне активности на располагању имају и средства и информације како би дошли до података који ће спријечити полицију у обављању својих послова. С тим у вези, неопходан је константан развој система заштите и размјене података. У оквиру овог рада је презентован систем за сигурну размјену података између полицијских органа у Босни и Херцеговини.

је утврђиван идентитет, 10) лицима и предметима за којима се трага, 11) лицима која су лишена слободе по било којем основу, 12) употреби силе, 13) представкама грађана, 14) отисцима прстију и дланова у аутоматском систему за идентификацију, 15) психофизиолошким испитивањима, 16) оперативним везама, 17) казненој евиденцији, 18) безбједносно интересантним лицима, 19) провјери личних података, 20) видео-надзору и 21) тајним подацима.“

4 Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ 57/16 и 110/16) у члану 8, став 3, тачка 6 наводи: „6) заштиту информационо-комуникационе структуре у складу са законским и подзаконским актима Републике Српске.“

РАЗМЈЕНА ПОДАТАКА ИЗМЕЂУ ПОЛИЦИЈСКИХ ОРГАНА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Уставним уређењем Босне и Херцеговине успостављени су полицијски органи у ентитетима и у кантонима у Федерацији Босне и Херцеговине. Сваки од полицијских органа има прецизне надлежности дефинисане уставима.

Не улазећи у уставни основ, полицијски послови су, законима Босне и Херцеговине предати у надлежност одређеног броја институција у којима службеници имају полицијска овлаштења.

Неспорна је потреба да се успостави размјена података између различитих полицијских органа у оквиру Босне и Херцеговине. Размјена података мора бити базирана искључиво на уставним и законским надлежностима, те на начин који омогућава ефикасност и поузданост. Са аспекта доступних рјешења у области информационо-комуникационих технологија, размјена података се може обављати на неке од сљедећих начина:

- Размјена података путем гласа,
- Размјена података путем видеа,
- Размјена текстуалних података,
- Размјена података из евиденција.

За сваку врсту размјене података неопходно је дефинисати прецизна правила базирана на регулативи, те разрадити техничке процедуре које гарантују заштиту и интегритет размјењених података. У даљем раду је презентовано могуће техничко рјешење за сигурну размјену текстуалних порука, тзв. депеша.

СИСТЕМ ЗА РАЗМЈЕНУ ТЕКСТУАЛНИХ ПОРУКА (ДЕПЕША)

Систем за сигурну размјену треба да омогући поуздан и брз пренос депеша између полицијских органа у оквиру БиХ. Депеша представља документ, односно текстуални податак, који садржи наредбу, инструкцију или обавјештење и захтијева хитност и/или тајност у поступању. Подаци који се налазе у депешама могу да се односе на нарушавање јавног реда и мира, предузимање мјера и радњи у вези са обезбјеђењем личности и објеката, кретање наоружања и војне опреме, информисање о извршењу, спречавању и откривању тежих кривичних дјела и откривању извршилаца тих дјела, предузимање безбједносних мјера ширих размјера, угрожавање уставног поретка, тероризам и др. Подаци који се преносе депешама захтијевају одређен ниво хитности и/или тајност у поступању, али и обавезан ниво заштите података.

Систем којим се омогућава пренос оваквих порука треба да задовољава сљедеће минималне захтјеве:

- Једноставно графичко окружење за рад корисника – корисничку апликацију,
- База података која је саставни дио корисничке апликације,
- Систем за заштиту кориштењем јавних и приватних кључева – *PKI* инфраструктура⁵,
- Корисничке картице које једнозначно одређују корисника и омогућавају шифровање порука путем аплета које се налази у њима,
- *Web* сервис за размјену порука,
- *DSS* библиотека – „*Digital Service Signature*“ користи се на нивоу Европске уније као стандард за размјену докумената.

Са аспекта сигурности, у систему размјене депеша се користе двије врсте података које чине саставни дио депеше:

1. сигурносно неинтересантни подаци (датум слања депеше, институција која је послала депешу, датум пријема депеше, статус депеше, број прилога депеше),
2. сигурносно интересантни подаци (саржај депеше и прилози овакве електронске депеше).

Сигурносно неинтересантни подаци се чувају у читљивом формату у бази података ради ефикаснијег рада клијентске апликације (преглед свих депеша, претраге над депешама и сл.).

Сигурносно интересантни подаци се чувају у криптованом формату у бази података (AES-256 кључ заштићен са кључем примаоца који је похрањен на картици).

Кориштењем овакве архитектуре није неопходно да саобраћај између клијентске апликације и сервера базе података буде криптован. Криптографске операције над сигурносно интересантним подацима се извршавају путем кључева из похрањених у чипу на картици корисника система, те се у бази података чувају криптовани и заштићени подаци које није неопходно додатно криптовати и штитити у фази преноса података. Између LAN⁶ мрежа корисника је подигнут VPN⁷ тунел, тако да се подаци додатно штите.

Оптимална употреба оваквог система јесте да стварни корисник података, путем свог рачунара или другог уређаја приступа систему и директно уноси податке, те шифрује и шаље податке.

---

5 PKI – Public Key Infrastructure – инфраструктура базирана на асиметричној криптографији, који омогућава сигурну комуникацију преко несигурних канала користећи приватни и јавни кључ за криптовање/декриптовање података, чиме се обезбеђују повјерљивост и интегритет података, као и непорецивост учесника у размјени.

6 LAN – Local Area Network – Локална мрежа корисника.

7 VPN (engl. Virtuel Private Network) тунел – „виртуелна приватна мрежа“ је сервис који омогућава сигуран и заштићен (крипован) пренос података између локалних мрежа путем јавне мреже.

Имајући у виду организационе структуре полиције, оптимално техничко рјешење је такво да се депеше размјењују између посебних организационих јединица које су везане за комуникације и размјену података. Корисник у тим организационим јединицама путем интерне комуникације заприма потписан документ. Овакав документ се скенира, дигитално потписује и криптује, те отпрема као прилог, односно додаток електронске заштићене поруке. На страни пријема, заприма се овакав документ, те се декриптује, одштампа и путем интерне комуникације уручи примаоцу.

Подаци који се преносе су електронски потписани и криптовани високим степеном заштите, а приступ и кориштење система треба да буде заштићено интерним правилима и процедурама, како би се сачувале безбједност и аутентичност података који се њиме преносе. Систем за сигурну размјену депеша – SSrD је развијен у Управи за информационо-комуникационе технологије, Одјељење за развој информационих система и реализован је у складу са новим технологијама и рјешењима, базираним на комерцијално доступној опреми.

- Саставне компоненте система су:
- Корисничка апликација за сигурну размјену докумената – SSrD,
- Подсистем за размјену података – DE,⁸
- подсистем за генерисање дигиталних сертификата и кључева учесника система – CA⁹,
- подсистем за управљање кључевима – KMS,¹⁰
- подсистем за персонализацију смарт картица - CP¹¹.

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И АРХИТЕКТУРА СИСТЕМА

Систем за сигурну размјену депеша¹² захтијева високу безбједност размјене докумената коју омогућава имплементирана инфраструктура јавног кључа (PKI).

SSrD PKI је комбинација софтвера, технологија шифровања, процеса и сервиса који омогућава комуникацију преко мреже, при чему су задовољени услови: повјерљивост комуникације, интегритет порука и аутентичност учесника у комуникацији.

Инфраструктура је реализована кроз хијерархијску структуру CA сервера који чине сертификационо тијело:

- SSrD Root CA сервер – врховно сертификационо тијело,

---

8 DE – Date Exchange.

9 CA – Certification Authority.

10 KMS – Key Management System.

11 CP – Card Personalization.

12 SSrD – Систем за сигурну размјену докумената (Депеша).

- реализовано као самостални СА,
- SSrD Издавачки (Issuing) СА сервер – подређено сертификационо тијело за издавање сертификата, потписаних од стране Root СА сервера.

Сертификационо тијело SSrD_CA издаје X.509 v3 сертификате, а регистре опозваних сертификата у облику X.509 v2 (Certificate Revocation List – CLR).

Електронски сертификат повезује податке за верификовање електронског потписа са учесником у комуникацији и потврђује његов идентитет. Приватни кључ се генерише на рачунару, а затим упише на паметну картицу („smart card“)¹³. Због кориштења енкрипције, неопходно је да друге полицијске институције могу приступити јавним кључевима. Само због тога се кључ генерише изван картице. С обзиром на то да систем користи исти кључ за двије операције (потписивање и кодирање), овакво кориштење омогућава да се у случају хаварије могу дешифровати поруке.

Рок важења корисничких кључева је 1 година, док је рок важења SSrD Root CA сертификата 20 година, а сертификата издавачког сертификационог тијела 10 година. Како картице посједују властите криптографске операције којима се штите уписани подаци, обезбијеђено је да тајни кључ корисника никада не напушта картицу, па се самим тим не може чувати ван картице нити копирати. Картица се користи за: пријављивање на систем, идентификацију, дигитално потписивање и криптовање докумената. Кроз реализацију смарт картице обезбијеђене су функционалности: аутентификације, валидације, похрањивања и закључавања података (похрањени подаци се не могу преузети са картице). За приступ и кориштење картице користи се сигурносни PIN код минималне дужине 4 карактера.

СА тијело треба да се налази у једној полицијској институцији која је законски надлежна за ове послове¹⁴.

Криптографски алгоритми

Криптовање депеша се врши кориштењем симетричног алгоритма AES са дужином кључа 256 бита. Симетрични кључ се криптује са RSA-

---

13 Паметна картица (engl. „smart card“) – пластична картица са уграђеним интегрисаним колом, која се користи за чување криптографског материјала, аутентификацију, криптовање, дешифровање и електронско потписивање.

14 Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске 57/16 и 110/16) у члану 141, став 5 наводи: „(5) Министарство може успоставити инфраструктуру за дигитално потписивање и издавање квалификованих дигиталних сертификата у складу са важећим прописима.“ Сходно овом члану Закона је јасно да у Републици Српској постоји правни основ за успоставу система заштите приликом преноса података базираних на јавним кључевима.

2048 алгоритмом. За потписивање депеша користи се асиметрични алгоритам RSA-2048. Креирање електронског сажетка депеше користи се SHA-512 алгоритам¹⁵.

Корисничка апликација

Графички кориснички интерфејс (GUI) апликације је интуитиван, прегледан, једноставан за кориштење. Подаци о свим значајним активностима у апликацији се чувају као лог фајлови у бази података. Максимална величина података који се могу слати по једној сесији је 250 MB, а број депеша није ограничен. Апликацијом је омогућено циркуларно слање депеша, тј. истовремено слање депеша ка више корисника. Постоји звучно и визуелно упозорење код пријема депеше. Приликом слања депеша добија се порука о успјешности слања и евентуалним грешкама у комуникацији. Ток података и криптовање депеша приказано је на слици 1.

Покретање апликације није могуће без смарт картице и уноса PIN кода. Сама апликација се састоји од три модула:

1. модул за припрему/криптовање депеше,
2. модул за слање, модул за пријем/декриптовање депеша,
3. модул за администрацију система.

Модул за припрему чине: поље за унос одредишта, поље предмета депеше и поље за унос начина поступања. При слању се уноси и текст који описује садржај додатка депеше. Након снимања припремљене депеше она се криптује и аутоматски пребацује у преглед „пошта у припреми“ и након успјешног слања у преглед „испоручена пошта“. Преглед „испоручена пошта“ даје кориснику увид у датум и вријеме слања, одредиште послане поруке, те предмет и садржај поруке.

Крипто операције

- Слање
  - Генерише се AES кључ дужине 256 бита,
  - Сви битни дијелови поруке се заштите овим кључем,
  - AES кључ се криптује јавним кључем примаоца,
  - Састави се XML порука,
  - XML порука се потпише са DSS библиотеком.
- Пријем
  - Провјери се потпис XML поруке кориштењем DSS eSignature библиотеке,
  - Из XML поруке се издвоји AES кључ и он се декриптује приватним кључем примаоца,
  - Сви битни дијелови XML поруке се отпакују овим кључем.

Након успјешног пријема депеша и активирања звучног и визуелног

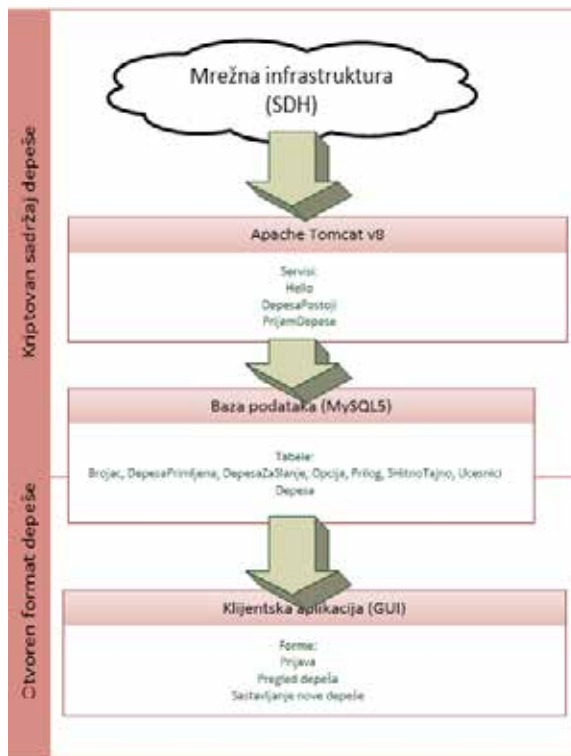
15 Наведени алгоритми се налазе на листи акредитованих алгоритама овјављених у документу „Акредитовани криптографски алгоритми“ Агенције за информационо друштво Републике Српске.

сигнала о пријему, корисник аутоматски добија преглед са датумом и временом пријема, пошиљаоцем, те предметом и садржајем депеше.

Корисничка – радна станица

Радне станице система су засноване на х64 архитектури. Рачунари су опремљени читачима смарт картица и мултифункционалним уређајима (штампач и скенер). На радним станицама система је инсталиран оперативни систем Microsoft Windows 10 Professional Edition и програмски пакет MS Office 2016, Јава радно окружење (JRE и JDK) и MySQL сервер. Читачи картица омогућавају кориштење смарт картица, чија улога је аутентификација корисника (оператера и администратора), дигитално потписивање и криптовање података.

Слика 1 – Ток података и криптовање депеша

Извор: Обрада аутора

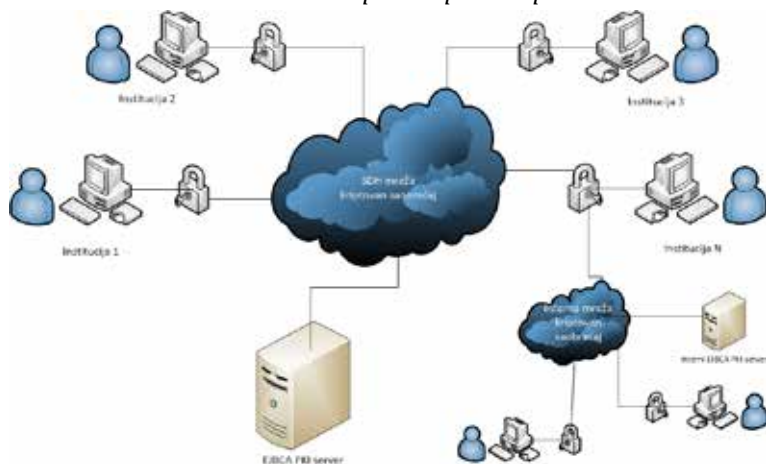
Потребна опрема за рад система

- Десктоп рачунар сљедећик карактеристика:
  - Процесор „i7“,
  - Меморија 8GB RAM-а,
- Читач паметних картица (контактни интерфејс),
- Паметна картица („JCOR V242R2“, меморија 80Кб, контактни интерфејс).

Транспортна мрежа

Размјена депеша се одвија путем телекомуникационог система за пренос података за потребе јавне безбједности, тзв. СДХ мрежа¹⁶ (слика 2), која посједује редувантне линкове. Транспортна мрежа је изолована – нема приступ Интернету, а између сваке институције – кориснице система SSrD треба да је креиран VPN тунел.

Слика 2 – Транспортна мрежа

Извор: Обрада аутора

Физичка заштита

Сервери и радна станица система у оквиру институција треба да су смјештени у просторије које су заштићене од неауторизованог физичког приступа и од посљедица које могу настати усљед струјних удара, пожара и поплава.

Контрола уласка у просторији се врши у складу са прописима о Мрежа за пренос података за потребе органа јавне безбједности успостављена је Законом о Агенцији за идентификациона документа, евиденцију и размјену података Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ 56/08).

заштити тајних података, информационе безбједности и прописаним организационим, физичким и техничким мјерама заштите објеката. Просторије треба да су опремљене системом ватродојаве и противпожарним апаратима.

Сервери и радна станица за пријем и слање депеша су смјештени у просторије које имају антистатички под, уређаје за непрекидно напајање електричном енергијом и агрегатско напајање. Поред наведеног, постоји контрола улаза помоћу RF картица, видео надзор, аутоматски клима уређај са алармима који се шаљу путем SMS порука и кроз веб надзор, те резервни клима уређај.

ЗАКЉУЧАК

Институције које су надлежне за полицијске послове треба да успоставе системе сигурне размјене података у складу са релевантним прописима, али и међународним стандардима у области заштите података.

Неопходно је да се прате технички стандарди и да се врше константна улагања, тако да системи буду имуни на покушаје злоупотребе од стране група које крше законе и врше криминалне активности из области сајбер криминалитета.

У оквиру МУП-а Републике Српске развијен је систем за сигурну размјену докумената/депеша који користи савремена графичка окружења за кориснички интерфејс, а у позадини је заснован на моћним криптографским алатима којима се штите подаци прије похране у базама података и који се размјењују на тако заштићен начин. Сваки корисник посједује картицу на којој је похрањен аплет који омогућава шифровање порука.

Институције које су заинтересоване за кориштење оваквог система могу остварити приступ и размјену података уважавајући законску и уставну структуру у Босни и Херцеговини на начин да се успостави уговорни однос са МУП-ом Републике Српске. До сада су потписани споразуми о депешном саобраћају између МУП-а Републике Српске и Федералне управе полиције, Федералног министарства унутрашњих послова ФБиХ, Полиције Брчко дистрикта БиХ, Државне агенције за истраге и заштиту и Дирекције за координацију полицијских тијела БиХ, а размјена депеша се врши путем система SSrD.

Посебно треба истаћи да је систем комплетно развијен интерним ресурсима МУП-а Републике Српске, што гарантује већи ниво заштите и флексибилност у увођењу нових механизма заштите.

ЛИТЕРАТУРА

- DIN. (2012). *Identification card systems - European Citizen Card - Part 4: Recommendations for European Citizen Card Issuance, Operation and Use*. DIN CEN/TS 15480-4: 2012-6 (E).
- EJBCA, <https://www.ejbc.org/>. (n.d.).
- EU DSS biblioteka, <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL/eSignature>. (n.d.).
- <https://www.iwm.org.uk/history/how-alan-turing-cracked-the-enigma-code>. (n.d.).
- ICAO. (2016). *Biometrics Deployment Of Machine Readable Travel Documents*. Montreal, Canada: ICAO.
- ICAO. (2016). *Use of Contactless Integrated Circuits In Machine Readable Travel Documents*. Montreal, Canada: ICAO.
- IDDEEA. (2013). *Architecture of Electronic Identity Cards of Bosnia and Herzegovina, Version 1.3*. Banja Luka: IDDEEA.
- IsoApplet*, <https://github.com/philipWendland/IsoApplet>. (n.d.).
- Маџан, С. (2018). *EU Service Directive, Digital Identity and ID documents in Bosnia and Herzegovina*. Banja Luka, Republika Srpska, BiH: JITA – Journal of Information Technology and Applications.
- Nash, A.: *PKI – Implementing and Managing E-Security*. (2001). Berkeley, California, USA: RSA Press.
- Nogo, S., & Маџан, С. (2009). *eServices Platform*. Beograd: SMART eGovernment 2009.
- Ombelli, D., & Knopjes, F. (April 2008). *Documents: The Developer's Toolkit*. Via Occidentalis Editor, IOM.
- OpenSC*, <https://github.com/OpenSC/OpenSC>. (n.d.).
- www.nist.gov. (n.d.).
- Маџан, С. (2005). *Идентификациони менаџмент*. Београд: ИнфоМ.
- Маџан, С. (2018). *Регистри за идентификацију грађана, Заштита људских права и ефикасна државна управа*. Бања Лука: Докторска дисертација.
- Цвијановић, Ђ. (2013). *Имплементација заштитних елемената основне контроле приступа електронских докумената, Специјалистички рад*. Бања Лука: Факултет информативних технологија.

MODERN ENCRYPTION TECHNOLOGY IN MOI REPUBLIKA SRPSKA SAFE DATA EXCHANGE BETWEEN POLICE BODIES

Siniša Macan, PhD*
Divna Lovrić-Bojanić**
Đorđe Cvijanović***

Abstrakt: For the conduct of police tasks it is necessary to establish a secure exchange of data of different levels of confidentiality. The data must be protected in a way that they are not read by criminals. Criminal acts are related to the acquisition of illegal funds. Such funds allow criminals to use modern equipment to break communication channels. For this reason, the police must use the most up-to-date available data encryption and encryption methods. The paper presents the modern system of exchange of encrypted text messages developed in the MoI of the Republic of Srpska.

At the core of this system, the cryptographic mechanism of the symmetric AES algorithm with a 256 bit key length is used. The symmetric key is encrypted with the RSA-2048 algorithm. The asymmetric algorithm RSA-2048 is used to sign text messages. To create an electronic summary of a text message, the SHA-512 algorithm is used. On the basis of this kind of cryptography, a flexible system has been developed and used in MoI.

A MoI employee uses a smart card with a chip that contains a unique key for encrypting messages. This message is shipped and decrypted again at the destination. Messages are exchanged between police authorities in Bosnia and Herzegovina.

Key words: cryptography, dispatch, public key infrastructure, RSA-2048 algorithm, AES algorithm, SHA-512 algorithm

* Ministry of Internal Affairs of Republic of Srpska, e-mail: sinisa.macan@mup.vladars.nete

** Ministry of Internal Affairs of Republic of Srpska, e-mail: djordje.cvijanovic@mup.vladars.net

*** Ministry of Internal Affairs of Republic of Srpska, e-mail: divna.lovrac@mup.vladars.net

Рад запримљен: 30. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

УЛОГА И ЗАДАЦИ КОЊИЧКЕ ПОЛИЦИЈЕ СА ОСВРТОМ НА ЈАЧАЊЕ ПРОЈЕКТА ПОЛИЦИЈА У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

доц. др Жељко Спалевић*
доц. др Дражен Божовић**
Љубиша Конатар, ма***

Апстракт: Повећани безбједносни ризици који карактеришу данашњицу у цијелом свијету, не могу се контролисати само радом полиције, већ је потребна и стална сарадња и партнерски однос са грађанима, локалном самоуправом, институцијама, установама у циљу заједничког рјешавања безбједносних проблема. Овај концепт постоји у свим развијеним европским земљама, а један од актуелних модела превентивног рада на међународном плану је Community Policing – Полиција у локалној заједници. У процесу европских интеграција и демократизације друштва успјех рада полиције се мјери кроз идентификовање и рјешавање конкретних безбједносних проблема на нивоу локалне управе и друштвене заједнице. У постизању претходних циљева, немјерљив допринос, уз правилно ангажовање, припада управо улози и задацима коњичке полиције у локалној заједници, што је предмет овог рада. Током истраживања и доступне скромне стручне и научне литературе, као и нормативних и одређених службених докумената из ове области, примјењене су методе посматрања и анализе докумената. Резултати овог истраживања указују на оправданост и афирмацију јединица коњичке полиције у оснаживању пројекта полиција у локалној заједници.

Кључне ријечи: локална заједница, коњичка полиција, безбједност, превенција.

---

* Универзитет Доња Горица, имејл: zeljko.spalevic@udg.edu.me

** Независни универзитет Бања Лука, имејл: dbozo@t-com.me

*** Универзитет модерних знаности Мостар, имејл: konatarljubisa@gmail.com

УВОД

Основна улога полиције је да се бави спречавањем и гоњењем, као и расвјетљавањем кривичних дјела и прекршаја. Дакле, полиција доминантно дјелује кроз превенцију криминалитета која уопште и може бити успешна само ако се остварује са другим субјектима. Када је ријеч о улози полиције у спречавању и сузбијању насиља на спортским приредбама, она се може посматрати у контексту амбивалентне и деликатне улоге, која у складу са законом, поштује и пружа заштиту, као и ограничава права људи на слободу окупљања. Пројекат „Полиција у локалној заједници” подразумијева концепт модерне полиције, службе која је стално на услузи грађанима и у сталном контакту са њима. Истовремено, у овом пројекту јединица коњичке полиције има за циљ побољшање имиџа полиције, као и унапређење односа полиције и грађана, конкретно на подручју патролних рејона, у зонама националних паркова, излетишта, залеђа плажа, школа итд., гдје је употреба службеног коња¹ незамјењива. Циљна група јединице коњичке полиције, поред локалног становништва, јесу дјеца предшколских установа, као и ученици основних школа, узраста од првог до петог разреда. Током ангажовања на патролним рејонима, полицајци коњаници обавезно сарађују са локалним контакт полицајцима. Дакле, поред учешћа коњичке полиције у реализацији пројекта, значајан допринос оснаживању могу дати секције Међународне полицијске организације ИПА (*International Police Association*), туристичка организација града, и на крају сама локална самоуправа. Имајућу у виду изнесено, ово је модел који има перспективу да постане доминантан облик борбе против криминала уз примјену сценарија који води до сигурног успјеха.

МЕТОД РАДА И РЕЗУЛТАТИ

Током израде овог рада, а на основу расположивих података, разматран је развој партнерства полиције и заједнице и разматране су могућности јединице коњичке полиције у стремљењу најмодернијим превенцијама криминалитета. Коришћењем метода посматрања и анализа садржаја докумената сагледане су улога и значај јединица коњичке полиције и остваривање сарадње полиције и заједнице.

Методом посматрања су се непосредно – чулима – посматрале појаве и прикупљали подаци о простору, организацији и активностима

---

1 Универзална декларација о доброти животиња признаје да су животиње жива бића са осећањима, потребно их је тако третирати и поштовати. Службене животиње су животиње које су обучене и користе се за обављање послова појединих државних органа (службени коњи и пси) „Службени лист ЦГ”, бр. 14/2008.

коњичке полиције и улози полиције у локалној заједници. Аутори су били у улози учесника-посматрача, посматрача-учесника и другим улогама посматрача. Дакле, објекат посматрања је коњичка јединица Управе полиције, односно њен састав и услови у којима се употребљава.

Методом анализе докумената – структурном, функционалном, односно директном и индиректном анализом, прикупљени подаци су квалитативно анализирани, у првом реду, писани извори који се односе на правна документа и научне и стручне радове. Из ових докумената и радова дају се одговори који описују јединице коњичке полиције и повезују је са улогом у локалној заједници.

УПОТРЕБА СЛУЖБЕНИХ КОЊА У ПОЛИЦИЈИ И ЊИХОВИ ЗАДАЦИ

Као пријатељ и помагач човјека, коњ је активно учествовао у бројим историјским догађајима и у стварању многих друштвених добара и бољих услова за живот и рад човјека. Он је човјеку приближио далеке просторе и хоризонте, чиме је директно и индиректно утицао на проширење човјекових видика и сазнања. Како се коњи користе за бројне, различите намјене, неопходно је да посједују одговарајуће радне предиспозиције како би се успјешно и брзо обављали послови. Те предиспозиције су нарочито уско везане за расне и типолошке карактеристике коња, али за индивидуалност сваког грла појединачно.²

Зачеци дјеловања коњичке полиције на простору бивше Југославије датирају из времена јединица народне милиције.³ Савремени развој технике и урбанизација, поспјешило је набавку различитих врста возила што је за последицу имало готово потпуно потискивање службених коња⁴ из некадашњих јединица милиције. За то вријеме то је била разумљива одлука, јер је тадашњој милицији била потребна већа мобилност и оперативност, за шта су се коњи показали као застарјели и непотребни.

---

2 Аџић, Н.: Коњ (*Equus caballus*), Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица, 2015, стр. 7 и 427.

3 У Србији, само град Београд има своју коњичку јединицу полиције организационо везану за бригаду полиције, основану давне 1946. године, док ју је у старој Југославији још имала и Словенија (*Коњенишка енота Љубљана и група коњаника Марибор*), а основана је 1974. године. У Црној Гори, МУП Црне Горе формирао је коњичку јединицу – Тим полиције на коњима у Подгорици 2007. године, који је организационо везан за Посебну јединицу полиције.

4 Употреба коња се током времена перманентно развијала у многобројне сврхе: у почетку за лов, ратне јединице, земљорадњу, војне и полицијске потребе, туризам и спорт и на крају у новије вријеме лијечење лица са посебним потребама. За службене потребе полиције користе се коњи топлокрвне расе типа Холштајн (*енгл. Holstein*), то су врло снажни коњи, одликују их велике физичке способности, послушност, племенитост, интелигнција, воља за рад и темпераментност.

Данас, због брзе урбанизације и дневне миграције становништва, указала се потреба за учинковитијим надзором националних паркова, шеталишта и рубних дјелова насеља. У тим подручјима, региструју се кривична дјела због којих је био потребан стални надзор полиције. Такође, ствара се општи осјећај јединства човјека и природе који је стављен у други план управо због поменуте урбанизације и савременог начина живота.

Тактика дјеловања јединице коњичке полиције⁵ самостално или као подршка осталим јединицама полиције уз употребу службених коња као законом прописаног средства принуде зависи од многих околности. Употребљивост коњаника у садејству са јединицама полиције прије свега мора бити рационална ако желимо да она буде успјешна и ефикасна. Коњичка јединица полиције употребљава се у реализацији полицијских послова и у почасне сврхе, гдје се користе се као почасне јединице приликом посјета страних државника и прослава националних празника. Са друге стране, у реализацији полицијских послова искуства полиција европских држава говоре да се службени коњи могу користити за реализацију најзахтјевних оперативних задатака као што су: обезбјеђење јавних окупљања и приредби, обезбјеђењештићених личности и траса њиховог кретања, објеката и простора у којима бораве, пружање помоћи јединицама полиције приликом извршавања криминалистичко-тактичких радњи, преглед терена, потјере у неприступачним подручјима итд.

У извршавању полицијских послова, посебно када се примјењују средства принуде, полиција на коњима уз садејство полиције са посебно дресираним псима може дати немјерљиве резултате. Њиховим планским ангажовањем се са најмање штетних последица може постићи примјена закона и извршење полицијских задатака. Примјена полицијских овлашћења мора бити у складу са законом и другим прописима уз поштовање Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Кодекса полицијске етике и других међународних аката који се односе на полицију.

Истовремено, при реализацији полицијских задатака полицајац коњаник посебно мора пазити да не проузрокује штету за људе и њихову имовину, као и да не повриједи службеног коња. Полицајац коњаник мора при употреби службеног коња поштовати одредбе Закона о унутрашњим пословима⁶ и Правилника о начину обављања одређених полицијских послова и примјени овлашћења у обављању тих послова. Тако је чланом 66 поменутог закона нормативно прописана употреба овог средства принуде, „службени коњи могу да се употрејебе као средство принуде

---

5 Шире у: Конатар, Љ.: Употреба службених коња као подршке Посебној јединици полиције, Управа полиције Црне Горе, Полицијски гласник бр. 4, 2009, стр. 31 и 32.

6 „Службени лист ЦГ”, бр. 44/12 и 36/13 и 1/2015

ради успостављања нарушеног јавног реда и мира и ради запрјечавања проласка лица. Употребом службених коња сматра се кретање коњима према лицима ради њиховог раздвајања или потискивања, односно запрјечавање коњима проласка лица”.

Треба истаћи да се службени коњ не смије упућивати на реализацију полицијског задатка уколико полицајац коњаник нема положен испит за полицајца коњаника⁷ што подразумемијева и познавање вјештине јахања. Употреба службених коња мора се прилагодити посебним начелима, као и ветеринарским нормама, па је с тим у вези потребно испоштовати сљедеће захтјеве и потребе: службени коњ се по правилу употребљава у вријеме дневне свјетлости, превентивно дјеловање у условима мрза, леда, снијега или густе магле је неучинковито, као и у мјестима гдје постоје велике природне или вјештачке препреке, специфичности терена, нпр. перони, мостови, путни прелази, густо и мочварно земљиште, итд.

Приликом одабира типа коња за потребе полиције посебно води рачуна да јединке буду крупног формата, чврсте конструкције и мирног темперамента. Поред величине, лијепог изгледа и елегантних покрета, морају бити снажни и издржљиви, способни да прескоче различите препреке. Истовремено, морају бити интелигентни, послушни и склони учењу. Одабир коњских грла за потребе полиције по правилу врши посебна комисија састављена од стручних лица која познају наведене карактеристике коња и потребе полиције.

Употреба коња је посебно ефикасна при заштити бокова и зачеља кордона, запрјечавању праваца, потискивању и растурању масе. Такође, коњаници распоређени у врсту и окренути према маси могу спречавати масу да приђу неком објекту или простору. Поред овог, коњаници распоређени у врсту могу усмјеравати кретање масе према одређеном правцу.⁸ Међутим, прије него заузму било који распоред за интервенцију, у припремној фази се службеним коњима поставља посебна заштитна опрема (визир за главу, штитници за ноге, аше, посебне потковице итд.), а сваки коњ мора бити тренингом припремљен за интервенцију.

За употребу коњице потребно је посебно професионално знање како би њена употреба постигла жељени учинак. Ненамјенска употреба коњице приликом извршавања задатака може лако проузроковати погоршање ситуације. Коњица не смије бити употријебљена као „штит” полицајцима у стројевом поретку за интервенцију. Стројеви коњичке

---

⁷ Службени коњи могу се употријебити само под надзором стручно оспособљених полицијских службеника (коњаника). Правилник о начину обављања одређених полицијских послова и примјени овлаштења у обављању тих послова „Службени лист ЦГ”, бр. 44/12 и 36/13, члан 224.

⁸ Стајић, Љ.; Стевановић, О.: Грађански нереди, Полицијска академија, Београд, 1995, стр. 182.

полиције за интервенцију реализују се кроз следеће облике: обични кордон⁹, клин¹⁰ и резерва¹¹.

У скоро свим условима и на скоро свим теренима добро обучен коњ у контакту са масом је брз и покретан. У маси, коњ као снажна и крупна животиња код људи изазива страх и несигурност¹². Када се изда наређење за употребу коњице према маси, акција мора бити брза и ефикасна а полицајци у стројевом поретку (кордону) морају бити спремни за интервенцију и помоћ евентуално обореном коњанику и службеном коњу. Најбоље рјешење је да стројеви пореци полиције „на земљи” буду у непосредном контакту са масом (окупљеним грађанима) чиме се смањује могућност бацања предмета на коњицу, посебно каменица и разних запаљивих смјеса.

Искуства европских полиција указују да постоји потреба за учешћем коњичких јединица у рјешавању најзахтјевнијих полицијских задатака, гдје се очекује нарушавање јавног реда и мира¹³ (JPM) у већем обиму и манифестује се током демонстрација, спортских приредби и нереди.

Приликом обезбјеђења неких од наведених јавних окупљања и приредби, полиција се често налази између захтјева који су практично немогући, а то је превенција у циљу искључивања сваке могуће опасности са једне стране, са друге, постизање циља уз избјегавање прекомјерног ангажовања униформисане полиције¹⁴. Са становишта полиције, за рјешавање оваквих сложених задатака увијек постоји недостатак адекватних снага.

Обезбјеђивање јавних окупљања грађана високог безбједносног ризика захтијева индивидуалне и колективне припреме, планирање,

---

9 Формације полицајаца коњаника у јединици полиције за интервенцију називају се стројеви за интервенцију или кордони.

10 Клин представља формацију коњаника (облик) који се примјењује за офанзивне задатке, као што су просијецање масе ради њеног разбијања и раздвајања на мање групе ради лакшег лишавања слободе изгредника.

11 Резервне снаге представљају посебан полицијски тим, то су готове снаге које морају обезбиједити рана интервентна поступања у циљу спречавања нарушавања јавног реда и мира у већем обиму.

12 Стајић, Љ.; Стевановић, О.: Грађански нереди, Полицијска академија, Београд, 1995, стр. 182.

13 Практично, употреба службених животиња дефинисана је Законом о унутрашњим пословима, „Службени лист ЦГ”, бр. 44/12 и 36/13 и 1/2015, члан 10. Као и одредбе Правилника о начину обављања одређених полицијских послова и примјени овлаштења у обављању тих послова „Службени лист ЦГ”, бр. 44/12 и 36/13, члан 109.

14 Сувише велики број униформисаних полицајаца често ствара атмосферу неповјерења између масе и полиције. У неким случајевима уочљивост полиције може бити фактор одвраћања од насиља, у неким претјерана демонстрација силе изазива насиље и неповјерење код гледалаца. Недостатак интервенције између полиције и навијача ствара непријатељску атмосферу са обје стране.

тактичку припремљеност и оспособљеност јединица полиције у циљу ефикасног дјеловања. Предмет посебне пажње полиције су јавна окупљања – било да се ради о протестима, о изражавању социјалних, политичких или других ставова, или јавне приредбе гдје спадају културни, музички или спортски догађаји.

Спорт и спортске приредбе су заузели мјесто у савременој култури човјека, међутим, насиље које га прати постаје планетарни проблем, а најизраженије је на оним манифестацијама које су у емотивном фокусу и гдје се окупља већи број гледалаца. Иако последњи статистички показатељи указују на позитивне тенденције везане за безбједност одржавања фудбалских приредби, морамо нагласити да Црна Гора по параметрима исказује озбиљну намјеру за унапређењем савремених правних и институционалних механизма у циљу ефикасног супротстављања овом сложенем друштвеном проблему.¹⁵

Полицијска коњица је посебно учинковита и употребљава се на обезбјеђењу спортских и других манифестација гдје се окупља велики број грађана као помоћ при овладавању, надзирању и рјешавању непримјерних догађаја на терену. Коњи су веома ефикасни при одржавању ЈРМ-а и представљају велику предност полиције због своје поставе и мобилности јединица. У зависности од потребе, најбољи ефекти се постижу када су коњаници и коњи опремљени заштитном опремом. Употреба и учинци коњице према лицима која нарушавају ЈРМ су добро позната и поштована, коњаници брзо и ефикасно спречавају нарушавање ЈРМ користећи снагу коња и маневарске способности истих, па се на овај начин подиже и морал полицајаца „на земљи” који се налазе у непосредном контакту са масом.

Осим наведеног, полиција се често може наћи пред проблемом заустављања евентуалних *протеста и демонстрација* или *нереда* када је нарушен јавни ред и мир у већем обиму. У оваквим ситуацијама руководиоци полицијских јединица налазе се пред изазовом руковођења недовољним (некада необученим за сузбијање грађанских нереда) снагама за извршење задатка, па се јединице коњичке полиције могу ангажовати кроз сљедеће облике: приказ демонстрације моћи полиције, подршка стројевим порецима – кордонима полиције, потискивање и раздвајање масе, разбијање масе и помоћ јединицама полиције при лишавању слободе и одвајању агресивних група, као и организовано повлачење јединица полиције.

Поред наведених ванредних задатака који се односе на спортске приредбе или протесте и нереде у свакодневним условима коњаници извршавају редовне полицијске задатке *коњичком патролом*. Већ је

---

15 Шире у: Спалевић, Ж.; Конатар, Љ.: Правни оквир супротстављања навијачком насиљу на спортским (фудбалским) приредбама у Црној Гори, International Scientific Conference ERAZ, Софија, 2018.

поменуто да су то периферије насеља и зелене површине, а значајна предност је то што патролна стаза не захтијева путеве или другу инфраструктуру, већ се ове патроле несметано крећу кроз природу.

Коњичка патрола се састоји од два или више полицијска службеника. Полицајац коњаник све задатке по правилу реализује на коњу, није прикладно да се при реализацији задатака приближава угоститељским баштама, тржницама – пијацама, трговинама. Током патроле обавезно користи прилагођена средства принуде (дуга службена палица, пиштољ, прилагођена средства везе), посебна обиљежавајућа и заштитна опрема за коња и коњаника, као и намјенска возила за транспорт коња.

ПОДРШКА ПРОЈЕКТУ ПОЛИЦИЈА У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Као што смо у уводном дијелу рада нагласили, циљ пројекта „Полиција у локалној заједници” представља ангажовање службе која је стално на услузи грађанима и у сталном контакту са њима. Од контакт полицајца се очекује већа обученост и спремност да обилазе патролни рејон, остварују непосредну комуникацију са грађанима, уз стално интересовање о проблемима заједнице, безбједносним потребама и уочавање фактора који погодују настанку и развоју криминалитета. Промјене у полицијској организацији у складу са новим концептом профилишу полицију као јавну службу која остварује партнерство са заједницом и самим тим обезбјеђује подршку грађана и њихово учешће у превентивним активностима. У том циљу, полиција треба да остварује сљедеће задатке: заједнички рад полиције и грађана у идентификацији локалних проблема, едукација грађана о узроцима криминалитета, партнерски рад на изради акционог плана за превентивно дјеловање и заједнички рад у идентификацији и мобилизацији расположивих ресурса.

Имајућу у виду наведено, изнијећемо виђење гдје је дјеловање полиције у заједници утемељено на идеји да полицијски службеници и грађани раде заједно и рјешавају проблеме који су на нивоу локалне заједнице а везани су за криминал и различите облике друштвених поремећаја.¹⁶ Полицијска пракса је показала да уколико се локална заједница, а некада и шира заједница, не укључе у интезивну борбу против криминала, шансе за превенцију од надлежних служби су знатно умањене. Због тога је важно да се у подручјима гдје се региструје висока стопа учесталости кривичних дјела изгради модел локалне заједнице која ће адекватно одговорити на постављене безбједносне изазове.

---

16 Trojanowicz, R., Bucqueroux B. (1998). *Community Policing: How to Get Started*. Cincinnati,: Anderson Publishing. p 5, у: Ивана Цајнер Мраовић, Владимир Фабер, Горан Воларевић, Стратегија дјеловања полиције у заједници, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Полицијска академија, Загреб, 2003, стр. 1.

Полиција у заједници предвиђа свакодневне контакте полицијских службеника и грађана, како би се успоставило међусобно повјерење и систем вриједности. Кључна дјелатност полиције је полицијска патрола, а кључни полицијски службеник који успоставља односе са грађанима је контакт полицајац. Контакт полицајац је нови тип полицијског службеника који је ослобођен од интервенција и патролну дјелатност обавља пјешнице. Контакт полицајац комуницира и саосјећа са грађанима, мотивише грађане, има интегритет, даје иницијативе али и рјешава проблеме¹⁷.

Овдје посебно долази до изражаја способност позорника-контакт полицајца да у активности „од врата до врата” успостави контакте са грађанима и установама искључиво на принципу добровољности, и са њима обављаја разговоре уз потпуно уважавање њихове приватности и поштовање људских права.

На крају, исход мора бити потпуно повјерење грађана у позорника. Истовремено, веома је важно да полицајац стекне углед и повјерење грађана и онда када дјелује репресивно. Да би контакт полицајац остварио претходно поменуте активности мора посједовати психофизичке способности, стручност и знање, вјештину комуницирања, као и ауторитет. Потребно је да добро познаје становништво, обичаје и прилике, те да буде прилагодив друштвеној средини. Менаџмент полиције мора водити рачуна да се позорници устале на својим позорничким рејонима у циљу упознавања људи и изградње повјерења са грађанима.

Основни проблем превенције криминалитета у заједници представља мобилизација немотивисаних појединаца у градским зонама у циљу стварања мјера превенције које предузимају сами грађани. У потстицању грађана на превенцију и остваривању контакта грађани – полиција долази до изражаја улога коњичке полиције чијим ангажовањем се стварају трајни контакти на релацији грађани – полиција. Учешће коњичке полиције (уз обавезно учешће контакт полицајца) превасходно се усмјерава на презентацију службених коња, коњичке опреме и људства, којом се постиже велики успјех код најмлађих, посебно приликом реализације заједничких васпитних радионица.

Дакле, контакт полицајац – позорник кроз редовне обиласке вртића и школа на свом рејону организује дружење дјеце са службеним коњима и коњичком полицијом. Кроз овакве видове припремљених посјета и одговарајући програм грађани, а посебно дјеца, имају прилику да се упознају са радом и пословима полиције, да разговарају са полицијским службеницима о различитим питањима и развијају поверење у полицију и њену дјелатност. На овај начин грађани се постичу на солидраност,

---

17 Цајнер-Мраовић, И.; Фабер, В.; Воларевић, Г.: Стратегија дјеловања полиције у заједници, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Полицијска академија, Загреб, 2003, стр. 2–9.

доживљавајући себе као дио цјелине укидајући баријере у комуникацији између грађана и полиције. Током реализације овог пројекта, поред основне, посебна циљна група су мањинске и социјално угрожене групе, па активности треба усмјеравати на подстицање ових група да сарађују са полицијом у идентификовању и рјешавању проблема који прате свакодневни живот заједнице.

ЗАКЉУЧАК

Сва искуства до којих се дошло у теорији и пракси упућују на једну важну чињеницу. Борба против свих облика криминала, нарочито у превентивном смислу, нема великих шанси за успјех уколико у тој борби не учествују грађани, локална заједница и полиција. Потребно је истаћи да се од традиционалних метода дјеловања полиције које су углавном конципиране на брзој интервенцији полиције не може очекивати смањење стопе криминалитета, јер то није доминантан модел превенције. Оспособљавање полиције за успјешно поступање на плану превенције захтијева велике напоре и средства, много више од обуке за брзо и репресивно дјеловање. Суштина превентиве је да се у грађанима пронађе партнер који вјерује, помаже полицији и да се са професионалним понашањем створи култура одговорности – интегритет полиције. Истовремено, полицијски службеници обављају високо одговоран посао и предузимају изузетне професионалне и људске напоре како би грађанима, уз праведан и једнак однос, обезбиједили сигурно окружење и пуну безбједност. Досадашња искуства истају важност подршке пројекту „Полиција у локалној заједници” уколико се жели дугорочно унаприједити интегритет полиције и интегритет полицијског дјеловања, као и свакодневних полицијских операција. Најбољи показатељ дугорочног односа са грађанима је успостављање повјерења са дјецом предшколског и школског узраста.

Са друге стране, репресивним дјеловањем коњичке полиције се настоји сузбити делинквенција током протеста, демонстација, спорстских приредби итд., гдје се службени коњ користи као средство принуде, али се репресивне мјере све више комбинују са превентивним мјерама у циљу избјегавања репресије.

Закључујући овај рад дужностима полицајца у локалној заједници и коњаника, морамо посебно да напоменемо опречна мишљења менаџмента полиције о функционалној употреби коњичке полиције и њеној употребљивости за извршавање полицијских задатака. Дакле, потребно је извршити непристрасну анализу учинака јединице коњичке полиције, водећи рачуна да менаџмент полиције прецизно дефинише и одреди захтјеве и потребе коњичке полиције. Истовремено,

треба напоменути да је значај овакве анализе вишеструк, она може допринијети објективном планирању кадрова, њиховој едукацији, правилној употреби безбједносних ресурса, као и успјешном руковођењу јединицама полиције.

На крају, искуства полиције Велике Британије, Француске, Мађарске и Србије говоре о немјерљивом учинку коњичке полиције у рјешавању најзахтјевнијих полицијских задатака, као нпр.. обезбјеђењу спортских манифестација, нереда, штићених личности и заштити државне границе.

ЛИТЕРАТУРА

- Аџић, Н.(2015). Коњ (*Equus caballus*), Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица.
- Цајнер-Мраовић, И.; Фабер, В.; Воларевић, Г. (2003). Стратегија дјеловања полиције у заједници, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Полицијска академија, Загреб,
- Ивана Цајнер Мраовић, Владимир Фабер, Горан Воларевић, (2003). Стратегија дјеловања полиције у заједници, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Полицијска академија, Загреб.
- Стајић, Љ.; Стевановић, О. (1995). Грађански нереди, Полицијска академија, Београд
- Конатар, Љ. (2009). Употреба службених коња као подршке Посебној јединици полиције, Управа полиције Црне Горе, Полицијски гласник бр. 4,
- Спалевић, Ж.; Конатар, Љ. (2018). Правни оквир супростављања навијачком насиљу на спортским (фудбалским) приредбама у Црној Гори, Интернационал Сциентифиц Конференце ЕРАЗ, Софија, Trojanowicz, R., Bucqueroux B. (1998). Community Policing: How to Get Started. Cincinnati, Anderson Publishing. 5.
- Закон о унутрашњим пословима, „Службени лист ЦГ”, бр. 44/12 и 36/13 и 1/2015.
- Закон о заштити добробити животиња, „Службени лист ЦГ”, бр. 14/2008.
- Правилник о начину обављања одређених полицијских послова и примјени овлаштења у обављању тих послова, „Службени лист ЦГ”, бр. 44/12 и 36/13.

THE ROLE AND TASKS OF THE SHINDIG WITH EMPHASIS ON STRENGTHENING POLICE PROJECT IN THE COMMUNITY

Zeljko Spalević, PhD*
Dražen Božović, PhD**
Ljubiša Konatar, ma***

Abstract: Increased security risks that characterize today throughout the world can not be controlled solely by the work of the police, but it also requires constant cooperation and partnership with citizens, local self-governments, institutions, institutions in order to jointly solve security issues. This concept exists in all developed European countries, one of the current models of preventive work on the international plan is the Policing Community - Local Community Police. In the process of European integration and democratization of society, the success of police work is measured by identifying and solving concrete security problems at the level of local government and the community. In achieving previous goals, the unremitting contribution, with proper engagement, belongs exactly to the role and tasks of the local police in the local community, which is the subject of this paper. During the research and available modest professional and scientific literature, as well as normative and certain official documents in this field, methods of observation and analysis of documents were applied. The results of this research indicate the justification and affirmation of units of horsemen in strengthening the project of police in the local community.

Key words: local community, mounted police unit, security, prevention.

---

* *Univerzitet Donja Gorica, e-mail: zeljko.spalevic@udg.edu.me*

** *Nezavisni univerzitet Banja Luka, e-mail: dbozo@t-com.me*

*** *Univerzitet modernih znanosti Mostar, e-mail: konatarljubisa@gmail.com*

Рад запримљен: 25. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

АКТИВНОСТИ МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У РЕФОРМИ СЕКТОРА БЕЗБЈЕДНОСТИ

Др Марко Аћић*

Апстракт: Након отпочињања кризе на подручју бивше Југославије, у њено рјешавање, као посредници или главни актери биле су укључене многобројне регионалне или универзалне међународне организације. Њихов допринос је био видљив како приликом покушаја окончања ратних сукоба тако и непосредно након потписивања Дејтонског мировног споразума и његовог спровођења. У садејству са ОХР Канцеларијом високог представника у БиХ, неке од међународних организација (чији рад ћемо анализирати) својим радом и предложеним реформама допринијеле су и у протвправном преношењу надлжности са нивоа ентитета на ниво заједничких институција у БиХ. На примјеру реформе сектора безбједности, а посебно на покушајима провођења реформе полиције са циљем формирања нових институција на нивоу БиХ, јасно се може сагледати дјеловање Европске уније и Уједињених нација. У циљу сагледавања дјеловања наведених међународних организација у имплементацији појединих анекса Дејтонског мировног споразума направимо и компаративни преглед њихових најзначајнијих активности у периоду ратних дешавања, као и у провођењу самог Дејтонског споразума, јер сматрамо да су узрочно-посљедишно повезане.

Кључне ријечи: Европска унија, Уједињене нације, полицијске мисије, војне мисије, реформа полиције.

---

* Аутор је доцент на Паневропском универзитету Апеирон Бања Лука, имејл: asicdominus@gmail.com

УВОД

Образлагањем најзначајнијих чињеница везаних за дјеловање неких међународних организација у периоду до потписивања Дејтонског мировног споразума¹ (у даљем тексту ДМС), те након њега, аутор жели нагласити узрочно-посљедичну везу догађаја који и данас имају своје зачетке у тим процесима када је питању рад полицијских и војних органа у БиХ. Иако би се на први поглед могло закључити да се ради само о право-историјској анализи, наглашавамо да компаративна метода која је кориштена приликом реформе безбједносног сектора у БиХ даје одговоре и на актуелна питања која се анализирају када су у питању улога и значај новоформираних полицијских агенција на нивоу БиХ и потреба њиховог редефинисања. Без обзира на то којем облику правног тумачења подвргнемо сам текст ДМС-а, јасно је уочљиво да су многе реформе које су проведене у области сектора безбједности учињене уз наметање представника међународне заједнице у БиХ, а прије свега Канцеларије високог представника која је и сама на противправан начин себи прибавила додатна овлаштења. Аналитичким сагледавањем најзначајнијих сегмената дјеловања дијела универзалних и регионалних међународних организација у БиХ прије, те након потписивања ДМС-а желимо нагласити степен њихове укључености у противправну ревизију ДМС-а која је за свој епилог имала супротно јачање нивоа власти на нивоу заједничких институција у БиХ у односу на ентитете и текст самог ДМС-а.

ОСВРТ НА АНГАЖМАН УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У БиХ ПЕРИОДУ ОД 1992. ДО 1995. ГОДИНЕ

У поменутом периоду, дјеловање Уједињених нација (у даљем тексту УН) можемо пратити кроз неколико значајних аспеката. Не желећи у раду овог обима улазити у детаље који нису везани са наслов, на овом мјесту указујемо на чињеницу да су активности ове међународне организације (у даљем тексту МО) у односу на питање сукоба у БиХ и шире, на подручју бивше СФРЈ, уочљиве кроз неколико најзначајнијих активности, и то:

- превентивне дипломатске активности које су предузимане у циљу покушаја спречавања почетка сукоба,
- доношење значајног броја резолуција од стране СБУН којима су на различите начине утицале на ток одвијања сукоба у БиХ,
- ангажман мировне мисије УНПРОФОР у БиХ до 1995. године,
- ангажман у провођењу ДМС-а (прије свега кроз рад ИПТФ).

---

1 Општи оквирни споразум за мир у, потписан 14. 12. 1995. године у Паризу.

У циљу повезивања дјеловања УН-а у овом периоду, као и након потписивања ДМС-а (а прије свега кроз обавезе које су дате донесеним резолуцијама од стране Савјета безбједности УН) наводимо сљедеће битне чињенице. Савјет безбједности УН-а (у даљем тексту СБУН) је са великом пажњом пратио ситуацију у БиХ и у односу на то дјеловао је доношењем великог броја резолуција до 2010. године, тачније њих 111. За период од 1992. до 1995. године усвојено је 57 резолуција што засигурно довољно говори у прилог поменутом интересу. Све те резолуције можемо, по мишљењу правне науке, груписати у више критеријума, почевши од времена доношења, преко обима обавеза које доносе зарађене стране, до утицаја на завршетак рата и саму имплементацију ДМС-а, као и подношење извјештаја овом органу од стране ОХР-а.

У односу на поменуто Карчић даје нешто другачије систематизовање донесених резолуција и разврстава их у шест група: „Једна група би третирала питање ембарга на оружје, друга група би била везана за масовно кршење људских права... Трећа група резолуција третира питање заштићених зона... Четврта група резолуција односи се на војно учешће снага међународне заједнице у Босни и Херцеговини, пета група се односи на рад Међународног трибунала за бившу Југославију... У шесту групу резолуција Вијећа сигурности могу се убројити оне (...) које се односе на високог представника“ (Карчић, 2009: 6-7)².

Са друге стране, ове активности СБУН-а могу се пратити и по годинама, тј. за вријеме ратних сукоба и касније. Смајић прецизно наводи у ком обиму се оне крећу. Тако је СБУН 1992. године донио укупно 20 резолуција од којих се 14 директно односи на БиХ, током 1993. године донесено је укупно 25 резолуција, а на БиХ се односило 17, 1994. године донесено је 12 од којих се 9 односило на БиХ (Смајић, 2011: 86–95) итд.

---

2 Исти аутор издваја сљедећим редослиједом најзначајније резолуције које је доносио СБУН, а које су се односиле на БиХ: Резолуција бр. 713 од 29. септембра 1991. године, Резолуција бр. 743, од 21. фебруара 1992. године, Резолуција бр. 752 од 15. маја 1992. године, Резолуција бр. 755 од 20. маја 1992. године, Резолуција бр. 757 од 30. маја 1992. године, Резолуција бр. 771 од 13. августа 1992. године, Резолуција бр. 780 од 6. октобра 1992. године, Резолуција бр. 781 од 9. октобра 1992. године, Резолуција бр. 798 од 18. децембра 1992. године, Резолуција бр. 808., од 22. фебруара 1993. године, Резолуција бр. 816 од 31. марта 1993. године, Резолуција бр. 819 од 16. априла 1993. године, Резолуција бр. 824 од 6. маја 1993. године, Резолуција бр. 827 од 25. маја 1993. године, Резолуција бр. 836 од 4. јуна 1993. године, Резолуција бр. 844 од 18. јуна 1993. године, Резолуција бр. 941 од 23. септембра 1994. године, Резолуција бр. 1004 од 12. јула 1995. године, Резолуција бр. 1010 од 10. августа 1995. године, Резолуција бр. 1019, од 9. новембра 1995. године, Резолуција бр. 1021 од 22. новембра 1995. године, Резолуција бр. 1022 од 22. новембра 1995. године, Резолуција бр. 1031 од 15. децембра 1995. године, Резолуција бр. 1034 од 21. децембра 1995. године, Резолуција бр. 1035 од 21. децембра 1995. године, Резолуција бр. 1074 од 1. октобра 1996. године, Резолуција бр. 1088 од 12. децембра 1996. године, Резолуција бр. 1491 од 11. јула 2003. године, Резолуција бр. 1575 од 22. новембра 2004. године.

Управној науци постоји дио аутора који нису прихватили оправданост оваквог дјеловања УН-а, и начин који је ова МО предузела према држави која је била њен оснивач. Они сматрају да је у случају бивше Југославије ОУН „прагматичне политичке интересе претпоставила законитости“ (Крећа, 2012: 173). Поготово су се противили дјеловању којим, на тако безочан начин, њој ускраћују помоћ приликом очувања територијалног интегритета и суверенитета. Вилић и Тодоровић сматрају да је у специфичном смислу задатак водећих земаља био да „инструментализују Организацију Уједињених нација и да је претворе у инструмент њихових империјалних политичких циљева“ (Вилић и Тодоровић, 2011: 9).

Када је у питању ангажман Мисије УН-а у БиХ, он је специфичан по неколико карактеристика. Као прво, ради се Мисији која је доживјела неуспјех у великом дијелу свог мандата, како по оцјени домаћих тако и свјетских аналитичара. Главне задатке које је УНПРОФОР имао можемо анализирати кроз садржај Резолуције СБУН бр. 743 од 21. фебруара 1992. године, којом је основана ова мисија и у којој се, између осталог, у тачки 5 ове резолуције каже да би: „*снаге безбједности требале бити у виду привремених аранжмана да би се створили услови за мир и безбједност неопходни за стварање услова који су неопходни за превазилажење југословенске кризе*“³. Без обзира на планирани краткотрајни период ангажовања, оне су на подручју бивше СФРЈ остале до децембра 1995. године, када је окончано њихово повлачење.

Са друге стране, као што то тврди Сиболт, можемо их сагледавати и кроз три најзначајнија хуманитарна аспекта⁴ и то „обезбјеђење ваздушног моста, заштиту конвоја, као и заштиту шест сигурносних зона“ (Seibolt, 2002: 65–66). У овој мисији се као главни недостаци у раду наводе како они везани за унутрашње, тако и они везани за спољашње факторе. Посматрајући ове прве, морамо констатовати да је свака од зараћених страна оптуживала ову мисију да није непристрасна и да помаже оној другој или трећој.

Сваки од конститутивних народа у БиХ имао је своје виђење оправданости овако појашњеног дјеловања УН-а. Срби су аргументе заснивали на чињеницама да су: непотребно помагане заштићене зоне и да се прећутно гледало на њихово неде милитаризовање, као и на нападе који су вршени на српско цивилно становништво из њих, да је долазило до кршења зоне забрањеног лета те да се уз сагласност ове мисије вршила достава наоружања Бошњацима и Хрватима (било преко тузланског аеродрома или *ad hoc* у заштићене зоне или на друга мјеста),

---

3 Садржај Резолуције СБУН бр.743. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743(1992)). преузето са сајта 15.05.2016.

4 У овом периоду према извјештају УНХЦР, тачније између 1993-1995. године тврди се да су хуманитарне организације у БиХ испоручиле 821500 тона хуманитарне помоћи. Види: UNHCR/WFP Joint Evaluation Mission Full Report, Geneva, 1997.

да је долазило до злоупотребе хуманитарних конвоја, нереаговања на прекиде ватре и сл. Са друге стране, Бошњаци су сматрали као неуспјех УНПРОФОР-а чињеницу да је био превише попустљив према српској страни, те да је требало оштрије, одлучније и, прије свега, ваздушним снагама чешће дјеловати по положајима Војске Републике Српске, као и тврдње да Срби крше примирје и да се они оптужују за смрт цивила иако су случајеви Маркале 1 и Маркале 2 тотално неутемељено приписани одговорности српске стране, што потврђују управо званични ставови ове мисије. У односу на ставове поменутих народа, Хрвати су најчешће из својих разлога били незадовољни односом према српским и бошњачким војним снагама које нису по њима у довољној мјери штитиле Хрвате, прије свега у Средњој Босни и Посавини.

Вањски фактори огледали су се прије свега у нејасном мандату саме мисије, превеликим очекивањима од неких земаља чланица у односу на недовољно обучену, опремљену и бројну мисију УНПРОФОР-а на терену. Све је то довело до ситуације да је активност СБУН-а више била квантитативно-нормативног карактера него што је са друге стране чињено да се мисија додатно опреми, да се појача њено бројно стање како би могла одговорити огромном броју изазова са којима се суочила. Аутор поставља питање да ли је циљ појединих земаља чланица УН-а, као што су САД и земље западне Европе, био да се покаже неуспјех мисије УН-а да би се отворио простор НАТО-у, а одговор се налази у тврдњи да се управо то и десило. Мисија УНПРОФОР-а није унапређивана, развијана и опремана, што је довело до њеног неуспјеха у испуњењу циљева мисије, а са друге стране НАТО је „стајао у реду“ и чекао своју прилику да значајније преузме примат од УН-а. То се, нажалост, и десило, те су УН „већину својих функција 1995. препустиле Сјеверноатланском војном пакту“ (Гускова, 2003: 5) а потврђено је и кроз сам ДМС. Сматрамо да је неопходно да све наведено буде истакнуто да би се направио прелаз ка ангажману УН-а након потписивања ДМС-а, са циљем да се прикаже помјерање УН-а из војно-безбједносног ка цивилном дијелу имплементације ДМС-а.

РЕФОРМА ПОЛИЦИЈСКИХ СНАГА ПОД МАНДАТОМ УН

Рад УН-а у БиХ у првим годинама након потписивања ДМС-а имао је другачија обиљежја него данас. Прве послеријатне године носиле су другачије приоритете него данашње прилике које су усмјерене на циљеве дефинисане програмима „One“ за БиХ или „Данас за нас“ као и свеукупним дјеловањем UNCT (*The United Nations Country Team*) у БиХ. Иако је рад УН-а у првим годинама имплементације ДМС-а био значајан у више подручја, овдје желимо у први план ставити рад *IPTF (International Task Police Force*, у даљем тексту ИПТФ) које су дјеловале у оквиру мисије

UNMIBH⁵. Задатак ове мисије одређен је анексом XI ДМС, а потврђен Резолуцијом СБУН бр. 1035 од 21. децембра 1995. године. Поменути задатак касније је дограђиван, између осталог, и другим актима овог органа УН-а, као што су Резолуција бр. 1088 од 12. децембра 1996. и резолуције СБУН бр. 1103 и 1077 од 16. маја 1997. године.

„Као што је предвиђено Анексом XI који се односи на споразум о међународним полицијским снагама Република БиХ, Федерација БиХ и Република Српска стране“ (Поповић и Лукић, 2002: 114) уговорнице су преузеле обавезу да затраже од Уједињених нација да СБУН, формирање Међународне оперативне полицијске снаге Уједињених нација ИПТФ-а. Њихова улога у оквиру мисије УНМИБИХ, дата овим анексом, уклапа се у потпуности у концепт специфичне међународне управе под мандатом МО у којем се налазила БиХ, јер је чланом 2 овог додатка ДМС-у прецизирано да ће „њихове активности координисати високи представник како је наведено у анексу X Општег оквирног споразума“ као и да ће комесар ИПТФ-а кога именује генерални секретар УН-а у свом раду „и примати упутства од високог представника“⁶.

Наглашена веза између ИПТФ-а и Канцеларије високог представника (у даљем тексту ОХР-а), а у циљу провођења, по нашем мишљењу, специфичног облика међународне управе у БиХ, огледала се у непосредној вези у свакодневном раду као и ланцу извршавања обавеза који су били слојевити и повезани. Иако је чланом 2 анекса XI прописано да ће: „ИПТФ бити аутономан у обављању својих функција према овом Споразуму“, ипак је посебно наглашено да ће велики дио повјерених му надлежности бити подвргнут управо координацији самог високог представника, како је наведено и у анексу X ДМС. Поред тога, била је јасна и обавеза да ће примати упутства од самог високог представника.

Очигледно овдје долази до непотребног потцјењивања улоге генералног секретара УН-а који би био једини овлаштен да на овај начин дјелује према ИПТФ-у, јер је истим чланом овог анекса већ одређено да ће командант ИПТФ-а, тј. комесар бити и постављен од стране генералног секретара УН-а који је обавезан у том поступку обавити и неопходне консултације са СБУН-ом.

Поред свега, а као прилог нашем ставу, анексом се наводи и непримјерена додатна координација других поменутих дијелова међународне управе у БиХ. Наиме, да би у потпуности остварио свој план рада, као и предвиђене активности (које су неријетко ишле до граница кршења и ревизије самог ДМС-а) високи представник је имао могућност да би „што боље координисао активности ИПТФ-а са

---

5 Преузето са сајта 16.05.2016. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html>

6 Члан 2 анекса 11, ДМС.

активностима других цивилних организација и агенција и ИФОР-а⁷, да комесару ИПТФ-а или његовим сарадницима омогући и присуствовање састанцима више тијела, у којима је ОХР такође имао значајан утицај, као што су заједничке цивилне комисије чије је основање било предвиђено анексом X Општег оквирног споразума, као и сједницама састанака заједничке војне комисије предвиђене анексом I.

Сам ИПТФ начелно је био обавезан да ради у складу са највишим међународноправним стандардима и полицијским стандардима који се посебно односе на примјену међународно признатих људских права и основних слобода, али и да поштује законе и обичаје БиХ, што је такође, по нама, са аспекта примјене, било дискутабилно у више наврата.

Да би се на одређени начин ублажио утицај ОХР-а на рад ИПТФ-а наводи се обавеза комесару ИПТФ-а да периодично извјештава, поред високог представника, и генералног секретара Уједињених нација, као и да пружи информације команданту ИФОР-а. Међутим, чињеница да прима непосредна упутстава од ОХР-а, као и да је у свом раду управо то био најчешћи разлог кршења датих му надлежности ставља нам сумњу да је његов рад био оптерећен политичким одлукама каквим је ОХР најчешће обогаћивао свој мандат.

Надлежности овако уклопљених полицијских снага УН-а у систем међународне управе у БиХ биле би у основном сведене на: контролне и инспекцијске активности везане за рад органа и институција које се баве провођењем закона, а поред њих савјетовање особља и снага за примјену закона; додатно провођење обука и пружање техничке помоћи за запосленике наведених органа, као и посебно пружање помоћи за организовање првих фер и слободних избора у БиХ, и даље ако буде неопходно.

Као посебну чињеницу везану за рад ИПТФ-а наводимо да је у овако широко постављеним задацима (самим текстом Анекса) регулисано више него у претходним случајевима када је у питању сама несарадња, која је имала свој манифестациони облик како у чињењу тако и у нечињењу по налозима и препорукама ИПТФ-а.

У случају тако одређених радњи сам комесар ИПТФ-а је био овлаштен да прво обавијести високог представника, као и да поднесе одређену врсту извјештаја команданту ИФОР-а како би у оба случаја био размотрен систем коришћења принудних мјера које су сви заједно пречесто и олако користили у БиХ, како против физичких тако и против правних лица, па неријетко и самих органа оба ентитета.

Наше ставове потврђују управо и одредбе члана 5 анекса XI у којима се каже да у случају поменуте несарадње: „комесар ИПТФ-а може да

---

⁷ Види шире члан 2 анекса 11 ДМС-а. Овим анексом и ИПТФ-у се гарантују привилегије и имунитети у складу са Конвенцијом о привилегијама и имунитетима УН-а из 1946. године.

затражи од високог представника да предузме одговарајуће кораке по пријему таквих обавјештења, укључујући упозоравање странака на случајеве несарадње, сазивање Заједничке комисије за цивилна питања, консултације са Уједињеним нацијама, релевантним државама и међународним организацијама, о даљњим мјерама“.

Међутим, ту се не завршава могућност коришћења принудних мјера, након својих извјештаја комесар ИПТФ-а може у случају кршења људских права и слобода затражити и одређени вид реакције и других органа и институција као што су нпр. “Комисији за људска права основаној анексом VI Општег оквирног споразума...као и... Међународног суда за бившу Југославију или других одговарајућих организација“⁸.

Сам мандат ИПТФ-а био је веома широко постављен и у периоду од 1997. до 2002. године колико је трајао и мандат мисије УН-а. За вријеме трајање своје мисије и након ње, ИПТФ је покушао провести реформу полицијских снага у више фаза. Потпуна намјера МО па ИПТФ-а као дијела УН мисије у БиХ била је отворена ревизија ДМС и пренос надлежности са ентитета на ниво БиХ у области унутрашњих послова, иако је самим ДМС било јасно дефинисано да је то у искључивој надлежности ентитета. Ипак, уз помоћ ОХР-а тај процес је правним насиљем, на штету ентитета, дјелимично наметнут и окончан.

Након окончања ратних сукоба и опстанка полицијских снага у БиХ у два ентитетска министарства, јасно се уочила потреба да се тај број припадника МУП-а рационализује. У тој чињеници ИПТФ је видио шансу да под патронатом ОХР-а и наредбодаваца ван БиХ, прије свега из влада западноевропских земаља, САД па и НАТО отпочну процес реформе полицијских снага који је имао своја два главна правца: - организационо реформисање и

- акредитацију или сертификацију самих припадника ентитетских министарстава унутрашњих послова у БиХ.

Овај процес ИПТФ је обављао са мултинационалним саставом, тј. члановима мисије чији број није никада прелазило више од 1700 припадника, иако је самим резолуцијама СБУН-а дата могућност да се креће и до 2060 припадника. У свом раду он је имао неограничен приступ мјестима, лицима, поступцима, опреми, документацији и објектима МУП-а, као и било ком другом догађају везаном за активност органа унутрашњих послова.

У случају сумње у сарадњу или непостојања довољно великог степена сарадње, по тумачењу ИПТФ-а, он је могао и да без права на жалбу изриче разне врсте дисциплинских мјера које су кретале и до изрицања забране даљег радног ангажмана у МУП-у. Ове најтеже санкције тј. „своје одлуке у оваквим и сличним случајевима ИПТФ није био дужан образлагати,

---

⁸ Види шире: члан 6 анекса 11.

а није их било могуће ни оспорити, што је у потпуној супротности са основним демократским принципима остваривања људских права и слобода“ (Јовичић и Шетка, 2016: 339). Поменуће најтеже санкције према припадницима Министарстава унутрашњих послова нису често била засниване на стручним оцјенама, већ подложне паушалним процјенама, те су у односу на поменуто кршење људских права оправдано касније биле предмет преиспитивања органа у Републици Српској и ФБиХ. Као логичан слијед преиспитивања незаконитих и неутемељених одлука ИПТФ-а неки од десертификованих припадника МУП-а поново су засновали радни однос у министарствима унутрашњих послова у оба ентитета.

Како немамо намјеру детаљно образлагати све фазе у којима је ИПТФ учествовао у покушају потпуног реформисања и сертификовања ентитетских МУП-ова навешћемо само одређене, најзначајније активности које су вођене, као и посљедице које су произвеле:

1. прва фаза отпочела је јуна 1997. године доношењем Плана реорганизације полиције у БиХ. Она је довела до усвајања докумената од стране ентитетских влада под називом „Принципи реорганизације полиције“;
2. сљедеће фаза се односила на „сертификовање полицајаца и надзор над радом полицијских агенција, које је спроводио ИПТФ“. Епилог ове фазе био је почетак имплементације међународних стандарда у раду полиције, али и дјелимично успјешно провођење сертификације јер је значајан број припадника МУП-а остао без права на рад у органима унутрашњих послова;
3. наредна фаза рада односила се на јачање сарадње између полицијских структура са различитих нивоа, а све у циљу „успостављања полицијског капацитета за провођење међународних мировних операција у чији састав су ушли припадници постојећих полицијских структура“ (Шетка, 2016: 117) и
4. једна од посебно позитивних фаза односила се, поред имплементације међународно признатих стандарда у раду полиције и увођењем нових организационих јединица у функционисању МУП и то „Инспектората за унутрашњу контролу, директора полиције, Бироа за жалбе и представке грађана „промјене у систему полицијског образовања“ (Шетка, 2016: 117–118) оснивањем Више па Високе школе унутрашњих послова.

Други дио својих задатака ИПТФ је усмјерио на правно неутемељено, и ДМС-у противно формирање полицијских служби на нивоу БиХ. Уз снажну подршку ОХР-а и Управног одбора Савјета за имплементацију мира – ПИК-а, овај процес такође можемо сагледати кроз неколико

активности које су довеле до потпуно другачијег односа полицијских снага у односу на првобитно предвиђени омјер по ДМС-у, иако је већ 1997. године формирана Канцеларија за сарадњу са Интерполом на нивоу БиХ.

Ипак, прве значајније активности у том правцу можемо уочити и на конференцијама о спровођењу мира које ће својим одлукама постати извор даљих сукоба и подјела у БиХ. На Мадридској конференцији одржаној 1998. године налазимо нуклеус преноса надлежности из области безбједности са ентитетских на државни ниво. Све је то низом догађаја довело до чињенице да је сам ОХР прво тражио од Предсједништва БиХ доношење закона о државној граничној служби. Како до тога није дошло одмах, прво је формирана Дирекција која би размотрила то питање и предложила концептуални механизам рада. Међутим, свјесни очигледног кршења ДМС-а, представници Републике Српске у институцијама БиХ одбили су гласати за овај закон.

Све то резултирало је промулгацијом и октроисањем у стилу великих протектора овог закона од стране високог представника 13. јануара 2000. године. Пратећи даљи ангажман УН-а и ИПТФ-а на овом започетом послу јачања државног нивоа на пољу безбједности 2002. године, можемо уочити завршетак процеса формирања Агенције за информације и заштиту-СИПА, која у првој фази није посједовала класична полицијска овлашћења, али је већ 2004. година употпунила свој рад и са њима. Заокруживање постављеног циља окончано је 2003. године формирањем Министарства безбједности на нивоу БиХ, као и других полицијских агенција.

Представници МО, а прије свега оних који су руководили радом ИПТФ-а, могу бити задовољни процентом реализације постављених задатака које су остварили уз несебичну подршку ОХР-а јер данас Министарство безбједности на нивоу БиХ у свом саставу обухвата: „Граничну полицију, Државну агенцију за истраге и заштиту, Дирекције за координацију полицијских тијела, Службе за послове са странцима, Агенције за школовање и стручно усавршавање кадрова, Агенције за форензичка испитивања и вјештачења, Агенције за полицијску подршку“ (Шетка, 2016: 119).

Поред реформе полиције, ова мисија УН-а радила је и на другим пројектима. Они су посебно одређени у Резолуцији СБУН бр. 1184 од 16. јула 1998. године, а односили су се првенствено на област судова.

У оквиру поменутих, посебно се истиче рад на: „успостави механизма заштите судија и свједока, успостави стандарда помоћу којих судство може наставити рад на случајевима, свједочењу судских вјештака“ (Смајић, 2011) и др.

Поред наведеног, значајан допринос дат је и реализовању програма учешћа у полицијским мисијама у свијету у оквиру кога је УНМИБИХ планирала, обучила и припремила за упућивање више полицијских службеника у УН мисије у свијету од којих наводимо ангажман

полицијских и војних снага БиХ у: мисију УН-а у Источном Тимору – *UNMISSET*, мисије УН-а у Етиопији и Еритреји – *UNMEE*, УН мисији у Демократској републици Конго – *MONUC*, мисији УН-а на Кипру – *UNFICYP*.

Сам мандат УНМБиХ па и ИПТФ-а окончан је 31. децембра 2002. године, а њихове послове и задатке преузела је мисија ЕУ – *EUPM*.

Тако реформисане полицијске снаге на свим нивоима власти у БиХ данас такође сарађују са УН-ом, прије свега кроз учешће у међународним мировним полицијским мисијама. До данас, БиХ је остварила учешће у УН мисијама у Конгу, Малију, Афганистану, Либерiji, Јужном Судану и Кипру. Посљедње поменуте мисије у свом саставу бројале су преко педесет припадника полицијских тијела и агенција са ентитеског и државног нивоа. До сада уочени проблеми везани за ангажовање домаћих полицијских снага у мисијама УН-а односили су се на степен њихове опремљености, као и диспропорцију која постоји у буџету мисије у дијелу који се односи на плате и опрему. Тако је за плате у неким од ових мисија издвајано преко 98% средстава.

УЛОГА ЕВРОПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ (ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ) ДО ПОТИСИВАЊА ДЕЈТОНСКОГ СПОРАЗУМА

У краћем осврту на улогу ЕУ до самог окончања сукоба желимо нагласити само најзначајније иницијативе и политичке инструменте у којима се може уочити активна улога ЕУ у стварању данашње БиХ, а посебно и на неке посредне везе које су у вези са трансформацијом ЕУ, а одразиле су се на функционисања БиХ после ДМС-а. Релевантни примјери у том контексту су усвајање Заједничке безбједносне и одбрамбене политике (у даљем тексту CFSP), као и Европске безбједносне и одбрамбене политике (ESDP) које су, по нама, произашле из научених лекција, а у односу на немогућности интервенције у раној фази југословенске кризе. Такође, на принципима и ових политика дошло је до преузимања мандата од европске војне мисије Алтеа и снага ЕУФОР-а, од међународне војне мисије СФОР-а која је била под командом НАТО-а. „Усвајање ЗБОП, и паралелни процес ЕУ проширења значили су да је по први пут Унија директно ангажована са државама кандидатима из Централне и Источне“ (Guarati и Winkler, 2002) а касније и са земљама југоисточне Европе „по питањима одбране“ што ће бити један и од посредних ефеката поменуте мисије Алтеа.

У првим годинама југословенске кризе „Европска заједница није дјеловала у складу са међународним правом о очувању суверенитета и интегритета сваке државе па и Југославије“ (Кузмановић, 2002: 295). По другом тумачењу Блокманса и Беширевићеве, њен ангажман се може пратити кроз више основа, као што су „заједничке изјаве, посјете

„тројке“, посматрачке мисије, међународне мировне конференције и арбитражне комисије“ (Беширевић, 2013: 249). Вудвордова сматра да су „традиционални инструменти ЕЗ презентовани на сто касно, када је криза у бившој Југославији била неповратна.... Такође, недостатак вјеровања у сопствену снагу као и недостатак информација у Федерацији могу објаснити овај иницијални неуспјех“ (Junocs, 2005) ЕЗ/УЕ. Говорећи о заједничким изјавама морамо нагласити да је њихов број био највећи и кретао се само у периоду од 1991. до 1992. године по броју од чак 45 оваквих докумената, који су по свом садржају веома уочљиво осликавали различите погледе земаља чланица у односу на југословенску кризу.

Посматрачке мисије које су такође организоване нису ни имале за циљ да окончају сукоб, већ су више као посредни фактор са око 200 посматрача и дупло више њиховог помоћног особља вршили надзор прекида ватре, прикупљања информација на терену, као и хуманитарне активности. Овај дио ангажмана ЕЗ доживио је потпуни неуспјех, а разлог је у „јазу између стварних овласти и посматрачке мисије ЕЗ и очекивања људи погођених ратним догађањима“ (Беширевић, 2013).

Међународне мировне конференције које су биле организоване под окриљем ЕЗ или у сарадњи са другим МО, а прије свега на Међународној мировној конференцији о Југославији из 1991. године, те њен наставак (са дијелом измјењеним главним актерима, као и мјестом одржавања⁹), тј. друга „фаза међународног посредовања у Босни и Херцеговини на којој је усвојена Декларација о Босни и Херцеговини“ (Бисић, 2007: 239) – Лондонска конференција из 1992., детаљно су образложене у претходним поглављима. На овом мјесту циљ нам је да укажемо на чињеницу да је то био јединствен случај у читавом постојању европске интеграционе идеје од Уговора о оснивању (ЕЗУЧ) па до Лисабонског уговора којим је као резултата дјеловања било којих органа ЕЗ/УЕ дошло до признавања нових држава, у овом случају дотадашњих чланица СФРЈ. Именовање помоћних или *ad hoc* помоћних тијела можемо посматрати у контексту формирања Арбитражне комисије у чијем саставу налазимо и ангажман ЕЗ која је именовала троје од планираних петоро чланова ове арбитражне комисије познатије под називом Бадинтерова арбитражна комисија.

Поред наведеног, ЕЗ/ЕУ била је укључена у великом обиму у све фазе мировних планова, почевши од Кутиљеровог па до ДМС-а. Ипак, наглашавамо да је временом, као епилог неуспјеха више мировних планова до крајњег окончања сукоба, ЕУ изгубила иницијативу, те да је ДМС плод значајнијег ангажмана, прије свега САД-а. Као једну од посљедњих шанси да се под окриљем ЕУ оконча сукоб у БиХ и постигне мировно рјешење наводимо чињеницу да је Овен-Столтембергов

---

⁹ У овом контексту дошло је до смјена на мјесту Генералног секретара УН-а – умјесто Переза де Куељара именована је Бутрос Бутрос Гали, а од Холандије председавање Европском заједницом преузео је Португал, и касније Велика Британија. Поред тога, мјесто одржавања Конференције пресељено је из Хага у Брисел.

мировни приједлог врло брзо био преименован у Акциони план ЕУ, али да није и искористила пружену шансу због тадашњих механизмима којима (ни)је располагала. Сав наведени ангажман ЕЗ/ЕУ приликом стварања данашње БиХ, као и научене лекције у том процесу значајно су определијиле и њен наставак ангажмана након потписивања ДМС-а, а све у циљу да се сама БиХ учини што функционалнијом државом. На том путу ЕУ се у првим годинама ставила у потпуну службу специфичног облика међународне управе под мандатом МО предвођене ОХР-ом, да би тек нешто касније кроз позиције специјалног представника ЕУ преузела нешто самосталнију политику према БиХ, али и данас у великој мјери сагласну са методима рада поменутог ОХР-а.

АНГАЖМАН ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У ПРОВОЂЕЊУ ДЕЈТОНСКОГ МИРОВОГ СПОРАЗУМА

Сагледавање доприноса ЕУ у овом дијелу подразумијева маркирање најзначајнијих питања на којима се може уочити њен допринос. Имајући на уму све до сада речено, сматрамо да је битно обрадити два посебна питања које по нама најбоље репрезентују улогу ЕУ у процесу који појашњавамо.

Та два питања односе се на:

- војну мисију Алтеа и са њом повезане друге сличне ангажмане, као што је Европска полиција мисија-*EUPM*, као и
- именовање специјалног представника ЕУ (*European Union Special Representative – EUSR*). Сви поменути могу се везивати непосредно и посредно за *CFSP* као и *ESDP*.

ВОЈНЕ И ПОЛИЦИЈСКЕ МИСИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У БиХ

Пратећи хронолошки развој европске одбрамбене идеје кроз европске интеграционе процесе, морамо нагласити да се он може посматрати кроз неколико најзначајнијих догађаја који су довели до његовог успостављања. Без обзира на то што сви које ћемо поменути нису били наклоњени тој идеји, они су свакако посредно довели до другачијих нормативних и стварних рјешења и остварења зацртаног циља. Овај процес започео је са излагањем Винстона Черчила пред скупштином СЕ 1950. године. Даљи развој ове идеје пратимо кроз иницијативу француског државног министра Рене Плевена (Horvat, 2011: 28–29) који је предложио стварање Европске одбрамбене заједнице. Како је овај пројекат пропао, одређени степен интегрисања налазимо у формирању Западноевропске уније која је основана 1948. године од

стране Француске, Луксембурга, Велике Британије, Белгије и Холандије, а којој се након пропасти Плевенеовог пројекта придружују и Њемачка и Италија.

Напредак ка коначном циљу који су зацртали Черчил и Плевен, а то је већи степен интегрисања европских држава на пољу безбједности, што је уједно и посебан степен напредовања интеграција више ка политичком, након почетног економског облика, налази се у нормама Јединственог европског акта из 1986. године, који поред ове предвиђа и нуклеус чвршће политичке сарадње. Зацртани пут чвршћој сарадњи европских држава даће и: Уговор из Мастрихта након којег се креће на интеграцију у политичкој области (Димитријевић и Рачић, 2011: 242) и који је *CFSP* званично увео у други стуб ЕУ, као и Уговор из Амстердама чијим је усвајањем договорено да „разматрање заједничке сигурносне и одбрамбене политике – *CESDP* треба бити у оквиру *CFSP*. Овакав поступак настављен је убрзаним темпом и у склопу *CFSP* обликује се *ESDP*“¹⁰. Даљи степен напредовања можемо пратити кроз закључке самита одржаног у Сен Малу 1998. године, састанка Европског савјета у Келну и Хелсинкију 1999. године.

Једно од посљедњих значајнијих одобрења у овом периоду веже се за Одлуку Савјета ЕУ у Лакену 14/15. децембра 2001. године када је усвојена Декларација о операционим способностима – *ESDP* (Хаџовић, 2007: 37) којом ће коначно и бити прецизирано да је ЕУ самостално спремна да проводи операције рјешавања криза. Све наведено додатно је учвршћено споразумом „Берлин плус“ из 2002. године, као и Уговором из Нице који је ступио на снагу 2003. године. Такође, поменуте чињенице довеле су до промјена у самом функционисању ЕУ која је поред цивилних, значајну пажњу у свом даљем развоју посветила и одбрамбеним питањима у ширем смислу. „Промена се образлаже потребом да се ЕУ потврди као значајан и одговоран глобални актер, појавом нових безбедносних изазова који захтевају јачање војних структура Уније, као жељом да се успостави већи степен аутономије у односу на НАТО и САД, тј. да се смањи асиметрија моћи у сфери безбедности“ (Накарада, 2004).

МИСИЈА АЛТЕА

Све наведене одлуке које се вежу за коначно усвајање и провођење *CFSP* и *ESDP* било је битно нагласити као правни оквир који је омогућио ЕУ да се укључи и у војне аспекте провођења ДМС-а, кроз прије свега одобравање мисије Алтеа. Ова мисија дошла је умјесто СФОР-а, тј. „ЕУ је развила њену прву озбиљну војну операцију и СФОР је био замијењен са ЕУ снагама – ЕУФОР“ (Иванић, 2005: 280). У контексту европских

---

¹⁰ Види шире о садржају ове декларације на <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Declaration%20on%20operationalit...>, приступљено 01.06.2016.

интеграција ова мисија је била знак да је БиХ на посредан начин напредовала ка ЕУ, што јасно указује и њен „другачији циљ у односу на СФОР и ИФОР“ (Вукчевић, 2013: 72).

За мисију Алтеа као дио *ESDP*, правни основ за успостављање можемо наћи у Резолуцији СБУН бр. 1551 која је усвојена 9. јула 2004. године, којом се начелно поздравља намјера да се покрене ова мисија. Каснији ставови СБУН-а се могу пратити кроз усвојену Резолуцију бр. 1575, која је усвојена 22. новембра 2004. године и у којој се између осталог истиче да УН поздрављају намјеру ЕУ да се конкретније укључи у војне аспекте провођења ДМС-, као и чињеницу да се као резултат тога покреће и војна операција ЕУ у БиХ. Овом резолуцијом потврђује се овлашћење државама чланицама ЕУ, као и онима којЕ ће са њима сарађивати у тој мисији коју преузимају од НАТО-а, да успоставе мултинационалне снаге за стабилизацију – ЕУФОР које ће дјеловати као правни наследник СФОР-а. Њихов кључни задатак може се посматрати у смислу провођења анекса 1А и анекса 2 ДМС-а. Поред поменуте резолуције, мандат ЕУФОР-а додатно је продужаван и Резолуцијом 1639 која је донесена тачно десет година од постизања ДМС-а.

Њени кључни циљеви вежу се за: провођење одредби поменутих анекса ДМС-а, допринос стабилном и сигурном окружењу, оспособљавање и усавршавање Оружаних снага БиХ а све у циљу „испуњавања основних задатака ОХР-ове мисије имплементације плана и процеса стабилизације и придруживања“¹¹. Ако се погледа ова веза са ОХР-ом јасно се може констатовати да је и ова Мисија ЕУ била укључена у одређене аспекте провођења специфичног облика специфичне међународне управе под мандатом МО у БиХ. Томе посебно доприноси и чињеница да је ова мисија ипак реализована и уз помоћ средстава и капацитета НАТО-а и већ поменутог програма „Берлин плус“.

У овој мисији ланац командовања почиње од Савјета Европске уније који је задужен за основне одлуке у њеном раду, преко Политичко-безбједносног комитета ЕУ који врши политичку контролу и стратешки управља операцијом док Војни комитет ЕУ надгледа само извршење ове војне операције ЕУ. У њеном саставу учествовала је до сада 21 земља, од којих чак четири које нису чланице ЕУ (Албаније, БЈР Македонија, Турска и Чиле). Поменута војна мисија започела 2004. године и у свом саставу највише је имала 7000 војника која су била распоређена у три подручја:

- мултинационална оперативна група сјевер имала је сједиште у Тузли и у свом саставу имала је 1300 војника,
- мултинационална оперативна група сјеверозапад са сједиштем у Бањој Луци и контингентом од око 1000 војника, те

---

¹¹ Преузето са сајта 02.06.2016. <http://www.eufor.org/eufor/index.php/about-eufor-background>

- мултинационална оперативна група југоисток са сједиштем у Мостару и
- људским ресурсима који су бројали око 1400 војника.

Мисија је претрпјела два смањења војника у свом саставу која су услиједила након анализе стања Европског савјета и става да у БиХ не постоје безбједносни изазови који захтијевају почетно присуство снага. То прво смањење мисије десило се 2007. године када је мисија Алтеа сведена на око 1.600 војника, да би коначно тај број 2012. године достигао само 600 војника који, распоређени у тимове за везу и посматрање, који су познати под кодним називом ЛОТ тимови (*Liaison and Observation Teams*).

Овај посљедњи манифестациони облик мисије Алтеа, ЛОТ тимови, данас има увелико другачије задатке имајући на уму да су обавезе из анекса 1А и анекса 2 ДМС-а увелико проведене. Задатак ЛОТ тимова данас се своди на: „праћење и извјештавање о актуелној ситуацији, „мјерење“ pulsa локалног становништва и институција, идентификација и извјештавање о промјенама, проактивно одржавање контаката са међународним организацијама, невладиним организацијама, владином организацијама, локалним властима и локалним становништвом“¹². Ови тимови су данас распоређени на 17 локација широм БиХ уз постојање Центра за координацију ЛОТ који се налази у војној бази „Бутмир“ у Сарајеву.

Слика бр. 1: Распоред ЛОТ тимова у БиХ

Извор: <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/eufor-elements/liaison-and-observation-teams>, приступљено 01.06.2016.

¹² Преузето са сајта 01.06.2016. <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/eufor-elements/liaison-and-observation-teams>

Сумирајући мандат ове мисије те њене остварене задатке, можемо рећи да се у њеном дјеловању, а шире у функционисању БиХ посебно уочавају два аспекта, извршни и неизвршни. Овај први дао је СБУН, а поред тога и Савјет ЕУ за спољне послове (ФАС) који је операционализовао одредбе поменутих резолуција СБУН. Тај задатак се генерално односио на функционисање БиХ као безбједног и сигурног животног окружења. Други неизвршни имао је, а и данас има за циљ, по нама, да се БиХ из пасивног односа корисника услуга безбједности претвори у активног чиниоца који ће пружати такве услуге другим земљама. До реализације овог другог циља мисије дошло је посебно од 2012. године када се мисија Алтеа реконфигурисала и промијенила приступ у дјеловању у БиХ. Релевантан примјер се десио средином септембра 2015. године када су министар одбране БиХ и високи комесар за спољну и безбједносну политику ЕУ „потписали Споразум о успостављању оквира за учешће БиХ у операцијама ЕУ за управљање кризама“¹³.

ПОЛИЦИЈСКА МИСИЈА ЕУ У БиХ – ЕУРМ

Посматрајући мисију Алтеа као сукцесора мисије СФОР-а, морамо истом аналогijом закључити да је полицијска мисија ЕУ – ЕУПМ то била у односу на међународну полицијску мисију ИПТФ која се полицијским и другим пословима бавила у БиХ у првој фази присуства међународних полицијских снага након потписивања ДМС. Друга посебност ове мисије је да је то прва полицијска мисија која је реализована након усвајања *ESDP*.

Правни основ за почетак њеног дјеловања налазимо у одлукама више различитих органа МО. Прије свега, то је Резолуција СБУН 1396 од 5. марта 2002. године, а затим одлука Савјета ЕУ од 11. марта 2002. године, као и одлука помоћног тијела носиоца специфичног облика међународног управе у БиХ, тј. Савјета за имплементацију мира, тј. ПИК-а. Без обзира на све донесене одлуке у 2002. години, званични почетак мандата ове мисије у БиХ био је јануара 2003. године.

Поред наведеног, морамо поновити да је њен мандат омеђен и општим циљевима ДМС-а који су једнако важили и за ИПТФ, а односе се прије свега на давање доприноса у имплементацији ДМС-а, али имајући на уму ко ју је основао, онда свакако и реализацију додатног стања, а то је рад на спровођењу и укључивању у активности које ЕУ спроводи у БиХ и региону. Та веза са ЕУ види се и кроз чињеницу да СПЕУ има потпуне надзорне активности над ЕУПМ, што наглашавано присуство ЕУ у БиХ чини једном кохерентном и чврстом структуром институција и мисија

---

13 Независне новине, Пендеш и Могерини потписале споразум о учешћу БиХ у операцијама ЕУ, преузето са сајта 03.06.2016 .<http://www.nezavisne.com/novosti/bih/>

које дјелују у БиХ. Посматрајући њен стручни задатак и анализирајући документа Дирекције за европске интеграције БиХ наводимо да је ЕУПМ „усмјерен на успостављање одрживе, професионалне и мултиетничке полицијске службе која дјелује у складу с најбољим европским и међународним стандардима“¹⁴. Аовезадатке проводи кроз сљедеће облике полицијског рада: посматрачке, савјетодавне и на крају инспекцијске активности и то са особљем са веома широким спектром искуства које долази из 33 земље, колико чини особље ЕУПМ. Од поменутих учествују скоро све државе чланице ЕУ, али и друге земље партнери као што су: Норвешка, Швајцарска, Турска, Исланд и Канада.

Анализирајући конкретне активности, можемо рећи да су оне прије свега биле усмјерене у три правца и то: подизање одговорности свих полицијских структура без обзира о ком нивоу власти говоримо, давање подршке домаћим полицијским структурама у заједничкој борби проти најтежих облика организованог криминала, подстицање сарадње и координације између полицијских тијела на свим нивоима, те на крају уплитање у политичке процесе и спровођење намјере ОХР-а да дође до реформе полицијских снага, тј. њиховог значајнијег преношења на државни ниво, које се завршило неуспјешно по ову мисију, иако су, ипак, под мотом веће функционалности основана одређена полицијска тијела на нивоу БиХ. Те институције основане 2008. године, након мукотрпног процеса реформе полиције у БиХ којима се, прије свега, противила и одупирала Република Српска не желећи изгубити надлежности МУП-а Републике Српске, су: „Дирекција за координацију полицијских тијела, Институт за форензичка испитивања и вјештачења, Агенција за школовање и стручно усавршавање кадрова, Агенција за полицијску подршку, Независни одбор за жалбе грађана и Одбор за жалбе полицијских службеника“¹⁵. Њихово оснивање био је само један од услова које је ЕУ према БиХ временом постављала кроз политику Еволутивне клаузуле, а све да би се испунили услови за потписивање ССП-а.

У истој години, под притисцима ОХР-а, па и ЕУ, Представнички и Дом народа Парламентарне скупштине БиХ „усвојили су сет закона о реформи полиције и то Закон(е) о реформи полиције, Закон о независним и надзорним тијелима полицијске структуре БиХ, те Закон о Дирекцији за координацију полицијских тијела и агенцијама за подршку полицијској структури“¹⁶.

---

14 Преузето са сајта 06.06.2016.

<http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4593&langTag=sr-SP-Cyrl>

15 Преузето са сајта 07.06.2016. <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>

16 Преузето са сајта 07.06.2016. <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>

И ове наведене чињенице потврђује нашу хипотезу да су МО, па и ЕУ као њен *sui generis* облик, поред улоге у стварању, биле посебно укључене у функционисање БиХ успостављене ДМС-ом, јер обим реформи које су предузете само под вођством ЕУ изузетно је велик. Са друге стране, неријетко су МО као учеснице у имплементацији ДМС-а, па и ЕУ, прелазиле границе које је поставио споразум и учествовале у његовом кршењу, јер како другачије протумачити циљ ЕУПМ-а да треба да се створи јединствена полицијска структура ако она, као таква, није уопште ни била предвиђена текстом ДМС-а, као ни било којим његовим анексом.

Свој мандат ЕУПМ је окончао десет година након формирања. Ова најдужа мисија у неком кризном региону оставила је дубок траг у полицијским структурама у БиХ. Иако је њен почетни циљ био централизација полицијских структура, аргументованим отпором Републике Српске која је снагу својих преговора црпјела и из самих одредаба ДМС-а, до тога није дошло. То је узроковало да и сама ЕУПМ на крају свог мандата промијени суштину свог циља како га не би означила неуспјехом саме мисије, па и политике ЕУ у тој области. Ту промјену најбоље можемо уочити кроз исказан став да бројни званичници ЕУПМ-а и данас мисле како и централизована, као и децентрализована полицијска структура формирана на више нивоа у БиХ, може бити једнако успјешна, ако постоји добра сарадња и координација између полицијских агенција, уз неопходно уважавање уставних надлежности. Све ово наводи нас на још један закључак – да су притисци и осам фаза преговора у реформи полицијских структура били непотребни и да без консензуса страна потписница ДМС-а, а прије свега ентитета у БиХ, не треба и не могу да се спроводе реформе у БиХ које треба да, по замисли креатора, најчешће из ОХР-а и ЕУ, доведу до бољег функционисања БиХ.

ЛИТЕРАТУРА:

- Беширевић Н. (2013). *Вањска политика Еуропске Уније и Западани Балкан*, Факултет политичких знаности Свеучилишта у Загребу. Загреб. стр.249.
- Bisić М. (2007). *Evropska Sigurnost i Bosna i Hercegovina*. TKD Šahinpašić. Sarajevo. str.239.
- Вукичевић Д. (2013). *Европска Унија као стратешки партнер*. Теорија и пракса безбедносне и одбрамбене политике. Институт за политичке студије. Београд. стр.172.
- Вилић Д.; Тодоровић Б. (2001) *Зашто су оптужени*. Умјесто предговора. Графомарк. Београд. стр.9.
- Гускова Ј. (2003). *Историја југословенске кризе 2*. Игам. Београд. стр.5.

Аћић, М. (2018). Активности међународних организација у реформи сектора безбједности, *Безбједност, полиција, грађани* 14(2), 29–50.

Gyarmati I.; Winkler T. (2002). *Post-Col War defense reform, Lesson learned in Europe and tehe United States*. Brassey s. Inc. Potomac Books Inc. Washington D.C. pp.27-33.

Димитријевић В.; Рачић О. (2011). *Међународне организације. Пето издање*. Правни факултет Универзитета Унион. Службени Гласник. Београд. стр.242.

Ivanic M. (2005). *The international Commmunity and Bosnia and Herzegovina*. Cambridge Rewiew of International Affairs. Vol.18. No.2. p.280.

Јовичић Д.; Шетка Г. (2015). *Организација и надлежност полиције*. Факултет за безбједност и заштиту. Бања лука. стр. 339.

Junocs A. J. (2005). *The EU's post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina : (re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU?*. Southeast European Politics. Vol. VI. No. p.94.

Крећа М. *Међународно јавно право* (2012). Шесто издање. Правни факултет Универзитета у Београду. Центар за издаваштво и информисање. Београд. стр. 173.

Кузмановић Р. (2002). *Уставно право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци. Треће измјењено и допуњено издање. Бања Лука. стр. 295.

Карчић Н. (2010). *Izbor Rezolucija Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovni 1992-2009*. Connectum. Sarajevo. str.6-7.

Накарада Р. (2004). *ЕУ као мировни пројекат*. Недељник Време бр.730.

Поповић В.; Лукић Р. (2002). *Документи Дејтон-Париз*. Четврто издање. ЛИДЈ. Бања Лука. стр. 114.

Смајић М. (2011). *Међународне организације и сигурност Босне и Херцеговине у постдејтонском периоду*. Добра књига. Сарајево. стр.86-95.

Seybolt T.B. (2002). *Humanitarian military intervention the conditions for success and failure*. SIPRI. Stocholm International Peace Research Institute. Oxford University Press. pp.65-66.

Horvat Z. (2011) . *Handbook on the Europaena Union*. HVG-ORAC Publishing House Ltd. Budapest. pp.28-29.

Nadžović D. (2007). *ESDP i Bosna i Hercegovina*. Centar za sigurnosne studije. „Grafo-M“. Sarajevo. str. 37.

Шетка Г. (2016). *Утицај организације полицијских структура у Босни и Херцеговини на стање безбједности*. Факултет за безбједност и заштиту. Бања Лука. Резолуције СБУН бр.743.

Анекс 11, ДМС.

UNHCR/WFP Joint Evaluation Mission Full Report. Geneva. 1997. pp.8-9

Пендеш и Могерини потписале споразум о учешћу БиХ у операцијама ЕУ.

Преузето са сајта 03.06.2016..<http://www.nezavisne.com/novosti/bih/>
Резолуција Савјета Безбједности Уједињених Нација бр. 743. преузето са сајта 15.05.2016. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.

asp?symbol=S/RES/743(1992)

Bosnia and Herzegovina - UNMIBH - Background . преузето са сајта 16.05.2016. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html>

Први уговори ЕУ правни основи. преузето са сајта 01.06.2016. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.1.html

Declaration on the Operational Capability of ESDP. преузето са сајта 01.06.2016.године. Declaration on the Operational Capability of ESDP <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Declaration%20on%20operationalit>.

EUFOR-The key objectives of ALTHEA. преузето са сајта 02.06.2016. године, <http://www.eufor.org/eufor/index.php/about-eufor-background>

Liaison and observation teams - EUFOR Althea. преузето са сајта 01.06.2016. <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/eufor-elements/liason-and-observation-teams>

EUPM (EUROPEAN UNION POLICE MISSION-EUPM/MISSION DE POLICE DE L'UNION EUROPÉENNE- MPUE).преузето са сајта 06.06.2016. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4593&langTag=sr-SP-Cyrl>

Europeizacija policija u BiH.преузето са сајта 07.06.2016. <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>

THE ACTIVITIES OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE SECURITY SECTOR REFORM

Marko Aćić, PhD*

Abstract: After the beginning of the crisis in the territory of the former Yugoslavia, in its resolution, numerous regional or universal international organizations were involved as mediators or main actors. Their contribution was visible both in the attempt to end the war and right after the signing of the Dayton Peace Agreement. In cooperation with the OHR-Office of the High Representative in BiH, some of the international organizations whose work we will analyze in this paper with their work and postponed reforms have contributed to the unlawful transfer of competencies from the entity level to the level of the common institutions in BiH. This is illustrated by the example of the security sector reform, and in particular the attempts to implement police reform with the aim of forming new institutions at the BiH level, activities of the European Union and the United Nations can be clearly seen. In order to review the activities of these international organizations in the implementation of certain annexes of the Dayton Peace Agreement, we will also make a comparative overview of their most important activities in the period of war events as well as in the implementation of the Dayton Peace Agreement, because we consider them to be causative-consequently related.

Key words: European Union, United Nations, police missions, military missions, police reform.

* *Pan-European University Apeiron Banja Luka, e-mail: acicdominus@gmail.com*

Рад за примљен: 22. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8.11. 2018. године

КРИЗНИ МЕНАџМЕНТ И ПЛАНИРАЊЕ КАО ФАЗА КРИЗНОГ МЕНАџМЕНТА

Доц. др Станимир Ђукић*
Доц. др Гордана Мрдак**

Апстракт: У раду су дефинисани појмови кризе и кризног менаџмента. Данашњи свет, нарочито Европа као синоним демократије и владавине права, суочава се са великим бројем криза од краја хладног рата. У раду се разматрају карактеристике кризних менаџера који треба да воде рачуна о битним принципима управљања кризама, потешкоћама које се том приликом јављају и да прилагођавају расположиве алате кризног менаџмента специфичностима појединих врста криза. У организационом смислу посебно је значајно компоновање тима за управљање кризама како би он био што ефикаснији уз нужно поштовање најважнијих етичких принципа. Такође, у раду су разматране сличности и разлике између кризног менаџмента и концепата као што су issues менаџмент, risk менаџмент, безбедносни менаџмент, менаџмент катастрофе, цивилна заштита и управљање континуитетом пословања. Анализиране су специфичности кризног менаџмента и основне и међусобно повезане фазе кризног менаџмента, и то: ограничавање (спречавање), планирање (припрема), одговор и опоравак, са акцентом на планирање као најбитнију и најважнију фазу кризног менаџмента.

Кључне речи: кризни менаџмент, кризе, катастрофе, ванредна ситуација, управљање кризама, управљање ризицима, фазе кризног менаџмента, планирање.

---

* Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, имејл: stanimirdj@hotmail.com

** Факултет за дипломатију и безбедност, Београд,

УВОД

Када говоримо о термину криза, сасвим сигурно можемо рећи да су кризе једна од константи људске историје. Њихова имена и датуми обележавају ере, а под њиховим утицајем изменила су се друштва и културе. Данас, на почетку XXI века, људско знање се мултипликује веома брзо, а човекова моћ над природом изгледа безгранична. Међутим, модеран човек ипак данас живи, како каже Урлих Бек, у „друштву ризика», опесивно забринут за своју безбедност и веома осетљив на најмањи знак њеног угрожавања. Илузију нерањивости великих и моћних практично је разбио догађај од 11. септембра 2001. године када се показало да ни „усамљена суперсила“ није сасвим сигурна. Нове софистициране технологије носе са собом и нове могућности за настанак катастрофалних догађаја. По неким ауторима оне нужно, пре или касније, воде у катастрофу, услед своје комплексности и чврсте повезаности елемената. Последице неких од ових технологија, као на пример генетског инжењеринга, не могу се из данашње перспективе чак ни замислити. Велике урбане конгломерације и све сложеније инфраструктуре повећавају рањивост заједница и на класичне природне катастрофе. Такође, савремени свет, иако најтешње повезан у својој досадашњој историји, и након фамозног пада Берлинског зида и стварања нових наднационалних интеграција, далеко је од тога да буде хармонична заједница. Још присутне дубоке структуралне поделе на богате и сиромашне, као и по разним другим основама (културним, расним, племенским, етничким, религијским) на „наше“ и „њихове“ узрокују различите врсте социјално произведених криза. Најзад, моћ и богатство као основне „вредности“ савремене цивилизације, наслоњене на одређене архетипске обрасце човека као господара природе који има апсолутни онтолошки приоритет, доводе нашу планету и живот на њој на сам руб пропасти, о чему говори глобално отопљавање и климатске промене које могу довести до новог леденог доба.

Кризе стављају политичаре и бирократе у само средиште проблема. Оне их извлаче из свакодневне политичке и административне рутине у критични амбијент у коме су слава због успеха и потпуни неуспех тесно повезани. С друге стране, уколико су политичари вољни да прихвате значај кризног менаџмента, они онда могу да схвате одређене заједничке карактеристике међусобно различитих феномена као што су природне и технолошке катастрофе, акутни социјални конфликти, нереди и тероризам. Онда могу боље да разумеју зашто су у оваквим околностима неопходне брзе и одважне одлуке и могу постати осетљивији за питања стратешке политике која има за циљ управљање оваквим догађајима у будућности. Привредне компаније су одавно увиделе значај кризног

менаџмента, тако да данас свака већа организација која се бави производњом робе и услуга посебну пажњу посвећује управљању кризама препознајући то и као своју веома важну функцију и као део своје организације. Слична је ситуација и у јавним предузећима. Државе, такође, максимално развијају капацитете за управљање кризама оснивањем посебних министарстава (нпр. Министарство за катастрофе у Русији) или државних агенција (нпр. ФЕМА/Federal Emergency Management Agency/у САД) координационих тела за кризне ситуације на нивоу владе или, пак, посебних кризних тимова у појединим министарствима. Најзад, решавањем криза баве се и супранационалне творевине (УН, НАТО, ЕУ, ОБЕС) као једном од својих веома важних делатности.

И научници имају донекле негативан став према кризама и кризном менаџменту. Они нису навикли да се баве појавама и догађајима који одступају од нормале. Њихове концизне и уређене теорије засноване су на „нормалним“ околностима и окружењу. Криза је у потпуном контрасту са налазима модерне друштвене науке. Катастрофе су непредвидиве и као такве не доприносе развијању научних закона. Ипак, људска мисао о кризама је еволуирала. Схватање катастрофе и разарања као божје казне је мање-више превазиђено (мада и данас многи Африканци говоре о сиди у овим терминима). Рационално научно објашњење узрока, образаца и карактеристика криза доминира савременим мишљењем. Истраживање криза у свету данас је веома развијено. Кризни менаџмент је предмет истраживања на бројним факултетима и научним институтима у многим земљама. Издавачка делатност је изузетно развијена, а у оквиру богате међународне сарадње организују се бројне конференције, округли столови и симпозијуми. Постоје и међународне организације – мреже научноистраживачких организација које се баве изучавањем криза (Ђукић, 2016: 2).

Упркос томе што се Србија у својој новијој историји суочавала са великим бројем различитих криза, домаћа теоријска мисао налази се практично на самом почетку. Постоји само пар универзитетских уџбеника у коме се третирају искључиво економске кризе, претежно са микроекономског аспекта.

Реч криза је данас вероватно једна од најчешће коришћених речи у свакодневном говору. Користи се и у описивању личне, односно приватне ситуације, али много чешће да се опише стање са потенцијалним негативним консеквенцама у коме се налазе друштво као целина или поједине организације и системи у оквиру њега. Но, упркос учесталој примени, нема јасног и једнозначног појмовног садржаја термина кризе, већ постоје многобројне и међусобно често различите интерпретације.

Етимолошки посматрано, реч криза потиче из грчког језика. У старој Грчкој реч криза значила је „пресуду“ или „одлуку“, то јест пресудни тренутак који одлучује о даљем позитивном или негативном развоју

неке ствари или ситуације. У суштини кризе је да треба одлучити, али да није још одлучено. У савременом добу криза означава првенствено разликовање или способност разликовања, избор, суд, одлуку, а такође и излаз, решење конфликта, појашњење.

Модерни концепт кризе потиче из медицинске литературе у којој означава опасно стање здравља организма из кога он не може да се опорави без перманентног оштећења, спољашње интервенције или без базичног реструктурирања, с обзиром на то да самоодбрамбени (имунолошки) механизми организма нису довољни да га извуку из кризе. Научници у области друштвених наука позајмили су наведену основну медицинску метафору да опишу кризе у економским, политичким, социјалним и културним системима (Ђукић, 2016: 4).

ПОЈАМ КРИЗНОГ МЕНАЏМЕНТА

Анализирајући сам појам кризе, као одступања од нормалног поретка ствари, настао је релативно касно, односно тек када су људи схватили да у природи и друштву постоји ред и законитост, тј. космос, а не хаос. Криза као одступање од нормалности, односно нарушавање уобичајеног функционисања, дуго је схватана као производ више силе или резултат божје воље, па су се људске активности у случајевима криза сводиле на магијске ритуале (мистичне покушаје кроћења и/или заповедања вишој сили) односно религијске обреде (жртва или молитва да би се апсолутна и мистична моћ умилостивила или да би јој се исказала захвалност). Са продором рационалног погледа на свет и развојем науке, јавила су се и прва настојања људи да опишу, класификују, разумеју и објасне кризе и изграде што адекватније начине за управљање кризама. Ипак, кризни менаџмент као научно-теоријска дисциплина и рационално осмишљена пракса озбиљно ступа на историјску сцену тек у другој половини XX века (Ђукић, 2016: 5).

Порекло термина *кризни менаџмент* налази се у политичкој сфери. Наиме, тврди се да је амерички председник Џ.Ф. Кенеди први употребио овај израз током Кубанске кризе 1962. године, када је конфронтација САД и СССР услед инсталирања совјетских ракета са нуклеарним главама на Куби довела свет на ивицу Трећег светског рата. На тај начин Кенеди је описао управљање једном озбиљном, ванредном ситуацијом (Кешетовић, 2008: 73).

Пошто је у условима биполарне равнотеже и хладног рата СССР почео да губи трку у наоружању са САД, тако да је територија САД била изван домашаја совјетских нуклеарних ракета, док су САД могле да погоде било који циљ у СССР-у, совјетски премијер Никита Хрушчов је у лето 1962. дошао на идеју о распоређивању ракета средњег домета на Куби.

Кубански премијер Фидел Кастро прихватио је ову понуду плашећи се инвазије на Кубу од стране САД. У лето 1962. године, Совјети су тајно почели инсталацију постројења потребних за лансирање ракета на Куби. Криза је за САД почела 15. октобра када су се ова постројења видела на обавештајним фотографијама. Председник Џон Ф. Кенеди је окупио групу од својих 12 најзначајнијих саветника да би размотрио начин решавања ове кризе. Определио се за поморску блокаду Кубе и јавно обелоданио постојање кризе 22. октобра уз изјаву да ће се свака ракета лансирана са Кубе на САД сматрати нападом СССР-а и захтев да Совјети одмах у потпуности уклоне офанзивно оружје са Кубе. Уследиле су свеобухватне ратне припреме након чега је Хрушчов изразио спремност за уклањање ракета у замену за америчко уклањање пројектила из Турске. САД су то прихватиле уз услов да се то јавно не објављује како би се решење представило као америчка победа. Споразум је постигнут 28. октобра и свет је спасен катастрофе.

Кризни менаџмент као функција, односно делатности кризног менаџмента старије су од самог термина. Тако је управљање ванредним догађајима као формална одговорност владе САД-а настало са напорима да се одговори на растуће претње пожара у великим градовима у XIX веку. Касније, кризни менаџмент настаје и као организација, односно формирају се посебни органи, тела и агенције које се баве управљањем кризама.

И данас су кризе за сваку организацију неизбежне, али су менаџери и у профитном и у непрофитном сектору, као и у државној управи свесни да њихово трајање може бити знатно краће, а последице неупоредиво мање уколико је организација припремљена за кризу. Управо то и јесте задатак кризног менаџмента као новог поља менаџмента. Речено је да постоје два типа криза „оне којима ви управљате и оне које управљају вама“. Проактивно планирање омогућава менаџерима да контролишу и реше кризу, а игнорисање могућности да до кризе дође, с друге стране, води ка томе да криза крене властитом инерцијом. Кризни менаџмент се може применити у скоро свакој области људске делатности, али се и данас најчешће повезује са међународним односима, политичким наукама и пословном сфером. Поред тога, данас је у свету кризни менаџмент, и као функција и као организација, препознат у великим компанијама, али и у непрофитном сектору у најразличитијим областима од енергетике и туризма до спорта и образовања. Тако су, на пример, бројне школе и факултети сачинили приручнике за понашање у кризним ситуацијама као што су пожари, непожељни посетиоци, најаве о подметнутим бомбама, насиље, смрт студента и сл. С друге стране, неспремност и неадекватно реаговање у случају криза имају озбиљне последице (Ђукић, 2016: 10).

Кризни менаџмент је врста апликативног (примењеног) менаџмента, као уосталом и менаџмент уопште, не представља неку егзактну науку, већ пре праксу руковођену теоријом. Постоје бројне дефиниције

кризног менаџмента. Тако га Ђиљоти и Роналд одређују као способност организације да поступа брзо, ефикасно и ефективно у могућим операцијама које имају за циљ смањивање претњи људском здрављу и безбедности, умањењу штете на јавној или имовини корпорације и смањењу негативног утицаја на наставак нормалног пословања или других операција. Сличне концептуалне приступе предложили су и други истраживачи изједначајући кризни менаџмент са поступањем у непредвиђеним ситуацијама (контигентним операцијама). Иако овакви приступи изгледају задовољавајући када је криза идентификована, они могу бити неефективни пошто не узимају у обзир многе друге важне аспекте интегрисаног плана за управљање кризама. Кризни менаџмент се може одредити као скуп функција или процеса који имају за циљ да идентификују, изуче и предвиде могуће кризне ситуације и успоставе посебне начине који ће организацији омогућити да спречи кризу или да се са њом избори и да је превазиђе уз минимизирање њених последица и што бржи повратак у нормално стање. Дакле, кризни менаџмент је стенографски назив за све врсте активности усмерене на поступање са системом у стању поремећаја: превенцију, припрему, ублажавање и опоравак. Ради се о обликовању поступака, договора и одлука које утичу на ток кризе. Кризни менаџмент обухвата организацију, припреме, мере и распоређивање ресурса за савладавање кризе. Он се обично одвија у условима организационог хаоса, под притиском бројних медија у стресним околностима и недостатку прецизних информација (Кешетовић, 2008: 75).

С тим у вези, термин кризни менаџмент није јединствена струка, односно професија, већ је теоријски концепт који у истраживачком смислу обухвата посебну групу догађаја (кризе) које имају одређене заједничке законитости, али и велике међусобне разлике. Различите професије се баве монетарним кризама, војним тензијама, тероризмом, природним несрећама итд. и тешко да би експерти из ових струка ефикасно деловали у области за коју нису стручни. Међутим, на одређеној апстрактној равни они могу међусобно размењивати искуства. Израз кризни менаџмент, дакле, није синоним за заштиту и спасавање, за обезбеђење од природних и других несрећа за цивилну одбрану, а ни за све то заједно. Он обухвата много ширу друштвену реалност која постоји као теоријски концепт у науци и истраживању, а не у реалном свету као систем, институција или центар за овладавање свим могућим кризним догађајима (Ђукић, 2016:11).

КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИЗНОГ МЕНАѢРА

Кризни менаѢер је, на својеврстан начин, сличан режисеру. Као директор сцене, он мора да схвати да није главни глумац. Он само помаже и олакшава употребу ресурса који су под контролом других менаѢера (шефа полиције, ватрогасаца...), али их не замењује и не меша им се у посао, већ их само координира. Он само поставља и одржава сцену. Такође, мора се водити рачуна и о томе да је подручје за које је надлежан кризни менаѢер део ширег оквира националног система за управљање кризним ситуацијама. Осим тога, не ради се само о послу, односно позицији у којој су јасно и прецизно дефинисани стандарди обављања. Улога кризног менаѢера се открива и развија у околностима неодређених очекивања. У том смислу успешни кризни менаѢери су и сами ангажовани и у обликовању своје улоге (Кешетовић, 2008:76).

Карактеристике успешног кризног менаѢера су:

1. професионализам:

- они најчешће немају, или имају веома мало особља. Међутим, они интегришу и координирају активности великог броја других људи и организација у заједници. Они добро познају законе који регулишу област кризних ситуација, као и надлежности и могућности појединих агенција које поступају у хитним ситуацијама.

2. индивидуални квалитети:

- у области комуникације, организације, међуљудских односа и самоконтроле у стресним ситуацијама. Ове особине долазе до изражаја у односима са извршним директором, а за добре радне релације, компетенције и поверење, у координацији са другим агенцијама од значаја су комуникацијске, као и вештине управљања људским ресурсима, чести контакти, учење и међусобна размена искустава и информација и кад нема кризе, заједнички тренинзи и вежбе.

3. активности кризног менаѢмента:

- Мобилисање особља и ресурса за хитне интервенције (веома брзо у опасним ситуацијама и претњама). Предуслови су стално праћење потенцијалних претњи и хитна размена информација;
- упозоравање јавности и
- предузимање заштитних активности – представљају две повезане функције. Важно је да јавност благовремено добије прецизне и поуздане информације тако да кад грађани чују упозорења знају да слободно могу да се поуздају у поруке и предузму активности заштите које се препоручују. Ово

зависи и од природе претње;

- брига за жртве – менаџер помаже да агенције, које и иначе брину о жртвама, боље координирају своје одговоре;
- процена штете – веома важно за алокацију ресурса не само непосредно током одговора, већ и за дуготрајни опоравак. Менаџер обезбеђује да сакупљени подаци благовремено дођу до надлежних;
- успостављање основних јавних служби;
- информисање јавности – једна од кључних функција током кризе. Уколико се јавност не информише на време, проблеми се умножавају;
- формирање и чување досијеа – од великог значаја јер се може учити из искуства да се грешке не би понављале, као и због потенцијалног примања финансијске помоћи;
- планирање опоравка – неопходно је пре него што се криза догоди. Ефективан кризни менаџер константно одржава контакте са агенцијама које могу да пруже помоћ;
- координација активности кризног менаџмента – кључна функција.

Критичко размишљање сваког менаџера који је заинтересован за то да избегне кризу, односно да смањи њене последице и спречи да она прерасте у катастрофу и олакша њихово превазилажење мора да буде проактивно и усмерено, пре свега, на препознавање фаза и индикатора које претходе самој кризи (Ђукић, 2016:13).

КРИЗНИ МЕНАЏМЕНТ И СЛИЧНИ КОНЦЕПТИ

Историјски посматрано, менаџмент је настао у веома далекој прошлости и везивао се за способност да се што мањим улагањима остваре што бољи резултати. Неке облике управљања организацијама које данас називамо менаџментом налазимо још код старих цивилизација. Изградња великих објеката, организација пољопривредне производње, уређење државних послова, али и припреме за вођење ратова и одбрану од освајача, подразумевали су организовање, планирање, руковођење и контролу. Успешност руководиоца на свим нивоима организовања старих друштава била је пресудан фактор који је омогућавао опстанак и раст цивилизација.

Сама реч менаџмент потиче од енглеске речи *manage*, што значи управљање предузећем или јавним подухватима. Мада се појава менаџмента везује за далеку прошлост, почетак његове шире примене, у савременом значењу, везује се за период индустријализације. Тек су примена индустријских метода у производњи материјалних

добара и појава веће конкуренције на тржишту условиле потребу за проналажењем и применом нових метода и техника које омогућују да се тај процес одвија што рационалније у циљу повећања профита. Подела капиталистичког друштва на јавну и приватну сферу нашла је свој израз и у области менаџмента. Међутим, израз менаџмент углавном се користио за делатности везане за управљање предузећима, док су се за управљање државним органима, нарочито војском и полицијом, много чешће употребљавали термини руковођење и командовање, као посебне функције менаџмента (Драгишић, 2007:13).

Кризни менаџмент је потребно разграничити од, са њим повезаних концепата као што су *issues* менаџмент, *risk* менаџмент, безбедносни менаџмент, менаџмент катастрофе, цивилна заштита и управљање континуитетом пословања.

*Issues менаџмент*¹ означава управљање опасностима у околини, односно у друштвеном окружењу неке организације. У данашњим веома динамичним друштвима свака организација у нормалним (некризним) околностима прати и надгледа догађаје у својој околини, анализира и процењује све промене, одлучујући шта је то што се може искористити као потенцијална предност, а шта је то што треба избећи. Концепт је у ствари настао из настојања привредних корпорација да се боре са притисцима које су наметали њихови критичари (активисти за заштиту човекове околине, једнакост полова, заштиту потрошача и т. сл.). Он је продукт социјалног активизма и повећаних унутрашњих и спољашњих притисака на корпорације да дефинишу и имплементирају концепт корпоративне друштвене одговорности (*corporate social responsibility* - CSR). Ради се о алату који компаније користе да идентификују, анализирају и управљају проблемима, односно одговоре на њих у фази њиховог настајања и развоја, пре него што су они дошли у жижу јавности и постали део јавне свести (Кешетовић, 2008:78).

Управљање ризицима (risk менаџмент) спада у најстарије забележене људске активности. Још је Аристотел говорио да „увек треба очекивати нешто неочекивано“, док кинеска Књига промена (Ји-ђинг) представља један од најстаријих алата за доношење одлука који је у употреби још и данас. У савременом смислу под управљањем ризиком се подразумева процес мерења, или процене ризика² и развоја

---

1 Од енгл. речи *issue* која означава врућу тему или предмет расправе. *Issue* се најчешће дефинише као „јаз између праксе корпорације и очекивања стејкхолдера“. Ради се о околности или догађају унутар или изван организације који, уколико потраје, може имати значајан ефекат на функционисање или перформансе организације и на њене будуће интересе. Он настаје када организација или група придаје значај перципираном проблему (или шанси, односно прилици) који је резултат политичких, правних, економских или социјалних трендова (нпр. повећање броја оболелих од неке болести или истраживање које открива нузефекте неког лека).

2 Ризик је мера могућег неповољног исхода неког догађаја. Представља комбинацију

стратегија за излазак на крај са ризиком. Ради се о идентификовању тога колико је нека организација изложена потенцијалним губицима, те избора најадекватнијег начина поступања са оваквим изложеностима. Генерално, неке од стратегија које се примењују јесу пребацивање ризика другоме, избегавање ризика, смањење негативног ефекта ризика, или прихватање неких или свих последица одређеног ризика. Традиционални „риск менаџмент“ фокусиран је на оне ризике који произилазе из физичких или правних извора (природне катастрофе, пожари, акциденти, смрт, судски процеси итд). Са друге стране, управљање финансијским ризицима се фокусира на ризике којима је могуће управљати помоћу размене финансијских инструмената. Без обзира на тип ризика, све велике корпорације имају тимове и мале групе за управљање ризицима, и практикују га неформално и формално.

У ширем смислу, управљање ризицима представља део проактивног кризног менаџмента. Зависно од угла, ствар се може посматрати и тако да је кризни менаџмент део ширег система организационог управљања ризиком. Сматра се да је „риск менаџмент“ управљање неизвесностима. На другом екстрему су извесности и активности текућег менаџмента, а у средини су ризици. Како се иде од извесности према неизвесности, потенцијални ризици расту. У мери у којој се не управља (јер нема лошег управљања ризицима), неизвесности управљају нама, долази се на терен кризног менаџмента, а уколико је и он неуспешан, прелази се на менаџмент катастрофа (Ђукић, 2016:14).

Управљање катастрофама (disaster management) односи се на предузимање мера у циљу смањења, односно санирања последица насталих као резултат природних и других несрећа катастрофалних размера. Разликује се од кризног менаџмента утолико што се и катастрофа, као догађај којим у принципу није могуће управљати, разликује од кризе. Дакле, управљање катастрофама не обухвата управљање самим догађајем који је узрок катастрофе, већ минимизирање његових разорних последица, то јест смањење броја људских жртава (погинулих и повређених) и материјалне штете. Обухвата активност пре, за време и после катастрофе.³Најчешће подразумева спасилачке активности и „сакупљање комадића“ који су остали након што се десило нежељени догађај. Често се, и како наводи Борођич, вероватно

вероватноће догађаја и његових последица. Разлика између ризика и неизвесности, по Франку Најту, је следећа: Ако не знате сигурно шта ће се догодити, али познајете вероватноћу, то је ризик. Међутим, ако не познајете ни вероватноћу, онда је то неизвесност.

3 Треба указати на то да инцидент који је означен као катастрофа у себи може садржати текуће кризе и ванредне ситуације. Ово због тога што социјални актери укључени у одговор на катастрофе могу бити у ситуацији да истовремено одговарају на различите проблеме и изазове.

погрешно, као синоним користи термин управљање (или планирање у) ванредним ситуацијама (emergency management/planning). Најближи овом концепту су цивилна заштита и систем заштите и спасавања. Наиме, појам *цивилна заштита (civil protection)* се употребљава у два основна значења: а) делатност која се односи на заштиту и спасавање становништва и материјалних добара од ратних разарања, природних и других непогода и катастрофа и б) као систем (организација) која спроводи заштиту и спасавање. Веома близак појму цивилне заштите је појам социјеталне (друштвене) безбедности (societal security) који се односи на успостављање и унапређивање капацитета јавних и приватних стејкхолдера за припрему и одговор на широк спектар претњи и хазарда.⁴ По својој природи она уважава и интегрише цео низ повезаних дисциплина као што су: заштита ресурса (физичка, заштита околине, финансијска, информациона и хумана), управљање ванредним (хитним) ситуацијама, управљање ризиком, кризни менаџмент, управљање континуитетом пословања и управљање опоравком. *Систем заштите и спасавања* је облик припремања и учешћа субјеката за реаговање на катастрофе и веће несреће, те устројавања, припремања и суделовања оперативних снага заштите и спасавања у превенцији, приправности и реаговању на катастрофе и отклањању могућих узрока и последица катастрофа (Ђукић, 2016:15).

Под појмом *безбедносни менаџмент*, у ширем смислу, подразумева се одлучивање о безбедносним циљевима организационог система, о начинима и средствима да се избегну неповољни утицаји који долазе из окружења или самог организационог система, или да се њихов штетан утицај смањи (Драгишић, 2007:14).

Менаџмент сваке организације посебну пажњу поклања безбедности као основном услову опстанка и просперитета. Различите организације имају различите безбедносне изазове, ризике и претње, па се тако ризици којима је изложена држава као организација у великој мери разликују од изазова којима су изложени привредно предузеће или културна установа. Различити изазови, ризици и претње којима је изложена нека организација, као и одговорности које организација има према окружењу у погледу безбедности, пресудно утичу на безбедносни менаџмент, односно на начин на који ће бити донете одлуке везане за безбедност.

У организацијама које се баве пружањем безбедносних услуга другим корисницима, а то су, пре свега, државне безбедносне службе, безбедносни менаџмент представља основни, али не и једини облик менаџмента, пошто такве организације обављају и читав низ других функција (финансијске, планске, кадровске, развојне и др.).

---

⁴ За разлику од цивилне заштите која је грађане третира само као објект у концепту социјеталне безбедности, они су и објект, али и субјект који активно учествује у заштити.

Слична је ситуација и у приватним предузећима која пружају услуге безбедности другим организацијама. Менаџмент таквих предузећа мора да води рачуна о опстанку таквог предузећа на тржишту, његовом развоју и расту, ризицима, изазовима и претњама са којима се таква предузећа сусрећу на тржишту, што заправо чини класичан безбедносни менаџмент сваког привредног предузећа. Поред тога, у зависности од нивоа услуга које предузеће пружа, менаџери тих предузећа учествују у креирању одлука везаних за безбедност у другим организацијама, што их, на посредан начин, чини безбедносним менаџерима других организација (Драгишић, 2007:15). Треба нагласити да најважније одлуке које одређују судбину предузећа доноси менаџерски врх, тзв. топ-менаџмент. Успех деловања у савременим условима у великој мери зависи од безбедности. Неповољни безбедносни утицаји који умањују успех пословних организација долазе из окружења и из самих организација. Утицаји из окружења крећу се од неповољних социјеталних утицаја, као што су различите политичке кризе, ратови, оружане побуне, тероризам и екстремизам, социјалне напетости и слично, до природних катастрофа које могу извршити већи или мањи утицај на успех пословања.

Безбедносни менаџмент (security management) још увек није конституисан као посебна научна дисциплина, мада се све више изучава као наставни предмет и постоји, слободно се може рећи, вишевековна пракса примене различитих метода у организацији, руковођењу и командовању, планирању и контроли организација које су се бавиле питањима безбедности. Од настанка првих држава питање вођења војски, које су кроз дуг историјски период биле и једине организације које су се бавиле питањима безбедности, њихове организације, руковођење у рату и миру, решавање питања снабдевања и обуке војске и друга питања везана за војску била су у центру пажње свих владара тога времена. Искуства која су стицана у управљању, руковођењу и командовању војском временом су се преносила и на друге организације, а од 20. века почело је и њихово теоријско уобличавање (Ђукић, 2016:16).

СПЕЦИФИЧНОСТ КРИЗНОГ МЕНАЏМЕНТА

Као што је напред речено, менаџмент означава вођство у некој организацији. У функционалном значењу он обухвата задатке и процесе везане за текуће активности организације. Појединачно, обухвата планирање, организовање, имплементацију и контролу.⁵ Наведене фазе

⁵ У литератури се прави разлика између менаџера и управљача. Менаџери су људи који руководе, односно управљају ресурсима организације на начин који је утврђен пословном политиком и циљевима организације. С друге стране, циљеви и политику одређују

могу се приписати и кризном менаџменту. Међутим, кризни менаџмент, због карактеристика саме кризе, има бројне специфичности. Одговор на кризу је озбиљан изазов. Криза захтева критичке одлуке које морају бити донете у незгодним околностима. Истовремено, криза генерише препреке процесу квалитетног доношења одлука. Уобичајени проблеми се током кризе експоненцијално умножавају. Кризни менаџери морају да решавају сложене дилеме без информација које су им неопходне у нестабилном организационом окружењу и у условима озбиљног стреса. Ако се размотре дилеме које настају током кризе, кризни менаџмент се може означити као немогућ посао, попут вожње аутомобила на опасној низбрдици са везаним рукама и повезом преко очију.

Специфичност кризног менаџмента је у томе што проблем (кризна ситуација) настаје неочекивано, односно нагло. Појављујући се, он систему руковођења поставља задатке који не одговарају стандардном режиму рада организације и њеном ранијем искуству. Контрамере морају бити хитно донете, али уобичајени начин не омогућује да се то учини из низа разлога – постојећи планови рада не одговарају новој ситуацији, појављују се нови задаци, а истовремено стижу велике количине информација које треба обрадити и анализирати. У таквим условима постоји опасност од опште панике. Руководиоци нижег нивоа, нашавши се у неочекиваној ситуацији, ако немају директиве одозго и целу слику ситуације, могу да подлегну тој паници и да непромишљеним одлукама допринесу општој збрци. Треба такође напоменути да многи руководиоци не могу да измене свој начин размишљања и рада у условима скоковитих, неочекиваних промена.

ТАБЕЛА 1 – Упоредне карактеристике система руковођења

Традиционални системи руковођења	Системи руковођења у ванредним ситуацијама
Стални режим функционисања	Различити режими функционисања
Чврста структура и јасна подела функција у дугом временском периоду	Непостојање чврсте структуре и јасне поделе функција у дугом временском периоду, флексибилност, агресивност
Уска функционална усмереност	Широка и делимично непредвидљива област активности
Моноструктура	Полиструктура
Прописани доток информација	Зависност дотока информација од конкретне ситуације
Прецизне информације	Непоуздане информације
Прекомерне информације	Недовољне информације
Низак степен промена	Висок степен промена
Предвидљивост ситуације	Непредвидљивост ситуације; оријентисаност на претходно искуство, по правилу, нема ефекта
Принцип јединства овлашћења и одговорности	Комбинација принципа недељивости руковођења и поделе овлашћења и одговорности
Функционални потенцијал	Организациони потенцијал
Доминантност социјално-економских циљева и критеријума функционисања	Циљеви – ефикасност, успешност у отклањању узрока ванредних ситуација и њихових последица; критеријуми – минимизација времена за постизање циљева, минимум губитака (жртава) при отклањању ванредних ситуација

Извор: *Архипова, Н. И. и Кулба, В. В.*

Сложеност савремених криза отежава менаџерима да оцене праву природу кризе. Кризни менаџер је спутан суштинском сложености услова и карактеристика неразвијене кризе и резултатским неизвесностима. Према Тарнеру, непоузданост одговора може произаћи због почетног недостатка информација или погрешне иницијалне класификације или због измене природе самог инцидента током његовог развоја. Резултирајући несклад између дефиниције ситуације и актуелних карактеристика ситуације подрива кризни одговор. Кризни менаџери верују да решавају кризу, док пажљива анализа ситуације показује да није тако. Кризним менаџерима је обично потребно извесно време да прилагоде своју дефиницију ситуације (Кешетовић, 2008:83).

Кризни менаџери морају да одржавају равнотежу између потребе да знају оно што им је неопходно и потребе да држе ствари под контролом. Кризе карактерише експлозија информација и комуникација.

Истовремено, значајан недостатак поузданих информација континуирано мучи доносиоце одлука. Они примају мноштво информација само да би установили да она витална недостаје. Бујица информација не може смањити неизвесност коју носи криза. Постоје противречне дефиниције ситуације. Мења се перцепција, продужена неизвесност ствара простор за гласине које су ретко истините, а што се често касно увиђа. Кризни менаџмент постаје менаџмент гласина и менаџмент медија. Комбинација неизвесности и захтева за информацијама може ставити експерте и саветнике у позицију да доносе одлуке. Њихова стручност им често доноси монопол да редукују неизвесност. Али шта ако се експерти не слажу у мишљењима? Тада њихов савет може пре повећати, него смањити ниво неизвесности.

Кризни менаџери морају се рвати са самом организацијом доношења одлука у кризним ситуацијама. Кризе врше притисак на више на структуре рутинског доношења одлука. Кроз централизацију у рукама мале групе кризних менаџера формалне и често споре рутине доношења одлука могу се ефективно заобићи. Типични примери се могу наћи у демократским земљама у којима шефови влада имају широка овлашћења у случају криза. Иако се централизација показује као трајна карактеристика већине криза, такође постоје ситуације које се догађају током сваке кризе у којима су и облици децентрализације дозвољени или чак пожељни. Може бити неопходно допустити одлуку властима на нижем нивоу (добар пример је функционални ауторитет шефа ватрогасаца). Стратешка разматрања могу да претходе привременом делегирању овлашћења за доношење одлука. Међутим, гвоздени закон кризе чини да су централне власти одговорне за исход кризе ма како се трудиле да кривицу пребаце на ниже нивое.

Почетак реаговања система руковођења на појаву ванредне ситуације првенствено је повезан са нестандартним, ванредним и радикалним мерама. Ове мере се деле на стратешке и тактичке (оперативне).

Стратешке мере су везане за значајну реорганизацију постојећег система руковођења, формирање и почетак рада нове функционалне структуре система, организацију хитне службе, реализацију нових функција доношења одређених контрамера, формирање нове информационе средине и одговарајућег информационог система.

Оперативне (тактичке) мере суштински не мењају уобичајене организационе односе. Обично се свде на руковођење реализацијом стандардних функција, везаних за обезбеђивање непрекидног рада система руковођења у новим, тежим условима. Основни циљ ових мера није да се заустави ширење ванредне ситуације или да се отклоне њене последице, већ да се обезбеди функционисање система руковођења у ванредним ситуацијама.

У оквиру стратешког приступа морају бити реализоване следеће мере:

- реорганизација или формирање структуре система руковођења и оснивање кризног штаба;
- реорганизација постојећег или формирање новог информационог система;
- формирање хитних служби (екипа) за следеће намене;
- идентификација ситуације, састављање потребних мапа, проучавање узрока кризе и заштита;
- прогноза ширења кризе, моделирање динамике њеног ширења и процена ресурса (материјалних, финансијских, радних и др.) који су потребни за отклањање кризе, као и процена неопходности евакуације становништва;
- припрема и анализа стратегије отклањања кризе и њених последица, подела територије на области и зоне снабдевања и одређивање одговорних лица, утврђивање броја потребних оперативних екипа и њиховог састава, распоређивање тих екипа и опреме на објекте ради постизања тактичких циљева, организација затворених зона и зона патролирања, организовање евакуације (потпуне или делимичне);
- планирање и оперативно руковођење у организовању одређених активности, утврђивање приоритета, именовање одговорних за њихову реализацију, расподела ограничених ресурса;
- спасавање, санирање, обавештавање, проналажење пострадалих, пружање хитне медицинске помоћи, реализацију противпожарних, противхемијских и других мера, организовање смештаја и привремене инфраструктуре, снабдевање, превозна средства, материјално-техничко обезбеђење, исхрана, трговина, телекомуникације, средства информисања и др. (Ђукић, 2016:18).

ПЛАНИРАЊЕ (ПРИПРЕМА) – PREPAREDNESS – КАО ФАЗА КРИЗНОГ МЕНАЏМЕНТА

Ограничавање/спречавање чини заједницу, односно организацију безбеднијом, али не елиминише ризик и рањивост од свих хазарда. Потпуна превенција кризе је немогућа. Истина је да су технолошки напредак и ширење свести значајно допринели спречавању извесних типова криза. Међутим, нове технологије имају тенденцију да „узврате ударац“. Осим тога, јавни ресурси су често ограничени, политичка пажња недовољна, а и кризе се у новим околностима мењају, чинећи

раније, већ рутинске одговоре неадекватним и неефикасним. Због тога кризни менаџери морају да буду спремни да се суоче са претњама кризе које се не могу избећи. Пошто кризе често настају изненада, развијају се брзо и постају исувише комплексне за ефективну импровизацију, неке активности се морају предузети унапред.

Пракса кризног планирања потврђује сву захтевност и тешкоћу оваквог подухвата. Како наводе Боин и Лагадек, „припреме за кризу, ако уопште постоје на другом нивоу осим симболичког, представљају само продужетак уобичајене организационе рутине“. Када се организација припрема за кризу, она то чини на бази ранијих искустава и рутинског менаџерског репертоара. Али, технике кризног менаџмента ефикасне у јучерашњим кризама, данас могу бити неефикасне, а у сутрашњим кризама чак и контрапродуктивне. Планирање и припремање одговарајућих мера могу се претворити у рутинску активност или постати део политичке игре на високом нивоу. Аранжмани који се односе на безбедност и стручност често се у пракси увежбавају само про форма, уз недостатак безбедносне културе и притиске да се испуне стандарди продуктивности. Штавише, институционална тенденција да процедуре и пракса кризног менаџмента постану рутински долази у колизију са потребом да функционише на флексибилан и прилагодљив начин у случају кризе (Кешетовић, 2008:99).

Припрема укључује прецизирање овлашћења и одговорности за поступање у кризним ситуацијама и обезбеђивање ресурса који то поступање омогућавају. Одређене дужности кризног менаџмента се додељују постојећем особљу или се ангажује посебно особље. Дизајнирају се објекти, набављају или прилагођавају постројења, опрема и обезбеђују остали ресурси неопходни за успешно обављање додељених дужности. Ове активности подразумевају континуитет. Особље мора проћи обуку, објекти и опрема се морају стално одржавати да би били у функционалном стању, што све подразумева инвестиције. Ради провере функционисања периодично се организују тестови, вежбе и симулације.

Кључни део планирања је План кризних операција у коме су сви елементи који се односе на планирање повезани. Он представља централни елемент свеобухватног кризног планирања и зато мора да буде нешто више од опширне књиге која је дуго писана и сакупља прашину на полици. Треба да буде довољно флексибилан да би био користан у разним врстама криза, укључујући и оне које нису сасвим предвидљиве. Он омогућава први одговор на претњу и краткотрајни опоравак као први корак у дугорочном опоравку.

Било би поједностављено сводити цео кризни менаџмент само на кризни план. Постоји неколико планова у кризном менаџменту. Први су *административни планови* који описују основе политике и потезе надлежних у управљању унутрашњим процесима (финансијски

менаџмент, управљање људским ресурсима, односи са запосленима). Ови планови одражавају стратегију избегавања хазарда.

План не садржи детаљна упутства „како нешто урадити“ која треба да буду позната само појединцима или групама које обављају поједине функције. Стандардне оперативне процедуре се могу дати у анексу плана. При развијању плана, пажњу треба усмерити на заштиту људи и комуникације и смањење штете на постројењу и опреми. Када је план сачињен, сви учесници које план предвиђа морају бити информисани о својим задацима, што повремено треба проверавати. Компаније не послују у статичком окружењу, стога стално морају ажурирати и тестирати планове. Уобичајени функционални делови који се у организацији укључују да би се адекватније покриле све потенцијалне опасности на које се криза може фокусирати и унапред успоставила подручја одговорности и ланци командовања јесу: операције, финансије, кадрови-логистика, техничка подршка и комуникације. Ово може да функционише у већини организација, а суштина је у томе да се добију различити инпути од различитих функционалних целина.

Кризни план се обично не бави активностима опоравка након брзе процене штете и акција неопходних да се обезбеде непосредне животне потребе жртава. Он треба само да обезбеди прелазак на дугорочни план опоравка.

Руководећи принципи при изради кризног плана су:

- Не измишљати „топлу воду“, већ користити постојећа знања у организацији и њеној околини.
- Не треба радити сам, него користити искусне људе из владиног и приватног сектора, добровољце итд.
- Користити постојеће организационе структуре. Ако неко одељење обавља свакодневно неку врста посла, оно ће и у кризи најбоље обављати сличне послове.
- Истраживати. Проучавати прописе, постојеће планове и споразуме о међусобној помоћи са другим субјектима. Идентификовати промене које је потребно извршити у њима.
- Идентификовати расположиве ресурсе (људе, опрему и објекте) и могућности да се до њих дође.

Кризни план се састоји из три елемента. То су:

- Основни план,
- функционални анекси и
- додатак о специфичним хазардима.

Основни план је базични документ који представља основу за друге делове кризног плана. Почиње уводним деловима који садрже потписану изјаву извршног директора који ставља свој ауторитет иза овог документа. У Предговору се описује процес планирања, даје апстракт садржаја и изјава о томе која је сврха плана. Следе: Табелатни

преглед садржаја, Упутство за коришћење плана, циљне групе и намена његових појединих делова и начин дистрибуције, део у који се уписују ревизије појединих делова и њихов датум.

Основни план садржи приступ кризном менаџменту, укључујући политику, планове и процедуре. Његови елементи су (Кешетовић, 2008:103):

1. Изјава о циљу
2. Ситуација и претпоставке
3. Организација и додељивање задужења
4. Концепт операција
5. Администрација и логистика
6. Развијање и одржавање плана
7. Ауторитети и референце
8. Дефиниције термина.

Функционални анекси се односе на специфичне активности кључне за кризни одговор и непосредни опоравак које подржавају Основни план. Садрже истих осам делова као и основни план. Обезбеђују специфичне информације и упутства који су усмерени на операције. Наводе поједине операције, поступке и послове и то ко је одговоран за њихово спровођење. Кључне функције које треба обрадити су:

- усмеравање и контрола – ко је одговоран;
- комуникације – како ће људи и организације комуницирати;
- упозорење – који систем упозорења ће се користити;
- информисање јавности о кризи – како?
- евакуација – који кораци и како?
- збрињавање – смештај у склоништа, храна и сл.
- медицинска служба;
- управљање ресурсима – алокација.

Додатак о специфичним хазардима операционализује функционалне анексе у смислу специјалних и јединствених процедура одговора, обавештавања, заштитних акција и других потреба које генерише одређени хазард (пожар, земљотрес, терористички напад). Садржи техничке информације, детаље и методе који се користе у конкретним кризним операцијама.

Остали аспекти плана су:

Ревизија плана – када је сачињен анализирати га са свим субјектима који су одговорни за имплементацију његових делова и извршити измене ако је потребно.

Увјежбавање плана – постоји пет типова вежби:

- оријентација;
- вежба за столом;
- функционална вежба;
- вежба на терену;
- потпуна вежба – комбинује функционалну и вежбу на терену.

Објављивање плана.

Обједињавање ресурса – реализација кризног плана захтева значајне људске и материјалне ресурсе (опрему, залихе итд.). Потенцијални извори ресурса су:

- државни органи;
- невладин сектор (Црвени крст, НВО, религијске организације);
- суседне заједнице;
- приватни сектор.

Остале важне функције су процена штете, проналажење и спасавање, функционисање хитних служби, операције авијације, радиолошка заштита, инжењерске услуге, агротехничке мере, транспорт итд.

АНАЛИЗА АКТИВНОСТИ, РЕЗУЛТАТА И БРОЈА ОТКРИВЕНИХ ДЕЛА И ПРЕКРШАЈА УПРАВЕЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ НА ПОДРУЧЈУ ПОЛИЦИЈСКЕ УПРАВЕ У НОВОМ САДУ

На основу статистичких података и по подацима МУП-а Републике Србије, на подручју Полицијске управе у Новом Саду, као друге по величини Полицијске управе у Републици Србији, у току 2015. године, стање заштите од пожара и експлозија у 2015. години на подручју Управе за ванредне ситуације у Новом Саду у односу на 2014. годину карактерише смањење броја пожара и експлозија и смањена материјална штета настала у пожарима и експлозијама. Регистровано је укупно 157 пожара и експлозија (154 пожара и 3 експлозије), у којима је причињена материјална штета у износу од 63.232.000 динара. У односу на претходну годину, број догађаја је мањи за 22 или 12,29%, а материјална штета је мања за 85.252.000,00 динара. У пожарима и експлозијама живот је изгубило 8 лица, а 25 лица је задобило лаке или тешке телесне повреде.

Анализом ванредних догађаја у току 2015. године, наведени пожари и експлозије су регистровани у следећим општинама, и то: Нови Сад – 84; Бачка Паланка – 20; Врбас – 17; Тител – 4; Бечеј – 11; Темерин – 6; Бач – 4; Жабаљ – 6; Беочин – 2; Србобран – 2 и Бачки Петровац – 1. Од укупног броја пожара (154) насталих у току 2014. године, 82 (53,25%) је изазвано нехатом-непажњом, 45 (29,22%) намерно, 4 (2,60%) дечјом игром, 2 (1,30%) природном појавом, а за 21 (13,63%) начин изазивања није утврђен.

Када су у питању узроци насталих пожара, ситуација је следећа, и то: отворени пламен 61 (39,61%), електрични проводници (кратки спој и сл.) 31 (20,12%), електрични апарати и уређаји 10 (6,49%), ложишта-огњишта 17 (11,04%), опушак од цигарете 7 (4,55%), оштећења-кварови 3 (1,99%), конструктивни недостаци 2 (1,30%), статички електрицитет 1 (0,65%), остали узроци 2 (1,30%), грађевински недостаци 1 (0,65%), природна појава 1 (0,65%), проводници загрејани услед преоптерећења 2 (1,30%), трење 1 (0,65%), а за 15 (9,74%) узрок није утврђен.

У току 2015. године, укупно су откривена 3 акцидентна случаја у производњи, ускладиштењу, промету и транспорту експлозивних и других опасних материја.

Анализирањем пронађеног и заплењеног оружја и минско експлозивних средстава, можемо констатовати да је у току 2015. године Управа за ванредне ситуације у Новом Саду добила 58 пријава којима је укупно пријављено 36.777 комада НУС, хемијских, пиротехничких и других средстава, пронађених и заплењених на подручју Јужнобачког управног округа.

У наведеном периоду, Управа за ванредне ситуације у Новом Саду шест пута је организовала уништавање пријављених НУС. У току спровођења ових активности, на подручју Јужнобачког управног округа, укупно је уништен 91 комад НУС, а 33.290 комада (405 преосталих из 2014. и 32.885 из 2015. године) НУС, хемијских, пиротехничких и других средстава је тим за НУС транспортовао у магацин Сектора за ванредне ситуације.

ЗАКЉУЧАК

Кризни менаџмент је скуп функција (процеса) који имају за циљ да идентификују, изуче и предвиде могуће кризне ситуације и успоставе посебне начине који ће организацији омогућити да спречи кризу или да се са њом избори, и да је превазиђе уз минимизирање њених последица и што бржи повратак у нормално стање. Примењује се углавном у условима организационог хаоса, под притиском бројних медија, у стресним околностима и недостатку прецизних информација. Према речима Манића, „медији морају бити ослобођени притисака идеологије и друштвених установа, уз велику подршку публике“ (Манић, 2015:196).

Постоје сличности и разлике између кризног менаџмента и концепата као што су issues менаџмент, risk менаџмент, безбедносни менаџмент, менаџмент катастрофе, цивилна заштита и управљање континуитетом пословања.

Основне и међусобно повезане фазе кризног менаџмента су ограничавање (спречавање), планирање (припрема), одговор и опоравак. Након завршетка сваке кризе треба да уследи процес учења

из протеклог догађаја.

Кризни менаџери треба да воде рачуна о битним принципима управљања кризама, потешкоћама које се том приликом јављају и да прилагођавају расположиве алате кризног менаџмента специфичностима појединих врста криза. У организационом смислу посебно је значајно компоновање тима за управљање кризама како би он био што ефикаснији, уз нужно поштовање најважнијих етичких принципа.

ЛИТЕРАТУРА

- Архипова, Н. И. и Кулба, В. В. (1994). *Руковођење у ванредним ситуацијама*, Москва: РИТУ.
- Barton, L. (1993). *Crisis in Organizations: Managing and Communicating in the Heat of Chaos*, South Western Publishing Company: Cincinnati, OH.
- Boin, A, & Hart, P. (2001). „Public Leadership in Times of Crisis: Mission Impossible”, working paper at Leiden University.
- Borodzicz, E., (2005). *Risk, Crisis and Security Management*, West Sussex: John Wiley & Sons.
- Вујаклија, М. (1986). *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета.
- Драгишић, З. (2007). *Безбедносни менаџмент*, Београд: Факултет безбедности.
- Ђукић, С. (2016). *Кризни менаџмент и ванредна ситуација*, Београд: Војно дело, 2/2016, 174-178.
- Emergency Management*, (2002). FEMA: Washington DC.
- Закон о ванредним ситуацијама*, „Службени гласник РС», број 92/2011.
- Кешетовић, Ж. (2008). *Кризни менаџмент*, Београд: Факултет безбедности.
- Keitsch, D. (2000). *Risikomanagement*, Stuttgart: Schaffer-Poeschel.
- Luecke, R. (2004). *Crisis Management*, Harvard Business School Press.
- Манић, М. (2015). *Медију у глобалном друштву*, Београд: Факултет са дипломатију и безбедност.
- Prezelj, I., „Типичне тежаве при кризном управљању», УЈМА 19/2005.
- Regester, M., Larkin, J. (2005). *Risk Issues and Crisis Management: A Casebook of best practice*, London: 3rd edition.

CRISIS MANAGEMENT AND PLANNING AS A STAGE OF CRISIS MANAGEMENT

Stanimir Đukić, PhD*
Gordana Mrdak, PhD**

Abstract: This paper defines the concepts of crisis and crisis management. Today's world, especially Europe as a synonym of democracy and the rule of law, is facing a number of crises since the end of the Cold War. This paper discusses the characteristics of crisis managers who need to take into account essential principles of crisis management, difficulties that may arise to the occasion and to adapt the available tools of crisis management to the specifics of individual types of crisis. In organizational terms, creation of proper team for crisis management is particularly important in order to be as efficient as possible with the necessary respect for the most important ethical principles. Also, the paper discusses the similarities and differences between crisis management and concepts such as issues management, risk management, security management, disaster management, civil protection and business continuity management. We analyzed the specifics of crisis management, and basic and interrelated phases of crisis management, including: restricting (preventing), planning (preparation), response and recovery, with an emphasis on planning as the most essential and most important phase of crisis management.

Keywords: crisis management, crisis, disasters, emergency situation, crisis management, risk management, crisis management phases.

* *Fakultet za diplomatiju i bezbednost Beograd, e-mail: stanimirdj@hotmail.com*

** *Fakultet za diplomatiju i bezbednost Beograd*

Рад запримљен: 23. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНОГ ЛИЦА ИЗ КАЗНЕНОГ ЗАВОДА

Др Иван Д. Милић*
Др Дарко Димовски**

Апстракт: Осуђено лице које казну затвора издржава у казненом заводу из више разлога може да се отпусти са издржавања казне. Осуђеник се обавезно отпушта након истека казне затвора. Међутим, постоји још неколико случајева када се осуђеник отпушта, иако казна затвора није истекла. Предмет пажње аутора је отпуштање осуђених лица која казну затвора издржавају у казненом заводу. У раду се указује на све случајеве отпуштања осуђеника. Посебна пажња аутора усмерена је на саму процедуру у казненом заводу која претходи отпуштању.

Кључне речи: осуђено лице, отпуштање, казнени завод, условни отпуст, помиловање.

УВОД

У Републици Србији не постоји казна доживотног затвора, иако постоје одређење интенције за њено увођење, чак је у једном нацрту закона о изменама и допунама кривичног законика било предложено увођење казне доживотног затвора (Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика и Образложење Нацрта: доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>). С тим у вези, свако осуђено лице које се налази на издржавању казне затвора једног дана ће дочекати слободу, осим уколико за време издржавања казне затвора не умре. Није реткост да одређени број осуђених лица, али и осталих лица

* Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, имејл: i.milic@pf.uns.ac.rs.

** Универзитет у Нишу, Правни факултет у Нишу, имејл: darko.dimovski@yahoo.com.

која су лишена слободе, умре за време док су лишена слободе. Тако је на пример у 2006. години умрло укупно 51 лице лишено слободе, и то: природном смрћу 34; самоубиством 9; несрећаним случајем у установи 1; несрећаним случајем ван установе 7 (Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2006. годину). Укупно 57 лица лишених слободе умрло је 2009. године (Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2009. годину).

Како постоји одређена „затворска процедура“ приликом пријема осуђеника на издржавање затворске казне, тако постоји и процедура приликом његовог отпуштања из казног завода. Свакако постоји правна процедура и приликом отпуштања и других лица лишених слободе који се налаже у казном заводу (као што су притворена или прекршајно кажњена лица). У вези са осуђеним лицима, с обзиром на законско уређење у Републици Србији, можемо да разликујемо „обичне осуђенике“ и „посебне осуђенике“, а то зависи од тога који се закон за време извршење казне затвора на њих примењује (Грујић, Милић, 2015: 819-830). На осуђена лица може да се примењује Закон о извршењу кривичних санкција или Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, с тим да оба закона садрже одређене одредбе којима се уређују отпуштање осуђених лица. С тим у вези, постоји и мала разлику у вези са отпуштањем осуђеника.

ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА ИЗ КАЗНИХ ЗАВОДА НА ОСНОВУ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Основни закон који уређује извршење казних санкција у Републици Србији је Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС (*Службени гласник РС*, бр. 55/2014), који је Народна скупштина донела 2014. године (О појединим новинама у овом Закону вид. Милић, 2015: 239-251). Овим Законом се, ако посебним законом није другачије одређено, поступак извршења кривичних санкција према пунолетним лицима, права и обавезе лица према којима се извршавају кривичне санкције, организација Управе за извршење кривичних санкција, надзор над њеним радом, извршење санкција изречених за привредне преступе и прекршаје, одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом или привредним преступом и примена мере притвора. У поступку извршења кривичних санкција према малолетницима, као и у поступку извршења казне затвора изречене за прекршај примењују се одредбе ЗИКС-а, ако посебним законом није другачије одређено (чл. 1 ст. 1 и 2 ЗИКС-а). Укратко, ЗИКС се примењује на извршење казне затвора према „обичним осуђеницима“.

Закон о извршењу кривичних санкција, пре свега, уређује отпуштање осуђеника из казног завода у делу који се односи на *процедуре* у

самом казненом заводу. Према ЗИКС-у у неколико случајева долази до отпуштања осуђеног лица из казненог завода, и то: 1. Услед истека казне; 2. Услед амнестије; 3. Услед помиловања; 4. Услед условног отпуштања; 5. Услед превременог отпуштања. С обзиром на то из којег разлога се осуђеник отпушта, донекле се разликује и сама процедура (у погледу рокова) у поступку отпуштања.

ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИКА ЗБОГ ИСТЕКА КАЗНЕ

Након истека казне затвора осуђено лице мора да се отпусти из казненог завода. Не постоји могућност да се осуђеник задржи након истека казне, нити по вољи затворских власти нити ако то осуђеник сам жели. Осуђени се отпушта из завода оног дана када му је истекла казна, с тим да ако истек казне пада у суботу, недељу или у дане државних празника, осуђени се отпушта последњег радног дана који претходи тим данима (чл. 178 ст. 1 и 2 ЗИКС-а). Као што постоји процедура приликом пријема осуђеника на издржавање казне затвора, тако, с друге стране, постоји и процедура која мора да се спроведе приликом отпуштања осуђеника из казненог завода. Само процедура отпуштања мање је формализована у односу на процедуру пријема осуђеника. Процедура која се спроводи према осуђенику огледа се у следећем: пре отпуштања, лекар прегледа осуђеног и налаз уноси у здравствени картон (чл. 179, ст. 1 ЗИКС-а). Преглед осуђеника је веома значајан, и то из више разлога. Налаз лекара је значајан како осуђеник не би могао касније да тврди да су, на пример, одређене повреде наступиле за време издржавања казне затвора, и да из тог разлога тражи накнаду штете. Повреде осуђеника за време издржавања казне затвора нису реткост. Тако је на пример у 2006. години број повређених лица лишених слободе био 1245. Овај број се односи на укупан број лица лишених слободе, а не само на осуђена лица. Узрок повреда може бити различит. Често се дешава да је повреда нанета од стране другог осуђеника или да се ради о повреди коју осуђеник сам себи нанесе, били намерно или случајно. Осим тога, осуђена лица имају права на рад, те се повреде дешавају и за време њиховог радног ангажовања. Од укупног број повређених лица повреде су настале на следећи начин: убоди 60; преломи 89 посекоштине 697; остало 399 (Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2006. годину).

*

Из судске праксе:

А) Држава одговара за накнаду штете оштећеном затворенику која је учињена од других затвореника за време и у условима издржавања казне по основу објективне одговорности. *Из образложења:* „Према утврђеном чињеничном стању, тужилац је у времену издржавања

казне затвора лечен у Специјалној затворској болници од 03.04.2009. до 10.07.2009. године, ради спровођења мера обавезног лечења наркомана. У току маја те године, за време јутарње визите тужилац је затражио преглед код дежурног лекара зато што га је претукла група затвореника. Вештачењем је утврђено да код тужиоца постоји лезија слушног живца која може бити последица траума и оштећења средњег и унутрашњег ува. Критичном приликом тужилац је претрпео болове јаког интензитета који су трајали пет до шест сати, и болове средњег интензитета у трајању од седам дана. У тренутку настајања трауме тужилац је претрпео страх јаког интензитета у трајању од неколико минута, а касније и секундарни страх јаког интензитета у трајању од седам дана и средњег интензитета у трајању до пет недеља. Код таквог чињеничног стања, првостепени суд је одбио тужбени захтев јер није поверовао исказу тужиоца да је од стране групе затвореника претрпео телесну повреду. Другостепени суд је по одржаној главној расправи утврдио да је тужилац претрпео телесну повреду у мају 2009. године у затворској болници од стране затвореника; да је критичном приликом дошло до оштећења слуха (лезија слушног живца); и да постоји узрочна веза између штете и штетне радње (пропушта вршења службе обезбеђења затвореника), па је држава одговорна за штету на основу члана 172. 300. У конкретном случају одговорност тужене заснива се не само на члану 172. 300 (опште правило) већ и по правилу из члана 35. Устава по коме држава одговара за незаконит и неправилан рад државних органа као и по члану 65. Закона о извршењу кривичних санкција (Службени гласник РС 85/2005), по коме свако мора поштовати достојанство осуђеног и нико не сме угрозити телесно и душевно здравље осуђеног. Достојанство и право на здрав живот су права личности – људска права које штити и члан 200. 300. Из изложеног произилази да држава одговара по основу објективне одговорности (члан 154. став 3. 300). Имајући у виду утврђену одговорност за штету (основ, штетна радња, штета и узрочна веза) правилно је другостепени суд имајући у виду све околности случаја (тежину повреде и интензитет и трајање физичких болова и страха) досудио правичну накнаду нематеријалне штете на основу члана 200. 300 (висина накнаде се у ревизији и не оспорава). Неосновани су ревизијски наводи у којима се истиче да држава није одговорна за штету јер тужилац није „доказао одступања од важећих прописа од стране тужене“... да је Специјална болница предузела све мере... да су „инциденти у затворима су били присутни и биће све док постоји затвора и да се то једноставно не може спречити“. У конкретном случају држава не одговара по основу кривице (намере или непажње) већ по основу објективне одговорности (узрочности). Наиме, држава је одговорна за осигурање затворских услова који не угрожавају телесни интегритет затвореника (који се ту налазе без своје воље) и за пропусте затворског особља (одговорност за

другог) које није вршило контролу и надзор и спречило штету по основу објективне одговорности (одговорности за ризик). Затвореници се не сматрају трећим лицима чијом је радњом учињена штета коју Управа казнене установе није могла предвидети и спречити, да би се ослободила одговорности на основу члана 177. ЗОО“ (Сентенца из решења Врховног касационог суда Рев 661/2016 од 19.1.2017. године, утврђена на седници Грађанског одељења 27.6.2017. године) – Из Билтена Врховног касационог суда, број 1/2017, Интермех, Београд.

Б) Облигационо право – Нематеријална штета коју затвореник претрпи у просторијама казнено-поправног завода у току издржавања казне затвора - Посебни случајеви одговорности за накнаду штете (Чл. 180–184 Закона о облигационим односима). За нематеријалну штету коју затвореник претрпи у просторијама казнено-поправног завода у току издржавања казне затвора, проузроковану активношћу другог затвореника, држава је одговорна по принципу објективне одговорности. *Из образложења:* „Као затвореник, тужилац је за време издржавања казне тешко телесно повређен од другог затвореника, тако што му је у просторијама павиљона, док је седео у ТВ сали, неприметно пришао с леђа и из позиције леве бочне стране задао му три ударца ручно прављеним боджом (шилком), један у пределу предњег трбушног зида, други у пределу шестог и седмог међуребарног простора и трећи са задње стране, које су тешке и по живот опасне повреде. Правноснажном пресудом оптужени је оглашен кривим и осуђен на временску казну. У поступку по тужби за нематеријалну штету против државе, тужена оспорава правни основ за накнадом штете, сматрајући да је ову причинио други затвореник, тако да – евентуално - може бити речи о подељеној одговорности са штетником. Другостепени суд овакво правно становиште сматра неприхватљивим, јер се подељена одговорност не може односити на треће лице, већ се евентуално може радити о солидарној одговорности државе и штетника, и то прве - по основу објективне одговорности и другога - по основу кривице. Како сваки дужник солидарне обавезе одговара повериоцу за целу обавезу, то је оштећени као поверилац, у смислу члана 414. Закона о облигационим односима, могао захтевати испуњење обавезе од кога хоће све док накнада штете не буде потпуно испуњена, а држава може да захтева регрес од лица које је штету проузроковало, у смислу члана 180. став 3. истог Закона“. (Из Пресуде Апелационог суда у Нишу, Гж. 934/2011 од 14.06.2011. године).

*

Надаље, не тако мали број осуђених лица дочека дубоку старост у време када треба да се отпусти са издржавања казне затвора, па и тешко оболи. Такође, одређени број осуђеника млађе доби у казном заводу тешко оболи за време издржавања затворске казне. С тим у вези, Законом

о извршењу кривичних санкција прописују се и одређена правила. Тешко болесно лице, које је отпуштено са извршења казне затвора и отпуштено лице које је због болести неспособно за пут, завод смешта у најближу одговарајућу здравствену установу. Трошкове лечења за првих 30 дана сноси завод (чл. 179 ст. 2 ЗИКС-а). Након протекла 30 дана у односу на трошкове лечења примењују се они прописи који важе за лица која су на слободи.

Завод је дужан да у року од осам дана након отпуштања осуђеног о томе обавести судију за извршење, суд који је осуђеника упутио на извршење казне, као и полицију, ради вођења евиденција. Актуелни ЗИКС уводи још једну новину у погледу обавештавања о отпуштању осуђеника, а који претходни Закон о извршењу кривичних санкција (Службени гласник РС, бр. 85/2005, 72/2009, 31/2011) није познавао. Реч је о *обавештавању жртве кривичног дела*. У случајевима када се осуђени за кривична дела против живота и тела, против полне слободе или против брака и породице, отпушта са издржавања казне затвора, односно условно отпушта, као и у случају бекства из затвора, завод ће обавестити жртву кривичног дела. Обавештење завод доставља жртви ако је она то тражила, и ако процена ризика завода указује на потребу превентивне заштите жртве (чл. 181 ЗИКС-а). Иако се на први поглед, можда, чини да је ово решење донето у интересу заштите жртве кривичног дела, на њега се може посматрати и са другог аспекта. Прво, чини се да законодавац не прави разлику између надлежности Управе за извршење кривичних санкција и Министарства унутрашњих послова РС. Друго, који се циљ постиже уколико се жртва обавести да је осуђеник „изашао из затвора“? С обзиром на то да се полиција обавештава да је осуђеник отпуштен, а обавештава се и у случају бекства осуђеника, она треба да предузима мере (ако је то потребно) које се тичу *превентивне заштите жртве*. Треће, дешаваће се у пракси да прође и по неколико година, а сасвим сигурно и деценија, од када је извршено кривично дело до отпуштања осуђеника, да је жртва „заборавила“ или „да жели да заборави“ шта јој се десило у прошлости, али је затворске власти ипак подсећају да је она „жртва кривичног дела“. Такво обавештење ће „скоро увек“ узнемирити жртву кривичног дела, јер ће се питати шта треба да предузме у циљу своје заштите.

Осуђеном се приликом отпуштања из завода издаје отпусни лист. Отпусни лист, поред осталог, садржи и датум отпуштања и датум до када отпуштено лице треба да се јави полицији. Отпусни лист служи отпуштеном лицу и као доказ о идентитету до доласка у место пребивалишта, односно боравишта (чл. 180 ст. 1, 2 и 3 ЗИКС-а). За време издржавања казне затвора могуће је да осуђеном лицу истекне важење личне карте или пасоша, а није искључена могућност да уопште нема личну карту или други идентификациони документ. С тим у вези, отпусни

лист свакако је значајан за осуђеника, јер служи као доказ о његовом идентитету, јер би можда „на путу до куће“ његов идентитет морао да се утврђује по Закону о полицији, а свакако олакшава и рад полицији. Тако се Законом о полицији прописује да се утврђивање идентитета лица врши према лицу које код себе нема прописану исправу или се сумња у веродостојност такве исправе, ако се на други начин не може проверити његов идентитет, или на основу посебног захтева надлежног органа. Идентитет се утврђује коришћењем података из форензичких евиденција, применом метода и употребом средстава криминалистичке тактике и форензике, медицинским или другим одговарајућим вештачењима. Након извршеног утврђивања идентитета сачињава се извештај који се прослеђује подносиоцу захтева за утврђивање идентитета, у складу са законом, док се полицијским органима других држава са којима је ратификованим споразумима успостављена међународна полицијска сарадња, достављају и непосредни подаци о лицу, на њихов захтев, у складу са прописима који уређују област давања података о личности. У циљу утврђивања идентитета лица полиција је овлашћена да јавно објави фото-робот, цртеж, снимак или опис лица. Кад идентитет није могуће утврдити на други начин, полиција је овлашћена да објави фотографију лица које о себи не може дати податке, односно фотографију непознатог леша. Без писаног налога полицијски службеник може довести лице чији идентитет треба утврдити – чл. 77 и чл. 83, ст. 1, тач. 1 Закона о полицији (*Сл. гласник РС*, бр. 6/2016 и 24/2018).

Удаљеност казног завода до места пребивалишта различита је за одређење осуђенике. Поједина осуђена лица издржавају казну затвора баш у месту у којем имају пребивалиште или боравиште, али не тако мали број осуђеника издржава казну у заводу који је удаљен од његовог места пребивалишта или боравишта. У којем ће казном заводу осуђеник издржавати казну затвора уређено је Правилником о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција (*Службени гласник РС*, бр. 31/2015). Свакако је могуће да се осуђеник за време издржавања казне премести у други казнени завод. Једно је сигурно, све осуђенице издржавају казну у КПЗ Пожаревац. У вези са удаљеношћу од места пребивалишта или боравишта јавља се и питање *трошкова превоза*. Поједина осуђена лица након отпуштања из казног завода немају новца код себе, па чак ни за возну карту у „градском превозу“. Да се не би дешавало да отпуштени не може да се превезе до места пребивалишта, односно боравишта, ЗИКС-ом се прописује да трошкове превоза отпуштеном лицу до места пребивалишта, односно боравишта сноси завод. Отпуштеном странцу плаћају се трошкови превоза до граничног прелаза, ако посебним прописом није другачије одређено (чл. 182 ЗИКС-а).

У оквиру одредаба о отпуштању осуђеника у ЗИКС-у се налазе и одредбе које се односе на постпеналну помоћ. Чланом 188 Закона који

носи назив програм припреме за отпуст се прописује овако: „Завод је дужан да пре отпуштања осуђеног са извршења казне затвора, у оквиру програма поступања, утврди програм припреме за отпуст и помоћи након отпуштања“. Припрема осуђеног за отпуст започиње након доласка у завод. Осуђени се подстиче на активно учествовање у припреми за отпуст, а посебно да одржава односе са породицом, успоставља и одржава контакте са установама и особама које се баве укључивањем осуђеника за живот на слободи. Програм за отпуст је саставни део програма поступања. На основу утврђеног програма за отпуст, осуђени ће бити укључен у појединачни или групни саветодавни рад у вези са његовом припремом за отпуст најраније једну годину, а најкасније три месеца пре отпуштања, у зависности од дужине изречене казне. У поступку израде програма за отпуст служба за третман утврђује и потребе осуђеног након извршења казне и сарађује са повереничком службом, као и са органом старатељства надлежним према месту последњег пребивалишта, односно боравишта осуђеног. Законодавац на овом месту не уређује само постпеналну помоћ, већ уређује и сам начин поступања према осуђенику, како би се он припремио за отпуст из завода. С обзиром на утврђене потребе осуђеника зависи и каснија примена одредаба Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера (Сл. гласник РС, бр. 55/2014.). Наиме, поменути Закон је прописано да ако служба за третман процени да постоји потреба за пружањем помоћи осуђеном након извршене казне затвора, или осуђени сам затражи помоћ, Повереник ће најкасније у року од месец дана пре отпуста започети израду програма помоћи. Приликом израде програма помоћи Повереник сарађује са службом за третман и осуђеним (чл. 56).

ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЗБОГ АМНЕСТИЈЕ, ПОМИЛОВАЊА И УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Један од начина да се осуђеник „ранија нађе на слободи“, осим када издржи казну затвора у целости, јесте и због амнестије, помиловања или условног отпуштања. Доношење закона о амнестији у Републици Србији није реткост, било да се амнестија односи на ослобођење од кривичног гоњења или ослобођење од извршења казне. Уколико се амнестија односи на осуђено лице, то не значи да ће се он увек и отпустити из завода. Реч је о томе да се амнестијом осуђена лица могу ослободити од извршења казне затвора у целости или само дела казне затвора. Тако је, на пример, Законом о амнестији (*Службени гласник РС*, бр. 107/2012) између осталог било прописано: ослобађају се од извршења 25% изречене казне затвора лица правноснажно осуђена за кривична дела која су прописана законима Републике Србије или су била прописана законима који су

престали да важе, а која се на дан ступања на снагу овог закона налазе на издржавању казне затвора у Републици Србији или још нису ступила на издржавање казне затвора или чији премештај је ради издржавања те казне извршен у иностранство (чл. 1, ст. 1).

Ни помиловање од извршења казне затвора није реткост. Подаци за 2006. годину изгледају овако: у Одељењу за заштиту права лица лишених слободе у 2006. години је примљено *440 предмета помиловања*. Од овог броја обрађено је *430 предмета* који су прослеђени Комисији за помиловања на даљи поступак, док су преостали предмети достављени од стране суда некомплетни (...). Уз предмете примљене у 2006. години, решено је и 57 предмета пренетих из 2005. године. Из података прибављених од саветника за помиловања у Генералном секретаријату председника Републике, види се да је током 2006. године Комисија за помиловања, од укупног броја предмета прослеђених из Управе за извршење заводских санкција, разматрала и донела одлуку у 427 предмета. Негативна одлука је донета поводом 396 молби, 4 поступка су обустављена, а 27 молби (6%) је решено позитивно на следећи начин: 1) у 6 случајева осуђеним лицима је снижена казна, 2) у 9 случајева изречена казна је условљена, 3) у 2 случаја је условљен остатак казне, 4) 10 лица је ослобођено даљег извршења казне. У односу на кривична дела, помиловање је дато за: 3 убиства, 1 убиство из нехата, 1 убиство на мах, 1 дело избегавања давања издржавања, 1 дело одузимања малолетног лица, 5 тешких дела против безбедности јавног саобраћаја, 1 крађа, 1 превара, 1 дело тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва, 11 кривичних дела неовлашћено набављање, држање, ношење, израда, размена или продаја ватреног оружја, муниције или експлозивних материја, 2 дела неовлашћене производње и стављање у промет опојних дрога (*Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2006. годину*). У вези са амнестијом и помиловањем ЗИКС садржи одредбе које се тичу времена у којом осуђеник мора да се отпусти из казног завода. У случају да се осуђеник отпушта из завода на основу закона о амнестији, завод је дужан да га отпусти *најкасније* 24 часа након пријема решења о амнестији, ако законом о амнестији није другачије одређено. У случају да се осуђеник отпушта из завода на основу одлуке о помиловању, завод је дужан да га отпусти истог дана по пријему одлуке о помиловању, а најкасније у року од 24 часа (чл. 183, ст. 1 и 2). У наведеним роковим у заводу се обављају све неопходне радње које се предузимају и када се осуђеник отпушта са издржавања казне због истека казне.

Кривичним закоником (*Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016) прописују се услови за условно отпуштање осуђеним лица, док се Закоником о кривичном поступку (*Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014) уређује поступак за

условно отпуштање, с тим да постоје и осуђеници који не могу да се условно отпусте. Број лица који је условно отпуштен са издржавања казне затвора у 2006. години био је 1,561. У вези са отпуштањем осуђеника услед условног отпуста ЗИКС-ом се прописује да у случају да се осуђени отпусти из завода на основу правоснажне одлуке о условном отпусту, завод је дужан да га отпусти истог дана по пријему одлуке, а најкасније у року од 24 часа (чл. 183, ст. 1 и 3).

ПРЕВРЕМЕНО ОТПУШТАЊЕ

Постоји још један начин да се осуђени нађе на слободи пре истека изречене затворске казне, а да се притом не ради о раније побројаним начинима отпуштања. Реч је о случају превременог отпуштања, о коме не одлучује надлежни суд. Од условног отпуста треба разликовати тзв. превремено отпуштање (Соговић, 2015; 105). Директор Управе за извршење кривичних санкција може превремено отпустити осуђеног са издржавања казне највише *шест месеци* до истека казне, ако је издржао *девет десетина казне*, због доброг владања осуђеног и постигнутих резултата у програму поступања, на предлог управника завода (чл. 184, ст. 1). Овде је реч о једном значајном овлашћењу директора Управе за извршење кривичних санкција, који сваког осуђеника може да превремено отпусти са издржавања казне затвора. Да би се осуђено лице превремено отпустило потребно је да се остваре објективни и субјективни услови. Објективни услови се односе на време које је осуђени провео у заводу, док се субјективни услов тиче његовог владања и постигнутих резултата у програму поступања (Милић, 2017: 404). У 2006. години било је 310 предмета за превремени отпуст осуђених лица. Од тог броја решено је 287 предмета, а у току је решавање 23. Од броја решених предмета, одобрено је превремено отпуштање 169 осуђеника, док су одбијена 73 предлога. На други начин је решено 43 предмета (враћено управницима као иницијатива због постојања само молбе осуђеника или породице, преурањени предлози, неблаговремени предлози и сл.). У 2009. години примљено је 115 предмета превременог отпуста, од чега је 36 решено позитивно, 42 негативно, а 37 предмета је решено на други начин (Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2006. годину; Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2009. годину).

ОТПУШТАЊЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА НА ОСНОВУ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КАЗНЕ ЗАТВОРА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Последњих година српско кривично право и право кривичног поступка пролази кроз веома динамичан период развоја. Нацрти, предлози измена, допуна или промена, или потпуно нови законски текстови су чести и тешко је одупрети се утиску да смењују једни друге великом брзином (Ристивојевић, 2015: 3). Реформа није заобишла ни кривично извршно право. Једна од већих новина у област извршења казне затвора јесте доношење Закона о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала – ЗКЗ (*Сл. гласник РС*, бр. 72/2009 и 101/2010). У правом члану Закона прописано је да се овим законом уређује поступак извршења казне затвора за кривична дела која се, у смислу Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, сматрају кривичним делима организованог криминала, организација и надлежност државних органа у поступку извршења казне, положај осуђених и надзор над извршењем казне затвора. Под условима предвиђеним овим законом, одредбе овог закона се примењују и на извршење казне затвора за: 1) кривично дело тероризма из члана 312 Кривичног законика и кривично дело међународног тероризма из члана 391 Кривичног законика; 2) кривична дела из чл. 370. до 384. и чл. 385 и 386 Кривичног законика; 3) тешка кршења међународног хуманитарног права извршена на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991. године која су наведена у Статуту Међународног кривичног суда за бившу Југославију; 4) кривично дело помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела из члана 333 Кривичног законика, ако је извршено у вези са кривичним делима из тач. 2) и 3) овог става. Ако одредбама овог закона није друкчије прописано, на издржавање казне затвора лица из ст. 1 и 2 овог члана сходно се примењују одредбе Закона о извршењу кривичних санкција. ЗКЗ се примењује према „посебним осуђеницима“. Реч је о Закону који је *lex specialis* односу на ЗИКС.

За лица која су осуђена због наведених кривичних дела постоји могућност да казну затвора издржавају у посебном одељењу у којем се примењује овај Закон, у којем су њихова права најмања, а живот у њему строго контролисан. За извршење изречене казне затвора за кривична дела на која се примењује овај Закона образује се *Посебно одељење* за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала у казно-поправном заводу затвореног типа са посебним обезбеђењем. У вези са нашим предметом интересовања, и ЗКЗ садржи неколико одредаба које се односе на отпуштање осуђених из Посебног одељења. Осуђени се отпушта из Посебног одељења оног дана када му је истекла

казна. Ако је последњи дан извршења казне субота, недеља или државни празник, осуђени се отпушта претходног радног дана. Посебно одељење је дужно да у року од 24 часа након отпуштања осуђеног о томе обавести председника суда, односно овлашћеног судију и полицијску управу према пребивалишту, односно боравишту осуђеног. Ако се отпушта осуђени који је страни држављанин, Посебно одељење је дужно да обавести и организациону јединицу за послове странаца министарства надлежног за унутрашње послове (чл. 52). Видимо да је ово решење слично решењу које се прописује ЗИКС-ом, само што садржи одређене специфичности које су својствене *органима* који имају одређена овлашћена у извршењу казне затвора према осуђеним лицима на која се примењују ЗКЗ.

ЗАКЉУЧАК

Процедура отпуштања осуђеника из казног завода спада и у област кривичног извршног права, па се из тог разлога поступак отпуштања који се спроводи у казном заводу уређује прописима о извршењу кривичних санкција. Истек казне затвора није једини разлог због којег се осуђеник отпушта из казног завода. Може се закључити да је истек казне затвора „сигурни“ разлог за отпуштање осуђеника. Остали разлози су само „могући“, могу да постоје. Да ли ће се осуђеник отпустити пре истека казне зависи од Народне скупштине, председника Републике Србије, суда или директора Управе за извршење кривичних санкција.

И ако Народна скупштина донесе *закон о амнестији*, то нужно не значи да ће се осуђеник отпустити из казног завода, јер зависи на које се осуђенике односи амнестија и колико се осуђеници ослобађају од извршења казне (да ли потпуно или делимично). Када је реч о *помиловању*, оно се увек односи на поименично одређено лице, али се њиме, такође, може осуђеник потпуно или делимично ослободити од извршења казне затвора. *О условном отпусту* одлучују надлежни суд, уколико осуђеник поднесе молбу. У овом случају осуђеник мора да издржи 2/3 казне затвора, с тим да постоје и одређени осуђеници који се по закону не могу условно отпустити. Иако је осуђеник отпуштен из казног завода, то никако не значи да је осуђеник казну издржао. У овом случају само се условно отпушта, те само ако се условни отпуст не опозове, сматра се да је осуђеник издржао казну затвора. Постоји могућност да директор Управе за извршење кривичних санкција *превремено отпусти* осуђеника из казног завода пре истека казне. Уколико донесе одлуку о превременом отпуштању, сматра се да је осуђеник издржао казну.

ЛИТЕРАТУРА

- Грујић З., Милић И., (2015). Права лица осуђених на казну затвора у кривичном извршном законодавству Републике Србије, *Научни скуп „Двадесет година Дејтонског мировног споразума“*, Пале.
- Милић И., (2017). *Индивидуализација казне затвора – криминолошки, кривичноправни и пенолошки аспект*, Нови Сад, (докторска дисертација).
- Милић И., (2015). О неким новинама у области извршења казне затвора, *Научни скуп: Правни систем и заштита од дискриминације: друга свеска*, Косовска Митровица.
- Ристивојевић Б., (2015). Истина као главна жртва англоамериканизације домаћег кривичног права: Дарвинов расад у српској шуми, *LV Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор.
- Ћоровић Е., (2015). *Sistem krivičnih sankcija Republike Srbije*, Novi Pazar.
- *
- Закон о амнестији, *Сл. гласник РС*, бр. 107/2012.
- Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009 и 101/2010.
- Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014.
- Закон о извршењу кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 72/2009, 31/2011.
- Закон о полицији, *Сл. гласник РС*, бр. 6/2016 и 24/2018.
- Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Сл. гласник РС*, бр. 55/2014.
- Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.
- Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.
- Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2015.
- *
- Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика и Образложење Нацрта: доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>
- *
- Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж. 934/2011 од 14.06.2011. године. Извор: електронска база података Propisi online.
- Решење Врховног касационог суда Рев 661/2016 од 19.1.2017. године, утврђена на седници Грађанског одељења 27.6.2017. године - Из

Билтена Врховног касационог суда, број 1/2017, Интермех, Београд.
Извор: електронска база података Propisi online.

*

Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2006. годину. Извор: <http://npm.rs/attachments/Izvestaj%202006.pdf>

Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2009. годину. Извор: <http://reforma.bezbednost.org/wp-content/uploads/downloads/2012/09/2009-Godisnji-izvestaj-Ministarstvo-pravde-Uprava-za-izvršenje-krivičnih-sankcija.pdf>

RELEASE OF THE CONVICTED PERSON FROM THE PENITENTIARY INSTITUTION

Ivan D. Milić, PhD*
Darko Dimovski, PhD**

Abstract: A convicted person who is serving a prison sentence in the penitentiary institution for several reasons can be released from serving a sentence. The convict is obliged to release after the prison sentence has expired. However, there are still several cases where the convict is released even though the prison sentence has not expired.

The subject of the author's attention is the dismissal of convicted persons who serve the prison sentence in the penitentiary institution. The paper points to all cases of release of prisoners. Special attention of the author is directed at the procedure itself in the penal institution that precedes the dismissal.

Key words: convicted person, release, penitentiary institution, parole, amnesty.

---

* *University of Novi Sad, Faculty of Law, e-mail: i.milic@pf.uns.ac.rs.*

** *University of Niš, Faculty of Law in Niš, e-mail: darko.dimovski@yahoo.com.*

ДИСКРИМИНАТОРСКО ПРОФИЛИСАЊЕ У РАДУ ПОЛИЦИЈЕ

Проф. др Урош Пена*
Александар Миладиновић, ма**

Апстракт: Посебан, суптилан облик дискриминације у раду полиције представља дискриминаторско профилисање које може да се заснива на расној, националној, вјерској, а у задње вријеме и сексуалној одредници. У раду се указује на облике испољавања дискриминаторског профилисања у раду полиције, а потом се даје осврт на прејудуцирани облик дискриминаторског профилисања у раду полиције на нашим просторима. Посебан аспект (прејудуцираног) дискриминаторског профилисања се посматра у односу на расну и вјерску компоненту, те се тако конкретизује евентуално дискриминаторско поступање полиције према вехабијама и према Ромима. Циљ рада јесте да се скрене пажња на овај проблем који и на глобалном нивоу све више има утицаја, односно нису га лишене ни полиције развијених држава.

Кључне ријечи: дискриминаторско профилисање, начело недискриминације, етичност у раду полиције.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У вршењу послова из властите надлежности, полицијски службеници су дужни да поштују људска права и слободе без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, вјероисповијест, социјално поријекло, рођење, образовање, имовинско стање, политичко и друго увјерење,

* Правни факултет, Универзитет у Источној Сарајеву, имејл: uros.pena@gmail.com

** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: aaleksandarbl@yahoo.com

друштвени положај и друге околности. Наведена одредба Закона о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске чини суштину начела недискриминације, односно прописује забрану дискриминације лица према којима се предузимају ове активности.

Дискриминација може да буде позитивна (да се одређене активности преузимају према одређеној групацији лица фаворизованој на основу претходно наведених карактеристика, без стварног разлога прописаног законом) и негативна (да се одређене активности управо не предузимају према одређеној групацији лица фаворизованој на основу ових карактеристика, иако постоји стварна потреба заснована на закону да се према њима предузимају те активности). Разумљиво је да је много чешћа позитивна дискриминација, мада ни негативна није занемарива.

Садржај начела недискриминације се конкретно односи на поступање полицијских службеника гдје њихов наступ, понашање, тактика примјене полицијских овлашћења, таргетирање (одабир лица) за примјену полицијских овлашћења, те низ других аспеката приликом преузимања полицијских послова и задатака не смије да буде заснован на раси, полу, језику, националној припадности, вјероисповијести, социјалном поријеклу, рођењу, образовању, имовинском стању, политичком и другом увјерењу и друштвеном положају и другим околностима, уколико оне немају релевантан правни и криминалистички основ. Другим ријечима, полиција властите активности, међу којима је и примјена полицијских овлашћења, не смије да базира на овим карактеристикама, већ мора да се ослони на криминалистичке, кривичнопроцесне и друге параметре који су релевантни за примјену конкретног полицијског овлашћења. Примјена полицијских овлашћења према лицима која су таргетирана само на основу ових карактеристика, без криминалистичке утемељености и полицијске оправданости, свакако представља кршење начела недискриминације.

Међутим, у одређеним ситуацијама или за одређену популацију лица, законом се прописује својеврсна афирмативна (позитивна) дискриминација која подразумијева да се због специфичности одређене популационе групе или због специфичности поступања полиције у одређеним ситуацијама, посебно обрати пажња на лица са одређеним карактеристикама које су заштитне, у претходно наведеном смислу. Код примјене полицијских овлашћења, то се посебно односи на употребу силе према дјечи, малољетницима, трудницама, болесним и видно изнемоглим лицима, старијим људима... Овдје се не ради о кршењу начела дискриминације, поготово не на штету ових лица, већ о својеврсном (нормативном) захтјеву да се поведе више рачуна и посвети дужн(и)ја пажња када се полицијска овлашћења предузимају и према овим лицима.

Наиме, разумљиво је и да се према овим лицима могу примијенити полицијска овлашћења, па и средства силе, с тим што су услови примјене законом рестриктивније постављени у односу на друге популационе групације (Миладиновић, 2018 : 40).

Значај недискриминације је међународног и уставног карактера, што је и разумљиво. Имајући у виду многобројне могућности дискриминације у свакодневном животу, не само приликом обављања полицијских послова и задатака, заштита од дискриминације обухвата и кривичноправну заштиту инкриминисањем кривичних дјела. Огледа се кроз инкриминацију кривичних дјела почињених из мржње гдје се под заштитним карактеристикама подразумевају раса, национална или етничка припадност, језик, вјерско увјерење, боја коже, пол или сексуално одређење, здравствени статус и родни идентитет лица, док се као заштитне карактеристике у одређеном кривичном дјелу јавља и инвалидитет и поријекло.

Посебан аспект претпостављеног кршења начела недискриминације се огледа кроз дискриминаторско профилисање активности полиције које је засновано на расној, етничкој, вјерској или некој другој одредници.

ПОЈАМ И САДРЖАЈ ДИСКРИМИНАТОРСКОГ ПРОФИЛИСАЊА У РАДУ ПОЛИЦИЈЕ

Посебан, суптилан начин дискриминације у полицијској пракси је познат под називом расно, етничко или вјерско дискриминаторско профилисање. Под наведеним се уопштено подразумева пракса полиције (посебно приликом спровођења полицијских овлашћења у оквиру кривичне функције полиције, затим у борби против тероризма и у питањима имиграционе политике) да приликом доношења одлука о предузимању одређених радњи и мјера (полицијских овлашћења) таргетирају лица у односу на њихова лична својства која се односе на расу, етничко поријекло или вјерску припадност (Ђорђевић, 2013: 205-220). Расно профилисање подразумева коришћење расних или етничких стереотипа, а не индивидуалног понашања као основе за одлучивање о томе ко је вјероватно укључен у криминалне активности.¹ Ова пракса се огледа у томе да полицијски службеници приликом примјене полицијских овлашћења, лице према коме примјењују полицијско овлашћење бирају (таргетирају) примарно (или чак и искључиво) на основу етничке или вјерске припадности, а не на основу индиција које указују на то лице као извршиоца кривичног дјела. Другим ријечима, расна, етничка или вјерска припадност се посматрају као индиције, и то једине или

¹ Препоруке за рад полиције у мултиетничким срединама, ОЕБС, 2006. године.

пресудне.² Видљиво је да је ово кршење начела недискриминације. У позадини етничког профилисања стоје генерализација и стереотипи, јер се (погрешно) претпоставља да постоји веза између припадности одређеној етничкој или вјерској заједници и склоности да се почини одређена врста кривичног дјела или другог деликта (De Schutter, Ringelheim, 2002: 359).

Мрежа независних експерата Европске уније о основним правима етничко профилисање дефинише битно шире као праксу класификовања појединаца према њиховој „раси” или етничком поријеклу, вјероисповијести или националном поријеклу, на систематичној основи, било аутоматским средствима или не, и поступање према тим лицима на основу такве класификације. Овако схваћено етничко профилисање може бити допуштено, нпр. када класификација има за циљ праћење поступања службеника у сврху откривања дискриминације или нпр. класификација запослених у циљу праћења етничког састава како би се остварила једнака заступљеност, али може бити и противзаконито, уколико крши одредбе о забрани дискриминације или пак одредбе које се тичу обраде осјетљивих података. Пратећи овај приступ, и Агенција за основна права истиче да је могуће да раса, национална припадност или вјероисповијест буду законито коришћени као дио профила и прави разлику између етничког профилисања и дискриминаторског етничког профилисања.

Повод и основ за предузимање одређених полицијских овлашћења могу да буду конкретни разлози прописани законом, а елементи тих разлога морају да буду полицијски и криминалистички релевантни. Они се најчешће односе на опис лица (висину, тежину, конституцију), старост, пол и друге карактеристике. Додуше, у одређеним случајевима, етничка и вјерска припадност може да представља дио описа лица за којим се трага и према којима треба да се предузму одређена полицијска овлашћења, али ни тада вјерска или етничка припадност не смије бити примарног, а поготово не искључивог карактера. Штавише, поступање полиције мора да се базира на тим релевантним карактеристикама које (могу да) укључују, између осталог, и етничку или вјерску карактеристику,³ али

---

2 Присутна пракса етничког дискриминирајућег профилисања је видљива на сљедећем примјеру. Полиција је легитимисала два тамнопута студента у Њемачкој због сумње да су мигранти. Сумњу су заснивали искључиво на боји коже. Суд у Кобленцу у Њемачкој је октобра 2012. године заузео став да полиција не смије да легитимише људе искључиво на основу њихове боје коже јер тако чини повреду забране дискриминације.

3 О томе говори и примјер *The Oneonta Investigation*. У овом случају, полиција је истраживала провалу у кућу седамдесетседмогодишње жене, коју је нападач напао и побјегао. Жртва га је описала као младог црног човјека са ножем, а казала је и да

поступање полиције не смије да буде базирано на предрасуди да су сви припадници те нације или религије (или расе) потенцијални извршиоци кривичних дјела. Управо ова стереотипизација води криминализацији цијеле вјерске или религиозне групе, што чини дискриминацију засновану на предрасуди и један је од разлога зашто је профилисање на основу етничке или вјерске припадности дискриминаторско и недопустиво у раду полиције.⁴

Међутим, проблем дискриминаторског профилисања на основу расе, вјерске или националне припадности није лишен одређених недоумица. Оне се посебно односе на поступање полиције гдје су боја коже, етничко поријекло или припадност, те вјерска припадност или убјеђење основ за фокусирање полицијске пажње ка тој популацији, па чак и када се она због тога у потпуности на одређеном простору посматра таргетизованом. Ово је посебно присутно у пракси контроле илегалне имиграције гдје се таргетирају лица за која на основу њиховог физичког изгледа

је овај посјекао своју руку. У неколико наредних дана полиција је испитала сваког младог црног студента локалног колеџа и провјеравала да ли има посјекотину на руци. У спору који се водио другим поводом (услјед сумњи да је у питању расно профилисање), суд је био становишта да је посебан проблем у овом случају то што је полиција спровела „агресивну истрагу“, заустављајући и испитујући стотине невиних људи и то на основу изузетно оскудних података. С обзиром на превише уопштен опис осумњаченог, полиција је у таквим случајевима требало да спроведе даљу истрагу у сврху конкретизације описа. У процесу који је услједио суд је заузео становиште да није повријеђена клаузула о једнакој заштити (*Equal Protection Clause*) јер је полиција дјеловала на основу описа жртве који садржи расну карактеристику, а не на основу сопствених предрасуда или нахођења. Из тог разлога суд случај није квалификовао као етничко профилисање (али јесте, како је наведено, као „превише агресивну истрагу“), (Gross, Livingston, 2002: 1435).

И сљедећи примјер је поучан, јер је такође видљиво да расно поријекло може да буде дио релевантних карактеристика жртве, али никако примарно, а поготово не једино јер је као такво дискриминишуће према тој популацији. Послије серије бруталних разбојништава у Аустрији за коју су постајале индиције да их чине два тамнопута мушкарца, полиција је добила наређење да легитимише и провјерава све тамнопуте мушкарце који иду у пару. Тек након протеста и негодовања, полиција је конкретизовала опис и пажњу усмјерила на црне мушкарце, старе око 26 година, висине око 170 цм, мршавије грађе који носе перјане јакне (Ђорђевић, 2013 : 212).

4 Основни проблем етничког профилисања је у томе што се ослања на предрасуде и стереотипе о криминогености одређене етничке заједнице или о склоности те заједнице према одређеној врсти деликата. Етничко профилисање се заснива на генерализацијама, крши право човјека да буде третиран као индивидуа и угрожава темељни принцип о једнакости људи. Профилисање подразумијева категоризацију појединаца према неким њиховим својствима која се могу односити на њихов физички изглед (пол, године живота, висина, тежина и сл.) или на неке аспекте њиховог понашања (навике, склоности, преференце, и сл.). Профилисање се заснива на претпоставци о понашању људи на основу одређених карактеристика.

претпостављају да су странци⁵ или у случају већих социјалних немира чији су виновници из једне групације посматране на боји коже, етничком или вјерском поријеклу.⁶ Оно што је посебно битно у наведеном, јесте да је управо пракса овог облика профилисања заснована на овим постулатима, да би касније била унапређивана, али исто тако и поједностављивана, а потом и волунтаризована.⁷ Другим ријечима, да профилисање на основу

5 Индикативан је примјер познати случај *Rosalind Williams Lecraft v. Spain* који је вођен пред Комитетом за људска права УН. Жену је на жељезничкој станици у Шпанији зауставио полицајац и тражио да покаже исправе. На њено питање зашто је она једина особа од које се захтијева да се идентификује, одговор је био да је то „зато што је црна”. Уставни суд Шпаније је у овом случају допустио употребу боје коже као индикатора да је неко лице странац. Међутим, Комитет за људска права УН-а у својој одлуци заступа другачије становиште. Када власти врше контролу идентитета, физичка или етничка својства лица на која се циља не смију бити узимана у обзир као индикатор њиховог евентуалног илегалног боравка у земљи. Поред тога, контрола идентитета не смије да се врши тако да циља само на лица која имају одређене физичке карактеристике или су одређеног етничког поријекла. Претпоставка да су лица одређене боје коже или одређене националне припадности странци постаје све апсурднија у друштву у коме расте број држављана и миграната који су припадници мањинских етничких група. Штавише, оваква (погрешна) претпоставка подрива темеље мултиетничког друштва, неправедно таргетира припаднике мањинских заједница и ствара ефекат двоструких стандарда у уживању основних права, чиме се крши принцип једнакости. (*Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective, and Discriminatory*, Open Society Institute, New York, 2009).

Конкретно, код нас би се сличан примјер могао претпоставити. Боравак црнца или упадљиво тамнопутијег лица би могло асоцирати полицијске службенике да се ради о илегалним мигрантима. Уколико би се легитимисање, контрола или неке друге активности према њима предузеле само на основу „одређене физичке карактеристике” (тамнопуптост) или су одређеног расног поријекла (црнци), могло би се сматрати да постоји етничко дискриминаторско профилисање. Наиме, без обзира на то што на нашим просторима није уобичајено видјети црнца, ипак се не може искључити та могућност. Штавише, та могућност све више постаје и правило имајући у виду туристичка путовања, затим мултикултураizam, али не треба ни игнорисати, што је посебно специфично за нас, постојање већег броја међународних организација на нашим просторима чији су припадници и црнци.

Међутим, уколико би се и друге карактеристике и околности користиле за процјену (попут близина границе, лице посједује најнужније ствари за дужи боравак на отвореном, нема документа, избјегава контакт са локалним становништвом или са полицијом), које би се придодале претходно наведеним карактеристикама, могло би се говорити о етничком профилисању које није дискриминаторско.

6 Црначки немири у САД, вјерски немири у Ирској, муслимански немири у предграђима већих градова у Француској.

7 Профилисање као истражна тактика почиње да се примјењује седамдесетих година XX вијека у САД за идентификацију серијских убица, а осамдесетих година XX вијека проширује се и на истраге у вези са трговином наркотицима. За разлику од профилисања серијских убица у коме се утврђени сет карактеристика користи за идентификовање и хватање конкретног починиоца извршеног кривичног дјела, профилисање кријумчара дроге се конципира шире – профил обухвата „типичног

расе, вјере или нације не би било дискриминишуће у раду полиције (из чега произлази да имамо, као што је и наведено, етничко и вјерско профилисање које и није дискриминишуће) полицијско поступање мора да се базира на стварним, фактичким околностима и карактеристикама лица према коме поступа, међу којима једна од карактеристика (али не примарна, а поготово не једина) може да буде и ова компонента. Она понекад може да буде у јавности у тој мјери примјетна да ће је јавност перципирати као дискриминишуће поступање, међутим, управо зато полицијски службеници са дозом сензибилитета морају да поступају према овим лицима и у оваквим ситуацијама, те да подробно објасне и документују релевантност властите процјене.

ПОТЕНЦИЈАЛНО ДИСКРИМИНАТОРСКО ПРОФИЛИСАЊЕ У ДОМАЋОЈ ПОЛИЦИЈСКОЈ ПРАКСИ

За поступање полиције на нашим просторима свакако је битно поменути (потенцијално) дискриминаторско профилисање засновано на етничкој и вјерској компоненти, усмјерено према муслиманима (примарно вехабијама) и Ромима.

Под дискриминаторским профилисањем подразумева се профилисање које је засновано примарно на етничкој или вјерској компоненти (у САД-у и на расној), док се друге компоненте примјетно изостављају. Из наведеног не треба перципирати закључак да је својеврсно профилисање на основу других карактеристика, поготово заштитних карактеристика, дозвољено. Напротив, дискриминаторско профилисање на основу расе, етничке или вјерске припадности је најучесталије и највидљивије, па и највише погађа лице, али свакако да није и једино. У задње вријеме је примјетно да се одређено популационо профилисање на основу којих полиција таргетира цјелокупну популацију односи на лица различите, „атипичне” сексуалне оријентације, полних карактеристика и родног идентитета (ЛГБТ или квир популација).

дилера”, а профилисање има за циљ превенцију и откривање потенцијалног починиоца кривичног дјела. У контексту сузбијања кријумчарења дроге федерални агенти у САД-а су креирали профил кријумчара (достављача) који су допремали велике количине дроге мањим тржиштима дуж националних аутопутева. *Operation Pipeline* обухватала је обуку полицајаца да препознају достављаче дроге при чему се профил дјелимично заснивао на годинама живота и раси потенцијалног починиоца. Овакво профилисање имало је за посљедицу да су возачи афроамеричког и латиноамеричког поријекла били заустављани у непропорционално великом односу због мањих саобраћајних прекршаја а са стварним циљем да се испита да ли превозе дрогу. Ова појава означава се синтагмом *Driving While Black* која је парадигма за феномен етничког профилисања, јер је у многим случајевима потврђено да се одлука полиције кога да заустави и претресе заснивала на раси.

ПОТЕНЦИЈАЛНО ДИСКРИМИНАТОРСКО ПРОФИЛИСАЊЕ ПРЕМА ВЕХАБИЈАМА

У стању свакодневне фокузације страха од тероризма, муслимани су таргетирани као вјерска група који продукује тероризам,⁸ односно као групација из које се регрутују терористи чиме се посредно и догледно криминализује цијела муслиманска популација и поистовјећује се са терористима. Овај тренд је примјетан у цијелој Европи, па и у САД-у, из чега је разумљиво зашто има рефлексije и код нас.

Међутим, док је у Европи и у САД-у акценат на дискриминаторском вјерском профилисању муслимана арапског поријекла, дотле би на нашим просторима ова пракса фокус могла имати ка вехабијама.⁹

Практична конкретизација (евентуалног) дискриминаторског профилисања заснованог на вјерској припадности би постојала у случају уколико би пракса полиције била да све муслимане, поготово вехабије, изложи појачаној превентивној контроли (у виду легитимисања,

8 Међутим, званични подаци дају битно другачију слику о овом проблему. Наиме, према подацима ФБИ, у периоду 1980–2005. године, чак 42% свих терористичких аката у САД-у су починили терористи из Латинске Америке, послије којих слиједи терористички акти чији су виновници екстремне љевичарске групације (24%), те јеврејски екстремисти (7%), док се тек 6% од свих терористичких аката у САД у посматраном периоду односи на акте чији се виновници повезују са исламистичким фактором. Овим релативно старијим подацима треба додати и новије податке, поготово оне који се односе на период након 11. 9. 2001. године. Према тим подацима, након напада на Свјетски трговински центар па до 2016. године, од напада који се у САД-у сматрају терористичким, а починили су их муслимани, убијено је 26 људи, док је од напада који су починили десничарски расисти и антивладини милитанти у САД-у погинуло 48 особа. Међутим, примјетно је да се ти напади, који су феноменолошки готово идентични нападима који почине муслимани у САД-у, не квалификују као тероризам (као разлог се наводи недостатак идеолошке или политичке позадине насиља, чему се озбиљно може приговорити). Стога америчка полиција наводи да насиље изазвано радикалним исламом не само да није у порасту у САД-у, већ да није чак ни највећа опасност. Према тим изворима, управо највећа опасност по становништво САД-а представљају десничарски милитанти који све више имају карактеристике неонациста.

9 Примјетно је да је већина безбједносних инцидената који су довођени у везу са тероризмом у БиХ (мада их већина није и тако правно квалификована) за актере имала припаднике селефијског покрета, односно вехабије. Штавише, индикативно је да у медијима није забиљежен ниједан случај инцидента који антиципира тероризам, а да је виновник муслиман неселефијске вјерске провинијенције. Чак и из наведеног је видљиво колико је вјерско профилисање паушално, непрецизно, а поврх свега и погрешно, јер на основу само једне групације (која чак представља квантитативну занемаривост) криминализује цијелокупну популацију. У прилог томе говори и максима да „нису сви муслимани терористи, али су сви терористи вехабије (муслимани)”. Међутим, уколико томе додамо и чињеницу да нису сви припадници селефијског покрета терористи, разумљиво је да се онда ни вехабије не смију *a priori* криминализовати кроз вјерско профилисање.

прегледа, претресања) у циљу онемогућавања или предупређивања потенцијалних терористичких напада (заснованих на стереотипу да веџабије врше терористичке нападе, без било каквих других оперативних индикатора или индиција у погледу те криминалне активности).

Имајући у виду да је вјерска припадност искључиви основ за предузимање полицијских овлашћења, разумљиво је да у овом случају постоји профилисање у раду полиције које је дискриминаторског карактера.

Међутим, уколико би се пажња полиције фокусира на лица која учестало обилазе око важнијих објеката, евидентирани су да имају одређене радикалне ставове или припадају одређеним радикалним групацијама (не подразумевајући под веџабијама искључиво лица која су за насилно наметање вјерског фундаментализма другима), прошли су војну обуку или су за њу заинтересовани, учествују у говору мржње, нетолерантни су према другим вјерским групацијама, те на друге карактеристике (међу којима је и припадност веџабијском покрету), онда се не би могло говорити о вјерском дискриминаторском профилисању у раду полиције.¹⁰

ПОТЕНЦИЈАЛНО ДИСКРИМИНАТОРСКО ПРОФИЛИСАЊЕ ПРЕМА РОМИМА

Роми су популација која је кроз историју стигматизирана епитетима који су или криминалне (крадљивци) или асоцијалне природе (просјаци, врачаре, гатаре). Та стигма је толико јака и укоријењена да је донедавно и међу најширом популацијом била оправдана маргинализација ове популације, до те мјере да се и очигледни примјери злоупотребе чланова ове популације нису кажњавали. И данас је међу становништвом присутан јак антициганизам – нетолерантно и насилничко понашање које је усмјерено према Ромима искључиво због тога што су они припадници те етничке групације.¹¹

Свакако да та стереотипизација Рома као криминалног или у

---

10 Међутим, и у наведеном треба бити опрезан. Анализа праксе је указала и на тзв. индиректну дискриминацију која може имати карактеристике расног, вјерског или етничког профилисања. То се дешава када наизглед неутрална мјера диспропорционално погађа припаднике одређене мањинске групе. Нпр. полиција спроводи контролу возила у неком граду, контролишући сваки десети аутомобил, а контролу врши од девет сати увече до један сат послије поноћи. Ако 60 одсто популације овог града која возе у овом периоду чине лица афро-карипског поријекла, при чему је њихов општи удио у популацији града 30 одсто, онда ће ова мјера представљати индиректну дискриминацију. (*Towards More Effective Policing, Understanding and Preventing Discriminatory Ethnic Profiling: A Guide*, Publications Office of the European Union, European Agency for Fundamental Rights, Luxembourg, 2010).

11 *Људска права Рома и путујућих народа у Европи*, одломци из интегралног извјештаја, Савјет Европе, 2012. године.

најбољем случају асоцијалног (лутајућег, просјачког, хигијенски запуштеног) народа има ефекте и на поступање полиције према њима, јер они постају „полицијска својина”.¹² То се прије свега односи на акте насиља према Ромима од стране полицијских службеника, али исто тако и на дискриминаторско етничко профилисање које таргетира ову етничку групу као крадљивце, просјаче, врачаре, трговце људима, поготово дјецом (па чак и бебама).

То доводи до непотребних и неоснованих, а често и ничим иницираних рација по ромским насељима или према Ромима, константном легитимисању, провјери и контроли Рома на улици, честим криминалистичко-техничким обрадама Рома („сви Роми личе један на другог”), безразложном одузимању предмета који су у посједу Рома (секундарних сировина)... Штавише, пресумпција невиности осумњичених Рома се не поштује, већ се ствара типична верзија у погледу извршиоца Ромâ уколико чак и једна индиција указује на њега као извршиоца.

Механизам који онемогућава етничко дискриминаторско профилисање полиције према Ромима је као и у претходном случају

---

12 Према резултатима једног истраживања, аутор је све појединце са којима полицајци долазе у интеракцију подијелио у неколико групација како их полиција перципира. Први су преступници високе класе, односно професионални криминалци гдје полицајци у њиховом откривању и хватању виде и смисао властите професије. „Проблематични” су категорија која полицији често упућује позиве, често се жале, најчешће на небитне проблеме или се представљају као жртве система. „Изазивачи” су категорија која, услед социјалне улоге, могу да продру у полицијску организацију и полицијске тајне, услед чега им полиција настоји смањити утицај или их опструсати. У ову групацију спадају љекари, адвокати, правници, тужиоци, судије, социјални радници, невладине организације... „Разоруживачи” су друштвене категорије које могу ослабити или неутралисати рад полиције без обзира на то да ли су жртве или осумњичени (жене, дјеца, старци, мањине...), јер могу анимирати јавност против полиције. „Добročинитељи” критикују све полицијске грешке, поготово полицијску бруталност и теже да ограниче њену аутономност и оперативност. Политичаре, као посебну категорију, полицајци третирају са сумњичавошћу и сматрају их спорим, нереалним идеалистима, корумпираним, slabим и неспособним да се одупру криминалитету и предузму или иницирају радикалне мјере. Као посљедња категорија, издваја се тзв. „полицијска својина”. Под њима се подразумеивају групације лица која друштво нормативно прихвата, међутим, вриједносно и стварно их одбацује, те оставља полицији да их „контролише”. Значајно је да јавност много не обраћа пажњу на потенцијалне грешке и бруталност према овој категорији, нити сама полиција инсистира на откривању кривичних дјела гдје се ова групација јавља као жртва. У зависности од земље до земље и од политичког, правног и културног амбијента, те достигнутог система афирмисаних права и слобода појединца у друштву, међу овом категоријом се налазе скитнице, алкохоличари, наркомани, проститутке, лумпенпролетаријат, контракултурна омладина, етничке мањине, припадници секти, радикалне политичке групације, ЛГБТ... Разумљиво је да се у ову групацију сврставају и Роми (Диференцијација на основу: Reiner, 1985).

– разумљиво је да се и међу Ромима налази одређени број лица према којима полиција има оправдане захтјеве у погледу примјене полицијских овлашћења,¹³ међутим, ти оправдани захтјеви се не смију базирати ка свим Ромима, већ морају бити конкретизовани другим оперативним подацима на основу којих се усмјеравају оперативне и друге активности (опис извршиоца, број лица, друге индиције, евентуална криминогенеза и виктимогенеза, отуђене ствари, језик, акценат, одјећа...). Само уколико се активност полиције заснива на тим параметрима, а индиректно, сензибилисано и фрагментарно укључује и потенцијалну припадност ромској популацији, може се говорити о етничком профилисању које није дискриминаторско.

ЛИТЕРАТУРА

- Gross, (2002). Livingston, Debra, *Racial Profiling under Attack*, Columbia Law Review, број 102.
- Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective, and Discriminatory*, Open Society Institute, New York, 2009.
- Људска права Рома и путујућих народа у Европи*, одломци из интегралног извјештаја, Савјет Европе, 2012.
- Миладиновић, (2018). *Полицијска овлашћења*, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Бања Лука.
- Препоруке за рад полиције у мултиетничким срединама*, ОЕБС, 2006.
- Reiner, (1985). *The Politics of the Police*, Wheatsheaf Books, Brighton,
- Schutter, Ringelheim, (2002). *Ethnic Profiling: A Rising Challenge for European Human Rights Law*, The Modern Law Review, број 3,
- Towards More Effective Policing, Understanding and Preventing Discriminatory Ethnic Profiling: A Guide*, Publications Office of the European Union, European Agency for Fundamental Rights, Luxembourg, 2010. године,
- Ђорђевић, (2013). *Етничко профилисање и забрана дискриминације*, Култура полиса, број 20.

---

¹³ И у оним случајевима у којима евентуално статистика показује да су починиоци неке врсте кривичног дјела у већем проценту припадници неке етничке групе, понашање службеника према појединцу, припаднику дотичне групе, које се заснива преваходно на резултатима статистике може се сматрати етничким профилисањем. Ђорђевић (2013: 211).

DISCRIMINATORY PROFILING IN THE POLICE

Uros Pena, PhD*
Aleksandar Miladinovic, ma**

Abstract: A special, subtle form of discrimination in the work of the police is discriminatory profiling that can be based on racial, national, religious, and recently also sexual determinants. The paper points to the forms of manifestation of discriminatory profiling in the work of the police, and then gives an overview of the prejudiced form of discriminatory profiling to the police office in our area. A particular aspect of the (prejudiced) discriminatory profiling is observed in relation to the racial and religious component, thus concretizing the possible discriminatory treatment of the police against the Wahhabi and towards the Roma. The aim of the paper is to draw attention to this problem, which is increasingly influenced by the global level, which is why the police of the developed countries have not been deprived.

Key words: discriminatory profiling, the principle of non-discrimination, ethics in the work of the police.

* Faculty of law, University of Istočno Sarajevo, e-mail: uros.pena@gmail.com

**Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: aaleksandarbl@yahoo.com

СТРУЧНИ РАДОВИ

Стручни рад
УДК 334.728:351.759.4/.5(497.6РС)
DOI 10.7251/BPG1802105Z

Рад за примљен: 30. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

**УПРАВА ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА
МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

мр Борислав Шарић*
Влатка Зеленика, ма**

Апстракт: Рад представља наставак рада под називом Настанак и историјски развој обезбјеђења одређених личности и објеката, с освртом на Републику Српску. Обухвата период унапређења послова обезбјеђења личности и објеката у Министарству унутрашњих послова Републике Српске од 2013. године до данас, формирање Управе за обезбјеђење личности и објеката, притом се осврћући на основне организационе и нормативноправне измјене прописа који регулишу ову област у Републици Српској.

Кључне ријечи: полиција, посебно обезбјеђење, штићена личност, штићени објекат, безбједност, заштита, безбједносна процјена.

---

* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: borislav.saric@tur.vladars.net

** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: vlatka.kunjadic@tur.vladars.net

УВОД

Улога полиције у обезбјеђењу штићених личности и објеката произлази из законских основа, тј. из надлежности за вршење наведених послова. Искуства говоре да наведена област експресно добија на значају тек након угрожавања личности или објеката, јер су посљедице обично немјерљиве, како за појединца, тако и за друштво у цијелини.

Рад под називом *Настанак и историјски развој обезбјеђења одређених личности и објеката*, с освртом на Републику Српску, објављен је у часопису *Безбједност-Полиција-Грађани*, година X број 1-2/14. Поред појмовног одређења области обезбјеђења одређених личности и објеката са посебним освртом на ову област у Републици Српској, у раду је представљен преглед организационе структуре обезбјеђења личности и објеката у Министарству унутрашњих послова Републике Српске, дат је кратак опис организационих јединица, мјера и радњи које се предузимају према личностима које се посебно обезбјеђују, те је представљена компарација са другим полицијским агенцијама које обављају послове обезбјеђења ове категорије у Босни и Херцеговини.

У овом раду обрађене су сљедеће области: настанак, развој и организација Управе за обезбјеђење личности и објеката, затим нормативноправни аспекти обезбјеђења одређених личности и објеката у Републици Српској, приказани су упоредни показатељи резултата рада Управе, те су предочена комплекснија обезбјеђења која су извршена од стране полицијских службеника Министарства, са посебним освртом на обезбјеђења реализована по првом степену обезбјеђења током 2018. године.

НАСТАНАК, РАЗВОЈ И ОРГАНИЗАЦИЈА УПРАВЕ ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА

У претходном раду, децидно је описан развој и организације послова обезбјеђења одређених личности и објеката у Републици Српској, од формирања Министарства унутрашњих послова Републике Српске па до 2013. године, када је Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста у МУП-у Републике Српске у саставу Јединице полиције за послове обезбјеђења личности и објеката систематизовано пет унутрашњих организационих јединица (Шарић и Јојић, 2014), услиједиле су измјене у организацији послова обезбјеђења одређених личности и објеката у МУП-у РС.

Наиме, повећање обима послова обезбјеђења одређених личности и објеката на подручју Републике Српске и тежње ка

организационом, нормативном и кадровском унапређењу надлежне организационе јединице за ове послове довели суду одлуке руководства Министарства да се наредним Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста у МУП-у Републике Српске из 2015. године (*С/М-020-62/15 од 30.03.2015. године*) Јединица полиције за послове обезбјеђења личности и објеката организује у Управу за обезбјеђење личности и објеката, као основну организациону јединицу у сједишту Министарства.

Управа је формирана са укупно 11 унутрашњих организационих јединица (*Слика 1*), и то: Јединица за заштиту у чијем саставу су полицијске станице за обезбјеђење личности и објеката 1, 2, 3, 4 и Полицијска станица за заштиту личности и Јединица за оперативну подршку сачињену од Одјељења за противдиверзиону заштиту, Одсека за оперативно-техничку заштиту, Оперативног дежурства и Јединице за подршку.

Приоритетни задаци Управе су: прати, усмјерава и усклађује рад на предузимању мјера обезбјеђења личности и објеката који се посебно обезбјеђују и налаже мјере за њихово унапређење, непосредно организује и врши послове посебног обезбјеђења личности и објеката који се према Одлуци Владе Републике Српске (касније Уредби Владе Републике Српске) или рјешењем министра посебно обезбјеђују, обезбјеђује личности у мјесту становања и покрету, затим врши противдиверзиону заштиту превозних средстава којим путују штићене личности, као и објеката у којима бораве и раде, те предузима мјере непосредног физичког, саобраћајног и оперативног обезбјеђења штићених личности из БиХ и страних личности и делегација када оне бораве и пролазе преко територије Републике Српске, односно територије која је у надлежности Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

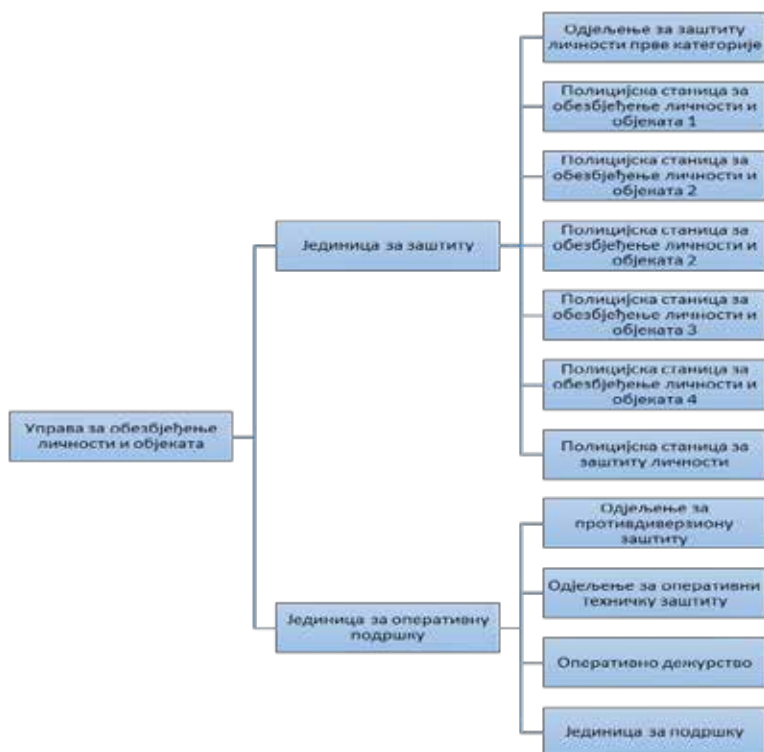
Осим тога, Управа има надежности и да остварује сарадњу са обавјештајно-безбједносним агенцијама, планира, организује и врши непосредно усклађивање и контролу мјера и радњи на обезбјеђењу штићених личности и објеката у складу са Одлуком Владе, те да на основу безбједоносних процјена предлаже предузимање мјера и радњи оперативно-превентивног, превентивно-техничког, биолошког, хемијског, санитарног и здравственог обезбјеђења личности које се обезбјеђују и непосредно учествује у њиховом спровођењу и у примјени одговарајућих техничких средстава заштите.

Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији из 2017. године (*С/М-020-73/17 од 13. 03. 2017. године*), поред дотадашњих унутрашњих организационих јединица у оквиру Јединице за заштиту Управе за обезбјеђење личности и објеката, систематизовано је и Одјељење за заштиту личности I категорије. Одјељење има приоритетни

задатак да врши непосредну физичку заштиту и обезбјеђење личности I категорије.

Такође, значајно је нагласити да је наредним измјенама и допунама Правилника о унутрашњој организацији и систематизацији из 2018. године (*С/М-020-73/17 од 22. 02. 2018. године*), осим одређених измјена у броју систематизованих радних мјеста, унутрашња организациона јединица Одсјек за оперативно-техничку заштиту организована у Одјељење за оперативно техничку заштиту. Уважавајући опис послова Одсјека за оперативно-техничку заштиту који се првенствено огледао у предузимању активности у циљу благовременог откривања, у праћењу и спречавању диверзантско-терористичких, обавјештајно-извиђачких, психолошко-пропагандних и других облика активности које имају за циљ угрожавање безбједностиштићених личности и објеката, извршене су наведене организационе промјене.

Слика 1. Организациона шема Управе за обезбјеђење личности и објеката

Извор: Министарство унутрашњих послова Републике Српске

НОРМАТИВНОПРАВНИ АСПЕКТ ОБЕЗБЈЕЂЕЊА ОДРЕЂЕНИХ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Од 2014. године па до данас, настале су одређене измјене у позитивно правним прописима којима се регулишу полицијски послови, па самим тим и послови обезбјеђења одређених личности и објеката на подручју Републике Српске.

С тим у вези, 2016. године нормативноправне области које су до тада садржане у Закону о унутрашњим пословима (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 4/12) и Закону о полицијским службеницима (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 43/10 и 78/11) дефинисане су јединственим Законом о полицији и унутрашњим пословима (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 57/16 и 110/16).

Законом о полицији и унутрашњим пословима прописано је да су полицијски послови, између осталих, заштита личности и објеката који се посебно обезбјеђују, те су дефинисани и основни принципи у примјени полицијских овлашћења приликом обављања полицијских послова.

Измјене у погледу нормативноправног аспекта обезбјеђења одређених личности и објеката у Републици Српској превасходно се огледају у доношењу Уредбе о одређивању личности и објеката који се посебно обезбјеђују (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 18/17). Уредба доноси одређене измјене у односу на до тада важећу Одлуку о одређивању личности и објеката који се посебно обезбјеђују (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 123/12 и 25/16). Наведене измјене односе се на категоризацију штићених личности које се посебно обезбјеђују, на основу значаја функције коју обављају, као и на категоризацију штићених објеката, такође на основу самог значаја штићеног објекта. Подјела је извршена у три категорије. Поред подјеле личности, новина је и да категоризацију других штићених личности наведених у Уредби, за вријеме њиховог боравка на територији Републике Српске, врши Министарство унутрашњих послова Републике Српске у складу са безбједносном процјеном приликом сваке конкретне посјете.

Осим тога, поред до тада одређеним личностима, предузимање мјера посебног обезбјеђења предузима се и према министру унутрашњих послова и директору полиције Републике Српске, док се у складу са безбједносном процјеном мјере посебног обезбјеђења предузимају и према мандатару за састав Владе РС, новоизабраном предсједнику РС од дана службене објаве резултата предсједничких избора до дана ступања на дужност, као и према члановима породице штићених личности I категорије.

Уредба као новину прописује и обавезу Министарства да води евиденцију о свим личностима и објектима који се посебно обезбјеђују.

У току 2017. године услиједила је друга значајна новина у погледу нормативноправних прописа, те долази до доношења новог Упутства о обиму и начину вршења послова посебног обезбјеђења као интерног прописа Министарства којим се прописује поступак, начин, мјере и радње које се предузимају приликом обављања послова обезбјеђења личности и објеката који се посебно обезбјеђују, а које је донесено уз сагласност Владе Републике Српске.

Новина у позитивноправним прописима којима се регулише област обезбјеђења штићених личности свакако је и доношење Процедура за поступање полицијских службеника Министарства унутрашњих послова приликом спровођења мјера и радњи непосредног физичког и саобраћајног обезбјеђења штићених личности (Процедуре, *И-Д/П-020-1/18 од 17.05.2018. године*). Процедурама се прописују радње и поступци које предузимају полицијски службеници Министарства унутрашњих послова приликом обављања послова непосредног обезбјеђења према штићеним личностима, а у складу са Уредбом Владе Републике Српске. Процедуре су обавезујуће и инструктивне, те представљају подсјетник за рад полицијских службеника који обављају послове непосредне заштите.

Процедурама су предвиђени обим мјера и радњи које се предузимају у складу са степеном обезбјеђења, категоријом штићених личности и процјеном безбједносне ситуације, те се прецизирају задаци пратиоца штићених личности приликом припреме, реализације непосредног обезбјеђења штићене личности, као и анализе након завршеног обезбјеђења.

УПОРЕДНИ ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА РАДА УПРАВЕ ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА¹

Вршећи послове и задатке из своје надлежности полицијски службеници Управе за обезбјеђење личности и објеката, Министарства унутрашњих послова Републике Српске у току 2017. године извршили су 98 појачаних обезбјеђења штићених објеката који се посебно обезбјеђују. Број извршених појачаних обезбјеђења штићених објеката у току 2016. године износио је 72, што је за 37 више у односу на 2015. годину, када је извршено 35 појачаних обезбјеђења штићених објеката.

У току 2017. године предузето је укупно 7407 мјера физичког обезбјеђења, а од тог броја извршено је 110 физичких обезбјеђења страних штићених личности и делегација приликом посјете Републици Српској (укључујући и ш/л из БиХ). 2016. године број предузетих мјера

¹ Подаци су из годишњих извјештаја о раду Управе за обезбјеђење личности и објеката, МУП Републике Српске, за период 2015–2017. године.

физичког обезбјеђења износио је 5952 од чега су 67 пута обезбјеђиване стране штићене личности и делегације приликом посјете Републици Српској (укључујући и ш/л из БиХ). Током 2015. године број предузетих мјера износио је 5763, односно 48 страних штићених личности и делегација физички је обезбјеђивано од стране полицијских службеника Управе за обезбјеђење личности и објеката.

Значајан сегмент у раду Управе јесте и предузимање мјера саобраћајног обезбјеђења штићених личности, те су у току 2017. године извршена 554 саобраћајна обезбјеђења, а од тог броја 136 пута је вршено саобраћајно обезбјеђење страних штићених личности и делегација приликом посјете Републици Српској. Број извршених мјера саобраћајног обезбјеђења у 2016. години износио је 561, 124 саобраћајна обезбјеђења страних штићених личности и делегација приликом посјете Републици Српској, што је знатно више у односу на 2015. годину када су предузете 444 мјере саобраћајног обезбјеђења, а од тог броја 88 мјера је предузето према страним штићеним личностима и делегацијама.

Поред основних послова и задатака посебно је инсистирано на спровођењу других полицијских овлашћења, те су у наставку рада представљени упоредни показатељи примјене полицијских овлашћења насталих у раду полицијских службеника Управе за обезбјеђења личности и објеката, за временски период 2015–2017. године.

Од стране полицијских службеника Управе за обезбјеђење личности и објеката у току 2017. године легитимисано је 16 764 лица, док је контролисано 351 возило. У току 2016. године број легитимисаних лица био је 9 700, што је за 8,69 пута више у односу на 2015. годину када је легитимисано 1 115 лица. Такође, број контролисаних возила у току 2016. године износио је 281, односно евидентан је пораст контролисаних возила за 56,2 пута у односу на 2015. годину, када је контролисано свега пет возила, што је и приказано у *табели број 1*.

У току 2017. године уручена су четири прекршајна налога и поднесено је пет захтјева за покретање прекршајног поступка по Закону о јавном реду и миру (ЈРМ), док је уручено 27 прекршајних налога и поднесена су три захтјева за покретање прекршајног поступка по Закону о основима безбједности саобраћаја (ЗООБС). У току 2016. године уручено је шест прекршајних налога по ЈРМ и поднесена су три захтјева за покретање прекршајног поступка, те је уручено десет прекршајних налога по ЗООБС-у, што је у порасту у односу на 2015. годину када је уручено свега пет прекршајних налога по ЈРМ и поднесено седам прекршајних налога по ЗООБС-у.

Табела бр. 1 Упоредни показатељи резултата рада
полицијских службеника Управе за обезбјеђење личности и објеката

Активности	2015	2016	2017
Легитимисана лица и контролисана возила	1 115 лица и 5 возила	9 700 лица и 281 возило	16 764 лица и 351 возило
ЈРМ	5 прекршајних налога	6 прекршајних налога и 3 захтјева за покретање прекршајног поступка	4 прекршајна налога и 5 захтјева за покретање прекршајног поступка
ЗООБС	7 прекршајних налога	10 прекршајних налога	27 прекршајних налога и 3 захтјева за покретање прекршајног поступка
КОИ	89	294	513
<u>ПДЗ прегледи</u> укупно, а од тога:	1 749 ПД прегледа	1 694 ПД преглед	1 666 ПД прегледа
по појачаним мјерама	683 ПД прегледа	567 ПД преглед	373 ПД прегледа
редовни прегледи	102 ПД прегледа	99 ПД прегледа	100 ПД прегледа
по захтјеву	592 ПД прегледа	175 ПД преглед	190 ПД прегледа
преглед возила	154 возила	392 возила	298 возила
преглед трасе	218 прегледа	461 преглед	705 прегледа
контрола пошиљки	16 021 пошиљка	14 369 пошиљки	14 117 пошиљки
задржани предмети (хладно оружје)	70 предмета	80 предмета	70 предмета
ватрено оружје	12 комада	14 комада	14 комада
Контролне службе	424 службе	448 службе	430 служби
Инспекцијски надзори	1 инспекцијски надзор, 2 контроле по наложеним мјерама	6 инспекцијских надзора, 2 контроле по наложеним мјерама	8 инспекцијских надзора, 10 контрола по наложеним мјерама

Извор: Министарство унутрашњих послова Републике Српске

Осим наведеног, 2017. године полицијски службеници Управе за обезбјеђење личности и објеката лишили су слободе седам лица, од тога два лица лишена су слободе због почињених прекршаја из Закона о ЈРМ, једно лице због напада на овлаштено службено лице, док су четири лица лишена слободе по члану 204 ЗКП-а и члану 170, ст. 1 Закона о прекршајима, а лишени су слободе приликом контроле саобраћаја (у питању су били мигранти из Палестине и Краљевине Мароко, који су након лишења слободе и утврђивања идентитета спроведени Служби за послове са странцима). Исте године од стране полицијских службеника Управе, уручен је један прекршајни налог због почињеног прекршаја из чл. 34, ст. 2 Закона о оружју и муницији.

Током 2017. године, полицијски службеници сачинили су 513 крим. обавјештајних извјештаја. У току 2016. године сачињена су 294 крим. обавјештајна извјештаја, што је у порасту за 188 или 3,5 пута у односу на 2015. годину, када је сачињено 89 крим. обавјештајних извјештаја.

Од стране руководних радника и инспектора полиције у Управи током 2017. године извршено је 430 контролних служби. У току 2016. године извршено је 448 контролних служби, што је у порасту у односу на број извршених контролних служби у току 2015. године када су извршене 424 контролне службе.

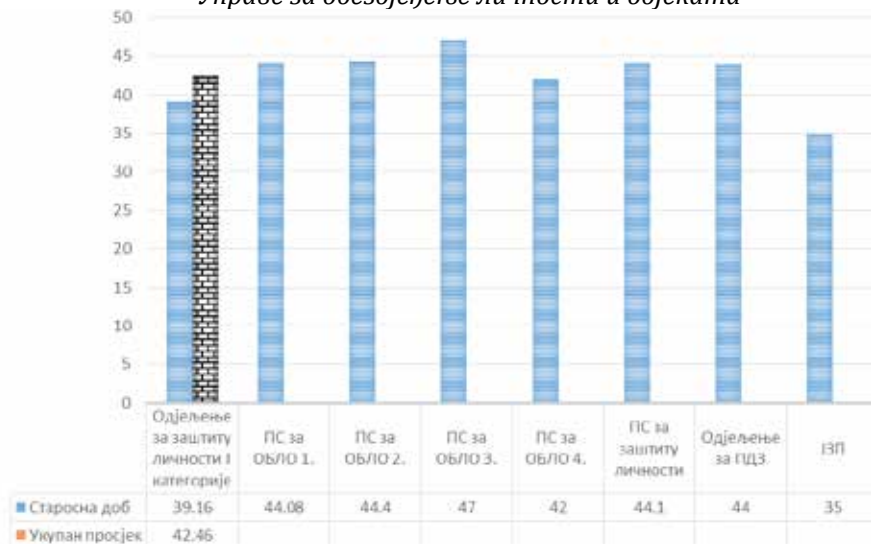
Такође, од стране начелника Јединице за заштиту и Јединице за оперативну подршку, главних инспектора и инспектора полиције у Јединицама током 2017. године извршено је осам инспекцијских надзора приликом чега су наложене 64 мјере, те је извршено десет контрола по наложеним мјерама из инспекцијског надзора. Од тог броја пет контрола по наложеним мјерама извршене су по наложеним мјерама из инспекцијских надзора који су извршени у периоду од септембра до децембра 2016. године.

СТРУКТУРА КАДРОВА УПРАВЕ ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА

Да би се сви наведени послови и задаци из надлежности Управе за обезбјеђење личности и објеката што ефикасније извршавали, неопходно је поштовање и принципа усавршавања, каријерног напредовања и запошљавања полицијског кадра.

Просјечна старост полицијских службеника Управе, на дан 21. 12. 2017. године износила је 42,46 године (*Графикон бр. 1*).

Графикон бр.1 – Просјечна старосна доб полицијских службеника Управе за обезбјеђење личности и објеката²

Извор: Министарство унутрашњих послова Републике Српске

Наведена чињеница указује на неопходност озбиљног приступа постепеном увођењу младих људи у структуре Министарства унутрашњих послова Републике Српске, па самим тим и у структуре Управе за обезбјеђење личности и објеката.

Констатовану неопходност Министарство је препознало, те је претходних година, а посебно током 2018. године, значајно подмладило кадровски потенцијал Министарства унутрашњих послова Републике Српске. У наредном периоду планирано је да Министарство настави са одговорном политиком запошљавања стручних кадрова, у складу са идентификованим потребама.

² Анализа сачињена на нивоу Управе за обезбјеђење личности и објеката, МУП РС, на дан 21.12.2017. године

КОМПЛЕКСНИЈА ОБЕЗБЈЕЂЕЊА КОЈА СУ ИЗВРШИЛИ ПОЛИЦИЈСКИ СЛУЖБЕНИЦИ МУП-а РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ, ОДНОСНО УПРАВЕ ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА У ПЕРИОДУ 2014–2017³

У периоду 2014– 2017. године приликом посјета страних личности и делегација на територији Републике Српске, полицијски службеници Министарства унутрашњих послова Републике Српске извршили су значајан број обезбјеђења. У наставку рада представљен је низ комплекснијих обезбјеђења која су извршили полицијски службеници МУП-а Републике Српске, односно Управе за обезбјеђење личности и објеката, разврстано по годинама:

2014.

- обезбјеђење централне прославе обиљежавања Дана Републике,
- посјета патријарха српског Иринеја,
- посјета министра спољних послова Републике Србије г. Ивана Мркића,
- посјета замјеника министра спољних послова Руске Федерације г. Александра Мешкова,
- посјета директора полиције Републике Србије г. Милорада Вељовића,
- посјета делегације Парламентарног одбора руске думе, на челу са г. Игором Смировим,
- посјета делегације Министарства унутрашњих послова Републике Хрватске,
- посјета принца Алберта II од Монака,
- у више наврата у току године извршено је обезбјеђење председника Владе Републике Србије г. Александра Вучића,
- посјета министра одбране Републике Чиле,
- посјета потпредседника Владе и министра иностраних и европских послова Словачке Републике г. Мирослава Лајчака,
- посјета председника Владе Републике Хрватске г. Зорана Милановића.

2015.

- посјета министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у Влади Републике Србије г. Александра Вулина,
- посјета делегације Народне скупштине Републике Србије,
- посјета председника Владе Републике Турске г. Ахмета Давотоглуа,

---

3 Подаци су преузети из годишњих извјештаја о раду Управе за обезбјеђење личности и објеката и њених унутрашњих организационих јединица, за период 2015–2017. године.

- посјета председника Владе Републике Србије г. Александра Вучића,
- посјета бившег председника Републике Србије г. Бориса Тадића,
- посјета замјеника шефа делегације Европске уније г. Ренца Давидија,
- посјета директора за Косово и Метохију у Влади Републике Србије г. Марка Ђурића,
- посјета председника Републике Хрватске гђе Колинде Грабар-Китаровић,
- посјета амбасадора Казахстана г. Алслана Мусина,
- посјета председника Црне Горе г. Филипа Вујановића,
- посјета начелника Генералштаба Војске Републике Србије г. Љубише Диковића,
- посјета министра спољних послова Црне Горе г. Игора Лукшића.

2016.

- у више наврата у току године извршено је обезбјеђење министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у Влади Републике Србије г. Александра Вулина,
- посјета патријарха Српског Иринеја,
- обезбјеђење централне прославе обиљежавања Дана Републике,
- у више наврата у току године извршено је обезбјеђење председника Владе Републике Србије г. Александра Вучића,
- посјета министра правде Републике Србије г. Небојше Селаковића,
- посјета делегације Краљевине Шведске на челу са министром унутрашњих послова г. Андреас Игеманом,
- посјета потпредседника Владе Републике Србије г. Расима Љајића,
- посјета делегације ОСЦ-а,
- у више наврата у току године извршено је обезбјеђење делегације „Зарубежњефта“,
- посјета делегације Министарства унутрашњих послова Руске Федерације,
- посјета министра унутрашњих послова Републике Србије г. Небојше Стефановића,
- посјета председника Народне скупштине Републике Србије гђе Маје Гојковић,
- посјета делегације Санк Петербурга,
- посјета председника Републике Србије г. Томислава Николића,
- посјета министра спољних послова Републике Молдавије г. Lilian Dagiја,

- посјета министра спољних послова Републике Аустрије г. Sebastiana Kurza,
- посјета министра спољних послова Републике Италије г. Paola Gentilonia,
- посјета потпредсједника Владе Републике Србије и министра грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре гђе Зоране Михајловић,
- посјета делегације војске Сједињених Америчких Држава,
- посјета делегације Комунистичке партије Кине.

2017.

- у више наврата у току године извршено је обезбјеђење патријарха Српског Иринеја,
- обезбјеђење централне прославе обиљежавања Дана Републике,
- посјета предсједника Републике Србија г. Томислава Николића,
- посјета министра унутрашњих послова Републике Србије г. Небојше Стефановића,
- посјета њ.к.в. престолонаследника Александра II Карађорђевића,
- у више наврата у току године извршено је обезбјеђење министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у Влади Републике Србије г. Александра Вулина,
- посјета предсједника Владе Републике Србије г. Александра Вучића,
- посјета директорице за Западни Балкан гђе Genoveve Ruiz-Calavere,
- посјета делегације Министарства одбране Републике Намибије, на челу са генералом Namupala Theophilusom,
- посјета делегације Аустрије, на челу са замјеником градоначелника Беча г. Johan Gudenns-ом,
- посјета предсједнице Владе Републике Србије гђе Ане Брнабић.

ПОСЕБАН ОСВРТ НА ОБЕЗБЈЕЂЕЊА ПО ПРВОМ СТЕПЕНУ РЕАЛИЗОВАНА У 2018. ГОДИНИ

Током 2018. године од стране полицијских службеника Министарства унутрашњих послова Републике Српске вршена су два обезбјеђења примјеном првог степена обезбјеђења.

Код примјене мјера првог степена обезбјеђења у складу са законом врши се максимално ангажовање људског и материјално-техничког потенцијала, предузимају се све оперативни-превентивне мјере на лица, објекте, трасе кретања, подручја боравка и кретања штићене личности, те се предузимају репресивне мјере према појединцима за које се оцијени да могу угрозити безбједност штићене личности.

Осим тога, посебна пажња се посвећује контроли превозних средстава, пребивалишта и боравишта грађана, организују се и спроводе мјере физичког и саобраћајног обезбјеђења, превентивно-техничке заштите, те се предузима санитарно-техничко и биохемијско обезбјеђење, као и здравствено обезбјеђење.

Мјере првог степена обезбјеђења реализоване су у мјесецу априлу 2018. године, током посјете делегације Савјета Федерације Федералне скупштине Руске Федерације, на челу са председником госпођом Валентином Матвијенко.

У циљу припреме плана и предузимања мјера по првом степену обезбјеђења поводом посјете Републици Српској, делегације Савјета Федерације Федералне скупштине Руске Федерације заведена је безбједносна акција под називом „РС 2018“, те је формиран Штаб безбједносне акције који је руководио припремама и активностима на спровођењу мјера посебног обезбјеђења.

На провођењу мјера посебног обезбјеђења првог степена приликом посјете високе делегације Руске Федерације учествовало је 1194 полицијских службеника Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

Мјере првог степена обезбјеђења реализоване су и у септембру 2018. године током посјете министра спољних послова Руске Федерације, господина Сергеја Лаврова Републици Српској. У складу са законским и подзаконским прописима, као и безбједносном ситуацијом, заведена је безбједносна акција под називом „Пријатељи 2018“, те је формиран Штаб безбједносне акције.

На споровођењу мјера посебног обезбјеђења по првом степену, приликом посјете штићене личности учествовало је 1000 полицијских службеника Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

Све планиране мјера посебног обезбјеђења реализоване су крајње професионално и одговорно уз активно учешће свих нивоа руковођења Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

ЗАКЉУЧАК

Неспорна је чињеница да су послови заштите личности и објеката који се посебно обезбјеђују веома одговорни и важни послови. Идентификована потреба довела је до формирања Управе за обезбјеђење личности и објеката као основне организационе јединице у сједишту Министарства унутрашњих послова Републике Српске, са превасходним задатком заштите личности и објеката од виталног значаја за Републику Српску.

Негативни примјери атентата на штићене личности, које је историја забиљежила, такође указују на чињеницу да су послови заштите личности и објеката посебно значајни те да захтијевају максимално професионално ангажовање свих надлежних субјеката.

С обзиром на то да савремени криминал не познаје границе, као и да су се са развојем друштва и технологије појавили нови облици угрожавања штићених личности и објеката, неопходно је уз перманентну едукацију и обуку кадрова стално усавршавати сегмент посебног обезбјеђења.

ЛИТЕРАТУРА

- Шарић, Б.; Јојић, Л. (2014). Настанак и историјски развој обезбјеђења одређених личности и објеката, с освртом на Републику Српску, *Безбједност - Полиција - Грађани*, година X број 1-2/14, 221-232.
- Закон о унутрашњим пословима, *Службени гласник Републике Српске*, број 4/12.
- Закон о полицијским службеницима, *Службени гласник Републике Српске*, број 43/10 и 78/11.
- Законо о полицији и унутрашњим пословима, *Службени гласник Републике Српске*, број 57/16 и 110/16.
- Уредба о одређивању личности и објеката који се посебно обезбјеђују, *Службени гласник Републике Српске*, број 18/17.
- Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста у Министарству унутрашњих послова Републике Српске из 2015, 2017. и 2018. године.
- Одлука о одређивању личности и објеката који се посебно обезбјеђују, *Службени гласник Републике Српске*, број 123/12 и 25/16.
- Процедуре за поступање полицијских службеника Министарства унутрашњих послова приликом спровођења мјера и радњи непосредног физичког и саобраћајног обезбјеђења штићених личности од 17. 05. 2018. године.
- Извјештаји о раду Управе за обезбјеђење личности и објеката за период 2014–2018. године.

**ADMINISTRATION FOR PROTECTION OF PERSONS AND OBJECTS
MINISTRY OF INTERIOR OF REPUBLIC OF SRPSKA**

Borislav Saric, mr**
Vlatka Zelenika, ma*

Abstract: This paper is continuation of the previous work under the title Origin and historical development of person and facility protection with emphasis on the Republic of Srpska. It includes the period of improvement of protection of persons and objects in Ministry of Interior of Republic of Srpska since 2013th to the present, establishment the Administration for Protection of Persons and Objects, referring to the basic organizational and normative legal changes of the regulation that regulate this field in the Republic of Srpska.

Keywords: police, special security, VIP, protected object, security, protection, security assessment.

* Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: borislav.saric@mup.vladars.net

**Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: vlatka.kunjadic@mup.vladars.net

Рад запримљен: 30. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ СА ОСВРТОМ НА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ПОЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА

Горан Гуска, ма*

Апстракт: Специфичност данашње државе Босне и Херцеговине огледа се, између осталог, и кроз кривичноправно законодавство. Према Уставу БиХ законодавне компетенције у регулативи кривичног права изворно припадају ентитетима, па су тако у примјени Кривични законик Републике Српске на њеној територији, односно важећи Кривични закон Федерације БиХ на територији тог ентитета. Међутим, у примјени су и Кривични закон Дистрикта Брчко у оквиру дистрикта као јединствене административне јединице локалне самоуправе и Кривични Закон БиХ који се примјењује на цијелој државној територији. У нашем раду смо извршили упоредноправну анализу свих кривичних закона у БиХ, како ранијих тако и постојећих кривичних закона на свим државним нивома и то првенствено кроз кривичноправна рјешења која се односе на кривична дјела гдје је групни објекат заштите полна слобода. Иако се кривична дјела против полних слобода у односу на остала кривична дјела пријављују у врло малом проценту, посљедице таквих кривичних дјела су засигурно дуготрајне и тешке за жртве ових кривичних дјела, с обзиром на то да се ради о најосјетљивијем и најрањивијем дијелу друштва. Циљ нам је био утврдити на који начин је текао развој кривичноправне заштите полних слобода у кривичном законодавству БиХ и указати на одређене специфичности инкриминација из ове групе кривичних дјела уз извођење закључака који би могли указати на даље правце развоја ових кривичних дјела у кривичном законодавству.

Кључне ријечи: кривични закон, кривично дјело, полна слобода.

---

* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: goranguska@gmail.com

КРИВИЧНИ ЗАКОН БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Садашња држава Босна и Херцеговина настала је као резултат мировног споразума који је потписан 14. децембра 1995. године у Паризу, којем су претходили преговори одржани у периоду од 01. до 21. новембра 1995. године у америчкој војној бази „Wright-Patterson“ код града Дејтон, САД, чиме је званично прекинут рат у Босни и Херцеговини. Дејтонским споразумом је утврђен модел државног уређења и конституисана данашња држава Босна и Херцеговина која је демократска, сложена и децентрализована држава (Кузмановић, 2005: 46–47). Саставни дио овог споразума је Анекс IV који чини текст Устава Босне и Херцеговине, а тумачењем члана III, ст. 1, 2 и 3 који се односи на надлежности државних и ентитетских органа може се закључити да законодавне компетенције у регулативи кривичног права изворно припадају ентитетима. Такво уставно решење је било основ за ентитете да уреде своје материјално законодавство пасудонијели своје кривичне законе, Федерација БиХ 1998. године а Република Српска двије године касније (Бабић, 2016: 308 и 309). Међутим, 2003. године, под утицајем међународних фактора спроведена је реформа кривичног законодавства, како на државном нивоу, тако и у ентитетима као и у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине. Након што Представнички дом Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине дана 13. 01. 2003. године није усвојио нацрт текста Кривичног закона БиХ којег је претходно усвојило Вијеће министара, Високи представник за Босну и Херцеговину је користећи своја овлаштења донио одлуку којом је прогласио Кривични закон Босне и Херцеговине све док га Парламентарна скупштина БиХ не усвоји у одговарајућој форми, без измјена и допуна и додатних услова¹. Одлука је ступила на снагу одмах и објављена је у Службеном гласнику БиХ а овај закон је, уз одређене измјене и допуне, данас важећи кривичн закон који се примењује на цијелој територији Босне и Херцеговине². Према ауторима попут Бабића, у Босни и Херцеговини постоји паралелно подијељена законодавна надлежност у кривичноправној области а ситуацију додатно компликује усвајање Закона о Суду Босне и Херцеговине са каснијим измјенама и допунама (Бабић, 2016: 292–294). Што се тиче Кривичног закона Босне и Херцеговине, у његовом посебном дијелу су прописана кривична дјела међу којима нема експлицитно наведених кривичних дјела против полних слобода, већ се поједина кривична дјела против полних

---

¹ Одлука Високог представника за Босну и Херцеговину број 101/3, *Службени гласник Босне и Херцеговине* бр.3/03.

² Вид. Кривични закон Босне и Херцеговине, *Службени гласник Босне и Херцеговине* бр.3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 и 40/15.

слобода помињу као радња других кривичних дела и то у глави XVII под називом „Кривична дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом“. Тако кривично дјело злочин против човјечности (КЗБиХ, чл. 172, ст. 1, тач. г) наводи да радњу овог кривичног дјела представља присиљавање друге особе употребом силе или пријетње директним нападом на њезин живот или тијело, или на живот или тијело њој блиске особе, на сексуални однос или с њим изједначену радњу (силовање), сексуално ропство, присилну проституцију, присилну трудноћу, присилну стерилизацију или било који други облик тешког сексуалног насиља и то као дио широког или систематичног напада усмјереног против било којег цивилног становништва, знајући за такав напад. Слично, код кривичног дјела ратни злочин против цивилног становништва (чл. 173, ст. 1, тач. 3) радњу представља присиљавање друге особе употребом силе или пријетње директним нападом на њезин живот или тело, или на живот или тијело њој блиске особе, на сексуални однос или с њим изједначену радњу (силовање) притом кршећи правила међународног права за време рата, оружаног сукоба или окупације, наредбом да се таква радња учини или самим чињењем такве радње. Инкриминација међународна трговина људим (чл. 186, ст. 2) има за циљ заштиту лица млађег од 18 година од врбовања, навођења, превозења, предаје, сакривања или примања таквог лица ради, између осталог, искориштавања проституцијом или другим обликом сексуалног искориштавања. КЗ БиХ је инкриминисао проституцију и то са елементом иностраности као кривично дјело назива међународно навођење на проституцију (чл. 187, ст. 1 и 2) на начин да је прописана инкриминација истовјетна кривичном дјелу навођење на проституцију ентитетских кривичних закона уз услов да је лице које је наведено, подстакнуто или намамљено од стране другог ради пружања сексуалних услуга без мјеста пребивалишта или без држављанства државе у којој врши такве радње. Дакле, у случајевима гдје се ради о држављанима БиХ или лицима са пребивалиштем у БиХ, примјењиваће се ентитетски или кривични закон Дистрикта Брчко. Видимо да овај закон није прописао кривична дјела против полних слобода како их прописују данашњи кривични закони, већ се неки елементи таквих кривичних дјела појављују у инкриминацијама у глави XVII. Кривична дјела против полних слобода су прописана у Кривичном закону Републике Српске, Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине и Кривичном закону Брчко дистрикта Босне и Херцеговине. Наведени закони се примјењују искључиво у односу на територију ентитета и дистрикта.

КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Од настанка Републике Српске као ентитета међународно признате државе Босне и Херцеговине 1995. године, па све до доношења Кривичног законика у Републици Српској 2000. године, на њеној територији примјењивали су се Кривични закон Републике Српске и Кривични закон Републике Српске – посебни дио који су у највећем дијелу представљали претходно кривично законодавство: Кривични закон СФРЈ и Кривични закон Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине из 1977. године³ који су преузети чланом 12 Уставног закона за спровођење Устава Републике Српске⁴. Усвајањем новог Кривичног законика Републике Српске 22. 06. 2000. године и његовим ступањем на снагу 01. октобра исте године, Република Српска први пут од потписивања Дејтонског мировног споразума добија своје властито материјално кривично законодавство, а по свом садржају и обухватности законик има карактер кодификације материјалног кривичног законодавства (Бабић, 2000: 23). Кривични законик Републике Српске из 2000. године у глави XIX под називом „Кривична дела против полног интегритета“ прописао је сљедећа кривична дјела: силовање (чл. 183), обљуба над немоћним лицем (чл. 184), полно насиље над дјететом (чл. 185), обљуба злоупотребом положаја (чл. 186), задовољење полних страсти пред другим (чл. 187), трговина људима ради вршења проституције (чл. 188), искоришћавање дјецe и малолетних лица за порнографију (чл. 189), производња и приказивање дјечије порнографије (чл. 190) и родоскрвњење (чл. 191)⁵. Већ у називу главе видљиво је напуштање старог концепта који је раније ова кривична дјела називао дјелима против достојанства личности и морала, па је сада полни интегритет односно полна слобода са правом човека да одлучује о свом сексуалном животу примарни објекат заштите. У одређивању објекта заштите ове групе кривичних дјела нису одлучујуће моралне оцјене о појединим сексуалним радњама и активностима већ њихова добровољност, односно човјеково право да потпуно слободно и самостално одлучује о свом понашању у сфери сексуалности (Марковић, 2006:76). Важне измјене претрпјело је кривично дјело силовање, а односе се на пасивног субјекта који може бити лице и мушког и женског пола. Такође, пасивни субјект је проширен и на лица која се налазе у брачној односно ванбрачној заједници. Примјећујемо да

---

3 Кривични закон Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине *Службени лист Сосијалистичке Републике Босне и Херцеговине*, бр.16/77.

4 Уставни закон за спровођење Устава Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 21/92.

5 Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 22/00 и 37/01.

кривично дјело недозвољене полне радње није посебно прописано нити се недозвољене полне радње помињу под таквим називом у осталим кривичним дејлима. Међутим, оне се препознају у кривичним делима из чланова 183–186, па тако кривично дјело силовање прописује: „Ко другога принуди на обљубу или неку другу полну радњу употребом силе или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица казниће се...“ (КЗ РС, Чл. 183, ст 1). Законодавац је овом приликом обљубу као радњу извршења ових кривичних дјела изричито навео, док друге полне радње могу широко да се тумаче, од радње са обљубом изједначеним чином до недозвољене полне радње, односно блудне радње. Разграничење ових радњи представља проблем, јер их различити аутори различито и тумаче, али већина се слаже да је за разлику између обљубе и са њом изједначеним чином и блудне радње, одлучујући и субјективни и објективни фактор тако да је учинилац имао намјеру да побуди или задовољи свој или туђи полни нагон и да је при том повријеђена полна слобода одређеног лица. Конкретније, блудне радње би биле све оне непенетралне као што су пипање, хватање, грђење и слично, али уз наведене факторе (Мемедовић, 1984: 421–423). Можемо се сложити са ставом да предвиђене казне за ова кривична дјела које су исте било да се ради о обљуби или некој другој полној радњи нису прихватљиво рјешење узимајући у обзир да различите радње остављају и различит степен посљедица по жртву (Миловић, 2005: 498).

Кривични закон Републике Српске из 2003. године настао у већ поменутих околностима законодавне кривичноправне реформе у Босни и Херцеговини (мијења назив законика у закон) у погледу групе кривичних дјела против полног интегритета не доноси никакву промјену осим у нумерацији чланова који су преписани из старог законика⁶. Овај закон је остао на снази све до доношења посљедњег Кривичног законика у Републици Српској 2017. г.⁷ који је донио одређене измјене, а посебно у вези са кривичним дјелима против полних слобода.

Прије свега, ова кривична дјела су смјештена у двије различите групе које заштитни објект разликују према његовом узрасту, па тако у глави XIV под називом „Кривична дјела против полног интегритета“ заштини објект је полни интегритет односно слобода пунољетних лица, односно малољетних лица старијих од петнаест година, док глава XV носи назив „Кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјетета“ гдје је заштитни објект полни интегритет дјете. У глави XIV прописана су кривична дела против полног интегритета: силовање (чл. 165), полна уцјена (чл. 166), обљуба над немоћним лицем (чл. 167),

⁶ Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13.

⁷ Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 46/17.

обљуба злоупотребом положаја (чл. 168), навођење на проституцију (чл. 169), полно узнемиравање (чл. 170) и блудне радње (чл. 171). Измјене у односу на ранији закон се виде у инкриминацији нових кривичних дјела у овој глави и сврставање појединих кривичних дјела из ове главе у оне групе кривичних дјела гдје је заштитни објект полно интегритет дјете, односно брак и породица. Код кривичног дјела силовање у његовом основном облику стоји: „Ко другог принуди на обљубу или с њом изједначену полну радњу употребом силе или пријетњом да ће непосредно напасти на живот или тијело тог или њему блиског лица казниће се казном затвора од три до десет година“ (КЗРС, чл. 165, ст. 1). За разлику од ранијег закона гдје се као радња извршења кривичног дјела помиње обљуба или нека друга полна радња, сада као радњу имамо обљубу или са њом изједначену полну радњу, што сужава тумачење у погледу ове врсте радњи и прецизира да је то обљуба или радња слична њој, наравно, уз услов употребе принуде. За овај основни облик помјерена је и минимална граница казне затвора са једне на три године. Став два истог члана, квалификовани облик, измијењен је у оном дијелу који се односи на пасивног субјекта који је у ранијем закону било малољетно лице, а сад се овај став односи на малољетно лице, али старије од петнаест година, док је заштита лица млађих од петнаест година прописана у глави XV. Новина у истом ставу се односи на силовање из мржње.⁸ Други квалификовани облик овог кривичног дјела је прописан у ставу 3 и односи се на случајеве када је наступила смрт лица према којем је дјело извршено, па је сада минимална запријеђена казна затвора у трајању од најмање десет година у односу на раније прописану казну затвора од најмање пет година. Став 4 кривичног дјела силовање ранијег законика сада је инкриминисан као посебно кривично дјело под називом полна уцјена (чл. 166), а прописана казна је оштрија, па је уместо ранијег распона између шест мјесеци и пет година затвора предвиђена казна у распону од једне до осам година затвора. Даље, кривично дјело задовољење полних страсти пред другим из ранијег закона у новом закону није прописано, али се дијелом садржи у кривичном дјелу блудне радње (чл. 171) у којем стоји: „Ко под условима из чл. 165, 166, 167 и 168 овог законика изврши неку другу полну радњу казниће се казном затвора до три године“. Овдје је за извршење радње потребно испуњење услова из набројаних чланова (принуда силом, пријетњом односно уцјеном, искориштавање немоћи лица или злоупотреба положаја) ради вршења неке друге полне радње, па је јасно да су то све оне радње које нису обљуба и са њом изједначена

---

8 Према члану 123. Значење израза у Кривичном закону Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 46/17, у ставу 21. прописано је: „кривично дјело из мржње је дјело извршено у потпуности или дјелимично због расне, националне или етничке припадности, језика, вјерског увјерења, боје коже, пола или сексуалног опредјељења, здравственог статуса или родног идентитета неког лица.“

полна радња, али нису прецизно одређене. Полно узнемиравање (чл. 170) је новина у односу на раније законе, а прописано је да је полно узнемиравање свако вербално, невербално или физичко нежељено понашање полне природе које има за циљ повреду достојанства лица у сфери сексуалног живота, а изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење, а извршено је према лицу које се у односу на извршиоца налази у положају подређености или зависности или је посебно рањиво због узраста, болести, инвалидитета, зависности, трудноће или тешке тјелесне или душевне сметње. Законодавац је имао намјеру да заштити полну слободу специфичне групе лица која се у односу на оног ко врши ово кривично дјело налази у инфериорном положају, односно лица која спадају у групу осјетљивих због својих психофизичких особина. Напоменућемо и да је кривично дело родоскрвњење по новом закону прописано у групи кривичних дјела гдје је објекат заштите брак и породица гдје му заправо и јесте мјесто, јер се овдје сматра да је радња обљубе извршена уз обострани пристанак, чиме није повријеђена полна слобода, али јесте противно породичним нормама.

Што се тиче групе кривичних дјела из главе XV која носи назив „Кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјетета“ важећег законика, законодавац је полни интегритет лица млађих од петнаест година посебно издвојио у односу на остала лица. За разлику од кривичноправне заштите пунољетних лица која се ограничава и редукује у односу на инкриминацију само оних понашања која се предузимају против воље другог у сфери полних слобода, кривичноправна заштита лица малољетника се шири и јача, што је разумљиво и оправдано, јер одређена полна понашања, па и она добровољна, могу имати негативне посљедице како на полни тако и на укупни психофизички и морални развој младих људи (Бабић, 2008: 254 и 255). Такође, утицај на овакво рјешење можемо тражити у међународним правним прописима који су све бројнији крајем двадесетог и на почетку овог вијека⁹ међу којима је од стране Вијећа Европе заузет став да земље чланице Вијећа Европе требају криминализовати сваки полни однос који је почињен без пристанка особе, чак и када та особа није показивала никакав отпор, односно да је потребно инкриминисати сваки неконсензуални однос

---

9 Више у међународним конвенцијама: Конвенција Вијећа Европе број ЦМ (2011) 49, од 07. 04. 2011. године, а након ратификације текст објављен у Службеном гласнику Босне и Херцеговине број 15/2013; Конвенција о правима детета усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација 20. 11. 1989. године резолуцијом број А/447736, ратификован и објављен у Службеном гласнику СФРЈ број 15/1990; Конвенција Већа Европе о превенцији и борби против насиља над женама и насиља у породици усвојена 11.05.2011. године у Истанбулу која је од стране БиХ ратификована и усвојена кроз Одлуку о усвајању Оквирне стратегије за provedбу Конвенције Већа Европе о превенцији и борби против насиља над женама и насиља у породици у Босни и Херцеговини за период 2015–2018 г. објављена у Службеном гласнику БиХ број 75/15.

(Грозданић и Сршен, 2011: 328). Кривична дјела у у овој групи су: обљуба са дјететом млађим од петнаест година (чл. 172), полна злоупотреба дјетета старијег од петнаест година (чл. 173), навођење дјетета на присуствовање полним радњама (чл. 174), искориштавање дјетета за порнографију (чл. 175), искориштавање дјетета за порнографске представе (чл. 176), упознавање дјетета са порнографијом (чл. 177), искориштавање компјутерске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дјела сексуалног злостављања или искориштавања дјетета (чл. 178), задовољење полних страсти пред дјететом (чл. 179) и навођење дјетета на проституцију (чл. 180). У односу на ранији Кривични закон, видљив је шири круг прописаних инкриминација за лица испод петнаест година, што можемо посматрати као интенцију законодавца за што јачом заштитом малољетних лица као посебне угрожене категорије. Новим закоником се дјететом као жртвом кривичног дјела сматра лице које није навршило осамнаест година живота (чл. 123, ст. 7), за разлику од ранијег Закона гдје није прописано ко се сматра дјететом у смислу жртве кривичног дјела, али према члану 64, дјететом се сматра малољетник који није навршио четрнаест година у смислу кривичне одговорности.¹⁰ Такође, прописане санкције су оштрије у односу на санкције прописане ранијим законом па се тако обљуба или са њом изједначена радња над дјететом кажњава затворском казном од двије до десет година умјесто раније казне затвора од једне до осам година, насилна обљуба или са њом изједначена радња над дјететом кажњава се затворском казном у трајању од најмање осам година у односу на ранију затворску казну у распону од три до петнаест година итд. За разлику од ранијег закона гдје су обљуба и друга полна радња били изједначени, односно схватани као радња истог карактера, законодавац се у посљедњем законнику определио да истакне разлику између обљубе и са њом изједначене полне радње са једне стране и друге полне радње са друге стране, па је тако прописао и различита кривична дјела у односу на то која је радња елемент кривичног дјела. Друга полна радња је према законодавцу мање друштвено опасна радња од обљубе и са њом изједначене радње, што се огледа кроз блаже прописане санкције. Међутим, остаје нејасно која би се то радња могла назвати другом полном радњом.

---

10 Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13.

КРИВИЧНИ ЗАКОНИ ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине је донесен у исто вријеме када и претпоследњи Кривични закон Републике Српске, 2003. године, и уз измјене и допуне је и данас важећи на територији овог босанскохерцеговачког ентитета.¹¹ Кривична дјела протиив полних слобода се налазе у глави XIX под називом „Кривична дјела против сполне слободе и морала“ и то: силовање (чл. 203), сполни одношај са немоћном особом (чл. 204), сполни одношај злоупотребом положаја (чл. 205), принуда на сполни одношај (чл. 206), сполни одношај са дјететом (чл. 207), блудне радње (чл. 208), задовољење похоте пред дјететом или малољетником (чл. 209), навођење на проституцију (чл. 210), искоришћавање дјетета или малољетника ради порнографије (чл. 211), упознавање дјетета са порнографијом (чл. 212) и родоскрвнуће (чл. 213). Можемо примијетити да у сфери заштите полних слобода Кривични закон ФБиХ не одступа у већој мјери од рјешења кривичних закона у региону, али у једној мјери садржи одређене различитости. Тако, сам назив групе кривичних дјела „Против сполне слободе и морала“ не одговара данашњим стандардима, јер одавно већина аутора морал у сфери сексуалности сматра неадекватним као групни објекат заштите због своје ширине у тумачењу. Даље, можемо се сложити са неким од аутора који примећују да је у инкриминацији блудне радње гдје стоји: „Ко у случајевима из члана 203 (силовање), 204 (сполни одношај са немоћном особом), 205 (сполни одношај злоупотребом положаја), 206 (принуда на сполни одношај), овог закона, када није почињен ни покушај тог кривичног дјела, учини само блудну радњу, казнит ће се казном затвора од три мјесеца до три године“ (КЗФБиХ, чл. 208, ст. 1) предвиђено да ће блудне радње постојати само ако није учињен покушај набројаних кривичних дјела истог члана, што се сматра сувишним. Став два истог члана је истовјетан, с тим што се односи на малољетника или дијете. За сва кривична дјела из главе XIX против полне слободе и морала пресудан је умишљај за разграничење између ових кривичних дјела, па би се покушај кривичних дјела која нису блудне радње као услов за непостојање ових дјела сматрао сувишним (Миловић, 2006: 60 и 61). Још једно од рјешења које можемо сматрати неприкладним је мјесто кривичног дјела родоскрвнуће за које сматрамо да му није мјесто у групи кривичних дјела против полних слобода, јер се добровољним сексуалним односима између сродника не повређује полна слобода већ породични односи, па би тако требало да буде у групи кривичних дјела против брака и породице, како је то прописано у важећем КЗ РС.

---

11 Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације Босне и Херцеговине* бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 и 75/17.

КРИВИЧНИ ЗАКОНИ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине је важећи искључиво на територији области Брчко Дистрикта који представља јединствену административну јединицу локалне самоуправе под суверенитетом БиХ са већим дијелом властитих надлежности, слично као и ентитети, а не припада нити једном ентитету у БиХ. Посљедњи кривични закон је донесен 2013. године, а претходио му је Кривични закон Брчко Дистрикта из 2000. односно 2003. године објављен у Службеном гласнику Брчко Дистрикта БиХ бр. 6/2000, бр. 1/2001 и бр. 3/2003. Кривична дјела против полних слобода су прописана у глави XIX која носи назив „Кривична дјела против сполне слободе и морала“¹², а можемо приметијети да се ради о готово идентичним рјешењима ове групе кривичних дјела са рјешењима из Кривичног закона Федерације БиХ, па се претходна анализа односи и на овај закон.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Кривично законодавство у Босни и Херцеговини према Анексу IV Дејтонског мировног споразума је у надлежности ентитета, међутим, интервенцијама Високог представника за БиХ ова подјела се није задржала, већ је област кривичног законодавства постала сложенија увођењем кривичних законика Брчко дистрикта БиХ и Кривичног закона БиХ. Што се тиче групе кривичних дјела гдје је објекат заштите полна слобода, ова кривична дјела су у надлежности ентитетских кривичних закона, односно Кривичног закона Брчко дистрикта БиХ. У КЗ БиХ силовање и сексуално искориштавање се помињу једино као дио радњи у појединим кривичним дјелима из главе XVII под називом „Кривична дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом“. Кривични закони ентитета су од настанка државе БиХ с краја 20. вијека до данас претрпјели низ измјена, а посебно у сфери заштите полних слобода. КЗ РС је отишао најдаље у том смислу па је, између осталог, поштујући препоруке међународних институција, регулисао ову област тако да је прописао двије групе кривичних дјела гдје је групни објекат заштите полна слобода. Прва група се односи на заштиту полне слободе пунољетних, гдје је дошло до редукције инкриминација која недозвољена понашања у сфери полности ограничава само на она понашања која повређују полну слободу појединца, док је друга група, она која штити полни интегритет лица млађих од 18 година проширена новим инкриминацијама, а казне су оштрије у односу на раније законе.

---

12 Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, *Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*, број 33/13.

Кривично дјело силовање у КЗ РС-а је претрпјело знатне промјене, па је прописано да пасивни субјект, као и учиниоци ових кривичних дјела могу бити особе оба пола, а учинилац у односу на пасивног субјекта може бити у брачној односно ванбрачној заједници. Родоскрвњење као инкриминација се задржало али у групи дјела која штите брак и породицу што је, можемо рећи, исправно, јер се овдје ради о добровољним ступањем у радњу обљубе лица сродних по крвној линији чиме се повријеђује породични морал. Кривични закони ФБиХ и Дистрикта Брчко БиХ су кривична дјела против полних слобода прописали на идентичан начин и то у једној групи под називом „Кривична дјела против сполне слободе и морала“, а као и већина аутора, сматрамо да морал као групни објект заштите није прихватљив због своје ширине у тумачењу. Можемо оцијенити да је редукција недозвољених понашања у сфери сексуалности само на она која нападају полну слободу појединца оправдана. С друге стране, сматрамо прихватљивим и ширење кривичноправне заштите малољетника, јер такве жртве трпе дуготрајне и тешке посљедице. На крају ћемо се осврнути на нејасноћу која је присутна у свим кривичним законима, а ради се о разграничењу радњи обљубе и са њом изједначене радње и друге полне радње која је као проблем присутна и у кривичним законима региона. Као приједлог сугеришемо да би се кроз навођење конкретних радњи (пенетралне, непенетралне, контактне, радње без контакта, итд.) сузио простор приликом тумачења и примјене код инкриминација код којих такве радње спадају у елемент кривичног дјела.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, М. (2000). *Кривични законик Републике Српске са кратким коментаром, објешњењима и регистром појмова, и посебни дио*, Бања Лука: ППГП Цомесграфика. 2000.
- Бабић, М. (2008). *Кривично право, општи и посебни дио*. Бања Лука: Правни факултет, ППГП Цомесграфика.
- Бабић, М. (2016). *Материјално кривично законодавство у постдејтонској Босни и Херцеговини*, Београд: Ревизија за криминологију и кривично право, ИКСИ, бр. 2-3, 291-310.
- Грозданић, В.; Сршен. В. (2011). Казненоправни одговор на сексуално насиље. *Ријечки теолошки часопис*, год. 19, бр. 2, 313-334.
- Конвенција Вијећа Европе број ЦМ (2011) 49, од 07.04.2011. г. *Службени гласник Босне и Херцеговине*, број 15/2013.
- Конвенција о правима дјетета усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација 20.11.1989. године резолуцијом број А/447736, *Службени гласник СФРЈ*, број 15/1990.
- Конвенција Вијећа Европе о превенцији и борби против насиља над

- женама и насиља у породици усвојена 11.05.2011. године у Истамбулу која је од стране БиХ ратификована и усвојена кроз Одлуку о усвајању Оквирне стратегије за provedбу Конвенције Вијећа Европе о превенцији и борби против насиља над женама и насиља у породици у Босни и Херцеговини за период 2015-2018 г. *Службени гласник Босне и Херцеговине*, бр. 75/15.
- Кривични закон Босне и Херцеговине, *Службени гласник Босне и Херцеговине* бр.3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 и 40/15.
- Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, *Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*, број 33/13.
- Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13.
- Кривични закон Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине *Службени лист Сосијалистичке Републике Босне и Херцеговине*, бр.16/77.
- Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације Босне и Херцеговине* бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 и 75/17.
- Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 22/00 и 37/01.
- Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 46/17.
- Кузмановић, Р.(2005). *Уставноправни положај Републике Српске у оквиру Босне и Херцеговине*, Научни скуп Република Српска – десет година Дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, књига VIII, Бања Лука.
- Марковић, И. (2006). *Кривична дела против полног интегритета у кривичном законодавству Републике Српске*, Београд: Наука, безбедност, полиција, год XII, број 1, 75-96.
- Мемедовић, Н. (1984). *Кривично дело силовања у југословенском праву*, докторска дисертација, Београд.
- Миловић, М. (2005). *Осврт на сексуалне деликте у кривичним законима Републике Српске и Републике Србије*, Бања Лука: Правна ријеч - Октобарски правнички дани, бр. 4/2005, 495-502.
- Миловић, М. (2006). *Кривично дело недозвољене полне радње*, Београд: Глосаријум.
- Уставни закон за спровођење Устава Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 21/92.

THE CRIMINAL LEGISLATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH REGARD TO CRIMES AGAINST SEXUAL INTEGRITY

Goran Guska, ma*

Abstract: The specificity of today's state of Bosnia and Herzegovina is reflected, inter alia, through criminal law legislation. According to the Constitution of BiH, legislative competence in criminal law originally belongs to the Entities, so the Criminal Code of the Republic of Srpska is applied in its territory and the Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina on the territory of that entity. However, the Brcko District Criminal Code is also being applied within the district as a single administrative unit of local self-government and the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, which applies throughout the state territory. This paper provides a comparative analysis of all criminal codes in BiH, both earlier and existing criminal laws at all state levels, primarily through criminal justice decisions pertaining to criminal offenses where a group object is to protect sexual freedom. Although criminal offenses against sexual freedom are reported to a very small percentage in relation to other offenses, the consequences of such criminal offenses are certainly long-lasting and severe for the victims of these criminal offenses as it is the most sensitive and vulnerable part of society. Our aim was to determine the way in which the development of criminal justice for the protection of sexual freedom in criminal legislation of Bosnia and Herzegovina has been developed and to point out certain specificities of the incrimination of this group of criminal offenses, and to draw conclusions that could point to the further development of these criminal offenses in criminal legislation.

Key words: Criminal Code, Criminal Offense, Sexual Freedom.

* Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: goranguska@gmail.com

Рад за примљен: 24. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

ПОЈЕДИНИ АСПЕКТИ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Синиша Грумић, ма*

Апстракт: Сублимирајући постојећа теоријска сазнања у погледу организованог криминалитета са посебним освртом на криминално удруживање, може се извести закључак да се криминално удруживање манифестује у формама: криминалних група, криминалне организације и удружења криминалих група и организација. Дјелатност различитих форми организованог криминала може да буде како легална, тако и легална или паралегална, а организовани криминалитет по правилу често комбинује такве своје дјелатности. Често је одређена нелегална активност само у функцији реализације неке друге, иначе нелегалне дјелатности, а ради тога се могу вршити и одређена кривична дјела.

Кључне ријечи: организовани криминалитет, група, организована криминална група, Република Српска.

УВОД

Организовани криминалитет можемо посматрати са више аспеката, као нпр. са правног, криминолошког, социолошког, историјског, психолошког итд. Организовани криминалитет постоји скоро у свим земљама и показује тенденцију повећања, те се у складу са тим земље у којима је најизраженији свакодневно суочавају са потребом његовог спречавања и сузбијања. Организовани криминалитет се од почетка одвија иза паравана, што значи да је невидљив, а стално присутан, пријетећи и угрожавајући, па је долазило до стварања нејасноћа и

* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: sinisa.grumic@mup.vladars.net

противрјечности о самом феномену ове активности. Осим тога, као друштвено негативна појава, има изузетну способност да користи повољне услове инфилтрирања у легалне друштвене структуре и да се вјешто прилагођава конкретной друштвено политичкој и економској ситуацији, не само унутар једне земље него и на међународном плану. Резултати теоријских истраживања указују на основни проблем који се испољава у дефинисању појма организованог криминалитета, с обзиром на то да неки аутори, с правом, сматрају да сви облици групног криминалног дјеловања не представљају и организирани криминалитет. Поборници овог мишљења истичу да је за постојање организованог криминалитета, поред основних елемената који карактеришу организовано криминално дјеловање, нужно још неколико елемената, као што су посебност структуре криминалне организације, њене везе са органима власти, посебност циља, метода и облика дјеловања.

ДЕФИНИСАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

У ранијем периоду преовладавало је мишљење да организовани криминалитет постоји уколико постоји веза између криминалне организације и носиоца државне-политичке власти. Треба нагласити да оваква веза представља вид заштите одређеној криминалној организацији, али оне могу користити и друге видове заштите као што су насиље и корупција, па стога веза између криминалних организација и државне власти није нужна за постојање организованог криминалитета зато што се та веза користи као вид заштите, тј. организовани криминалитет постоји и без постојања везе између криминалне организације и носилаца власти. Организовани криминал спада у ред најозбиљнијих и најдеструктивнијих постхладноратовских транснационалних невојних пријетњи безбједности појединца, група, држава и међународне заједнице.

Најчешће се третирају као облици тзв. „тешког“ (имовинског, насилничког, економско-финансијског, односно политичког, па и високотехнолошког) криминала. У томе је евидентан консензус готово свих модерних демократских држава, међународних организација, научнообарзовних и истраживачких институција, струковних и невладиних организација. Такве ставове ови субјекти потврдили су бројним актима и документима правног и доктринарно-стратегијског, националног и међународног значаја. У прилог томе, евидентни су и све већи напори држава у супротставаљању ораганизованом криминалу, прије свега на пољу превенције и сузбијања, као и заштите, помоћи и подршке жртвама (Мијалковић, 2012:153).

Због велике живавости и способности да се опорави и након најтежих

примљених удараца, организовани криминалитет често се метафорично означава као лик из грчке митологије – Хидра¹ или вишеглава аждаја, којој након сваке одсјечене главе, ничу двије нове главе, а она као неуништива неман опстаје, често постаје још јача, те наставља да наноси зло. Организоване криминалне групе јачају, како у односу на начин организације и методе рада тако и у односу на степен повезаности, како на националном тако и на међународном нивоу. Лако се и брзо прилагођавају новим друштвеним условима, тачније идентификују и брзо реагују на различите потребе друштва, тако да своје криминалне активности усмјеравају ка вршењу кривичних дјела којима ће прибавити највећу материјалну добит. Висок ниво повезаности додатно им отвара могућности да користе разлике у правним системима различитих држава како за вршење кривичних дјела тако и за заштиту и избегавање кривичне одговорности. Организовани криминалитет, као и остали облици криминалитета, јесте друштвено негативна и санкционисана појава, те представља изазов унутрашњој и глобалној безбједности и јавља се, не само као криминалистички, већ и као глобални безбједносни проблем, с обзиром на његову транснационализацију. Организовани криминалитет, као друштвено негативна појава, има изузетну способност да користи повољне услове за своје инфилтрирање и да се вјешто прилагођава конкретној друштвено-политичкој ситуацији не само унутар једне земље, него и на међународном плану.

Ма како то можда чудно звучало, већина аутора која се на научној основи бави проблемима организованог криминалитета изражава став да је његово дефинисање тежак проблем, иако је то феномен коме се поклања велика пажња у бројним научним радовима. Може се слободно рећи да постоји онолико дефиниција организованог криминалитета колико постоји истраживача ове безбједносне, појаве као и правно-позитивних прописа који третирају ову друштвену област. Тако на примјер, дефиниција организованог криминалитета у Савезној америчкој држави Мисури је веома једноставна: „Двоје или више лица

---

1 Да би стекао бесмртност коју му је прорекла пророчица из Делфа, Херакле је морао да изврши десет задатака. Његов други задатак је био убиство Лернејске Хидре коју је одњеговала Хера. Хидра је била чудовиште са више глава од које је само једна била бесмртна, а Хидра је својим отровним дахом уништавала околну растиње и непрестано угрожавала животе људи и биљака. У току извршења овог задатка Херакле је схватио да сам не може да савлада Хидру, с обзиром на то да је Хера послала Хидри у помоћ огромног рака, а и када би одсјекао једну од глава Хидре, из њеног тијела изникле би двије нове. И зато је Херакло затражио помоћ од Јолаја, који је био његов братанац и који је Херакла довезао у Лерну, да запали обличју шуму и да ватром сагоријева ране на тијелу Хидре, како би спријечио ницање њених нових глава. Када је Херакло одсјекао бесмртну главу Хидру, он је тај трофеј закопао у земљу и поклопио га великом стијеном а затим је своје стријеле натопио у крв убијене немани. Те стријеле су накнадно Хераклу послужиле у извршењу других задатака.

која се договоре да заједно врше кривична дјела ради остваривања профита на континуираној основи“, док је у Калифорнији примијењен знатно шири приступ којим се такстативно набрајају криминалне активности при чему дефиниција организованог криминалитета гласи: „Организовани злочин се састоји у удруживају двије или више особа, које у циљном континуитету, учествују у једној или више активности: 1. промет илегалне робе или услуге (тј. проституција, зеленашење итд.), 2. користољубиви (грабљиви) криминалитет (тј. крађе, напади итд.)“. Неколико одређених типова криминалитета спада у случајеве који потпадају у законске оквире ове дефиниције организованог злочина, а ти типови могу бити груписани унутар пет општих категорија (Abadinski, 1990:2-3).

- рекетирање – група лица која организовао више од једног пута врши изнуду ради остваривања профита на такав начин;
- забрањене (развратне) дјелатности – лица која се у континуитету баве криминалним активностима везане за наркотику, проституцију, зеленашење и коцку;
- крађе као и препродаје украдених ствари и вршење других имовинских кривичних дјела – лица која дјелују у групама које су укључене у посебне врсте крађа у континуитету, што такође укључује и преваре, фалсификовање докумената, провале, крађе аутомобила, отмице аутомобила, као и учешће у пословима препродаје крадених предмета, те остваривања профита на тај начин;
- банде – групе састављене од особа које имају заједничке интересе или потичу из истог окружења, те су удружени и укључени у протвзаконите активности ради повећања моћи групе, њеног идентитета и утицаја, а ту спадају малољетничке банде, нелегалне банде мотоциклиста, као и банде створене у затворима;
- терористи² – групе састављене од лица удружених ради извршења спектакуларних криминалних дјела, као што су атентати и киднаповања јавних особа, са циљем подривања повјерења јавности у органе власти и државни естаблишмент, а све из политичких разлога или са циљем манифестовања незадовољства.

Др Милан Шкулић је формулисао општу дефиницију класичног облика организованог криминалитета, при чему је та дефиниција заснована на манифестовању тог облика криминалитета у пракси, а само дјелимично утемељена на рјешењима садржаним у позитивним

---

² Тероризам се релативно често дефинише као облик организованог криминалитета, нарочито с обзиром на то да је савремени тероризам првенствено плод дјеловања добро организованих терористичких организација.

прописима, а гласи: „Организована криминална организација или криминална организација представља тајно удружење више лица, који испуњавају потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристају на строго поштовање тих услова, која основана ради професионалног и по правилу планског вршења кривичних дјела (нарочито неких врста кривичних дјела која су специфична за циљеве криминалне организације) и то тако да организација буде трајног карактера, а са циљем континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остваривања монопола на/у одређеном подручју (ради чега је склона уништењу конкуренције); заснована на хијерахијском принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и подјеле рада у вршењу криминалних активности, мада је организација по правилу, истовремено укључена и у одређене легалне активности (у погледу чега такође постоји специјализација и подјела рада у оквиру њеног чланства); она је поред тога, начелно неидеолошког карактера, с тим да криминална организација широко практикује разноврсне видове насиља, те наглашено испољава спремност на употребу насиља, како у односу на спољно окружење, тако и према члановима који крше њена правила (располаже сопственим системом санкционисања), а посебно настоји да коруптивним методама оствари директан или индиректан утицај на огране државне власти, ради омогућавања или олакшавања сопственог дјеловања и ширења непосредног или посредног утицаја.“ Наведена дефиниција је комплексног карактера и састоји се из низа елемената који суштински представљају основне специфичности организованог криминалитета. Ту спадају сљедећи основни елементи: 1) удруживање више лица; 2) тајно дјеловање; 3) постојање одређених правила функционисања; 4) стицање имовинске користи или задобијање моћи као циљ криминалног организовања; 5) вршење кривичних дјела као основних облика дјеловања; 6) хијерахијска устројеност; 8) трајност или тежња ка трајности криминалне организације; 9) монополске тенденције у криминалном дјеловању; 10) неидеолошки карактер криминалне организације; 11) склоност ка примјени насиља, и 12) коруптивне везе криминалне организације са појединим представницим државних органа (Шкулић, 2015:61). Организовани криминалитет се може дефинисати и као тоталитет свих кривичних дјела учињених од стране криминалних организација, односно њихових припадника. При томе се појединим кривичним дјелима директно остварује материјална корист као основни циљ криминалне организације (изнуде, трговина људима, проституција, неовлашћена производња и промет опојних дрога), појединим кривичним дјелима се стварају услови и омогућава егзистирање криминалне организације (убиство припадника криминалне конкуренције, коруптиве активности, прање новца),

односно предузимају се и друга кривична дјела повезана са циљевима и дјеловањем одговарајућег облика организованог криминалитета.

ТИПИЧНЕ КРИМИНАЛНЕ АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Имајући у виду да је организовани криминалитет скуп кривичних дјела која су учињена од стране криминалних организација, а састоји се од самог формирања криминалног удружења и кривичних дјела која чине припадници организованог криминалног удружења која су повезана са циљевима и дјеловање одговарајућег облика организованог криминалитета (директно остваривање профита, стварање услова за опстанак и ширење криминалне организације), на основу важећег кривичног права у Републици Српској могу се идентификовати типична кривична дјела организованог криминалитета. Наиме, то су кривична дјела предвиђена Кривичним закоником (Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 64/17): „договор за извршење кривичног дјела“ из чл. 364 КЗ РС; „удруживање ради вршења кривичних дјела“ из чл. 365 КЗ РС; „извршење кривичног дјела у саставу криминалног удружења“ из чл. 366 КЗ РС; „тешко убиство“ из чл. 125 став 2 у вези са ставом 1 тог члана; „изнуда“ из чл. 232 КЗ РС; „отмица“ из чл. 142 КЗ РС; „неовлаштена производња и промет опојних дрога“ из чл. 207 КЗ РС; „омогућавање уживања опојних дрога“ из чл. 208 КЗ РС; „трговина људима“ из чл. 145 КЗ РС; „трговина дјецом“ из чл. 146 КЗ РС; „удруживање ради вршења кривичних дјела трговине људима и дјецом“ из чл. 147 КЗ РС; „злоупотреба службеног положаја или овлаштења“ из чл. 315 КЗ РС; „прање новца“ из чл. 263 КЗ РС; „недозвољена трговина“ из чл. 271 КЗ РС; „давање мита“ из чл. 320 КЗ РС; „трговина утицајем“ из чл. 321 КЗ РС; „напад на судију и јавног тужиоца“ из чл. 339 КЗ РС; „недозвољена производња и промет оружја или експлозивних материја“ из чл. 361 КЗ РС; и „напад на службено лице у вршењу службене радње“ из чл. 308 КЗ РС. Претходно наведена кривична дјела представљају само типична кривична дјела организованог криминалитета, а као типично кривично дјело формирања самог криминалног удружења појављује се КД „удруживање ради вршења кривичних дјела“ из чл. 365 КЗ РС. Наиме, то дјело се састоји од организовања или руковођења групом или организованом криминалном групом или од постојања припадника групе или организоване криминалне групе која има за циљ вршење кривичних дјела за која се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна. Овдје је инкриминисано организовање злочиначког удружења као самостално кривично дјело. Објекат заштите јесте правни поредак који се може нарушити или угрозити ораганизованим односно

групним вршењем кривичних дјела. Дјело има два облика. То су а) *организовање и руковођење* групом или организованом криминалном групом за вршење кривичних дјела, и б) *постојање припадником* групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дјела. Но, ово дјело постоји само у случају ако законом за такво организовање није предвиђена тежа казна.

Први облик кривичног дјела је организовање групе или организоване криминалне групе или руковођење том групом. Радња извршења је двојако алтернативно одређена. То су: а) *организовање* – проналажење, анимирање, повезивање више лица на основи заједничког злочиначког плана за вршење кривичних дјела. Организовање се може јавити у виду стварања нове групе или пак искоришћавања (преусмјеравања дјеловања) постојеће групе која је основана за вршење дозвољених или недозвољених активности. Битно је да је овако предузета радња довела до стварања групе или организоване криминалне групе, и б) *руковођење* – координирање и усмјеравање рада групе у циљу вршења кривичних дјела обухваћених злочиначким планом. Ове радње извршења се предузимају: а) у односу на групу³ за вршење кривичних дјела за која је по закону прописана казна затвора од три године или тежа казна и б) у односу на организовану криминалну групу⁴ за вршење кривичних дјела прописаних Кривичним закоником. Ово дјело постоји ако Кривични законик за организовање није прописао тежу казну, што указује на његов супсидијарни карактер. Извршилац може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За организовање и руковођење групом прописана је казна затвора од шест мјесеци до пет година, а за организовање и руковођење организованом криминалном групом казна затвора је од једне до осам година.

Други облик кривичног дјела јесте постајање припадником групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дјела. Радња извршења је постајање припадником групе, односно ступање у чланство удружења. То је писмено или усмено саглашавање са чланством у групи ради заједничког вршења кривичних дјела на бази злочиначког плана или фактички предузимање дјелатности из оквира злочиначког плана. У овом облику дјело је свршено моментом када је неко лице формално или фактички постало припадник групе за вршење планираних кривичних дјела без обзира да ли је у саставу групе извршило било које кривично дјело.

Извршилац дјела може да буде свако лице, а у погледу кривице

---

3 Групу у смислу члана 123, тачка 9 КЗ РС чине најмање три лица која су повезана ради повременог или трајног вршења кривичних дјела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру

4 Организована криминална група у смислу члана 123, тачка 10 КЗ РС јесте удружење које се састоји од три или више лица која су се удружила ради вршења кривичних дјела за које је прописана казна затвора од три године или тежа казна.

потребан је умишљај. За припадника групе прописана је казна затвора до три године, а за припадника организоване криминалне групе казна затвора од једне до пет година.

У случају да организатор групе или организоване криминалне групе: а) правовремено открије или пријави групу, и б) спријечи извршење кривичних дјела ради чијег вршења је група или организована криминална група и организована, из криминално- политичких разлога је за њега прописана казна затвора до три године, а он се може и ослободити од казне. За припадника групе или организоване криминалне групе који: а) открије групу прије него што је у њеном саставу или за њу учинио кривично дјело ради чијег вршења је група и организована, и б) открије водеће чланове групе прописана је новчана казна или казна затвора до једне године, али се припадник може ослободити од казне.

Тежи облик дјела постоји ако је радња извршења предузета у односу на групу или организовану криминалну групу која има за циљ вршење кривичних дјела за која се може изрећи казна затвора од двадесет година или казна дуготрајног затвора. Ради се о припремним радњама за извршење најтежих кривичних дјела за које су запријеђене најтеже казне. У том случају је за организатора групе или организоване криминалне групе прописана казна затвора најмање пет година, а за припадника групе казна затвора од једне до десет година (Јовашевић *et al.*, 2018: 365).

ДОМИНАНТНИ МОДЕЛИ КРИМИНАЛНОГ ОРГАНИЗОВАЊА

Организација је колективно, синхронизовано дјеловање више појединаца и група, са вертикалном и хоризонталном структуром, подјелом надлежности, послова и задатака, формирана по унапријед дефинисаним правилима остварује извјесне циљеве. У њеном фокусу је човјек, односно људи који обављају одређене дјелатности. Има извјесну структуру, као релативно постојан однос између елемената цјелине, односно поредак који је најпогоднији за достизање циљева. Карактерише је и колективна свијест о заједничким вриједностима и интересима којима се заједнички тежи, а која је детерминисана извјесним (неписаним и писаним) правилима понашања. Битна детерминанта организације јесте структура дјелатности, односно хоризонтално и вертикално дистанцирање различитих активности у оквиру дјеловања једне организације. Ријеч је о тзв. подјели рада између појединих дијелова организације, односно о партикуларизацији и специјализацији активности (Мијалковић, 2012:56). Аналогно наведеном, и криминалне организације почивају на извјесним принципима формирања и дјеловања привредних и других друштвених организација, при чему су циљеви криминалних организација у највећој мјери нелегални, тј.

супротни у односу на облике легалног друштвеног организовања.

Сублимирајући постојећа теоријска сазнања у погледу организованог криминалитета са посебним освртом на криминално удруживање (Мијалковић, 2012:55), може се извести закључак да с криминално удруживање манифестује у формама: *криминалних група* – облици удруживања мањег броја лица ради предузимања конкретне криминалне дјелатности, ријеч је о мање сложеним и лабавијим структурама са нижим степеном организованости. Често се састоје од више подгрупа које најчешће дефинишу специјализованост за поједина стадијуме у вршењу кривичних дјела и територија коју контролише конкретна криминална група; *криминалне организације* – веће и постојаније криминалне скупине које имају сложенију структуру и хијерархијски поредак. Састоје се од више криминалних група које су специјализоване за вршење појединих кривичних дјела или дјелују на одређеном дијелу територије коју контролише криминална организација; и *удружења криминалних група и организација*, које могу бити привременог карактера (до окончања конкретне криминалне дјелатности), повременог карактера (ради повременог обављања конкретне криминалне дјелатности) и трајног карактера. Дјелатност различитих форми организованог криминала може да буде како легална, тако и легална или паралегална, а организовани криминалитет по приавилу често комбинује такве своје дјелатности. Често је одређена нелегална активност само у функцији реализације неке друге нелегалне дјелатности, а ради тога се могу вршити и одређена кривична дјела. Свака организација има извјесну структуру и функцију који су условљени бројним карактеристикама социокултурног окружења, правно-политичког уређења у којем она егзистира, као и са циљевима организовања и дјеловања.

Начелно у безбједносној пракси је могуће идентификовати видове криминалног организовања: *традиционалне моделе криминалног организовања* који су карактеристични за организовани криминал мафијашког типа (италијанска, руска, албанска, кинеска, јапанска мафија) и *савремени модели криминалног организовања* који су карактеристични за криминал мрежног организовања у условима савремене тржишне економије. У савременим условима, многе криминалне групе у Европи су специјализоване за одређене криминалне дјелатности, а исто тако међу њима постоје субспецијализоване криминалне групе које се баве само одређеним сегментом конкретне криминалне дјелатности. Тако, на примјер, у поједине групе су специјализоване за производњу и дистрибуцију одређене врсте дроге, а има и оних група које тргују са више различитих врста дрога, а поједине групе не ограничавају своју дјелатност само на опојне дроге, већ кријумчаре аутомобиле, људе, оружје, баве се изнудама, разбојништвима и сличним незаконитим активностима. Групе

су најчешће хомогене и организоване према етничким принципима⁵. На основу доступних информација Европола у 2017. године, око 45% криминалних група регистрованих на нивоу ЕУ су укључене у различите криминалне активности (најчешће у вези са кријумчарењем опојних дрога, имовинским кривичним дјелима, кријумчарењем људи и изнуда) у погледу чега је предочен графички приказ број 2. Такође, на основу података Европола, око 10% регистрованих криминалних група своју криминалну дјелатност предузима у више од 7 чланица ЕУ⁶.

За потребе овог рада у даљем дијелу слиједи приказ организираних криминалних група којима је првенствена криминална дјелатност неовлаштена производња и промет опојних дрога. Аутор се одлучио за ову врсту криминалне дјелатности, иако је структура ових организираних група често веома сложена и таквих група је велики број и безпредметно је расправљати о неком универзалном моделу, али криминалитет у вези са опојним дрогама је планетарни проблем због чега заслужује пажњу, у погледу чега је приказана начелна шема организоване криминалне групе (Шематски приказ 1) која је усмјерена на криминалну дјелатност у вези са опојним дрогама.

Начелно организоване криминалне групе које се баве криминалном дјелатношћу неовлаштена производња и промет опојних дрога дјелују на више нивоа: *ниво производње опојних дрога, ниво кријумчарења и транспортовања и ниво дистрибуције.*

Први ниво је ниво производње опојних дрога који је основа и база криминалних група. Дроге се према процесу производње и сировина од којих се производе, могу подијелити на природне (марихуана, „сканк“, кокаин, хероин) и синтетичке (амфетамини, метафетамини и др.). Највећи произвођачи природних опојних дрога налазе се у појасу тзв. „златног троугла“ (Бурма, Тајланд и Лаос) и тзв. „златног полумјесеца“ (Пакистан и Афганистан), у којима се мак и конопља несметано култивишу и прерађују у опијум и хашиш, односно њихове деривате и из који се извозе и кријумчаре у друге земље. Већи наркокартели у својим саставима имају подгрупе специјализоване за узгој или набављање сировина за производњу опојних дрога, лабораторије за производњу дрога⁷, подгрупе за транспортовање

---

5 <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/OrganisierteKriminalitaet/organisierteKriminalitaetBundeslagebild2017.html>, приступљено дана 24.10.2018. године.

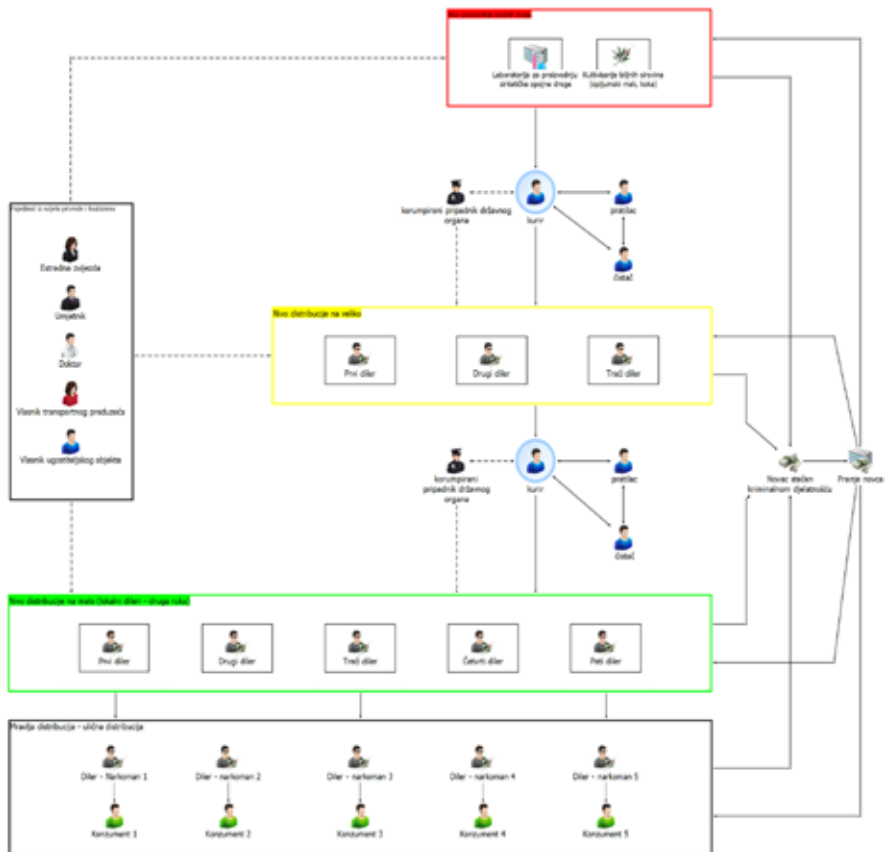
6 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>, приступљено дана 24.10.2018. године.

7 У оперативној акцији кодног имена „Цепелин“ коју су средином 2012. године спровели припадници СБПОК МУП-а Републике Србије заплијењено је око пола тоне сканка, чија се улична вриједност процјењује око 3.000.000,00 КМ, као и девет пиштоља, двије ручне бомбе и новац у износу око 400.000,00 КМ. Група је сканк паковала у виду кубанских цигарета тзв. „томпус“, што је до тада био незабијежен модус паковања „доинта“. Криминалистичком обрадом је утврђено да су приступ лабораторији имали

наркотика, *логистичке службе*⁸, службе обезбјеђења, па чак и паравојне формације (као нпр. картели Кали и Синалоа у Мексику, Меделин у Колумбији и сл.).

Шематски приказ број 1: Модалитет организоване криминалне групе

Извор: Обрада аутора

За разлику од природних, синтетичке дроге не захтијевају сировине биљног поријекла, већ релативно мале количине хемијских супстанци, само поједини чланови криминалне групе, све из разлога обезбјеђивања тајности криминалне дјелатности.

8 Крајем фебруара 2007. године, у заједничкој акцији здружених полицијских снага неколико савезних америчких држава, разбијен је најмоћнији амерички нарко-картел. Наиме, том приликом је заплјењено 40 милиона америчких долара, око 12 тона марихуане, око пет килограма хероина, велика количина оружја и 94 возила. Чланови ове криминалне групе су приликом кријумчарења дроге импровизовали мост од врећа са пијеском преко ријеке Колорадо, преко којег су преносили дрогу.

и могу се производити у малим лабораторијама на било којој локацији. За то су неопходна само три чиниоца: прво, једна мало већа просторија (ван насељених мјеста, а неријетко и у насељима) у којој се инсталирају неопходни лабораторијски инструменти; друго, извјесне сировине (тзв. „прекурсор“) за производњу синтетичких дрога које се иначе легално користе у хемијској и фармацеуској индустрији и помоћна хемијска средства (тзв. „растварачи“ и „реагенси“), и најзад, лице, које је најчешће хемичар или фармацеут, које ће на основу упутстава о справљању синтетичких дрога произвести „драгоцјену супстанцу“.

Најозбиљанији проблем организованом криминалу који се бави криминалном дјелатношћу у вези синтетичких опојних дрога јесте набављање хемијских сировина за производњу синтетичких дрога. Главне сировине потребне за метамфетамине и амфетамине су псеудоефедрин и ефедрин. Досадашња пракса указује на то да мале лабораторије проналазе неопходне супстанце из фармацеутских препарата купљених на локалном нивоу (најчешће из лијекова који се купују без рецепата), а да се велике лабораторије ослањају на хемикалије добијене на велико а које су намијењене хемијској и фармацеутској индустрији. Осим наведених за добављање прекурсора организовани криминал користи и следеће методе: вјешто преусмјеравање и откуп хемијских супстанци из домаће производње, легалан увоз хемијских супстанци које се потом преусмјеравају ка „нарко индустрији“, преузимање легално произведених или увезених супстанцији са циљем њиховг кријумчарења у другу земљу; погрешно декларисање или препакивање хемијских супстанци те продаја под ознаком препарата који не подлијежу контроли; незаконито поступање са супстанцама у земљама или регионима у којима није развијен систем за њихов надзор; „дизајнирање“ дрога које имају физичке и психичке ефекте сличне онима које подлијежу контроли, од супстанци које се не контролишу; рециклирање појединих растварача који се користе у илегалној производњи наркотика итд. (Мијалковић, 2012:62).

Други ниво, чине дистрибутери („дилери на велико“) дроге на велико и они су тзв. „прва рука“ у дистрибуцији дроге ка њеним крајњим корисницима. Неријетко, ријеч је о више различитих криминалних група које дјелују независно једне од других, али се снадбијевају од истог прозвођача. Дрога се складишти на сигурним мјестима и локацијама (тзв. „штекови“), за које се претпоставља да су непознати полицијским структурама. На тим локацијама се врши препакивање већих количина опојне дроге у мања паковања, а исто тако опојна дрога се „мијеша“ односно „сијече“ са различитим супстанцама како би се квантитивно увећала њена количина, а самим тиме и остварио већи профит. Ова праска је такође честа и код дистрибутера опојне дроге на трећем нивоу, који могу бити „локални дилери“ и „дилери наркомани“. Као веза између

„дилери на велико“ из другог нивоа и „локалних дилера“ из трећег нивоа, појављују се „посредници“ или „курири“ који имају двојаку улогу, будући да преносе дрогу од „дилера на велико“ ка „локалних дилерима“ од којих узимају новац за испоручену опојну дрогу и тај новац предају „дилерима на велико“. „Посредници“ или „курири“ најчешће нису наркомани јер је ријеч о озбиљној активности која захтијева ангажовање одговорних и поузданих појединаца, а за те послове могу се ангажовати и лица која немају криминални досије и која нису безбједносно интересантна, те да на такав начин не привлаче пажњу система безбједности. Они неријетко имају задатак да дрогу прокријумчаре преко државне границе сусједних држава или више њих, при чему се користе различити модалитети кријумчарења, при чему се нарочито истичу тзв. „муле“ тј. лица која преносе запаковану опојну дрогу у својим тјелесним шупљинама.

Трећи ниво. Опојне дроге се на крају преко појединаца, малих или већих мрежа локалних нарко дилера дистрибуирају корисницима на локалном подручју. Таква се продаја често назива „уличном продајом“ или „мрављом дистрибуцијом дрога“⁹. Ријеч је о жаргонском називу

---

⁹ „У временском периоду од почетка 2017. године до 10.10.2017. године на подручју Града Бања Лука и општине Мркоњић Град, противно одредби члана 4, 19. и 20. Закона о спречавању и сузбијању злоупотребе опојних дрога („Сл. гласник БиХ“, број 8/06), континуирано, по претходним договорима које су међусобно остваривали непосредним контактима и путем телефона, неовлаштено се бавили куповином ради продаје, посредовањем у продаји и куповини, стављањем у промет, преношењем ради продаје и продајом опојне дроге хероин, која се налази на Листи опојних дрога, психотропних супстанци биљака из којих се може добити опојна дрога и прекурсора (Сл. гласник БиХ број 8/06, табела И, листа опојних дрога под редним бројем 10), опојне дроге кокаин која се налази на Листи опојних дрога, психотропних супстанци, биљака из којих се може добити опојна дрога и прекурсора (Сл. гласник БиХ број 8/06, табела ИИ, листа опојних дрога под редним бројем 52), опојне дроге марихуана која се налази на Листи опојних дрога, психотропних супстанци биљака из којих се може добити опојна дрога и прекурсора (Сл. гласник БиХ број 8/06, табела И, листа опојних дрога под редним бројем 13), и опојне дроге Бупренорфин која се налази на Листи опојних дрога, психотропних супстанци (Сл. гласник БиХ број 8/06, табела ИИИ, листа психотропних супстанци под редним бројем 10), опојне дроге екстази која се налази на Листи опојних дрога, психотропних супстанци биљака из којих се може добити опојна дрога и прекурсора (Сл. гласник БиХ број 8/06, 51/11, табела И, листа психотропних супстанци под редним бројем 14), опојне дроге ЛСД која се налази на Листи опојних дрога, психотропних супстанци биљака из којих се може добити опојна дрога и прекурсора (Сл. гласник БиХ број 8/06, 51/11, табела И, листа психотропних супстанци под редним бројем 12) коју су након телефонских договора са купцима-уживаоцима опојних дрога о мјесту купопродаје, количини или износу новца за који опојну дрогу купују, даље продавали сами, заједно са другим осумњиченим или ангажовали друга осумњичена лица ради продаје опојне дроге овисницима, па је тако осумњичени Ш.З. од њему познатих лица набављао ради продаје опојне дроге кокаин, хероин и марихуану те ради даље препродаје опојне дроге кокаин, хероин и марихуане овисницима ангажовао осумњиченог М.Б који је преносио ради продаје 169,94 грама опојне дроге марихуана која је дана 09. маја 2017. године одузета од осумњиченог М.Б., и осумњиченог Х.М. који је у више наврата продао опојну дрогу хероин Б.С. за износ од 20 КМ до 40 КМ, у два наврата продао опојну дрогу хероин Б.Д. за износ од 50 КМ, у више наврата продао опојну дрогу хероин В. О. за износ од 20 КМ, а у два наврата поклонио опојну дрогу хероин В.О., од којих је једном В.О. дана 28.06.2017. године прогутао опојну дрогу хероин, у више наврата давао опојну дрогу Б.З.Ј., а дана 15. априла 2017. године

којим се обиљежава „продаја психоактивних супстанци на мало“ – на улицама, у парковима, на криминогеним жариштима (угоститељски (дискотеке, кафићи и др.), паркинг просторима, из возила у покрету, достављањем на кућну адресу, остављањем у напуштеним објектима и сличним локалитима. Ове активности у оквиру трећег нивоа спроводе „локални дилери“ и „дилери наркомани“. Искуснији дилери приликом „пријема поруцбе“ (најчешће мобилним телефоном, интернетом, личним контактом) узимају новац од конзументата опојне дроге, а након чега конзумента упућују на локацију на којој је дрога вјешто сакривена и упакована како не би изгубила своја својства.

Локални дилери су појединци који представљају најнижи ниво организованог криминалитета који се бави криминалном дјелатношћу у вези опојних дрога, и они представљају саставни дио организоване криминалне групе. Такође, најчешће „разблажују“ опојну дрогу (шећер

код осумњиченог Х.М. је пронађено и одузето 19,95 грама опојне дроге хероин и 10,3 грама опојне дроге кокаин, а дана 06. маја 2017. године када је на паркинг простору у улици Уроша Нејаког код броја „...“, Бања Лука, фолију у којој се налазила опојна дрога хероин, смотао у фрулу и исту запалио те дао Ш.Д. да ис исте повуче неколико димова хероина код осумњиченог Х.М. је пронађено и одузето 18,57 грама опојне дроге хероин и 0,20 грама опојне дроге кокаин, а дана 08. јуна 2017. године код осумњиченог Х.М. је пронађено и одузето око 3,71 грама опојне дроге хероин и 15,08 грама опојне дроге кокаин, а дана 20. августа 2017. године код осумњиченог Х.М. је пронађено и одузето око 0,61 грам опојне дроге хероин, а осумњичени Х.М. и Б.Е. ради даље продаје купили опојну дрогу хероин од НН лица зв. С..., када је у Мркоњић Граду дана 29. августа 2017. године од осумњиченог Х.М. одузето око 5,3 грама опојне дроге хероин, а осумњичени Х.М. ради даље продаје продавао опојну дрогу хероин осумњиченима М.Да. и М.Др, коју је осумњичени М.Да. продао Б.С. за износ од 20 КМ, а осумњичени М.Да. у више наврата давао В.М. опојну дрогу Бупренорфин коју је од њему познатог лица набављао, а осумњичени М.Д. у више наврата продавао опојну дрогу хероин Д.И., а дана 20. августа 2017. године код осумњиченог М.Д. пронађено и одузето 0,75 грама опојне дроге хероин, а осумњичени М.Д. је од њему познатог лица набављао и опојну дрогу опојну дрогу Бупренорфин коју је дана 31. августа 2017. године продао Б.Г. за износ од 50 КМ, а осумњичени Х.М. ради даље продаје продавао опојну дрогу кокаин осумњиченом П.М. који је од њему познатог лица набављао и опојне дроге екстази, ЛСД, Бупренорфин и марихуану, када је у два наврата продао опојну дрогу марихуану Д.Н. за износ од 10 и 20 КМ код кога је дана 04. августа 2017. године пронађено и одузето грама опојне дроге марихуане, у више наврата продао опојну дрогу марихуану Б.В. код кога је дана 06. септембра 2017. године пронађено и одузето око 1,61 грама опојне дроге марихуане, у више наврата у више наврата продао опојну дрогу марихуану Д.Л. за износ од 20 КМ, продао осумњиченом М.Д. опојну дрогу Бупренорфин, а дана 10.10.2017. године у стану у улици Саве Ковачевића број 1, Бања Лука, код осумњиченог П.М. пронађено и одузето 65 грама опојне дроге марихуане и два папирна квадратића – сличице са садржајем опојне дроге екстази, кокаина и ЛСД-а, а осумњичени С.Д. посредовао Б.Д. приликом куповине опојне дроге хероин од осумњиченог Х.М. када је дана 13. маја 2017. године код Б.Д. пронађено и одузето 0,71 грама опојне дроге хероин коју је купио од осумњиченог Х.М. за износ од 50 КМ, осумњичени С.Д. у више наврата продао опојну дрогу Бупренорфин Т.Д. за износ од 30 КМ, а дана 07. септембра 2017. године осумњичени С.Д. и Х.Ј. заједно продали опојну дрогу Бупренорфин Т.Д. за износ од 40 КМ, осумњичени С.Д. сам у више наврата поконио В.М. опојну дрогу Бупренорфин, у више наврата продао опојну дрогу Бупренорфин С.В. за износ од 10 до 30 КМ, у више наврата продао Б.С. опојну дрогу Бупренорфин за износ од 5 КМ“ – извод из Оптужнице Округног јавног тужилаштва Бања Лука број Т13 0 КТ 0037678 17 од 04.01.2018. године, приступљено дана 24.10.2018. године на адресу https://otbanjaluka.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet?p_id_doc=44061

у праху, парацетамол, чај, лимунтус, пудинг и др.), пакују у пакетиће извјесне грамаже и складиште их у тајним мјестима, тзв. *штековима* (гараже, подруми, изнајмљени станови и др.). Код себе имају често минималну количину опојне дроге, која је потребна да задовољи сам просјечну дневну потражњу мањег броја конзументата, а у случајевима када неко од конзументата буде ухапшен, локални дилери предузимају мјере заштите своје криминалне активности тако што пребацију складиштене количине опојене дроге из првобитних „штекова“ у „резервне штекове“. Такође, локални дилери често сами регрутују нове конзументе опојних дрога, а ради придобијања нових „муштерија“ понекад и поклањају мање количине дроге односно продају дрогу за коју ће у будућем времену добити новац конзумента (тзв. „почек“ или „лер“). Међу новим конзументима свакако има и оних који ће се прикључити организованој криминалној групи, због тога такви конзументи бивају објекат посебних провјеравања од стране локалних дилера, како би се спријечила инфилтрација полицијских доушника. Они „дилери наркомани“ који задовоље провјере постају тзв. „подређени дилери“ који су под контролом локалног дилера који га је регрутовао у криминалну групу. Новоствореним дилерима наркоманима пружа се могућност набављања опојне дроге бољег квалитета и по нижој цијени. Откривањем и хапшењем „дилера наркомана“ криминална група остаје неоткривена, он једино може да ода податке о локалном дилеру који из страха од одмазде дилера дистрибутера, нипошто неће окрити организовану криминалну групу. Такође саставни дио организоване криминалне групе која се бави криминалном дјелатношћу у вези опојних дрога представљају још и: *пратиоци* који имају улогу да заштите „курира“ и „дилера“ од евентуалних нападача који имају намјеру да отуђе опојну дрогу и новац; *чистачи* који имају улогу да се кретањем на извјесном одстојању од „курира“ и „дилера“ уочавају полицију или друге опасности и о томе упозорава ради промјене трасе кретања односно да одбаце супстанце од себе; *корупмирани припадници државних органа* који тијесно сарађују са организованим криминалним групама на свим нивоима реализације криминалне дјелатности у вези опојних дрога; *поједници из свијета привреде и шоу – бизниса* прије свега туристичко – угоститељске дјелатности (радници угоститељских објеката, транспортних предузећа, туристичке агенције, естрадне звијезде, умјетници различитог профила, итд., те институције за легализовање новца који је стечен нелегалном дистрибуцијом и продајом опојних дрога (пословне банке, фантомске фирме, приватна предузећа и др.).

ЗАКЉУЧАК

Дјелатност различитих форми организованог криминала може да буде како легална, тако и легална или паралегална, а организовани криминалитет по правилу често комбинују такве своје дјелатности. Често је одређена нелегална активност само у функцији реализације неке друге нелегалне дјелатности, а ради тога се могу вршити и одређена кривична дјела.

ЛИТЕРАТУРА

- Abadinski, H. (1990). *Organized Crime*. Чикаго: Third Edition, Nelson – Hall,
- Јовашевић, Д., Митровић Љ., Икановић В. (2018). Коментар Кривичног законика Републике Српске. Бања Лука: ЈУ Службеник гласник Републике Српске,
- Мијалковић, С. (2012). Организовани криминал и тероризам. Београд: Криминалистичко – полицијска академија,
- Шкулић, М. (2015). Организовани криминалитет. Београд: ЈП Службени гласник,
- Оптужница Окружног јавног тужилаштва Бања Лука број Т13 0 КТ 0037678 17 од 04.01.2018. године,
- Organisierte Kriminalität – Bundesgebild 2017, <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/OrganisierteKriminalitaet/organisierteKriminalitaetBundeslagebild2017.html>, приступљено дана 24.10.2018. године,
- СОСТА 2017, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017> приступљено дана 24.10.2018. године.

CERTAIN ASPECTS OF CERTAIN ASPECTS OF ORGANIZED CRIME

Siniša Grumić, ma*

Abstract: By sublimating the existing theoretical knowledge on organized crime with a special focus on criminal association, one can conclude that criminal association manifests itself in the following forms: criminal groups, criminal organizations and associations of criminal groups and organizations. The activities of various forms of organized crime can be both legal and illegal or paralegal, and organized crime, as a rule, often combines such activities. Illegal activity is often determined only in the function of the realization of another, otherwise, illegal activity, and for this purpose certain criminal offenses can be committed.

Key words: organized crime, groups, criminal groups, the Republic of Srpska.

Стручни рад
УДК 351.74/.75:342.981.6(497.6РС)
DOI 10.7251/BPG1802153P

Рад за примљен: 30. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ ПОЧАСНЕ ЈЕДИНИЦЕ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

мр Борислав Шарић*
Витомир Петричевић, ма**

Апстракт: Почасна јединица је формирана од полицијских службеника који поред редовних послова и задатака извршавају послове и задатке из надлежности почасне јединице. Почасна јединица је све повјерене задатке до сада извршила професионално и на најбољи могући начин представљала Министарство унутрашњих послова Републике Српске, те је својим ангажовањем дала допринос током обиљежавања догађаја посебног значаја за Републику Српску. Циљ аутора наведеног рада јесте да се прикажу развој (настанак и правни основ) и значај почасне јединице у Министарству унутрашњих послова Републике Српске и у Републици Српској.

Кључне ријечи: почасна јединица, ангажовање, свечаности, почаст.

---

* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: borislav.saric@mur.vladars.net

** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: vitomir.petricevic1982@gmail.com.

УВОД

Свечаности и почасни представљају активности сваке државе, те као такве представљају историјску категорију. На овај начин једна држава представља своју историју, обиљежавајући датуме који су значајни за настанак државе, али и његовање одређене традиције, која у сваком случају позитивно представља историјски карактер те државе.

Историјски гледано, представљање ових датума су увијек пратиле одређене свечаности. Тесвечаности су представљале једну церемонијалну активност у којима су учествовали највиши државни органи и представници тих органа. У овом сегменту свечаности, кроз историју се јавила потреба државе за формирањем одређених „свечаних јединица“. С обзиром на величину државе и друштвено политичко уређење, „свечане јединице“ су увијек одређиване из редова војске и полиције, а у изузетним случајевима формиране су директно у склопу појединих државних органа. Као такве, „свечане јединице“ имају различите називе и разликују се од државе до државе. Такође, из наведене потребе према свечаностима, јавља се потреба државе у међународном представљању. Тако да „свечане јединице“ добијају нови сегмент рада, а то су почасни које се одају представницима других држава, првенствено као израз поштовања једне државе према другој.

Поред наведеног, свечаности и почасни се одају у државним органима, а како смо горе навели, ове активности најчешће припадају или се организују у војсци и полицији. Због потреба Министарства унутрашњих послова Републике Српске на обиљежавању датума значајних за настанак и развој, као и током давања почасни приликом доласка државних функционера у посјету организационим јединицама Министарства, приликом смрти полицијских службеника јавила се потреба за организовањем одређеног броја полицијских службеника који би у свечаним униформама (униформе које су предвиђене за највише руководиоце у одређеним приликама) обављали наведене активности.

У наставку овог рада осврнућемо се на настанак почасне јединице, правни основ, значај почасне јединице и приказаћемо анализу ангажовања за значајне датуме, као и број полицијских службеника – припадника почасне јединице који се ангажује у овим активностима.

НАСТАНАК ПОЧАСНЕ ЈЕДИНИЦЕ

Временом од настанка МУП-а Републике Српске јавила се потреба за формирањем одређене јединице чији би задатак био обиљежавање свечаности у Министарству. Због ових потреба у 2002. години осам полицијских службеника (у то вријеме полицајаца, овлаштених службених лица), распоређених у организационој јединици која се у том периоду бавила обезбјеђењем личности и објеката¹, задужују свечану униформу, са задатком обиљежавања одређених свечаности и почаси. Поред наведених полицијских службеника, одређује се један руководни радник који је у то вријеме обављао задатке командира.

Задатак тих полицијских службеника биле су активности везане за почасну стражу на свечаностима у организацији МУП-а Републике Српске. Такође, они су од дана формирања били на располагању државним и општинским органима, те учествовали у обиљежавању догађаја од историјског значаја за Републику Српску. Како су наведени полицијски службеници репрезентативно представљали МУП Републике Српске у свим активностима и догађајима од историјског значаја за Републику Српску, јавила се потреба за повећањем броја полицијских службеника. Убрзо након одређивања почетног броја људи, одређен је број од 50 полицијских службеника.

Овај број полицијских службеника је обављао послове и задатке до 08.01.2018. године. У временском периоду од 2002. године до 08.01.2018. године због преласка полицијских службеника из организационе јединице надлежне за обезбјеђење личности и објеката у друге организационе јединице у сједишту и ван сједишта МУП-а Републике Српске, дошло је до смањења броја од 50 на број од 23 полицијска службеника. Такође, у том временском периоду није долазило до значајне замјене одређеног броја полицијских службеника. Овај проблем препознат је у МУП-у Републике Српске, те је у 2016. години Управа за обезбјеђење личности и објеката покренула иницијативу за правно регулисање назива, начина ангажовања, као и прописивање послова и задатака полицијских службеника, припадника почасне јединице.

Такође, поред иницијативе за правно регулисање, покренута је иницијатива за попуњавање и опремање нове јединице која би се бавила овим пословима и задацима. Покренутом иницијативом планиран је

---

¹ Управа за обезбјеђење личности и објеката је формирана 2015. године, у то вријеме важећим Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста у Министарству унутрашњих послова. Прије 2015. године, послови обезбјеђења личности и објеката су били у оквиру Управе полиције и њених унутрашњих организационих јединица, које су се кроз одређене периоде носиле различите називе и ниво организованости, почевши од Полицијске станице, Одјељења до јединице за послове обезбјеђења личности и објеката.

број од 50 полицијских службеника, а предвиђено је да ту буде пет полицијских службеница. У правном смислу, јединица је добила назив Почасна јединица Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

Пошто је добијена сагласност за реализацију иницијативе, приступљено је планирању одабира и селекције полицијских службеника у 2017. години. Одређено је да се из Управе за обезбјеђење личности и објеката и Полицијске управе Бања Лука одабере 50 полицијских службеника. Да би се наведено реализовало, одређен је број од 60 полицијских службеника који су приступили обуци. Обука је трајала седам радних дана, по осам сати. Обука је обухватала радње и поступке појединца, одјељења и вода које су предвиђене стројевим правилом.² У обуци је акценат стављен на стројеви корак и радње полицијског службеника са оружјем. Током обуке, полицијски службеници су константно праћени, те су ти подаци кориштени за објективну селекцију полицијских службеника.

Извршена је селекција полицијских службеника, те је од 60 полицијских службеника одабрано 45 полицијских службеника. Послије обуке спроведена је додатна селекција између десет полицијских службеница, ради одабира пет полицијских службеница. Пошто је извршен одабир, формирана је Почасна јединица Министарства унутрашњих послова Републике Српске од 50 припадника, од чега 45 полицијских службеника и пет полицијских службеница.

Послије правног регулисања, одабира и селекције извршена је набавка нове униформе, официрске сабље, полуаутоматских пушака и друге потребне опреме за обављање послова и задатака из надлежности почасне јединице МУП-а Републике Српске.

Специфичност набавке нове униформе пратила је измјену правних прописа у министарству који регулишу изглед униформе полицијских службеника (Правилник о измјенама и допунама Правилника о униформи број: С/М-020-119/17 од 16. 11. 2017. године). Такође, официрска сабља, као дио опреме командира почасне јединице и полуаутоматске пушке регулисани су правним прописом (Правилник о полицијској опреми, Службени гласник Републике Српске, број 10/17).

---

² У Министарству унутрашњих послова Републике Српске је формирана радна група на изради Стројевог правила. Стројево правило је у фази сагласности и потписивања. За потребе обуке кориштена су правила из литературе која је служила за израду стројевог правила, као и сегмент објашњених поступака појединца, одјељења и вода у стројевим правилима који је наведен у Упутству о ангажовању почасне јединице МУП-а РС, број: С/М-052-1653/16 од 10.11.2016. године.

ПРАВНИ ОСНОВ

Полицијски службеници у свечаним униформама у периоду од 2002. године до 08. 01. 2018. године обављали су послове и задатке из надлежности садашње почасне јединице. Овај сегмент њиховог рада од 2002. године до 10. 11. 2016. године био је регулисан кроз директну надлежност руководиоца који их је упућивао на извршење ових послова и задатака.

Због потребе за одређивањем назива јединице, састава, поступака и радњи у току свечаности и почаста, учешћа јединице приликом организовања свечаности и одавања почаста у Министарству, као и начин учешћа јединице Министарства на свечаностима и почастима које организују институције Републике Српске, формирана је радна група. Радна група је користећи доступну литературу и по узору на овакве јединице у региону (мислећи првенствено на Републику Србију) израдила Упутство о ангажовању почасне јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске (Упутство о ангажовању почасне јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске, број: С/М-052-1653/16 од 10. 11. 2016. године).

Почасна јединица МУП-а Републике Српске се ангажује, уважавајући Упутство, при свечаностима и почастима.

Свечаности се организују поводом:

- Дана Републике Српске, 9. јануара,
- Дана полиције, 4. априла,
- Крсне славе МУП-а Републике Српске, Аранђеловдан, 21. новембра и
- полагања заклетве полицијских службеника.

Такође, Министарство свечано обиљежава празнике, који су прописани законом.

Начин обиљежавања свечаности

Поводом Дана Републике Српске, 9. јануара, у оквиру свечаности, а у складу са протоколом обиљежавања, почасна јединица ангажује се на да даје почасну стражу испред Палате Републике, зграде Владе Републике Српске или другог објекта.

За Дан полиције, а у складу са протоколом који се сачињава у Служби министра, почасна јединица се ангажује на следећи начин:

1. предаје рапорт у складу са протоколом,
2. полаже вијенце на спомен обиљежје погинулим припадницима Министарства.

Поводом крсне славе МУП-а Републике Српске, у складу са протоколом, почасна јединица даје почасну стражу на улазу у објекат у коме је предвиђена прослава.

Приликом полагања заклетве полицијских службеника (Правилник о начину полагања заклетве полицијских службеника у Министарству унутрашњих послова Републике Српске, Службени гласник Републике Српске, број 39/13), почасна јединица се ангажује на сљедећи начин:

1. почасна јединица се постројава на одговарајућем мјесту, у складу са протоколом,
2. приликом полагања заклетве, јединица стоји постројена испред полицијских службеника који полажу заклетву, на удаљености од најмање пет метара,
3. припадник почасне јединице, који држи заставу Републике Српске, стоји на десном крилу строја,
4. командир јединице командује „Почасни поздрав“, припадник почасне јединице поздравља заставом, а након тога се интонира химна,
5. након интонирања химне, командир јединице командује „Мирно“, а ради наставка свечаности, може командовати и „На мјесту вољно“ или другу команду којом се почасна јединица доводи до мјеста свечаности, или одводи.

На свечаностима на којима је протоколом одређен дефиле, ангажовање почасне јединице представља пролазак почасне јединице стројевим кораком испред мјеста на којем се налази лице које се поздравља.

Почасти се одају:

- високим домаћим и страним званичницима и делегацијама,
- приликом сахране,
- приликом обиљежавања значајних датума и догађаја.

Начин одавања почести

Почасти које се одају поводом пријема високих званичника обухватају:

- дочек (испраћај),
- свечани дочек (свечани испраћај),
- почасну стражу и
- почасни шпалир.

Почаст почасном јединицом, приликом сахране припадника Министарства, одаје се уз сагласност породице. На захтјев породице може се одати почаст почасном јединицом и приликом сахране пензионисаног припадника Министарства. Ангажовање почасне јединице у овим случајевима одобрава директор полиције. Приликом сахране припадника Министарства одају се почести, како слиједи:

1. почасна пратња,
2. почасна стража и
3. шпалир.

У градовима, почести се одају на гробљу, осим ако није другачије одређено. Погребна поворка формира се сљедећим редом:

1. лице које носи надгробно обиљежје,
2. лица која носе цвијеће,
3. оркестар (ако је предвиђен),
4. командир јединице,
5. почасна јединица,
6. лица која носе одликовање преминулог,
7. вјерски службеник,
8. погребна кола,
9. покојникова породица и
10. друга лица која присуствују сахрани.

Почасна јединица може се ангажовати за одавање почести приликом обиљежавања значајних датума и догађаја за Републику Српску, које организују институције Републике Српске. Приликом обиљежавања значајних датума и догађаја за Републику Српску почаст се одаје почасном јединицом, по одобрењу министра.

Почаст, приликом обиљежавања значајних датума и догађаја за Републику Српску, почасна јединица одаје, у складу са протоколом, на сљедећи начин:

1. почасна јединица постројава се у у двије врсте у непосредној близини мјеста гдје се полажу вијенци и цвијеће,
2. поред почасне јединице постројава се оркестар, ако је предвиђено,
3. испред почасне јединице, а поред споменика или мјеста гдје се полажу вијенци и цвијеће налази се застава Републике Српске,
4. вијенци и цвијеће полажу се на за то предвиђена мјеста (сталке),
5. припадници јединице крећу се лаганим кораком испред делегације која полаже вијенце,
6. након полагања вијенаца, окрећу се према мјесту полагања вијенаца и поздрављају руком све док делегација не ода почаст наклоном и окретањем,
7. након тога, припадници јединице удаљавају се и припремају за слиједеће ношење вијенаца и цвијећа.

Због потребе учешћа оркестра са припадницима почасне јединице МУП-а РС, дана 30. 11. 2017. године формиран је оркестар чији је званични назив „Полицијски оркестар“ (Упутство о измјени и допуни упутства о ангажовању почасне јединице министарства унутрашњих послова Републике Српске, број: С/М-052-1653/16 од 30. 11. 2017. године).

АНАЛИЗА РАДА ПОЧАСНЕ ЈЕДИНИЦЕ ЗА ПЕРИОД ОД 01. 01. ДО 30. 06. 2018. ГОДИНЕ

Ради приказа рада и ангажованости полицијских службеника – припадника почасне јединице, урађена је анализа рада почасне јединице за период од 01. 01. до 30. 06. 2018. године, са упоредним показатељима за исти период 2017. године.

У активностима као што су свечаности и почасни, почасна јединица МУП-а Републике Српске у периоду од 01. 01. до 30. 06. 2018. године била је ангажована 29 пута, у складу са Упутством о ангажовању почасне јединице МУП-а Републике Српске. Уважавајући број активности, те равномјерно оптерећење припадника и организационих јединица МУП-а Републике Српске, 50 припадника почасне јединице су у појединачном смислу ангажовани у просјеку око 7 пута, односно укупно 381 пут.

У истом периоду 2017. године, почасна јединица МУП-а Републике Српске је имала исти број ангажовања, али су у наведеним активностима 23 припадника почасне јединице у појединачном смислу ангажовани у просјеку око 9 пута, односно укупно 204 пута.

У овом периоду 2018. године присутно је повећање појединачног броја учествовања припадника почасне јединице за 177 припадника почасне јединице више. Разлог наведеном повећању јесте учествовање комплетног броја почасне јединице МУП-а Републике Српске на припреми и прослави Дана Републике – 09. 01. 2018. године, Дана полиције – 04. 04. 2018. године и свечаног дочека високе руске делегације – 24. 04. 2018. године.

Такође, разлог повећања је и чињеница да је у истом периоду 2017. године почасна јединица бројала само 23 припадника из Управе за обезбјеђење личности и објеката.

У даљем тексту приказаћемо ангажовање припадника почасне јединице по датуму, броју, мјесту и разлогу ангажовања за период од 01. 01. до 30. 06. 2018. године, како слиједи:

- 08. и 09. 01. 2018. године, ангажовано је 45 припадника почасне јединице на обиљежавању Дана Републике, Бања Лука,
- 10. 01. 2018. године, ангажован је 31 припадник почасне јединице на обиљежавању Дана Републике у Брчко Дистрикту, Брчко

Дистрикт,

- 04. 02. 2018. године, ангажовано је седам припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја – „Страдање Срба у Дракулићу, Шарговцу и Мотикама од усташа 1942. године“, Дракулић, Бања Лука,
- 14. 02. 2018. године, ангажовано је седам припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја – „Први српски устанак – Дан бораца Одбрамбено-отаџбинског рата“, Вишеград,
- 22. 03. 2018. године, ангажована су четири припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Страдање Срба у Старом Броду и Милошевићима 1942. године“, Вишеград,
- 26. 03. 2018. године, ангажовано је седам припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја – „Страдање Срба у Сијековцу 1992. године“ у Сијековцу, Брод,
- 26. 03. до 30. 03. 2018. године, ангажована су два припадника почасне јединице на припреми и полагању заклетве кадета VI класе, Полицијске академије Бања Лука за припаднике Специјалне антитерористичке јединице, Бања Лука,
- 03. и 04. 04. 2018. године, ангажовано је 47 припадника почасне јединице на обиљежавању Дана полиције, Бања Лука,
- 15. 04. 2018. године, ангажовано је 16 припадника почасне јединице на обиљежавању „Дана сјећања на жртве усташког злочина – геноцида у концентрационом логору Јасеновац и његовом највећем стратишту Доњој Градини“, Доња Градина, Козарска Дубица,
- 22. 04. 2018. године, ангажовано је седам припадника почасне јединице на обиљежавању „Дана града Бања Лука“, Бања Лука,
- 24. 04. 2018. године, ангажовано је 47 припадника почасне јединице на одавању почести високом страном званичнику – посјета делегације Савјета Федерације Федералне скупштине Руске Федерације на челу са предсједником, госпођом Валентином Матвијенко Републици Српској, Бања Лука,
- 29. 04. 2018. године, ангажована су четири припадника почасне јединице на обиљежавању „Сто година од смрти Гаврила Принципа“, Грахово,
- 01. 05. 2018. године, ангажовано је осам припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Егзодус Срба из Западне Славоније 1995. године“, Градишка,
- 03. 05. 2018. године, ангажована су четири припадника почасне

јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Страдање припадника ЈНА у Сарајеву – Добровољачка улица“, Источно Сарајево,

- 03.05.2018. године, ангажована су четири припадника почасне јединице на обиљежавању “Сто година од смрти Гаврила Принципа”, Источно Ново Сарајево,
- 09.05.2018. године, ангажовано је 11 припадника почасне јединице на обиљежавању “Дана побједе над фашизмом”, Бања Лука,
- 15.05.2018. године, ангажовано је пет припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја “Страдање припадника ЈНА у Тузли – Тузланска колона”, Бијељина,
- 17. 05. 2018. године, ангажована су четири припадника почасне јединице на обиљежавању „Крсне славе храма Христа Спаситеља и града Бања Лука“, Бања Лука,
- 22. 05. 2018. године, ангажовано је девет припадника почасне јединице на обиљежавању 26. годишњице страдања 12 беба у Клиничко-болничком центру Бања Лука, Бања Лука,
- 10. 06. 2018. године, ангажовано је пет припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Битка на Сутјесци“, Фоча,
- 16. 06. 2018. године, ангажовано је пет припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Одбрана сарајевско-романијске регије“, Соколац,
- 27. 06. 2018. године, ангажовано је осам припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Видовдана – Пробоја коридора“, Дуге њиве, Модрича,
- 28. 06. 2018. године, ангажовано је шест припадника почасне јединице на обиљежавању историјског догађаја од републичког значаја „Стогодишњица од побједе у Првом свјетском рату“, Вишеград.

ЗНАЧАЈ ПОЧАСНЕ ЈЕДИНИЦЕ

Значај рада почасне јединице МУП-а Републике Српске можемо посматрати кроз цијелокупни период, од првог дана када је формирана па све до дана данашњег, кроз све активности у којима је учествовала.

У поглављу прије овога приказан је рад почасне јединице за период од 01. 01. до 30. 06. 2018. године. Ангажовање почасне јединице МУП-а Републике Српске вршено је због свечаности и почасти, а уједно су и датуми који се обиљежавају као историјска категорија од значаја за Републику Српску.

Све активности припадника почасне јединице у току једне календарске године су репрезентативно представљале Министарство, те су ангажовале већи број припадника почасне јединице, а активности у којима је био највећи број ангажовања и најбољи приказ рада и значаја почасне јединице МУП-а Републике Српске су:

- Почасти које је ова јединица давала приликом сахране предсједника Републике Српске, др Милана Јелића, 2007. године уз највише државне и вјерске почасте,
- Инаугурација предсједника Републике Српске, господина Милорада Додика, дана 24. 11. 2014. године,
- Припреме за обиљежавање и обиљежавање Дана Републике Српске – 9. јануара 2018. године, када је садашња почасна јединица МУП-а РС представљена по први пут у новим униформама и са новом опремом,
- Давање почести високим страним званичницима који су долазили у посјету Републици Српској, кроз цијелокупни период постојања јединице.

На фотографији број 1 приказан је један сегмент одавања почести приликом посјете делегације Савјета Федерације Федералне скупштине Руске Федерације на челу са предсједником госпођом Валентином Матвијенко Републици Српској.

Фотографија број 1.

Извор: Независне новине

Поред припадника почасне јединице који су дали свој допринос и значај у раду почасне јединице, неопходно је истаћи и значај командира почасне јединице који су организовали и реализовали све послове и задатке припадника почасне јединице. Послове и задатке из надлежности

командира почасне јединице су до сада обављали сљедећи полицијски службеници:

- у периоду од 2004. године до 2013. године, Божидар Зорић, тренутно распоређен на пословима и задацима начелника Јединице за заштиту, Управа за обезбјеђење личности и објеката,
- од 2013. године до 2015. године Бранислав Мартић, тренутно распоређен на пословима и задацима инспектор специјалиста I пратилац личности, Одјељење за заштиту личности I категорије, Управа за обезбјеђење личности и објеката,
- од 2015. године до данас, Витомир Петричевић, тренутно распоређен на послове и задатке главни инспектор у Јединици за заштиту, Управа за обезбјеђење личности и објеката.

У вези дугогодишњег рада почасне јединице и репрезентативног представљања Министарства унутрашњих послова Републике Српске, а због посебних доприноса у раду Министарства у 2017. години, министар је додијелио захвалницу 24-орици припадника почасне јединице.

Такође, значај и специфичност рада у почасној јединици може се истаћи и кроз чињеницу да ће припадници почасне јединице имати накнаду за обављање послова у почасној јединици МУП-а РС у висини од 5% од основне плате мјесечно (Одлука о висини накнаде за припадника почасне јединице, Службени гласник Републике Српске, број: 84/18).

ЗАКЉУЧАК

Из свега наведеног, може се закључити да је свакако значајан рад почасне јединице МУП-а Републике Српске, који се првенствено односи на позитивно представљање једне институције у друштву. Поред тога, значајно је што се институција радом почасне јединице позитивно представља у друштву, па се изводи закључак да, у овом случају, Република Српска позитивно представља свој идентитет у земљи и окружењу.

Због специфичности послова и задатака које су јој дате у надлежност, може се рећи да ангажовање полицијског службеника у почасној јединици свакако представља изазов за појединца.

Како је истакнуто у анализи да припадници почасне јединице буду ангажовани за пола године 29 пута, очекује се да просјек ангажовања за годину дана буде око 50. Према томе, у току једне године буде око 50 активности које су значајне за Републику Српску, укључујући и активности на обиљежавању свечаности и почасту у МУП-у Републике Српске.

Чињеница да су припадници почасне јединице добили нову униформу, опрему и новчану накнаду, свакако иде у прилогу потврђивања дугогодишњег рада и значаја почасне јединице МУП-а Републике Српске.

ЛИТЕРАТУРА

- Правилник о полицијској опреми, *Службени гласник Републике Српске*, број 10/17 и измјене и допуне, број: С/М-020-119/17 од 16.11.2017. године,
- Упутство о ангажовању почасне јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске, број: С/М-052-1653/16 од 10.11.2016. године и измјене и допуне, број: С/М-052-1653/16 од 30.11.2017. године,
- Правилником о начину полагања заклетва по полицијским службеницима у Министарству унутрашњих послова Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број 39/13,
- Одлука о висини накнаде за припадника почасне јединице, *Службени гласник Републике Српске*, број: 84/18.

DEVELOPMENT AND THE IMPORTANCE OF A HONORARY UNIT IN THE MINISTRY OF INTERIOR OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Borislav Saric, mr*
Vitomir Petricevic, ma**

Abstract: An honorary unit was formed by police officers who, in addition to regular jobs and tasks, perform tasks and duties within the responsibility of the honorary unit. The Honorary Unit has so far performed all the tasks entrusted to it professionally and in the best possible way represented the Ministry of the Interior of Republika Srpska, and by its engagement, it contributed during the marking of events of special importance to the Republic of Srpska.

The aim of the author of this paper is to show the development (origin and legal basis) and the importance of the honorary unit in the Ministry of Interior of the Republika Srpska and Republika Srpska.

Key words: honorary unit, engagement, ceremony, honors.

* Ministry of Interior of the Republic of Srpska, e-mail: borislav.saric@mup.vladars.net

** Ministry of Interior of the Republic of Srpska, e-mail: vitomir.petricevic1982@gmail.com

Рад за примљен: 29. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ФОРЕНЗИЧКЕ АНАЛИЗЕ ПОЖАРА*

Весна Матић**
Мирјана Драгољић***
Љиљана Симурдић****

Апстракт: Форензика, као наука, почела се развијати крајем XIX вијека и у то вријеме још није било помена о анализи остатака пожара. Почетком XX вијека развијају се прве технике екстракције узорака остатака пожара за форензичке сврхе (дестилација са воденом паром и екстракција са погодним растварачима). Идентификација запаљивих течности у тим екстрактима првобитно се вршила на основу препознавања мириса, а касније на основу тачке кључања, специфичне тежине и индекса преламања, до појаве инфрацрвене и масене спектрометрије. У другој половини XX вијека уведена је адсорпција на активном угљену и савремена метода микро-екстракције на чврстој фази. Највећа прекретница у развоју анализе остатака изузетих са мјеста пожара је појава аналитичких техника хроматографије и инфрацрвене спектрометрије, захваљујући којима је форензичка анализа значајно напредовала.

Кључне ријечи: форензика, пожар, екстракција, идентификација, спектрометрија, хроматографија.

---

* Овај рад је, у форми постер презентације, представљен на научној конференцији „ROSOV PINN 2017”, 1–2. јун 2017. год. у Београду (Србија), а проширени извод рада објављен је у The Book of Abstracts исте конференције.

** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: Vesna.Matic@mup.vladars.net

*** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: mdragoljic@mup.vladars.net

**** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: Ljiljana.Simurdic@mup.vladars.net

УВОД

Истраживање понашања ватре потиче од самих почетака човјечанства, из доба палеолита прије 2,5 милиона година, када су људи почели развијати вјештине кориштења ватре. Данас се користи напредна наука и технологија за проучавање и испитивање понашања ватре и трагова које она оставља за собом. Истраживања везана за пожаре, било да су изазвани природним појавама, нехатом или намјерно помоћу неког од поспјешивача горења (најчешће нафтних деривата), нису завршен процес. Још увијек има простора за развој метода испитивања понашања ватре и тестирања грађевинских материјала на пожаре ради заштите људи и имовине, као и форензичких анализа трагова остатака горења ради утврђивања и разјашњавања чињеница које су предмет судског доказивања.

Сврха овог историјског прегледа проучавања пожара и прегледа напретка технике и технологије која доприноси бољим резултатима, јесте указивање на потребу даљег испитивања у овој области. То је посебно значајно када се имају у виду посљедице пожара које се манифестују кроз страдање људи и велику материјалну штету (Cafe, 1988; Pert et al. 2006; Nichols et al., 2014). У Републици Српској, за десет година (2007–2016), регистровано је око 7000 пожара на објектима и преко 2000 шумских пожара. У пожарима, експлозијама и осталим хаваријама смртно је страдало 142 лица, а процијењена материјална штета проузрокована пожарима износи преко 30 милиона еура. Ове бројке су показатељ озбиљности ситуације и потребе за покретање енергичнијег развоја проучавања пожара на нашим просторима.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ НАУЧНОГ ДОПРИНОСА ПРОУЧАВАЊУ ПОЖАРА

Од открића ватре и првих, примитивних запажања, људски род је полако развијао знање како да користи ватру. Међутим, овај рани период разумијевања ватре може се сагледати само хипотетички, јер се то дешавало много прије времена писаних докумената. Тек развојем науке човјек развија значајније спознаје о кориштењу ватре, али и заштити од њеног непожељног дјеловања.

Lawson (2009) истиче прве научне радови који су дали допринос проучавању пожара:

- 1593. *Galileo Galilei* је изумио први термоскоп који је претеча термометра.
- 1700-тих *Daniel Bernoulli* проучавао је флуиде и формулисао познату Бернулијеву једначину. Објаснио је хидродинамичке особине флуида

и науку усмјерио ка развоју нових мјерних инструмената, од којих су многобројни кориштени за проучавање пожара.

- 1714. *Daniel Gabriel Fahrenheit* конструисао је термометар са живом.
- 1742. *Anders Celsius* је развио температурну скалу (првобитно центиградна скала, а сада скала Целзијуса).
- 1789. *Benjamin Thompson*, звани гроф *Rumfort*, у свом раду у *Royal Society* у Лондону објавио је закључак да је настанак топлоте уско повезан са кретањем и трењем, што је био увод у разумијевање топлоте и термодинамике.
- 1825. *Michael Faraday* је одржао серију божићних предавања за омладину (шест предавања о хемији и физици пламена), под називом *Chemical History of a Candle*, која су међу првима пружила увид у оно што се у то доба знало о сагоријевању и понашању ватре (Hammack, DeCoste, 2016).
- 1841. *Julius Robert von Mayer* је изложио једну од почетних верзија Првог закона термодинамике: „енергија се не може нити створити нити уништити“.
- 1847. Сазнања *Julius Robert von Mayer*-а, *James Prescott Joule*-а и *Hermann von Helmholtz*-а везана за однос топлоте и енергије, довела су до Првог закона термодинамике. На Другом закону термодинамике радило је више физичара: *Carnot* (1824), *Lord Kelvin* тј. *William Thomson* (1824-1907), *Clausius* (1822-1888), *Boltzman* (1828-1906), *Planck* (1858-1947), а касније су *Theodore William Richards*, *Walther Nernst*, *Max Planck* и др. наставили да својим радом доприносе развоју термодинамике (Трећи закон термодинамике).
- 1885. *Mallard* и *Le Chatelier* објавили су детаљнији рад везан за процес сагоријевања у којем се подстиче истраживање могућности контроле ширења топлоте и пламена.

Први мјерни инструменти за испитивање ватре и достигнућа везана за заштиту од пожара

Прави развој испитивања ватре и пожара почиње развојем технологије која је омогућила даљинско мјерење температуре и протока топлоте. С обзиром на то да испитивање ватре носи одређене ризике везане за безбједност испитивача, важно је било обезбиједити да се испитивање понашања пожара изводи на даљину. Способност да се даљински мјери феномен ватре доводи до нових открића и развоја у испитивању пожара. Открића попут термоелектричног ефекта и термодинамике довела су до стварања алата за калориметрију, пружајући могућност мјерења температуре и топлотног флукса.

Развој мјерних инструмената кориштених за испитивање ватре, према *Lawson*-у (2009):

- 1732. *Henri Pitot* развио је уређај за мјерење протока флуида, тзв. питотова цијев, која се састоји од кратке цијеви постављене у смјеру релативног струјања гасова, а између осталог, кориштена је и у сврху испитивања ватре и пожара. За мјерење ниских стопа протока гасова код пожара, у то вријеме је кориштен уређај познат као анемометар с угријаном жицом, који мјери брзину кретања гаса на основу загријане жице којој се мијења отпор због одвођења топлоте приликом кретања гаса.
- 1800-тих бројни истраживачи радили су истраживања која су довела до развоја термоелектричне батерије. *Thomas Johann Seebeck*, *Jean Charles Peltier* и *William Thomson* (познат и као *Lord Kelvin*) заслужни су за објашњење електромоторне силе настале на споју два различита метала. Успостављање термоелектричне батерије убрзо је довело до развоја других уређаја који су кориштени за тестирање ватре. Један од њих био је бакарни калориметар. Већ 1876. године, *Maxwell* је међу првима користио бакарни калориметар за мјерење протока топлоте у својој лабораторији. Ова два уређаја, термоелектрична батерија и бакарни калориметар, отворили су пут ка даљинском мјерењу температуре и протока топлоте током тестирања пожара.
- 1970. *McCaffrey* и *Heskestad* развили су ново средство за мјерење протока гаса код пожара тзв. двосмјерну сонду (*Bidirectional probe – BDP*).

Развој инструмената резултирао је првим достигнућима везаним за заштиту од пожара (*Lawson, 2009*):

- 1735. *Obadiah Wyld* развио је и патентирао прву противпожарну смјесу за тканину.
- 1812. архитекта *Benjamin Wyatt* описао је један од првих система стабилне противпожарне заштите, који је инсталисан у позоришту у Лондону (*Theatre Royal*).
- 1821. *Gay-Lussac* објављује опсежне студије о отпорности на пожар тканина које се користе у позоришту као завјесе и листу супстанци које ефикасно побољшавају отпорност тканине на пожаре.
- 1852. у Сједињеним америчким државама први пут је употребљен систем противпожарне заштите кровова у текстилној индустрији.
- 1881. *Thomas Edison* је написао писмо осигуравајућем одбору (*New York Board of Underwriters*), који је усвојио резолуцију по којој би снабдјевачи електричном расвјетом морали доставити Одбору доказ да не постоји ризик од пожара изазваног електричним жицама. Он је изложио да се у његовој компанији (*Edison Electric Light Company*) врши тестирање сигурности система освјетљења прије него што се поставе за јавну употребу. То је један од

најстаријих објављених текстова који се односе на тестирање на пожаре (Stauffer et al., 2008).

- 1898. Основано Америчко удружење за испитивање и материјале (*American Society for Testing and Materials*) на челу са *Charles Benjamin Dudley*, који је са групом научника и инжењера, развио први *ASTM* стандард за челик за фабричке шине. Од 1961. године удружење дјелује под називом *ASTM International*. До данас су развили и објавили преко 12500 техничких стандарда за широк распон материјала, производа, система и услуга. Између осталих, *ASTM* има широку лепезу стандардних метода испитивања везаних за пожаре и лако запаљиве компоненте, те испитивања остатака након пожара у форензичке сврхе. Ови стандарди имају значајну улогу за расвјетљавање чињеница које су предмет судског доказивања, као и за успостављање грађевинских прописа, захтјева осигурања и других пожарних прописа који регулишу кориштење грађевинског материјала и дефинишу одговарајуће критерије за складиштење, руковање и транспорт лако запаљивих компоненти.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ МЕТОДА И ТЕХНИКА ЗА АНАЛИЗУ ТРАГОВА СА МЈЕСТА ПОЖАРА

Форензика као наука је релативно млада – почела се развијати крајем XIX вијека, а покушаји анализе остатака пожара појавили су се много касније. Историјски развој ове врсте анализа може се пратити прегледом радова и достигнућа у овом пољу:

- 1911. уводе се у праксу техника дестилације са воденом паром и екстракција примјеном растварача (нпр. етер). *Rudolph Archibald Reiss*, са Универзитета у Лозани (Швајцарска), објавио је један од првих записа везаних за анализу остатака пожара у свом Форензичком приручнику (*Manuel de police scientifique*) у којем је описао технике које се користе за идентификацију нафтних деривата у остацима пожара. У то вријеме идентификација трагова запаљивих течности у остацима пожара вршила се на основу препознавања мириса (Pert et al., 2006; Stauffer et al., 2008; Yates, 2009).
- 1938. *Marc Bischoff*, са Универзитета у Лозани (Швајцарска), описао је прикупљање и детекцију остатака запаљиве течности. Скренуо је пажњу на то да течност пролази кроз пукотине и да треба обратити пажњу одакле се узорци узимају, као и на мирис, јер је идентификација запаљивих течности још увијек

била заснована на мирису (Stauffer et al., 2008; Yates, 2009). Неки истраживачи се још увијек ослањају на чуло мириса, као примарни детектор, када прикупљају узорке за анализу (Pert et al., 2006).

- 1940-их година развијене су различите методе за идентификацију трагова запаљивих течности укључујући одређивање тачке кључања, специфичне тежина и индекса преламања (Yates, 2009). У област испитивања пожара уводи се вакуум дестилација за припрему узорака (Miller et al., 1980).
- 1945. Канађанин *Harry Rethoret* описао је начин идентификације запаљиве течности који се заснива на чулу мириса (Stauffer et al., 2008). Иако мирис може бити користан приликом прикупљања узорака, закључци засновани на бази мириса не би се требали користити као доказ без одговарајуће лабораторијске анализе (Pert et al., 2006).
- 1947. *Vincent Hnizda*, хемичар из Детроита (Мичиген, САД), објавио је рад на тему представљања техника дестилације воденом паром и екстракције у погодним растварачима (Stauffer et al., 2008).
- 1952. *Masoun* из Царинске лабораторије у Отави (Канада), описао је технику издвајања запаљивих угљоводоника из остатака пожара техником потапања у раствору 95%-тног алкохола и воде (1:3), уз мјешање и дестилацију. У првих неколико фракција прикупљених дестилацијом, додају се калијум-дихлорат и хлороводонична киселина. Сљедећег јутра угљоводоници се одвоје од воденог слоја и одређује им се запаљивост, индекс преламања, специфична тежина и тачка кључања (Stauffer et al., 2008).
- 1954. *Battle* и *Weston* у свом раду су навели да истражитељи могу научити да препознају различите запаљиве течности по мирису вјежбањем тј. стављањем мање количине течности у стаклене тегле, те да са затвореним очима препознају садржај приликом отварања тегли. Исте године *Myren* је објавио књигу у којој је представио један случај гдје је изгорјела трговина текстилне робе у Сјеверној Каролини, те је један од ватрогасаца примијетио да роба има мирис керозина. Он је неке од одјевних предмета запаковао херметички у конзерве и означио, а касније је на суду исте отворио пред судијом при чему се и даље осјетио мирис керозина (Stauffer et al., 2008).
- 1955. *J.W. Brackett Jr.*, криминалиста из Калифорније, описао је екстракцију остатака пожара дестилацијом са етиленгликолом и закључио да она има значајне предности у односу на дестилацију воденом паром и вакуум дестилацију. Апаратура

је једноставнија, краће вријеме екстракције, а даје већи принос. Екстракти се и даље карактеришу индексом преламања (Stauffer et al., 2008). Исте године помиње се емисиона спектроскопија за детекцију олова.

- 1957. *Adams* је представио двије технике екстракције. Прва се препоручује за лако запаљиве течности као што су бензин, а састоји се од ране верзије динамичке *headspace (HS)* технике са хладним трапом. Други поступак је за узорке с тежим компонентама као што су уља, гдје се једноставно узорак екстрахује у угљен тетрахлориду. *Adams* је препоручио да, ако први поступак не даје резултате, треба примјенити други. У праксу се уводе технике инфрацрвене спектрофотометрије и хроматографије на папиру са натријум-родизонатом (Stauffer et al., 2008; Yates, 2009; Nichols et al., 2014).
- 1960. *Douglas M. Lucas* из *Attorney's General Laboratory* (данас Центар форензичких наука) у Торонту (Канада), објавио је један од првих чланака у којем је представљена примјена гасне хроматографије за анализу узорака остатака пожара (Bumbrach et al., 2017). *Lucas* је користио гасну хроматографију (*GC*) *Beckman*-ов модел *GC-2* са *Beckman*-овом *C-22* ватросталном пуњеном колоном и детектором са термалном проводљивошћу (Yates, 2009). Исте године су *Cadman* и *Johns* у свом чланку описали примјену гасне хроматографије за анализу остатака пожара. Они су навели да је могуће одредити марку бензина поређењем са познатим стандардима и утврдити разлике унутар исте марке бензина. Били су на почетку онога што је био предмет научних истраживања у посљедњих 40 година. Навели су и узимање *headspace* узорка из остатака горења и убризгавање у *GC*. Почела се користити и танкослојна хроматографија за анализу боје у бензину (Stauffer et al., 2008; Yates, 2009).
- 1963. *Bruce Ettling* је описао екстракцију остатака пожара помоћу метилен-хлорида (Stauffer et al., 2008).
- 1968. *Ettling* и *Adams* су објавили чланак у о проучавању трагова запаљивих течности у остацима пожара. Користили су директну *headspace* технику узорковања остатака пожара повлачењем 2 мл гасне фазе из посуде у којој су држали остатке горења. Они су то убризгавали директно у *GC*. У овом експерименту узорци се нису загријавали. Такође су изучавали количину и врсту угљоводоника који се могу наћи у изгорјелом материјалу. Идеја је била испитати које угљоводонике и коју количину дају различити материјали приликом горења (нпр. дрво, полиестер, различите врсте папира, памук, вуна и сл.). Утврдили су да

постојање угљоводоника у изгорјелом материјалу не указује нужно на присуство неког поспјешивача горења, тј. да могу потицати од матрикса (Reeve et al., 1986; Stauffer et al., 2008; Okonjo, 2017).

- 1969. *Paul Kirk* је објавио прво издање књиге под једноставним називом *Fire investigation*, која обухвата многе аспекте истраге лица мјеста и лабораторијских анализа пожара, који су касније постали референце у истраживању пожара (Stauffer et al., 2008).
- 1972. У раду *Chisuma* и *Elzermana* први пут се спомиње кориштење капиларне колоне у гасној хроматографији, при анализи узорака остатака пожара (Cafe, 1988).
- 1975. *Cain* је представио врло увјерљив чланак о побољшаној резолуцији са капиларном колоном у односу на пуњене колоне, до чега је дошао анализирајући различите узорке керозина (Cafe, 1988).
- 1976. *Clodfelter* и *Hueske* су објавили рад чији циљ је био компарација пиролитичких производа који се ослободе горењем различитих поспјешивача (бензин, дизел гориво, керозин, млазно гориво) на различитом матриксу. Користећи технику гасне хроматографије са пламено-јонизујућим детектором (*GC-FID*) добили су комплексне хроматограме са око 30–60 пикова за сваки екстракт. Закључили су да се хроматограми чистих поспјешивача горења без матрикса и хроматограми истих тих поспјешивача горења на различитим матриксима разликују (Stauffer, 2004; Stauffer et al., 2008).
- 1977. *John D. Twibell* и *Janet M. Home* из Беркшира, Велика Британија, објавили су први рад у којем се описује употреба пасивне *headspace* технике за концентровање остатака пожара. Они су предложили употребу феромагнетних жица обложених танким слојем активног угља. Жица је стајала неколико сати изнад остатака пожара, гдје су адсорбована испарљива органска једињења. Након завршетка екстракције, жица се ставља у Киријев апарат, који је индуктивно загријава, а адсорбована једињења се термички ослобађају директно у *GC* (Tranthim-Fryer, 1990; Waters, Palmer, 1993). Исте године, *M.H. Mach* из Калифорније објавио је рад у којем је представљено кориштење гасне хроматографије са масеном спектрометријом (*GC-MS*) за анализу трагова запаљивих течности у узорцима пожара (Stauffer et al., 2008; Yates, 2009).
- 1979. *Joseph E. Chrostowski* и *Ronald N. Holmes*, научници Бироа за алкохол, духан и ватрено оружје у Филадельфијској лабораторији, употребили су технику динамичког *headspace* концентровања остатака пожара. У ту сврху, они користе активни угаљ стављен у

једнократну пипету између два комада стаклене вуне. Загријани азот се убризгава у посуду са узорком и угљену цијевчицу смјештену на врху конзерве, прикључену на вакуум пумпу (Stauffer et al., 2008; Yates, 2009).

- 1981. *L.W. Russell* је објавио рад у којем је описана специфична употреба карбонског влакна *Tenax* (2,6-дифенил-п-фенилен оксид), као адсорпционог медија за узорке остатака пожара. *Tenax* се почео користи 1973., међутим, до 1981. године нико није објавио његову употребу за анализу остатака пожара. *Russell* је користио исти систем узорковања као *Bertsch* и др. да би пратио испарљива органска једињења у атмосфери кабине *Skylab 4*, у мисији *NASA*-е која је трајала 84 дана. Занимљиво је напоменути да је *Bertsch* постао познати аналитичар за остатке пожара тек неколико година касније. *Tenax* се убацивао у цијев, а потом се извлачио *headspace* узорак кроз цијев помоћу велике пластичне шприце (динамички *headspace* смањеног волумена), а потом се инјектирао директно у *GC* порт (загријан на 250°C). *Russell* је представио изузетно побољшање осјетљивости *Tenax*-а у односу на *Brackett*-ову дестилацију и вакуум дестилацију за угљоводонике из запаљивих течности. Насупрот томе, он је изразио забринутост за производе који нису угљоводоници, као што су алкохоли, за које прелиминарне студије нису показале обећавајуће резултате. Такођер, он је показао да је оптерећење лабораторије смањено кориштењем *Tenax*-а (Cafe, 1988; Borusiewicz, Zieba-Palus, 2007; Stauffer et al., 2008).
- 1982. *John A. Juhala* из Мичигенске криминалистичке полиције објавио је рад у којем представља побољшани носач за активни угаљ који се користи у пасивном *headspace* концентрисању. Умјесто металне жице која се до тада користила, он је користио куглице од плексигласа обложене финим честицама активног угља. Након екстракције, куглице су ресорбоване користећи угљен-дисулфид. У исто вријеме, 1982. и 1983, *Smith* је објавио два чланка о анализи остатака пожара и дао неке основне критерије потребне за идентификацију трагова запаљивих течности помоћу *GC-MS* технике. Такође је представио неке студије рађене на аутентичним узорцима подметнутог пожара у којим је открио да постоје различите хемикалије чији су хроматографски профили веома слични хроматографским профилима неких запаљивих течности. Приметио је присуство стирена и других алкилбензена са ниском тачком кључања, који настају пиролизом стирена у неким полимерима, нпр. тепих или сличне подлоге (Stauffer et al., 2008).
- 1984. *Stone* и *Lomonte* су у свом раду дискутовали о лажно

позитивним анализама остатака пожара. Навели су да је за исправну интерпретацију и тумачење резултата анализа неопходно са мјеста пожара узети и контролне узорке, тј. узорке матрикса на мјесту које није било изложено горењу и контакту са поспјешивачима горења (нпр. комад пода, тепиха и сл.). То је важно да се избјегну лажно позитивни резултати анализа, као откривање терпентина и других једињења у узорцима дрвета, који интерферирају са поспјешивачима горења (Stauffer et al., 2008; Okonjo, 2017). Препоручује се кориштење *GC-MS* технике, у циљу идентификације што већег број пикова у хроматографском профилу, чиме би се смањио број лажних резултата анализа (Stauffer et al., 2008).

- 1986. почело је увођење детекције запаљивих течности кориштењем дресираних паса (Pert et al., 2006; Stauffer et al., 2008).
- 1988. *DeHaan* и *Bonarius* објавили су рад у којем су испитивали присуство пиролизитичких производа у неким производима (теписи, подови и подне облоге) у којима нема поспјешивача горења као што су нафтни деривати, те да ли ти производи пиролизе изазвају сметње или потешкоће у идентификацији поспјешивача горења. Они су експерименте проводили тако што су намјерно изазивали пожаре у за то предвиђеним кућицама у које су постављали различите подлоге на под прије паљења (теписи и подови од јуте, полипропилена, полиетилена, гуме, полиуретана, најлона са стирен-бутадиеном и сл.). Исте подлоге су стављали у више кућица те су једну палили само шибицом, а у другима је паљење потпомогнуто неким поспјешивачем горења, нпр. бензином, разријеђивачем и сл. (Stauffer et al., 2008).
- 1991. *William R. Dietz* из Бироа за алкохол, дуван и ватрено оружје у Сан Франциску (Калифорнија, САД) објавио је рад у којем представља два нова облика са активним угљем: *C*-врећицу направљену од филтер папира са активним угљем и траке активног угља, које се ставе у контејнер са остацима пожара и користе за пасивну *headspace* екстракцију (Waters et al., 1993; Newman et al., 1996; Stauffer et al., 2008; Yates, 2009).
- 1994. *Demers-Kohls* са сарадницима објавио је рад о дифузионој екстракцији запаљивих течности (*Diffusive Flammable Liquid Extraction – DFLEX*). То је био уређај произвођача *Albrayco*, који се састојао од трака активног угља смјештених унутар металног оквира између два пропусна тефлонска листа, а сваки *DFLEX* је долазио у одвојеном паковању са јединственим серијским бројем. Данас се *DFLEX* уређаји више не продају, јер се метални оквири, који су се набављали из Кодака, не могу више набавити,

те *Albrayco* тренутно продаје само трака активног угља (Miller et al., 1980).

- 1995. *Furton* и сардници су објавили демонстрацију употребе микро-екстракције на чврстој фази (*Solid phase micro-extraction – SPME*) (Furton, Almirall, and Bruna, 1996). *SPME* је данас једна од најчешће примјењиваних техника за припрему узорака остатака пожара (Harris, Wheeler, 2003; Lloyd, Edmiston, 2003; Stauffer et al., 2008; Yates, 2009; Bumbrah et al., 2017).
- 1996. *Phillips* са сарадницима је презентовао примјену свеобухватне дводимензионалне гасне хроматографије (*GCxGC*) на конференцији у Пицбургу. *Bertsch* је објавио први рад који се односи на могућу примјену гасне хроматографије са тандем мас детектором (*GC-MS-MS*) за анализу остатака пожара. *Sutherland* је предложио примјену *GC-MS-MS* за идентификацију веома малих трагова одређених нафтних компоненти са високим степеном сигурности. Употреба *GC-MS-MS* за идентификацију нафтних компоненти у остацима пожара препоручује се због високе осјетљивости и селективности. (de Vos et al., 2002; Harris, Wheeler, 2003; Bumbrah et al., 2017).
- Први рад о примјени *GCxGC* за анализу остатака запаљивих материја у узорцима пожара објавили су *Fryzinger* и *Gaines* (2002), професори на академији обалне страже (*US Coast Guard Academy*) у Конектикуту (САД). Такође се уводи гасна хроматографија са масеном спектрометријом на бази односа изотопских маса (Okonjo, 2017).
- 2003. *Fryzinger* је представио примјену свеобухватне дводимензионалне гасне хроматографије са масеном спектрометријом (*GCxGC-MS*) за анализу остатака пожара на годишњем састанку Америчке академије форензичких наука у Чикагу (Stauffer et al., 2008).

Истрага пожара је веома сложен процес, првенствено због деструктивне природе ватре која уништава материјалне трагове, што се потом наставља и током поступка локализације и гашења пожара. Због тога је, за добијање што бољих резултата анализа остатака пожара, веома важна фаза прикупљања узорака са мјеста пожара, како проналажење репрезентативних узорака, тако и њихово паковање и чување до тренутка анализе (Cafe, 1988; Newman, 2004; Williams, Sigman, 2007). Једнако значајна фаза припреме узорака изузетих са мјеста пожара, за форензичку анализу, временом је постала прилично разноврсна. У многим лабораторијама, поред модерних техника, још увијек се користе и неке старије технике екстракције (Матић et al., 2017). Ипак, у посљедње вријеме најчешће се примјењују модерне методе микро-екстракција на чврстој фази (Stauffer et al., 2008) и *headspace* екстракција са тракама

активног угља, праћене *GC-MS* анализом, при чему се обезбјеђује одлична осјетљивост за широк опсег лако запаљивих течности (Yates, 2009; Nichols et al., 2014).

Стандардизација поступка прикупљања узорака, поступка припреме за анализу, те поступка саме анализе је веома важна, јер доприноси квалитету рада и омогућује добијање резултата који могу допринијети расвјетљавању узрока пожара (Locke et al., 2009).

ЗАКЉУЧАК

Захваљујући развоју напредних технологија, а тиме и аналитичких метода и техника, форензичка анализа остатака горења изузетих са мјеста пожара, значајно је напредовала кроз историју.

У циљу добијања што бољих резултата форензичке анализе неопходно је водити рачуна о правилном прикупљању узорака на мјесту пожара.

Пажњу треба посветити и избору најпогодније методе за припрему узорака за анализу, док је за саму анализу трагова пожара, због високе резолуције и осјетљивости, техника избора већ дуже вријеме гасна хроматографија у разним комбинацијама, од примјене универзалног *FID* детектора, преко свеобухватне дводимензионалне гасне хроматографије (*GCxGC*) до гасне хроматографије са масеним детектором (*GC-MS*) или тандем мас детектором (*GC-MS-MS*).

Стандардизација поступака прикупљања, припреме и анализе доприносе квалитету рада, а тиме и повјерењу у резултате анализе.

ЛИТЕРАТУРА

- Borusiewicz, R.; Zieba-Palus, J. (2007). Comparison of the effectiveness of Tenax TA and Carbotrap 300® in Concentration of flammable liquids compounds. *J Forensic Sci*, 52(1), 70-74.
- Bumrah, G.S.; Sarin, R.K.; Sharma, R.M. (2017). Analysis of Petroleum Products in Fire Debris Residues by Gas Chromatography: A Literature Review, *Arab Journal of Forensic Sciences & Forensic Medicine*, 1(5), 560-583.
- Cafe, A.D. (1988). *Analysis of accelerants in Fire Debris by capillary gas liquid chromatography*. Department of Material Science, University of Technology Sydney.
- De Vos, B.J.; Froneman, M.; Rohwer, E.; Sutherland, D.A. (2002). Detection of petrol (gasoline) in fire debris by gas chromatography/mass spectrometry/mass spectrometry (GC/MS/MS). *J Forensic Sci*, 47(4), 736–756.

Матић, В., Драгољић, М., Симурдић, Љ. (2018). Историјски развој форензичке анализе пожара, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(2), 167–181.

- Frysjnger, G.S.; Gaines, R.B. (2002). Forensic Analysis of Ignitable Liquids in Fire Debris by Comprehensive Two-Dimensional Gas Chromatography. *J Forensic Sci*, 47(3), 471-482.
- Furton, K.G.; Almirall, J.R.; Bruna, J.C. (1996). A novel method for the analysis of gasoline from fire debris using headspace solid phase microextraction. *J Forensic Sci*, 41(1), 12-22.
- Hammack, W.; DeCoste, D. (2016). *Michael Faraday's The Chemical History of a Candle*. Articulate Noise Books, Urbana, Illinois.
- Harris, A.; Wheeler, J. (2003). GC-MS of ignitable liquids using solvent-desorbed SPME for automated analysis. *J Forensic Sci*; 48(1), 41–46.
- Lawson, J.R. (2009). *A History of Fire Testing*. National Institute of Standards and Technology (NIST) Technical Note 1628, U.S. Department of Commerce Building and Fire Research Laboratory, National Institute of Standards and Technology, Gaithersburg.
- Lloyd, J.A.; Edmiston, P.L. (2003). Preferential extraction of hydrocarbons from fire debris samples by solid phase microextraction. *J Forensic Sci*, 48(1), 130-134.
- Locke, A.K.; Basara, G.J.; Sandercock, P.M.L. (2009). Evaluation of Internal Standards for the Analysis of Ignitable Liquids in Fire Debris. *J Forensic Sci*, 54(2), 320-327.
- Matić, V.; Dugić, P.; Dragoljić, M.; Simurdić, Lj. (2017). Priprema uzoraka izuzetih sa mjesta požara za forenzičku analizu, *Zbornik radova V Međunarodnog kongresa „Inženjerstvo, ekologija i materijali u procesnoj industriji“*, Jahorina 15. – 17.03.2017., Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Tehnološki fakultet u Zvorniku, 1582-1599.
- Miller, F. Jr.; Dillon, T.J.; Smith, M. K. (1980). *Concepts in Physics*. 3rd Ed., Harcourt Brace Jovanovich Publishers, New York.
- Newman, R. (2004). Modern laboratory techniques involved in the analysis of fire debris samples. In N.N. Daéid (Ed.), *Fire Investigation* (pp. 146-162), by CRC Press LLC.
- Newman, R.T.; Dietz, W.R.; Lothridge, K. (1996). The use of activated charcoal strips for fire debris extractions by passive diffusion. Part 1: The effects of time, temperature, strip size and sample concentration. *J Forensic Sci*, 41(3), 361-70.
- Nichols, J.E.; Harries, M.E.; Lovestead, T.M.; Bruno, T.J. (2014). Analysis of arson fire debris by low temperature dynamic headspace adsorption porous layer open tubular columns. *Journal of Chromatography A*, 1334, 126-138.
- Okonjo, R.O. (2017). *Investigation and Characterization of Interfering pyrolysis products of wood debris in fire arson analysis*. Thesis of Master of Science in Analytical Chemistry, University of Nairobi.
- Pert, A.D.; Baron, M.G.; Birkett, J.W. (2006). Review of analytical techniques for arson residues. *J Forensic Sci*, 51(5), 1033-1049.
- Reeve, V.; Jeffery, J.; Weihs, D.; Jennings, W. (1986). Developments in arson

- analysis: a comparison of charcoal adsorption and direct head-space injection techniques using fused silica capillary gas chromatography. *J Forensic Sci*, 31(2), 479–488.
- Stauffer, E. (2004). Sources of interference in fire debris analysis. In N.N. Daéid (Ed.), *Fire Investigation* (pp. 199-236), by CRC Press LLC.
- Stauffer, E.; Dolan, J.A.; Newman, R. (2008). *Fire Debris Analysis*. Academic Press is an imprint of Elsevier, 19-48.
- Tranthim-Fryer, D. (1990). The application of a simple and inexpensive modified carbon wire adsorption/solvent extraction technique to the analysis of accelerants and volatile organic compounds in arson debris. *J Forensic Sci*, 35, 271-280.
- Waters, L.V.; Palmer, L.A. (1993). Multiple Analysis of Fire Debris Samples Using Passive Headspace Concentration. *J Forensic Sci*, 38(1), 165-183.
- Williams, M.R.; Sigman, M. (2007). Performance Testing of Commercial Containers for Collection and Storage of Fire Debris Evidence. *J Forensic Sci*, 52(3), 579-585.
- Yates, S. (2009): *A data transformations to correct for evaporative weathering in forensic fire debris analysis*. Thesis of Master of Science in Chemistry, College of Science and Mathematics California State University, Fresno.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF FORENSIC FIRE ANALYSIS

Vesna Matic*
Mirjana Dragoljić**
Ljiljana Simurdić***

Abstract: Forensics, as a science, started to develop in the late nineteenth century, and at that time, there was no mention of the fire debris analysis. Early in the twentieth century, the first extraction techniques of fire debris are presented for forensic purposes (the steam distillation and solvent extraction). Identification of flammable liquids in these extracts was originally done with the mere detection of odors, after that it was based on the boiling point, specific gravity, and refractive index, until the occurrence of infrared and mass spectrometry. In the second half of the twentieth century, there was an innovation, the absorption on activated carbon along with modern method of micro-solid phase extraction (SPME). The major milestone in the evolution of fire debris analysis is gas chromatography and infrared spectrometry, and thanks to these advanced analytical techniques, the forensic fire debris analysis has improved significantly. Currently, more attention should be placed on preventive actions and measures, with the primary aim at preventing the fire, or when a fire nevertheless occurs, at minimizing suffering, casualties and material damage. These goals can be achieved by consistent application of standards related to the protection of life and property.

Key words: forensics, fire, extraction, identification, spectrometry, chromatography.

---

* Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: Vesna.Matic@mup.vladars.net

** Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: mdragoljic@mup.vladars.net

*** Ministry of Interior of Republic of Srpska, e-mail: Ljiljana.Simurdic@mup.vladars.net

Рад запримљен: 29. 10. 2018. године
Рад прихваћен: 8. 11. 2018. године

НЕКИ АСПЕКТИ (НЕ)ФУНКЦИОНАЛНОСТИ ПОЛИЦИЈСКОГ СИСТЕМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Петар Ђукић, дипл. правник унутрашњих послова*

Апстракт: Полицијски систем интегрални је дио система безбједности чију функционалну компоненту примарно карактеришу послови јавне безбједности, а секундарно тзв. остали унутрашњи послови. Узевши у обзир чињеницу да је јавна безбједност најконкретнији, најпрактичнији и „највидљивији“ дио безбједности, можемо закључити да од степена функционалности полицијског система у великој мјери зависи и функционалност система безбједности, па самим тим и цјелокупног државног апарата. Босна и Херцеговина држава је специфичног уставно-политичког уређења, специфичних друштвених прилика, али и држава озбиљно суочена са савременим безбједносним изазовима, ризицима и пријетњама. Такве околности утицале су на појаву различитих проблема функционисања њеног полицијског система. Управо неке од тих проблема настојаћемо идентификовати и образложити у овом раду.

Кључне ријечи: полиција, систем, безбједност, функционалност, државно уређење.

---

* Факултет безбедности Универзитета у Београду, e-mail: petar.djukic96@yahoo.com

УВОД

Свака суверена држава има право да полицију организује на начин који одговара њеним потребама и друштвено-политичким приликама. Наиме, положај, улога и организација полиције редовно су резултат дејства одређених фактора који у сваком друштву имају своје специфичности (Милосављевић, 1997:43). Основни услов функционисања и развоја полицијских организација у савременом окружењу јесте изградња и постојање адекватног модела који ће посједовати задовољавајући ниво флексибилности (Цветковић, 2010:111). Такав модел треба да омогући правремену и ефикасну реакцију на савремене безбједносне изазове, ризике и пријетње, а уз што рационалнији утрошак материјално-финансијских средстава и, условно речено, људских ресурса.

Полицијски систем једне државе обухвата сва питања која се тичу положаја полиције у друштву, те начина на који је њена улога дефинисана уставом и законима и како се функционално све то одражава у пракси (Пушељић et al., 2008:19). Примарни услови функционалности неког полицијског система јесу његова усклађеност са уставом конкретне државе и усклађеност са организацијом цјелокупне државе или државне заједнице. Сложена организација државе претпоставља сложен полицијски систем, али то не претпоставља нужно полицијски систем који је нефункционалан или мање функционалан од једноставних полицијских система (Шетка, 2016:160). Исто тако, кључна претпоставка функционалности полицијског система јесте и јасна подјела надлежности између полицијских агенција које га чине. Дакле, ово је минимум услова који морају бити испуњени да би држава могла, преко свог полицијског система, гарантовати грађанима безбједност која је једнако потребна свима, без обзира на расу, пол, националност, вјероисповијест или неки други основ. Такође, функционалност неког полицијског система везује се за степен усклађености његове организације са окружењем - релативно стабилним или турбулентним (Шетка, 2016:196). Под окружењем подразумијевамо политичке процесе, безбједносне прилике, односе са грађанима, интегрисаност у заједницу и слично. Значи, организациона структура треба да омогући полицијском систему брз одговор на изазове, ризике и пријетње безбједности које доноси окружење, да оспособи полицију за ефективно и ефикасно функционисање, тј. за остваривање жељених резултата уз што мањи утрошак људских ресурса и материјално-техничких средстава (Шетка, 2016:196).

Идентификацијом главних безбједносних изазова, ризика и пријетњи са којима је суочена Босна и Херцеговина, као и анализом чињеница и околности које имају утицај на функционалност полицијског система, дошли смо до закључка да постоје неки проблеми функционисања

полицијског система Босне и Херцеговине. Сама чињеница да у оквиру сложеног некоординираног полицијског система¹ постоји полицијска агенција за координацију полицијских тијела (Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ) сама за себе довољно говори и уводи нас у низ нелогичности. Актуелно устројство полицијског система БиХ производ је преноса неких надлежности у области полицијских послова на ниво заједничких институција. Дакле, полицијски систем није усклађен са одредбама Устава Босне и Херцеговине које се односе на расподјелу надлежности између државне заједнице и ентитета. Професор Каран (2010:345) је мишљења да карактеристика повреде Устава БиХ у домену преноса надлежности безбједности с ентитета на ниво институција БиХ за посљедицу има нарушавање безбједносне ситуације у БиХ и изазивање различитих видова нестабилности. Међутим, то је само једна страна медаље. Другу страну медаље чине они фактори који се огледају у садејству друштвено-политичких прилика у Босни и Херцеговини и недостатку поштовања неких базичних правила науке о полицији приликом конципирања и еволуције полицијског система. Ти фактори доводе до бројних проблема функционалне природе. Такође, постоје различити примјери догађаја на које полицијски систем Босне и Херцеговине није „одговорио“ на задовољавајући начин. У наставку ћемо настојати изложити неке најбитније проблеме, трудећи се да их поткријепимо ваљаним примјерима из праксе и резултатима неких истраживања.

УТИЦАЈ ПОЛИТИКЕ НА РАД ПОЛИЦИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Политика, по природи ствари, мора имати одређени утицај на рад полиције у свим земљама. Легални и легитиман утицај политике остварује се кроз уобичејене механизме надзора и контроле над радом полиције од стране политичких институција. Међутим, проблем представља нелегалан утицај политике у смислу политичког одабира кадрова за службу, усмјеравања полицијских акција према потребама владајуће структуре и слично. У вријеме претходног друштвено-политичког система, код нас и у другим земљама социјалистичког уређења полиција је посматрана као инструмент заштите владајуће структуре, а не услужни сервис грађана. Полицијски систем био је затвореног типа, а јасно је да кадровска политика није била имуна на овакво окружење и да су у првом реду подобни заузимали одговорне руководне позиције

---

1 Полицијски систем БиХ је сложен некоординиран полицијски систем. Сложен некоординиран полицијски систем подразумијева тзв. конкурентску надлежност која се огледа у томе да су за исте дијелове државне територије надлежне двије или више полицијских агенција.

у полицијској служби. Могло би се рећи да оптерећења из прошлог система и данас притискају полицијски систем и протезу се кроз читав период транзиције и увођења вишестраначког политичког система. Без обзира на промјене у власти различитих политичких опција и њихове комбинације и коалиције, жеља за контролом битних сегмената друштва, што свакако јесте и полиција, остаје и опстаје упркос прокламованој самосталности и неутралности полиције. И даље се полиција жели (зло)употријевити у политичким обрачунима са неистомишљеницима, а политичка подобност је главна препорука за одређене функције. С обзиром на законску немогућност политичког ангажовања припадника полиције у политичким партијама или на други начин, тајна подршка одређеној политичкој структури је сигурна препорука независно од резултата рада, стручности и других релевантних критеријума који би били реална препорука за појединца. Колики је интерес политичких партија за полицију, показује и чињеница да како која долази на власт, одмах прави чистку неподобних кадрова које сматрају симпатизерима политичких противника (Ђукић et al., 2015:143).

Када је ријеч о полицијском систему Босне и Херцеговине, др Гојко Шетка (2016:215) сматра да се утицај политике, прије свега, огледа у сљедећем: обликовању полицијског система и утицају на функционисање полицијских агенција.

Политичке снаге настоје да створе полицијски систем који ће омогућити остварење њихових политичких циљева. Примјера ради, знамо да је циљ бошњачких политичких представника, али и добродјелна међународне заједнице стварање унитарне Босне и Херцеговине. Прву и најважнију степену ка његовом остварењу представљала би реформа полиције кроз маргинализацију или чак потпуно укидање ентитетских полиција. Неки кораци по овом питању већ су учињени преносом неких надлежности из области унутрашњих послова на ниво заједничких институција, али видјели смо да је стварна полицијска власт ипак остала на нивоу државотворних цјелина. Такође, присутна је тенденција јачања (у смислу финансирања и омасовљења) полицијских агенција на нивоу БиХ, а на уштрб других дијелова полицијског система.

Утицај политике на функционисање полицијског система испољава се у четири облика.

Први облик огледа се у мијешању политике у организациона питања полицијских агенција. Политика игра важну улогу приликом именовања полицијских руководиоца, а није риједак случај да се успостављају нове организационе јединице како би се задовољили апетити политичких елита (Шетка, 2016:216). То се неминовно одражава на функционалност полицијског система јер критеријум за именовање руководиоца није стручност, а неке организационе јединице успостављају се без реалне потребе. Као примјер можемо навести посљедњи избор директора

агенције СИПА. Прво је један од кандидата, без јасног образложења и правног основа, „дисквалификован“ из процеса селекције. Након тога услиједило је бодовање пријављених кандидата на нејасан начин. Многи се питају како је могуће да је једини кандидат за радним искуством у овој агенцији најслабије оцијењен (Шетка и Павловић, 2016:109).

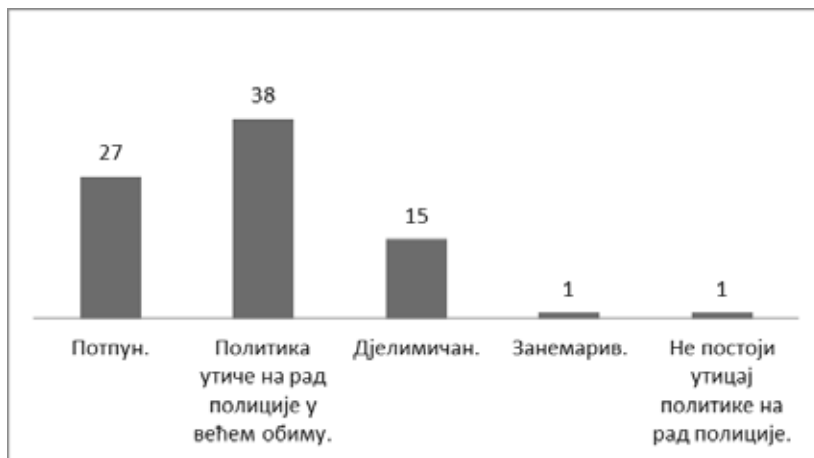
Други облик утицаја политике на функционисање полицијских агенција испољава се кроз фаворизовање одређених полицијских агенција од стране дијела политичке елите у БиХ и афирмисање њихових резултата, а омаловажавање и ниподаштавање резултата других полицијских агенција (Шетка, 2016:217). Тако је Министарство унутрашњих послова Републике Српске константно изложено медијским нападима од стране представника тзв. „политичког Сарајева“.

Трећи облик утицаја огледа се у афирмисању дијела полицијских функција на уштрб других (Шетка, 2016:218). Примјера ради, фаворизије се рад на сузбијању испољавања незадовољства грађана, док се социјално-услужна функција полиције ставља у други план. Овоме свједочи чињеница да имплементација концепта рад полиције у заједници у БиХ није успјела управо због недостатка политичке воље. Овај концепт у први план ставља управо социјалну функцију полиције.

Четврти облик подразумејева утицај политике на конкретне полицијске дјелатности, било да је ријеч о иницирању или обустављању полицијских акција. У бити се ради о прогону политичких противника или самозаштити. Оваквој појави у БиХ свједочимо свакодневно.

У оквиру ове тематске цјелине, интерпретираћемо дио резултата емпиријског истраживања рађеног за потребе израде завршног рада првог циклуса студија Петра Ђукића под називом „Функционалност полицијског система Босне и Херцеговине“ на Факултету безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци (Ђукић, 2018). Овим истраживањем обухваћен је узорак од 82 испитаника од којих су сви полицијски службеници. Дакле, да политика утиче на рад полиције у Босни и Херцеговини у већем обиму сматра 38 или 46,3% испитаника, да је утицај политике потпун сматра њих 27 или 32,9%, а да је он дјелимичан сматра 15 или 18,3% испитаника. Да је утицај политике занемарив, односно да не постоји сматра по један испитаник. Значи, укупно 79,2% испитаника сматра да је утицај политике на рад полиције у БиХ потпун или да политика утиче у већем обиму.

Графикон бр. 1: Дистрибуција испитаника у односу на одговоре на питање: Колики је, по Вашем мишљењу, утицај политике на рад полиције у Босни и Херцеговини?

Извор: Ђукић, 2018:52

На основу свега наведеног, сматрамо да је утицај политике на рад полиције у Босни и Херцеговини велики, што се негативно одражава на функционалност полицијског система. Такве појаве доводе до нарушавања људских права и слобода, а самим тим и до нарушавања угледа полиције и неповјерења грађана у њен рад.

СЕКТОРСКИ РАД У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Једно од основних начела полицијског рада јесте начело познавања лица и територије. Начин на који се ово начело остварује у пракси јесте подјела подручја која покривају полицијске станице на мање територијалне цјелине (тзв. микро-безбједносна подручја) – безбједносне секторе. Дакле, безбједносни сектор је дио територије на подручју које покрива једна полицијска станица на коме се обављају сви послови безбједности. Организовање процеса рада кроз безбједносне секторе омогућава ефикасно обављање послова и задатака из дјелокруга и надлежности полиције. Полицијски послови и задаци су у највећем обиму везани за терен јер се на терену манифестује и безбједносна проблематика, што даље имплицира да највећи обим полицијских послова обављају припадници полицијских станица, односно они су први „на удару“ разних догађаја (Јовичић, 2011:209). Сходно томе,

послове на безбједносном сектору обављају вођа сектора и полицијски службеници који најбоље познају лица, територију и безбједносну проблеметику и који, другачије речено, имају упориште у заједници у којој раде. Њих грађани прве уочавају, са њима су стално у контакту, а о значају перцепције грађана о раду полиције и полицијској организацији уопште за свако друштво је излишно и расправљати.

Видјели смо, дакле, колико је секторски рад значајан за сваку полицијску организацију. Међутим, полицијски систем Босне и Херцеговине и по том питању има великих проблема. Примјера ради, једини акт којим је регулисан секторски рад у Министарству унутрашњих послова Републике Српске јесте Обавезна инструкција о организацији и вршењу послова јавне безбједности на сектору из 1994. године. Овај акт у примјени је и данас. У том контексту морамо указати и на проблеме који су се јавили антидејтонским преносом неких надлежности из области безбједности и одбране на ниво Босне и Херцеговине и оснивањем полицијско-безбједносних и одбрамбених заједничких институција. Наиме, према поменутој инструкцији, Полиција Републике Српске је на сектору обављала и послове одбрамбених припрема, пограничне послове, те послове кретања и боравка странаца. Ту не треба заборавити и послове превенције и репресије кривичних дјела прописаних Кривичним законом Босне и Херцеговине, као ни послове обезбјеђења одређених личности и објеката. Надлежност за обављање тих послова у међувремену је предата институцијама на нивоу државе – Агенција за истраге и заштиту БиХ, Гранична полиција БиХ, Дирекција за координацију полицијских тијела Бих, Служба за послове са странцима и др. Оно што се јавља као проблем јесте то што наведене институције (и ако бисмо занемарили њихов несклад са Уставом), не препознају секторски рад који је давно препознат као неопходан за ефикасно обављање свих горе наведених послова. Велики проблем њиховог функционисања јесте тај што немају услова да остваре кључно начело полицијског рада – начело познавања лица и територије. Теренске канцеларије СИПА-е, примјера ради, не могу, због величине територије коју покривају да ефикасно обављају своје послове и задатке без сарадње са локалном полицијом која се, због специфичности политичких, националних и других околности у Босни и Херцеговини, често доводи у питање. Пластично речено, инспектор СИПА-е, када дође у неку малу локалну заједницу да обавља своје послове и задатке, зависи у потпуности од секторског радника локалне полиције. Тако Бркић и Диздаревић (2017) у једној студији о превенцији тероризма кажу да у Босни и Херцеговини не постоји „координиран програм рада између свих агенција, са јасно прописаним стандардним оперативним процедурама у погледу прикупљања, анализе, систематизације података и информација и достављања готовог производа институцији која је надлежна за

откривање, истраживање и доказивање кривичних дјела тероризма“. Дакле, они субјекти (прије свега оперативни радници на сектору) који могу доћи до информација везаних за неки безбједносни догађај врло често не знају коме и на који начин их требају доставити. Понекад то и не желе да учине. Овакве ситуације дешавају се због недостатка координације и међуполицијске сарадње у Босни и Херцеговини, о чему ћемо писати у наставку.

МЕЂУПОЛИЦИЈСКА САРАДЊА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Међуполицијска сарадња у Босни и Херцеговини регулисана је законским прописима на свим нивоима законске регулативе у БиХ. Практично свака од полицијских агенција у БиХ има обавезу да сарађује са другим полицијским агенцијама. Такон нпр. Закон о полицији и унутрашњим пословима обавезује Министарство унутрашњих послова Републике Српске да непосредно сарађује са органима Босне и Херцеговине надлежним за послове безбједности, Министарством унутрашњих послова Федерације Босне и Херцеговине, полицијом Брчко Дистрикта БиХ и врши међусобну размјену података, обавјештења и информација из своје надлежности (чл. 146, ст. 2)². У случају да Министарство, вршећи задатке из своје надлежности, добије сазнања да се кривична дјела из надлежности других полицијских органа у БиХ припремају или су извршена, предузима неопходне мјере и активности на спречавању чињења кривичних дјела или проналажењу и хватању учинилаца (чл. 147, ст. 1). Мање-више сличне одредбе садрже и прописи којима је регулисан рад других полицијских агенција. Као агенција у чијој би надлежности била комуникација, сарадња и координација између полицијских тијела БиХ успостављена је већ помињана Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ. Само постојање агенције оваквог назива у једном сложеном некоординираном полицијском систему је, у најмању руку, нелогично.

И поред обимне третираности међуполицијске сарадње законском регулативом, у пракси постоје бројни проблеми. У једном документу под називом „Сарадња институција за провођење закона у Босни и Херцеговини – анализа стања“, који је објавио „Transparency International“ дат је преглед основних проблема у сарадњи агенција за провођење закона у БиХ³.

---

² Закон о полицији и унутрашњим пословима, *Службени гласник РС*, бр. 57/16, 110/16.

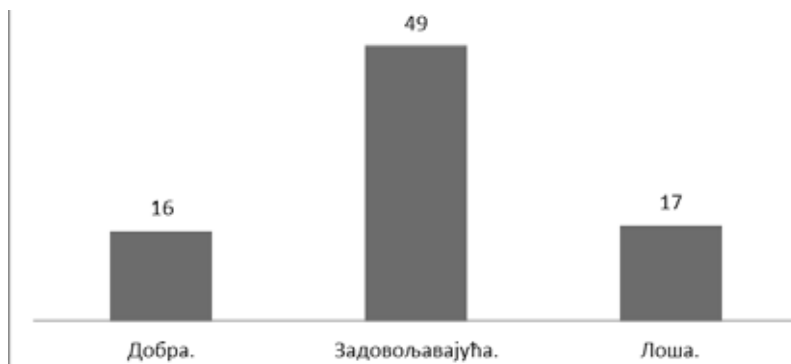
³ Доступно на: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2013/04/Saradnja-institucija-za-provodjenje-zakona-u-BiH-BHS.pdf>, приступљено: 28. 7. 2018. год.

То су:

- Проблем тенденциозне самосталности при паралелном раду агенција за провођење закона – међуагенцијско ривалство. Уколико је иницирала рад на предмету за који се чини да би могао кулминирати успјехом, агенција је несклона накнадно препустити све плодове свог рада компетентнијој агенцији или агенцији чијој би надлежности предмет више кореспондирао.
- Сукоби надлежности у кривичним предметима.
- Посљедица неадекватног финансирања агенција за провођење закона. Ријеч је о селективном приступу и фаворизовању агенција на нивоу заједничких институција по питању финансирања.
- Утицај правосудног система на сарадњу агенција за провођење закона. Треба рећи и то да правосудни и полицијски систем БиХ нису у потпуности усклађени. Као примјер навешћемо само Републику Српску, гдје постоји десет територијалних полицијских управа, а пет окружних тужилаштава.
- Утицај друштвених и персоналних фактора. Мисли се на етницитет, корупцију, те бахат, лакомислен и некооперативан кадар на позицији која подразумијева успостављање и одржавање међуагенцијске сарадње.

У оквиру ове тематске цјелине такође ћемо интерпретирати дио резултата већ поменутог истраживања Петра Ђукића. Међуполицијску сарадњу у Босни и Херцеговини већина анкетираних полицијских службеника, њих 49 или 59,8%, оцијенила је као задовољавајућу, док 16 или 19,5% испитаника сматра да је сарадња добра. Са друге стране, међуполицијску сарадњу у БиХ као лошу је оцијенило 17 или 20,7% испитаника.

Графикон бр. 2: Дистрибуција испитаника у односу на одговоре на питање: Каква је, по Вашем мишљењу, међуполицијска сарадња у Босни и Херцеговини?

Извор: Ђукић, 2018:54

На крају, навешћемо један примјер кршења међуполицијске сарадње. Наиме, припадници Агенције за истраге и заштиту Босне и Херцеговине су дана 12. 10. 2015. године претресли просторије полицијске станице у Новом Граду, као и зграде општине и комуналног предузећа. Влада Републике Српске је донијела закључак којим је тај догађај окарактерисала као грубо кршење међуполицијске сарадње јер се њиме доводи у питање повјерење у Министарство унутрашњих послова, које је до тада увијек сарађивало с безбједоносним агенцијама у БиХ, као и са Судом и Тужилаштвом БиХ. Наиме, Суд БиХ је исказао изразито неповјерење наводећи у Наредби да постоји бојазан да би предмети истраге могли бити уништени или сакривени, иако су имали могућност да од Министарства унутрашњих послова траже да им се достави документација у вези са наведеним предметом или да пошаљу свог инспектора да изврши увид у документацију и да је по потреби изузме. Влада је такође наредила Министарству унутрашњих послова Републике Српске да спријечи сваки улазак и претрес просторија републичких и локалних институција Републике Српске. Овакав развој ствари показује сву немоћ полицијског система Босне и Херцеговине⁴. Само постојање могућности да због једног догађаја дође и до потенцијалног оружаног сукоба између полицијских агенција (МУП РС има наређење да спријечи сваки покушај уласка у своје просторије) довољно говори.

Можемо закључити да међуполицијска сарадња у Босни и Херцеговини постоји, али да је оптерећена низом проблема у пракси.

ОДНОС ГРАЂАНА И ПОЛИЦИЈСКОГ СИСТЕМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Већ смо рекли како је мјера функционалности неког полицијског система његов однос према окружењу и обратно. Овдје ћемо се базирати на однос грађана и полицијског система. Са аспекта функционалности полицијског система, овај однос посебно долази до изражаја јер је полиција усмјерена на грађане и јавност у свакодневном раду. С друге стране, јавност очекује од полиције да јој пружа довољан ниво услуга безбједности, професионалан приступ у обављању полицијских послова и благовремено информисање о безбједносно интересантим догађајима и другим релевантним питањима која су од општег интереса (Шетка et al., 2017:148). Професор Јовичић (2011:71) истиче тезу да је полиција јавност, а јавност је полиција, што у крајњем контексту значи да успјех полиције у великом обиму зависи од одобравања јавности, што чини полицију легитимном. Дакле, јавност и суд јавности су један од параметара успјешности и прихваћености било ког органа и институције

⁴ <http://ba.n1info.com/a73128/Vijesti/Vijesti/Odluke-Vlade-RS-nakon-akcije-SIPA-e.html> , приступљено: 28. 7. 2018.

у систему, при чему ни полицијска организација није изузетак. Због тога се и раде одређена истраживања јавности поводом рада полиције, а варијације резултата истраживања указују на виђење тренутног стања и потребу промјена у функционалном смислу (Ђукић et al., 2015:136).

У контексту ове теме поменућемо и резултате три независна истраживања.

Прво истраживање под називом „Перцепција јавности о стању безбједности и повјерење према субјектима безбједности“ спровео је 2013. године Факултет за безбједност и заштиту из Бање Луке. Овим истраживањем обухваћен је узорак од 1347 испитаника, од којих су 930 грађани. Један од закључака релеватних за овај рад гласи: „Ако би се перцепција јавности посматрала кроз двије категорије (позитивно и негативно) тада резултати показују да у узорку постоји 814 (59,24%) испитаника који сматрају да је степен перцепције позитиван. За негативан степен перцепције јавности изјаснило се 560 (40,76%) испитаника. Укупан степен перцепције јавности о стању безбједности и повјерење према субјектима безбједности није на потребној висини.“⁵ Из овога можемо извести закључак да грађани немају потребан степен повјерења у субјекте безбједности, а самим тим ни у полицијски систем БиХ, што свакако негативно утиче на његову функционалност. Такође, не треба заборавити да су овим истраживањем дијелом обухваћени и припадници безбједносних служби. Сходно томе, сматрамо да би резултати били негативни да су узорак чинили само грађани.

Друго истраживање рађено је 2014. године за потребе израде докторске дисертације Борислава Ђукића под називом „Аспекти безбједности у локалним заједницама у Републици Српској“ на Факултету за безбједност и заштиту у Бањој Луци. Овим истраживањем обухваћен је узорак од 240 испитаника. Питање број 2 се односило на оцјену утицаја органа и институција БиХ на безбједност у локалним заједницама. Укупно гледано, највећи број испитаника, њих 46,25%, определијели се за одговор „позитивно у неким сегментима“. Значајан број испитаника, њих 30,83%, сматра да је тај утицај апсолутно негативан, док само 6,67% испитаника сматра тај утицај апсолутно позитивним. О наведеном питању се није изјаснило, односно нема став 16,25% испитаника. На основу наведеног, може сезакључити да испитаници у значајном броју немају позитиван став према утицају органа и институција са нивоа БиХ на стање безбједности у локалним заједницама. Поводом питања број 33 („Да ли су потребне организационе промјене у полицији да би полиција боље сарађивала са локалном заједницом?“), да су потребне организационе промјене у полицији у знатној мјери, сматра 34,17% испитаника од укупног броја;

---

⁵ Извјештај о истраживању „Перцепција јавности о стању безбједности и повјерење према субјектима безбједности“, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2013, стр. 257.

26,25% сматра да су потребне само мање промјене, 23,33% сматра да су потребне темељне промјене, 9,58% испитаника не зна односно нема став о овом питању, док само 6,67% сматра да промјене нису потребне. Може се закључити да највећи број испитаника у мањој или већој мјери сматра да су потребне организационе промјене у полицији како би била боља сарадња са локалном заједницом, односно да садашња организациона структура не иде у прилог бољој сарадњи и ефикасности полиције. Исто тако, један од закључака истраживања је и да „параметар повјерења између полиције и заједнице није на задовољавајућем нивоу, што је свакако један од инхибирајућих фактора успостави већег нивоа безбједности у локалним заједницама и изградњи субјективног осјећаја безбједности грађана“ (Ђукић, 2014).

Треће истраживање је већ помињано истраживање Петра Ђукића. На питање како оцјењују повјерење грађана у полицијске структуре у Босни и Херцеговни, највише испитаника дало је одговор да грађани имају дјелимично повјерење, њих 59 или 72%. Незанемарив број испитаника, њих 18 или 22%, сматра да грађани немају повјерење, док свега 5 испитаника сматра да грађани имају потпуно повјерење.

Графикон бр. 3: Дистрибуција испитаника у односу на одговоре на питање: Како оцјењујете повјерење грађана у полицијске структуре у Босни и Херцеговини?

Извор: Ђукић, 2018:51

Из резултата посматраних истраживања да се закључити да је однос са грађанима и релативно висок степен неповјерења грађана према полицијском систему велики проблем његовог функционисања. Такође, у БиХ грађани нису ни законски ни институционално у довољној мјери препознати као активан субјект система безбједности, односно потенцијални извор значајних информација.

ЗАКЉУЧАК

Полицијски систем је подсистем система безбједности који свака држава конципира у складу са државно-политичким уређењем, безбједносним приликама, безбједносним потребама и сл. Функционалност полицијског система има велики утицај на укупно стање безбједности у држави, а адекватно организован полицијски систем доприноси ефикасности обављања полицијских послова.

Када говоримо о полицијском систему Босне и Херцеговине, прва ствар коју треба истаћи јесте његов несклад са Уставом ове државе. Наиме, Устав Босне и Херцеговине надлежност за обављање полицијских послова недвосмислено ставља „у руке“ ентитета. Поред тога, анализом резултата неких емпиријских истраживања, анализом неких примјера из праксе, а узимајући у обзир методологију и поставке науке о полицији дошли смо до закључка како постоје неки значајни проблеми функционисања полицијског система Босне и Херцеговине.

Прво, постоји велики утицај политике на рад полиције у Босни и Херцеговини. Тај утицај манифестује се двојачко: као утицај при обликовању полицијског система и утицај на функционисање полицијских агенција.

Друго, поједине полицијске агенције у БиХ једноставно немају услова да остваре кључно начело полицијског рада – начело познавања лица и територије. То значи да немају капацитете да процес рада организују кроз подјелу територије на безбједносне секторе. При том обављају оне послове и задатке који једноставно изискују секторски рад и познавање лица, територије и локалне безбједносне проблематике.

Треће, међуполицијска сарадња у БиХ свакако постоји, али је оптерећена низом проблема различите природе (међуагенцијско ривалство, сукоби надлежности у кривичним предметима, неравнојерно финансирање агенција и др.).

Четврто, повјерење грађана у полицијске структуре у Босни и Херцеговини није на задовољавајућем нивоу, што је потврђено резултатима различитих истраживања.

Наведени, али и неки други проблеми оптерећују полицијски систем

Босне и Херцеговине. Чак и када Босна и Херцеговина не би имала специфичности које је карактеришу, а тичу се прије свега уставно-политичког уређења, када би била и национално хомогена, овако устројен полицијски систем суочавао би се са проблемом функционалног карактера. Једноставно речено, превише је сложени „гломазан“. Мишљења смо да би полицијски систем Босне и Херцеговине у потпуности требало вратити у оквиру Устава Босне и Херцеговине, што би неминовно значило и његову рационализацију и већу функционалност.

ЛИТЕРАТУРА

- Бркић, К.; Диздаревић, С. (2017). *Модел полицијског грађана раној детекцији понашања која претходе тероризму*. Сарајево: Међународна конференција „Тероризам и терористи – шта знамо, како даље“, Факултет за криминалистику, криминологију и сигурносне студије.
- Ђукић, П. (2018). *Функционалност полицијског система Босне и Херцеговине*. Завршни рад првог циклуса студија. Факултет безбједносних наука, Бања Лука, 2018.
- Ђукић, Б. (2014). *Аспекти безбједности у локалним заједницама у Републици Српској*. Докторска дисертација. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Ђукић, Б.; Шетка, Г.; Ђукић, П. (2015). *Аспекти безбједности у локалним заједницама у Републици Српској*. Бања Лука: Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања.
- Извјештај о истраживању *Перцепција јавности о стању безбједности и повјерење према субјектима безбједности*, Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту, 2013.
- Јовичић, Д. (2011). *Јавна безбједност*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Јовичић, Д. (2011). *Организација и надлежност полиције*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Каран, С. (2010). Институције Босне и Херцеговине у области безбједности – Уставноправни оквир. *Безбједност – Полиција – Грађани*, број 3-4/10, 343-360.
- Милосављевић, Б. (1997). *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија.
- Пушељић, М.; Магушић, Ф.; Нађ, И. (2008). *Организација и функционирање полиције*. Загреб: МУП Републике Хрватске.
- Цветковић, Д. (2010). Организациони дизајн као један од фактора ефикасности полиције. *Школа бизниса*, број 1/2010, 110-118.

Ђукић, П. (2018). Неки аспекти (не)функционалности полицијског система Босне и Херцеговине, *Безбједност, полиција, грађани*, 14(2), 183-198.

Шетка, Г. (2016). Модели полицијских организација и полицијски систем БиХ. *Безбједност – Полиција – Грађани*, број 1-2/16, 159-170.

Шетка, Г.; Павловић, Г. (2016). *Надзор и контрола система безбједности са посебним освртом на Полицију Републике Српске*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.

Шетка, Г. (2016). Тематски зборник радова међународног значаја, Том 2, Међународни научни скуп „Дани Арчибалда Рајса“, *Police System in Bosnia and Herzegovina Between its Functionality and Dysfunctionality*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, стр. 192-199.

Шетка, Г. (2016). *Утицај организације полицијских структура у Босни и Херцеговини на стање безбједности*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.

Правни прописи и електронски извори:

Закон о полицији и унутрашњим пословима, Службени гласник РС, бр. 57/16, 110/16.

Одлуке Владе РС након акције СИПА-е. Преузето 28. 7. 2018. са сајта: <http://ba.n1info.com/a73128/Vijesti/Vijesti/Odluke-Vlade-RS-nakon-aksije-SIPA-e.html>.

Сарадња институција за провођење закона у Босни и Херцеговини – анализа стања. Transparency International. Преузето 28. 7. 2018. са сајта: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2013/04/Saradnja-institucija-za-provodjenje-zakona-u-BiH-BHS.pdf>.

SOME ASPECTS OF THE (DIS)FUNCTIONALITY OF THE POLICE SYSTEM OF BOSNIA AND HRZEGOVINA

Petar Djukic, Bachelor of Internal Affairs Law*

Abstract: The police system is an integral part of the security system whose functional component is primarily characterized by public security tasks, and secondary, other internal affairs tasks. Considering the fact that public security is the most concrete, most practical and “most visible” part of security, we can conclude that the functionality of the security system, and therefore the entire state apparatus, highly depends on the level of functionality of the police system. Bosnia and Herzegovina is country characterized by specific constitutional-political organization, specific social circumstances, but also it is seriously confronted with modern security challenges, risks and threats. Such circumstances influenced the emergence of various problems of the functioning of its police system. We are going to try to identify and explain some of these problems in this paper.

Key words: police, system, security, functionality, state regulation...

---

* Faculty of Security Studies, University of Belgrade, e-mail adress: petar.djukic96@yahoo.com

ПРИКАЗИ

МУЗЕЈ ПОЛИЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Др Миле Шикман*
начелник Управе за полицијску обуку
Адријана Митрић**
библиотекар

Министарство унутрашњих послова Републике Српске је поводом обиљежавања двадесете годишњице, 2012. године, отворило сталну музејску поставку у којој су изложени експонатати и фотографије које документују историјски развој наше институције. Наведена музејска поставка прикупља, чува и излаже предмете који се односе на историју и садашњост полиције Републике Српске, као израз потребе за очувањем традиције полиције Републике Српске, јачање заједничког идентитета те садашња и будућа истраживања. Дакле, сврха музеја је не само да баштини културно и историјско наслеђе полиције Републике Српске, већ и едукативни, образовни карактер, али и јачање везе са грађанима, кроз успостављање већег степена повјерења полиције и грађана. Тако је наш музеј намијењен како стручној, тако и широј јавности.

Прикупљену грађу представља јавности повременим изложбама, на интернету, публикацијама и догађајима, као што су Дани отворених врата. До сада је наведена музејска поставка више пута представљена јавности, како научној и стручној, тако и општој, домаћој и иностраној, при чему је изазвала вишеструку пажњу и заинтересованост. Поред наведеног, у наредном периоду планирамо и појединачне и тематске изложбе по полицијским управама, чиме би додатно афирмисали наведену идеју. Такође, у плану је и изложба у Музеју Републике Српске, коју планирамо представити поводом Дана полиције сљедеће године.

Током 2015. године, министар унутрашњих послова донио је Одлуку о формирању музејске збирке у саставу Министарства унутрашњих послова под називом „Музеј полиције Републике Српске“,** чиме се и

**Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: nacelnik@education.muprs.org*

***Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: adrijana.mitric@yahoo.com*

****Одлука о формирању музејске збирке у саставу Министарства унутрашњих послова број С/М-052-2651/15 од 13.11.2015.*

формално озваничио почетак рада овог специјализованог музеја. Због тога је и изражена потреба за континуирано унапређење Сталне музејске поставке. Прије свега, планирамо нове активности на прикупљању, стручној обради (идентификација, детерминација, класификација, категоризација, анализа и опис, вредновање, стручно истраживање, документовање) те чувању и заштити музејске грађе, коју би организовали у збирке музејских предмета према различитим критеријима. До сада смо направили попис свих експоната, а тренутно смо у поступку стручне обраде музејске грађе, након чега ћемо израдити Каталог музејских предмета.

Тренутно располажемо са више од 750 експоната, који су ситуирани и распоређени по збиркама, а укључују:

- **полицијску униформу и опрему полиције која је коришћена у раду**, укључујући: полицијску униформу у ранијем периоду и дијелове униформе, полицијску капу, личну полицијску опрему, полицијске опасаче, футроле за пиштоље, службене лицесе, службене палице, опрему за заустављање возила (стоп табелице, јежеве), уређаје за мјерење брзине, уређаје за мјерење присуства алкохола у организму, као и остало. Коју униформу и опрему ће полиција користити, зависи од врсте послова који се врше, с тога се у музеју може видјети униформа милиције која је коришћена до 1992. године, униформа полиције која је коришћена од 1992. до 1999. године, униформа припадника Специјалне јединице полиције, свечана униформа Министарства унутрашњих послова, униформа саобраћајног полицајца. Једна од униформи која је употпунила музеј поклон је начелника Полицијске управе Бања Лука, Жељка Спасојевића. Униформа се састоји од панталона, кошуље, кравате, јакне и капе са петокраком, а кориштена је у периоду до 1992. године.

Слика 1. Полицијска униформа кориштена до 1992. године

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **оружје полиције, коришћено у полицијске сврхе**, укључујући: пиштоље, револвере, пушке, хладно оружје, муницију, дијелове оружја и друго. Највећи дио колекције оружја прикупљен је након послератне, познате акције „Жетва“, највећи дио је уништен, али поједини примјерци сачувани су управо за музеј. Међу најстаријим експонатима је митраљез руске производње, оружје које је коришћено у Другом свјетском рату, дужине 1175 мм и тежине од 15 кг, потом њемачки митраљез те америчка пушка „томсон“ из четрдесетих година, калибра 11,43 x 23 мм, кориштена у многим ратовима, као и у распаду бивше Југославије. Овој збирци припадају и пиштољи „валтер“ из Другог свјетског рата те пушкомитраљез „М53“ из југословенског периода. Музеј поседује и полуаутоматски пиштољ М-57, калибра 7,62 произведен у Републици Србији седамдесетих година двадесетог вијека. У периоду након Другог свјетског рата, био је службени пиштољ припадника војске и милиције СФРЈ, а ту улогу и намјену задржао је и данас у полицији Републике Српске. С обзиром на

то да се није могао носити прикривено, конструисан је нови, полуаутоматски пиштољ М-50 калибра 7,65 мм који је био лакши и имао слободан затварач и мануелну кочницу на раму.

Музеј обилује ручно рађеним оружјем које је послужило извршењу најтежих кривичних дјела. Оружје је пиштољско, различитог, нестандардног калибра, а музеј посједује и ручно рађену пушку атипичног калибра која је, такође, служила за извршење кривичних дјела. Поред ручно рађеног оружја, на полицама се налази и неколико експоната кратежа.

Слика 2. Митраљез М84 калибра 7,62

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Слика 3. Пиштољи М-57, калибра 7,62, М-50 калибра 7,65 мм, кратеж и ручно рађено оружје

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **полицијске ознаке:** ознаке чинова у полицији, ознаке звања у полицији, ознаке организационих јединица, металне, везане, штампане ознаке, предмети са ознакама полиције, плакете, медаље, одликовања, заставе и друго. Полице са ознакама обилују чиновима полиције кориштене у периоду од 1995. до 1999. године, ознаке кориштене од 1999. до 2002. године, као и ознаке из одбрамбено-отаџбинског рата 1992-1995. године, али и актуелним чиновима полиције. Међу набројаним, налази се и амблем 1. команданта VI одреда Специјалне милиције. Музеј краси мноштво захвалница, а посебно мјесто заузима орден Његоша I којим је тадашњи предсједник Републике Српске, 1995. године одликовао Средњу школу унутрашних послова за допринос и заслуге у раду.

Слика 4. Орден Његоша I

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Слика 5. Функционалне ознаке полиције Републике Српске у периоду од 1999. до 2002. године

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **документа полиције и прописе који су коришћени у ранијем периоду**, као што су: закони, правилници, упутства, приручници, рјешења, одлуке, дневници, наставни планови и програми, евиденције, публикације и остало. Међу поменутим, посјетиоци могу да прелистају приручнике начела и процедура у Министарству, Кривични законик из 1959. године, Закон о кривичном поступку 1977, Закон о унутрашњим пословима из 1998. године, Регистар извршилаца кривичних дјела из

1977. године, а у музеју чувамо и примјерке свих издања листа Министарства унутрашњих послова „Полицајац“ који је излазио све до 1999. године, у којем су описивана сва битна дешавања из области полиције и безбједности кроз историју. Занимљиво је видјети депеше и правилнике куцане на писаћој машини коју од заборава, такође, чувамо у нашем музеју. Успјели смо сачувати и књигу завршених класа подофицирске школе која је обухватала период од 1947. до 1955. године. Своје мјесто у нашем музеју нашао је и Службени лист Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине из 1975. године који је музеју поклонио начелник Управе за полицијску обуку, Миле Шикман. Поменути лист садржи указ о проглашењу Закона о центру за образовање кадрова унутрашњих послова и самом оснивању Центра.

Слика 6. Документа полиције и прописи

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Музеј смо употпунили фото албумима старим скоро стотину година који садрже фото документацију различитих кривичних дјела. Ријеч је о документацији Уроша Прице, полицијског инспектора који је радио на подручју Сарајева. Његов потомак, Урош Марк Прица, одлучио је да

породично наслеђе поклони Музеју полиције Републике Српске и на тај начин учини доступним свима који се баве полицијском професијом, али и другима који су заинтересовани за ову тематику. Ријеч о вриједној музејској грађи из периода 1921-1926. године, која је урађена на квалитетном папиру и кожном омоту.

Слика 7. Фото албуми инспектора Уроша Прице из 1921. године

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **фотографије припадника полиције:** фотографије из периода до 1992. године, фотографије из периода одбрамбено-отаџбинског рата 1992. до 1995. година, фотографије из периода после отаџбинског рада до данас, укључујући фотографије припадника полиције у мировним мисијама, фотографије са значајних догађаја. Фотографије су смјештене на паноима којих тренутно посједујемо пет. Панои обилују фотографијама са прослава Дана полиције, промоција завршених класа Полицијске академије, разних такмичења и окупљања припадника Министарства унутрашњих послова. Један од паноа красе фотографије некадашње Специјалне јединице која је учествовала у одбрамбено-отаџбинском рату. Осим фотографија које свједоче о разним такмичењима и активностима припадника Министарства, ту је и мноштво медаља које су нашле своје мјесто на полицама музеја.

Слика 8. Фотографије припаднике Специјалне бригаде полиције из периода од 1992. до 1995. године

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **лична документа и предмети које издаје Министарство унутрашњих послова**, као што су: личне карте, пасоши, возачке дозволе, саобраћајне дозволе, регистарске таблице, службене легитимације и друго. Наш музеј посједује механичку бушилицу за нитне, која је коришћена за фотографије на личним картама, возачким дозволама и путним исправама.

Слика 9. Лична документа које издаје Министарство унутрашњих послова и механичка бушилица за нитне

Извор: Музеј полиције Републике Српске

-опрема криминалистичке технике која је коришћена у претходном периоду, као што су: опрема за израду фотографија, фотоапарати, видео камере, микроскопи, криминалистички несесери, детектори, дактилоскопска техника, полиграфска техника, уређаји за мјерење тежине и слично. У музеју су изложени и експонати попут плоче за узимање отисака на картон издате карте, као и узимање отисака кажипрста неписмене особе, умјесто потписа, као и несесери за дактилоскопирање лица у теренским условима. На основу наведених експоната, може се сагледати развој дактилоскопије и папилароскопије као гране криминалистичке технике. Стога, посјетиоци, поготово стручна лица, могу увидјети колико је актуелан развој папилароскопије и колико се мијења кроз вријеме.

Слика 10. Плоча за узимање отисака на картон издате карте, као и узимање отисака кажипрста неписмене особе, умјесто потписа

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Слика 11. Несесер за дактилоскопирање лица

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Слика 12. Фотоапарати и видео камере

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **полицијска возила коришћена за полицијске потребе**, укључујући: путничка возила, мотоцикле, возила посебне намене, као и дијелове возила (свјетлосно - сигнални уређаји и слично), као и опрема коришћена за остваривање радио и телефонске везе, укључујући: ручне радио станице, стационарне радио станице, телефоне, телепринтере радио станице дежурног полицајца у колима и слично.

Слика 13. Опрема коришћена за остваривање радио и телефонске везе

Извор: Музеј полиције Републике Српске

- **збирка криминалистичких експоната** – предмети и трагови извршења кривичних дјела, средства извршења кривичних дјела, криминалистичка документација, скице, фотографије и слично. Неки од експоната коришћени су у крађама, разбојништвима, сексуалним деликтима, па тако имамо прилику видјети нож којим је извршено убиство, опроштајно писмо самоубице, лобању послје обдукције, сјекиру коришћену за извршење убиства, маске и перике кориштене за разбојништва, а ту су и средства коришћена за производњу и кријумчарење опојних дрога. Међу експонатима који припадају криминалистичкој збирци налази се, и посетиоцима посебно интересантна, машина за фалсификовање евра. Машина је заплиењена 2007. у чувеној акцији „Трокут“, а починиоци су осуђени на девет година затвора.

Слика 14. Машина за фалсификовање евра

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Такође, у нашем музеју располажемо са подацима о свим страдалим, несталим и рањеним припадницима Министарства унутрашњих послова у одбрамбено-отаџбинском рату у периоду 1992-1995. година, али и подацима о свим страдалим припадницима Министарства унутрашњих послова у обављању дужности у периоду прије и после рата. Ове податке смо преточили у публикације које је издало Министарство унутрашњих послова.

Слика 15. Монографије погинулих и несталих припадника Министарства унутрашњих послова

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Стална музејска поставка изложена је у просторијама Управе за полицијску обуку у Бањој Луци. Формирањем музеја успјели смо дочарати како је изгледала полицијска служба у прошлости и како се развијала, с тим да је велики број експоната, због турбулентних времена кроз које је пролазила наша земља, изгубљен. Драго нам је што можемо показати дио историје полицијске дјелатности из ранијег периода на овим просторима, а циљ нам је богатимо наш музеј и у будућности.

Слика 16. Музејска поставка

Извор: Музеј полиције Републике Српске

Наша мисија је да се у музеју сакупљају, чувају и приказују предмети из прошлог и садашњег рада полиције те да у њему покажемо чиме се полиција бави, шта грађани могу очекивати од полиције и да подстакнемо грађане на сарадњу с полицијом. Имамо велику обавезу да учинимо све на очувању богате баштине полицијске службе. Музеј полиције има и значајну улогу у приказу и тумачењу историјских чињеница, као и презентовању специјалних полицијских тематика. Желимо да музеј својом поставком буде такав да се њиме поноси сваки службеник Министарства унутрашњих послова. С тим у вези, позивамо грађане, службенике Министарства и пензионере унутрашњих послова, као и све заинтересоване да помогну реализацију наше мисије донацијом предмета који представљају историјат полиције Републике Српске. Министарство унутрашњих послова ће водити посебну евиденцију о донираним предметима, са назнаком ко је и када донирао одређени предмет.

**ПРИКАЗ РАДИОНИЦЕ „СПЕЦИФИЧНОСТИ РАДА СА ОДРАСЛИМА У
ДОМЕНУ ПОЛИЦИЈСКЕ ОБУКЕ“**

Др Стево Иветић*
Биљана Тодоровић**

Најважнији задатак Управе за полицијску обуку, као основне организационе јединице Министарства унутрашњих послова Републике Српске, јесте школовање и стручно оспособљавање припадника Министарства. Управо квалитетно полицијско образовање, обука и континуирано усавршавање представљају основу за обављање захтјевног полицијског посла.

Како је Управа за полицијску обуку у свом раду постигла висок ниво квалитета обуке одраслих полазника, који задовољава све потребе Министарства, сматрали смо да би дио тих знања било врло корисно пренијети онима који се по полицијским управама баве обуком полицијских службеника.

Циљ нам је био приближавање ефикасних модела рада са одраслим полазницима кроз реализовање радионице „Специфичности рада са одраслима у домену полицијске обуке“. Сматрали смо да ће радионица, као савремени облик интерактивног учења, бити прави избор за приближавање наведене теме учесницима.

Циљна група су нам били ментори координатори, инспектори за специјално физичко образовање свих полицијских управа Републике Српске, као и инспектори за обуку Центра за обуку.

Радионица је реализована 26. 10. 2018. године у просторијама Управе за полицијску обуку, а присуствовала су 22 полицијска службеника из свих полицијских управа РС, као и три полицијска службеника Центра за обуку МУП-а РС.

Радионицу је отворио начелник Управе за полицијску обуку, др Миле Шикман, модератор је био др Стево Иветић, а излагања су имали представници Управе за полицијску обуку, Драгица Марковић,

---

* Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: stevoivetic@gmail.com

** Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: brokvic@yahoo.com

Александра Ковачевић, Љиљана Мирковић, Биљана Тодоровић, Велимир Томашевић из Центра за обуку, као и представник Завода за образовање одраслих РС, Бојан Бајић. Начелник Управе за полицијску обуку, др Миле Шикман, исказао је задовољство због сусрета са колегама из Министарства те указао на значај познавања ефикасних модела рада у процесу обуке и едукације полицијских службеника.

Дио активности реализован је кроз презентације и размјене искустава у оквиру изложених тема док је у другом дијелу дана реализиована радионица „Стилови учења“.

Прву тему „Карактеристике одрасле особе у процесу обуке“ изложиле су Биљана Тодоровић, дипломирани педагог и Љиљана Мирковић, дипломирани психолог, запослене у Управи за полицијску обуку, Одјељењу за опште и заједничке послове. У свом излагању указале су на чињеницу да постоје битне разлике између андрагошког и педагошког модела рада са полазницима обука, курсева, едукација; на карактеристике одрасле особе; на обиљежја процеса учења одраслих, као и на важност процеса мотивације код одраслих полазника. Тако нам је Биљана Тодоровић проближила појам андрагогије као науке о образовању и учењу одраслих те указала да чињеницу да се одрасли, за разлику од дјеце и адолесцената (који се образовањем припремају за животне улоге), образују, односно, уче да би своје улоге и функције боље и квалитетније обављали. Феномен одраслости објашњен је кроз њене сегменте, односно, приближавањем појмова психофизиолошке, психолошке, социјалне и професионалне зрелости. Самоумјереност полазника, као и њихов богат искуствени спектар, уважавање навика и различитости полазника, усклађеност концепта обуке са потребама полазника, непосредна примјена научног те усмјереност на проблем су неки од најважнијих фактора које треба узети у обзир приликом стављања одраслих у процес учења. На крају је указано на могућности учења одраслих, односно, на значај здравља, менталне кондиције и искуства у самом процесу учења. Љиљана Мирковић проближила је процес мотивације одраслих полазника кроз презентацију најзначајнијих теорија мотивације одраслих и то: Масловљеву теорију хијерархије потреба, Херцбергову двофакторску теорију мотивације и Хулов модел мотивације. Када мотивацију схватимо као понашање усмјерено ка циљу, односно, као скуп унутрашњих фактора који покрећу појединца на неку активност, намеће се потреба схватања и разумијевања унутрашње и спољашње мотивације. Код унутрашње мотивације, извор задовољства је у извођењу саме активности, док код спољашње, предузета активност служи као средство за остваривање неког спољашњег циља (извор задовољства је у исходу, а не у самој активности). Указано је на проблеме са спољашњом мотивацијом, односно, на чињеницу да екстринзичне награде не доводе до перманентне промјене у понашању или ставовима,

да екстринзичне награде смањују интринзично интересовање, као и да исте условљавају понашање полазника. На крају излагања, указано је на значај давања квалитетне повратне информације у процесу обуке одраслих.

Тему „Концепт обуке у Јединици за полицијску обуку – Полицијској академији и поступак израде наставних планова и програма“, презентовале су Драгица Марковић, начелница Одјељења за израду и развој наставног плана и програма и Александра Ковачевић, виши стручни сарадник у Одјељењу за израду и развој наставног плана и програма. Истакнуто је да је важећи наставни план и програм обуке на Полицијској академији заснован на предметно модуларном систему и усклађен са дефинисаним исходима. Пракса је показала да је „обука усмјерена на кадета“, најсврсисходнија и најбоља за оспособљавање кадета за поступање у практичним ситуацијама. Објашњен је појам исхода обуке кроз дефинисање исхода као „све оно што се очекује да кадет зна, разумије или може да демонстрира као резултат учења, односно, да је то радна компетенција, односно, радни задатак који кадет зна и може завршити“. Планирање обуке на Полицијској академији је такозвано планирање „уназад“ а на такав начин се постиже рационална, сврсисходна и обука упућена на постигнуће кадета. Планирање „уназад“ је концепт који обухвата сљедеће кораке: дефинисање исхода, разврставање или груписање исхода у модуле, дефинисање наставних садржаја (теме које ће кадета довести до извршења радне компетенције) и дефинисање минимума знања, вјештина и ставова које кадет мора усвојити. Кроз дефинисање циљева, исхода и тематских области предмета „Вјештина комуникације“ приближен је концепт израде наставног програма.

Тему „Припрема и извођење обуке“ изложио је Велимир Томашевић, инспектор за ватрену обуку у Центру за обуку МУП-а РС. Како је Центар за обуку, поред Управе за полицијску обуку, задужен за обуку полицијских кадрова, али првенствено за обуку и оспособљавање посебних снага полиције, инспектор Томашевић је детаљно изложио процес извођења обуке у Центру. Истакао је значај утврђивања циљне групе полазника и њених карактеристика (величина, раније обуке, искуство, послове које полазници тренутно обављају, старосни састав и полну структуру), као и важност прецизирања циља, задатака и исхода сваке појединачне обуке. Указао је и на важност утврђивања методологије реализације обуке, броја инструктора, врсте наставних средстава, процјене усвојеног знања, као и дневног оптерећење полазника.

С обзиром на то да се Управа за полицијску обуку бави одраслим полазницима, позив за радионицу упутили смо Заводу за образовање одраслих РС. Представник Завода, Бојан Бајић, представио је рад Завода те законске основе образовања одраслих. Позитивно је био изненађен концептом обуке који се практикује у Управи.

У другом дијелу дана, предвиђено је реализовање радионице

„Стилови учења“. Сваки учесник добио је радни материјал који му је служио за реализовање саме радионице, али је намијењен и да им користи у будућем раду, када они буду едуковали полицијске службенике. Иако учење везујемо за период дјетињства и младости, учење је фундаментални људски процес, људи увијек уче (како дјеца и млади, тако и одрасли и стари) иако врло често нису тога ни свјесни. Учење одраслих се може одредити као процес манипулације искуством, процес трансформације искуства у знања, вјештине, ставове, навике... Сваки човјек учи на њему одговарајући начин. Неко воли да учи читајући самостално, неко више учи кроз искуство и рад, а неко у групи. Кроз ВАК, упитник за самопроцјену стилова учења, учесници су могли одредити припадају ли визуелном, аудитивном или кинестетичком типу те, на основу тога, усвојити ефикасне начине учења за сваки појединачни стил.

Ово је била прва радионица реализована у оквиру МУП-а РС са овом тематиком и показала се као успјешан начин размјене искустава између предавача Управе за полицијску обуку и представника организационих јединица МУП-а РС задужених за обуку полицијских службеника на терену.

ЧАСОПИС БЕЗБЈЕДНОСТ, ПОЛИЦИЈА, ГРАЂАНИ

-УПУТСТВО АУТОРИМА-

Поштовани,

У часопису *Безбједност, полиција, грађани* Министарства унутрашњих послова Републике Српске објављују се изворни и прегледни научни радови, претходна саопштења, научне полемике, стручни чланци, коментари судских одлука, прилози из међународног научног и стручног живота, излагања са научних и стручних скупова, прикази књига и сл. наставника и сарадника Високе школе унутрашњих послова Бања Лука као и осталих научних радника из земље и иностранства.

Часопис излази на српском језику и ћирилицы, а наслов рада, титула аутора, институција у којој је запослен, апстракт и кључне ријечи чланака су преведени на енглески језик. Радови који нису достављени на српском, објављују се на изворном језику у складу са правописом тог језика, уз навођење садржаја и апстракта чланка на српском, односно енглеском језику.

Часопис излази два пута годишње.

Радове који не задовољавају основне критеријуме часописа у погледу структуре рада и правила цитирања, редакција неће узети у разматрање. Уколико рукопис одговара стандардима часописа, упућује се на анонимну рецензију. Сваки рад оцјењују најмање два објективна рецензента, одабрана из реда признатих стручњака из уже научне области. По рецензији, рукописи се шаљу ауторима с примједбама и приједлозима за отклањање недостатака. Исправљене рукописе, аутори треба да врате редакцији у року од пет дана од дана пријема захтјева за дораду и исправку рада.

Достављањем рукописа за објављивање у часопису, аутори пристају на постављање својих радова на интернет страници часописа, односно на интернет страници Високе школе унутрашњих послова у Бањој Луци. Аутори преносе на часопис право на објављивање достављених текстова и ниједан њихов дио не може се репродуковати без писмене сагласности уредника часописа. Часопис задржава и сва остала права, изузев уколико није другачије договорено с аутором.

Аутори приликом писања радова за часопис *Безбједност, полиција, грађани* треба да уважавају сљедећа правила:

I ТЕХНИЧКА УРЕЂЕНОСТ РАДА

Рад мора бити сачињен у *Microsoft Wordu*, ћириличким писмом, фонтом *Times New Roman*, величине 12 pt.

Рукописи, по правилу, не треба да буду дужи од једне половине табака, изузетно један табак. Једна половина табака износи 8 страна од 28 редова са 66 знакова у реду, односно 14400 знакова.

Табеле и графички прикази треба да буду урађени у *Microsoft Wordu*. Свака табела и графикон треба да буду означени бројем и да имају одговарајући наслов (**нпр.: Графикон бр. 1.**). Наслов и назив табеле и графикона стављају се изнад табеле и графичког приказа, док се извор наводи испод, уређен по правилима цитирања часописа.

Једначине се пишу у графичком едитору за једначине, искључиво у *Microsoft Equation* и постављају се на почетак реда. На десном рубу реда, у истом реду у којем је написана једначина, у угластој загради треба назначити њен број, почевши од броја 1.

Фотографије (слике) морају бити припремљене за црно-бијелу штампу, тј. ако је изворна слика у бојама које се у црно бијелој штампи не разликују, боје се морају замијенити „растером“ тј. различитим графичким знаковима које је потребно објаснити у легенди. У слике се уноси само најнужнији текст потребан за разумијевање, као што су мјерне варијабле с њиховим димензијама, кратко објашњење на кривуљама и слично. Остало се наводи у легенди испод слике. Максимална величина слике је 13 cm x 17 cm.

Научни и стручни радови морају да садрже: име и презиме аутора, назив и сједиште установе у којој ради, наслов рада, сажетак (апстракт) с основним налазима рада (обима од 100 до 250 ријечи), кључне ријечи (до десет ријечи), излагање суштине рада, закључак (до једне стране) и листу референци, те наслов рада, апстракт и кључне ријечи (*Key words*) на енглеском језику. Саставни дијелови сажетка (апстракта) су: циљ истраживања, коришћени методи, резултати и кратак закључак. У листи референци, наводе се библиографске референце, као што су монографије, чланци и др., и остали извори, као што су закони, коришћене интернет адресе, збирке судских одлука и сл. Референце се исписују азбучним редом у складу са предвиђеним стандардима.

У односну на претходно поменуто аутори нужно требају испоштовати сљедеће:

а) Наслов рада: 12 pt., bold, централно равнање (*alignment centered*), велика слова.

б) Име аутора/коаутора: 11 pt., централно равнање (*alignment centered*).

- в) Институције и Е-mail адресе: *11 pt., italic* (пишу се у фусноти).
- г) Апстракт и кључне ријечи: 11pt. потпуно равнање (*Alignment justified*).
- д) Текст рада: 12 pt., потпуно равнање (*alignment justified*), називи цјелина великим словима без редног броја (*Alignment centered*), називи подцјелина малим словима *italic*, централно равнање.
- е) Литература: 11 pt., без редног броја испред; референтни извори се наводе према абецедном реду.
- ф) Наслови слика: *11 pt., italic*, центрирано испод слике.
- г) Наслови табела: *11 pt., italic*, центрирано изнад табеле.
- х) Референце: 10 pt., наводити их у фусноти.

II ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

У часопису *Безбједност, полиција, грађани* користи се стил цитирања - **АПА стандард** (Publication Manual of the American Psychological Association) у складу са **чланом 56 Правилника о публикавању научних публикација („Службени гласник Републике Српске“, бр. 77/10)**. Цитирање аутора се врши у тексту, без подножних напомена). С тим у вези аутори су дужни уважавати сљедећа правила цитирања:

ЦИТИРАЊЕ У ТЕКСТУ (књиге, чланци, дисертације):

Књиге, чланци и дисертације се наводе на сљедећи начин: Када је у питању један аутор чији се дио књиге, чланка или дисертације цитира у загради се наводи презиме аутора, година издања књиге и број странице (**нпр. Кунић, 2006: 148**), а уколико је у питању парафразирање или резимирање дијела текста аутора није неопходно наводити број странице (**нпр. Кунић, 2006**). Уколико је у питању страни аутор, презиме се наводи у изворном облику на страном језику (**нпр. Roxin, 1963:148**).

Уколико је нпр. књига писана у коауторству наводе се оба аутора (**нпр. Прерадовић и Симеуновић, 2007: 145**), а уколико је ријеч о три или више аутора наводи се презиме првог аутора и латинска скраћеница *et al.* (**нпр. Бабић et al., 2006: 1054**)

Уколико се цитира више радова истог аутора, било књига или чланака, а уколико аутор има више објављених радова исте године који се цитирају, уз годину се додају латинична слова a, b, c, d, итд., последи чега слиједи само број стране (**Лазаревић, 2000a: 67**).

Уколико се цитира више различитих аутора онда се у загради наводе аутори оргиналних радова по реду објављивања и раздвајају се тачком-зарезом (**нпр. Бошковић, 2010, 25; Шкулић, 2011: 68**).

Секундарно цитирање се врши на сљедећи начин: **(нпр. Вуковић, 2004, цитирано код Крстић, 2004:110).**

а) Књиге, чланци и дисертације

Књиге се наводе на сљедећи начин: прво презиме (послије чега слиједи зарез) и прво име аутора, година издања у загради, назив уџбеника италиком (*italic*), назив издавача и мјесто издања (курентом). Између наведених дијелова референце ставља се тачка. Навођење назива издавача није обавезно, али је пожељно. Након овога пише се страница са које је цитирање преузето **(нпр. Кунџић, П. (2006). *Управно право. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова*).**

Уколико се у књизи помиње више мјеста гдје је издата, наводе се прва два раздвојена цртом **(нпр. Tierney, J. (2006). *Criminology*. Harlow – London: Pearson).**

Чланци се наводе на сљедећи начин: презиме и прво слово имена аутора, затим у загради година издања. Након тога пише се назив чланка у часопису (курентом), па назив часописа (*italic*), и на крају број часописа са страницом која се цитира. Назив часописа и број одвајају се зарезима. **(нпр. Шкулић, М. (2010). *Начело законитости у кривичном праву. Анали Правног факултета у Београду, 1/2010, 57 – 69.***

Када се наводи чланак у зборнику радова на српском или другом језику овог говорног подручја, послѣ назива зборника који је писан курзивом, послѣ имена уредника у загради се наводи назнака „ур.“ или „ед.“, односно одговарајућа скраћеница у другом језику (нпр., у њемачком „Hrsg.“). Затим се наводи назив рада италиком, па издавач, и на крају странице на којима се налази рад **(нпр. Buchanan, A. (1994). *Liberalism and Group Rights.. In J. L. Coleman, A. Buchanan (eds). Essays in Honour of Joel Feinberg. Cambridge University Press, 1–15*).**

Уколико постоји више аутора књиге или чланка (до три), раздвајају се тачком-зарезом **(нпр. Бавџон, Љ.; Шелих, А.; Корошец, Д.).**

Уколико се наводи књига или чланак са више од три аутора, наводи се прво презиме па прво слово имена и само првог од њих, уз додавање скраћенице ријечи *et alia* (*et al.*) курзивом **(нпр. Бошковић, М. *et al.*).**

Необјављене докторске дисертације се наводе на сљедећи начин: **Павловић, З. (2005). *Циљне оријентације у учењу. Необјављена докторска дисертација, Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет.***

б) Правни прописи и електронски извори

Правни прописи се наводе на сљедећи начин: пуним називом у куренту – обично, потом се курзивом наводи гласило у коме је пропис објављен, а послѣ запете број и година објављивања, поново у куренту

– обично. Уколико ће се поменути закон цитирати и касније, приликом првог помињања последице црте наводи се скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати (**нпр. Закон о полицијским службеницима – ЗПС, Службени гласник РС, бр. 43/10 или Закон о општем управном поступку – ЗУП, Службени гласник РС, бр. 13/02**).

Уколико је правни пропис измјењиван и допуњаван, наводе се sukcesивно бројеви и године објављивања измјена и допуна (**нпр. Закон о дјечијој заштити, Службени гласник РС, бр. 4/02, 17/08 и 1/09**).

Навођење судских одлука треба да садржи што потпуније податке (врста и број одлуке, датум када је донесена, публикација у којој је евентуално објављена).

Цитирање текстова с интернета треба да садржи назив цитираног текста, датум приступа страници и адресу интернет странице (**нпр. European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Constitution of Serbia. Преузето 24.05.2013. са сајта [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD\(2007\)-004-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDLAD(2007)-004-e.asp)**).

Поред наведеног, аутори треба да уважавају и сљедеће напомене:

Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл., ст. и тач., а иза посљедњег броја не ставља се тачка (**нпр. ЗКП, чл. 5, ст. 2, тач. 3 или КЗ, чл. 5, 6, 9 и 10 или ЗПС, чл. 4–12, итд.**).

Инострана имена транскрибују се на ћирилици на српском језику како се изговарају, а приликом првог помињања у тексту њихово презиме наводи се у загради у изворном облику на страном језику курзивом, нпр.: Годме (*Gaudemet*) или Шенке (*Schönke*).

Латинске и друге стране ријечи, интернет адресе и сл. пишу се курзивом.

Сви цитирани извори у тексту рада треба да се налазе у попису литературе.

Извори који нису кориштени у раду не треба да се налазе у попису литературе.

Када од истог аутора наводимо више радова, критеријум поретка је година издања (прво иду раније издати радови па новији).

Ако се уз име аутора налази и коаутор, радови у коауторству се наводе иза ауторских.

Ако рад нема аутора, наслов дјела или институција којој се приписује ауторство заузимају мјесто аутора, односно прво мјесто.

